

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BİRİNCİ ZİRAAT KONGRESİ, ALINAN
KARARLAR VE CUMHURİYET DÖNEMİ
ZİRAAT POLİTİKALARINA YANSIMALARI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Selma YAVUZ

2012 - NİĞDE

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BİRİNCİ ZİRAAT KONGRESİ, ALINAN
KARARLAR VE CUMHURİYET DÖNEMİ
ZİRAAT POLİTİKALARINA YANSIMALARI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Selma YAVUZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Serdar SARISIR

2012 - NİĞDE

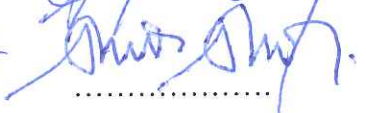
ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. SERDAR SARISIR danışmanlığında **SELMA YAVUZ** tarafından hazırlanan "**Birinci Ziraat Kongresi, Alınan Kararlar ve Cumhuriyet Dönemi Ziraat Politikalarına Yansımaları**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih:

4.06.2012

JÜRİ :

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Serdar Sarısır
Üye : Yrd. Doç. Dr. Saban Bayrak
Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet Akçelt

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet ÖZEL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırma ile Birinci Ziraat Kongresi'nin Cumhuriyet Dönemi ziraat politikalarının belirlenmesindeki rolünü ortaya koyarak, Cumhuriyet Dönemi'nde tarımsal yapının şekillenme süreci açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yapılanma sürecinde İzmir İktisat, Sanayi ve Ziraat Kongreleri önemli bir yer tutmaktadır. İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda devletin izlediği iktisat politikası, 1929 yılında dünyada yaşanan Büyük Ekonomik Buhran sonucunda iktisadi politikanın yeniden gözden geçirilmesi gerçeğini ortaya çıkarmış ve devletçilik uygulamalarını zorunlu kılmıştır. Çeşitli önlemlerle krizin etkileri giderilmeye çalışılmış, bazı ülkeler ithalatlarını kısıtlayıp yerli üretimi ve öncelikle bunların tüketimini özendirirken, Türkiye'de de buna benzer bir yöntem uygulanmıştır. Ekonomik krize bağlı olarak ortaya çıkan bu politika beraberinde yeni kurumlarında ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kurumlardan biri Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'dir. Cemiyet hükümetin, Dünya Ekonomik Buhranının Türkiye'deki tesirlerini gidermek amacıyla alacağı tedbirlerin halk tarafından benimsenmesini sağlamaya çalışmış; yerli mallarımızın miktarını, çeşitlerini ve kalitelerini arttırmak amacıyla yurt içinde Sanayi Kongresi ve Ziraat Kongresi düzenlemiştir. Bu kongrelerden Birinci Ziraat Kongresi'ni 1931 yılında ülkenin tarımsal sorunlarını ortaya koymak ve bu sorunlara çözüm yolları önermek, üretim ve ihracatın artırılması için yapılması gerekenleri tespit etmek amacıyla düzenlenmiştir. Yaptığımız çalışmanın neticesinde Kongrenin sonraki süreçte zirai alandaki girişimlere tesir ettiği de gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Ziraat, Ziraat Kongresi, Tarım, İktisat.

ABSTRACT

This research seeks to shed light on the process of shaping the agricultural structure in the Republic era by investigating the role of the First Agricultural Congress in making agricultural policies. The İzmir Economic, Industrial and Agricultural Congresses had a significant role in the establishment of the Republic of Turkey. The economic policy pursued by the state in accordance with the decisions taken at the Izmir Economic Congress had to be revised following Great Depression in 1929 and this necessitated statist practices. The effects of the crisis were sought to be overcome by various measures, for instance some countries restricted imports and encouraged the production and primary consumption of domestic products, and a similar method was applied also in Turkey. This policy made due to the crisis caused the emergence of new institutions. One of these institutions was the National Economy and Savings Association. The Association tried to make people adopt the measures taken by the government in order to overcome the effects of the worldwide economic crisis, and organized national Industrial and Agricultural Congresses to increase the amount, diversity and quality of domestic products. The First Agricultural Congress was organized in 1931 in order to identify the agricultural problems of the country, to propose solutions to these problems, and to determine the steps to be taken to increase production and exports. This study demonstrates that the Congress influenced the agricultural initiatives as well in the period following the congress.

Keywords: History, Agriculture, Agricultural Congress, Agriculture, Economics.

ÖNSÖZ

Tezin amacı, Birinci Ziraat Kongresi'nin Cumhuriyet Dönemi ziraat politikalarının belirlenmesindeki rolünü ortaya koyarak, Cumhuriyet Dönemi'nde tarımsal yapının şekillenme sürecini açıklığa kavuşturmadır. Ancak Türkiye'nin ziraat politikalarının belirlenmesinde önemli bir yere sahip olan Birinci Ziraat Kongresi ve ziraat politikalarına yansımaları yeterince araştırılmamış, ilgili çalışmalarda söz konusu kongre ve kararlarına atıf yapılmasına rağmen bu konuda müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle yapılan araştırma ile bu konuya bir nebze de olsa katkı sağlamak hedeflenmektedir.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında; Cumhuriyet'in Osmanlı'dan devraldığı zirai miras, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki zirai uygulamalar, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Türkiye'ye etkisi ve “devletçi” politikalara geçiş süreci ele alınmıştır. Birinci Bölümde; Ziraat Kongresi'nin toplanmasını sağlayan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kuruluşu, amaçları ve faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci Bölümde; Ziraat Kongresi'nin toplanışı, kongrenin amacı, görüşülen konular, alınan kararlar değerlendirilmiştir. Üçüncü Bölümde; Ziraat Kongresi kararlarının ilerleyen yıllarda tarım alanındaki yansımaları, makineleşme çabaları, kongrede alınan kararların Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'na katkıları ve tespit edilen veriler ışığında 1923–1938 döneminin zirai anlamda genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında yol gösteren, bilgi ve tecrübelerini paylaşarak yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Serdar SARISIR'a teşekkürlerimi sunarım.

Selma YAVUZ

Haziran–2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1. CUMHURİYETİN DEVRALDIĞI ZİRAİ MİRAS	2
2. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TARIM ALANINDAKİ UYGULAMALAR (1923–1929).....	6
2.1. İzmir İktisat Kongresi	13
2.2. Aşar Vergisinin Kaldırılması	15
3. 1929 BUNALIMI VE TÜRKİYE.....	17
4. DEVLETÇİ POLİTİKAYA GEÇİŞ (DEVLETÇİLİK).....	18
BİRİNCİ BÖLÜM.....	24
MİLLİ İKTİSAT VE TASARRUF CEMİYETİ.....	24
1. CEMİYETİN KURULUŞU.....	24
2. CEMİYETİN AMAÇLARI.....	30
3. CEMİYETİN FAALİYETLERİ.....	32
3.1. Yerli Malları Kullanımı- Haftası.....	32
3.2. Sergiler	35
3.3. Sergi Evi.....	37
3.4. Yayınlar.....	37
3.5. Kongreler	38
3.5.1. Sanayi Kongresi	38
3.5.2. Ziraat Kongresi.....	41
İKİNCİ BÖLÜM	42
ZİRAAT KONGRESİ.....	42

1. KONGRENİN TOPLANIŞI.....	42
2. KONGRENİN TOPLANMA AMACI	44
3. KONGREDE GÖRÜŞÜLEN KONULAR.....	45
4. BEYNELMİLEL ZİRAAT TEKNİK SERGİSİ	48
5. KONGREDE ALININ KARARLAR-SUNULAN RAPORLAR.....	51
5.1. Sanayi Nebatları	51
5.2. Kuru Yemişler	57
5.3. Lifli Nebatlar	64
5.4. Yağlı Nebatlar	64
5.5. Hububat-Bakliyat-Tohum Islahı	65
5.6. Yemiş, Sebze, Portakal-Limon, Çiçek	70
5.7. Ağaçlama Siyaseti	73
5.8. Kuru ve Sulu Ziraat	75
5.9. Toprak	76
5.10. Haşarat	76
5.11. Ziraat Aletleri	77
5.12. Meteoroloji.....	79
5.13. Ziraat Sanatları	79
5.14. Hayvan Yetiştirme	81
5.15. Umumi Raporlar	83
5.16. Müteferrik (dağınık, ayrı ayrı) Encümen Raporları	89
6. KONGRENİN KAPANIŞI	89
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	91
BİRİNCİ ZİRAAT KONGRESİNİN YANSIMALARI	91
3.1.BASINDA ZİRAAT KONGRESİNİN YANSIMALARI	91
3.2.ZİRAAT KONGRESİNİN SONUÇLARI VE SEKTÖRE ETKİLERİ....	96
3.2.1. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı	98
3.2.2.Tarımda Makineleşme.....	101
3.2.3.Zirai Teşkilatlanma	103
3.2.4. Zirai Yansımalar	104
3.2.5.Hükümet Programlarına Yansımaları	108

3.3. İZMİR İKTİSAT KONGRESİ VE ZİRAAT KONGRESİ	109
SONUÇ.....	110
KAYNAKLAR	113
EKLER.....	125
ÖZGEÇMİŞ.....	184

KISALTMALAR

A.e. / a.e.: Aynı Eser

A.g.e. / a.g.e.: Adı Geçen Eser

A.g.m. / a.g.m.: Adı Geçen Makale

A.g.t. / a.g.t.: Adı Geçen Tez

B.C.A. : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

B.B.Y.S.P.: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı

Bkz. / bkz.: Bakınız

C.: Cilt

Çev.: Çeviren

GSMH.: Gayrisafi Milli Hasıla

GSYİH.: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

S.: Sayı

s.: Sayfa

ss.: Sayfa Sayısı

T.M.O.: Toprak Mahsulleri Ofisi

Yay.: Yayınları.

GİRİŞ

Tarım, eski çağlardan günümüze kadar insanların en temel uğraşı alanı ve geçim kaynağıdır. Daha önceleri avcı ve toplayıcı olan topluluklar tarım sayesinde yerleşik yaşama geçmiş ve Sanayi Devrimi'ne kadar da insanlığın temel geçim kaynağını tarım oluşturmuştur. Ayrıca birçok savaşın verimli toprakları ele geçirmek için yapılmış olması, toprağın insan yaşamındaki önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle tarım, tarihin gelişiminde de önemli olmuştur.

Kavram olarak tarım, bitkisel ve hayvansal üretim olarak tanımlanmakta ve tarım yerine, tohum ekmek kökünden gelen “ziraat” kelimesi de kullanılmaktadır. Türkçede “ziraatçı” için kullanılan en eski deyiş Tar- veya Tar-ı fiil kökünden gelen “Tarıgçı, Tarıkçı” deyimini Uygur Türklerinden itibaren yazılı metinlerde kullanılmaya başlanmıştır. Kullanılan ikinci kelime ise ikinci “ziraatçı” deyişidir¹. Fakat halk dilinde ziraat denilince toprağın işlenmesi, tohumların ekilmesi ve zamanı gelince hasad edilmesi anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu anlayış tarım faaliyetini tam olarak karşılamakta zaman zaman yetersiz kalmaktadır². Ancak sektöre yönelik ilk kongrenin Ziraat Kongresi adıyla düzenlenmesi, tezimizin isimlendirilmesinde temel çıkış noktamız olmakla birlikte; ziraat kavramına kongrede yüklenen anlamın tarım kavramını aratmayan bir mahiyette olması da etkili olmuştur. Bu nedenle metin içerisinde her iki kavramda aynı anlamı karşıladıkları düşünülerek kullanılmıştır.

Ülke ekonomisinin bütününe oluşturan sektörler ziraat, ormancılık, sanayi, madencilik, ulaştırma, turizm, ticaret vb. dir. Bu sektörler sahip oldukları kaynaklara göre az ya da çok ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Bunlardan ziraat sektörü, insanın yaşaması için gerekli olan temel besin maddeleriyle doğrudan ilişkili olduğundan ve nüfusun belirli bir kısmını içinde barındırıp, istihdam olanağı yarattığından ülkelerin ekonomisi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Ayrıca ziraat, gelişen ve çeşitlenen sanayinin de bazı alanlarda temel hammadde ihtiyacını

¹ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş-II- Türklerde Ziraat Kültürü**, Aralık 1985, s.2.

² Reşat Aktan, **Türkiye İktisadı**, C.1, Ankara 1972, s.163.

karşılamaktadır. Bu nedenle zirai alanda verimlilik artışı, ülkenin sanayileşmesi için önemli bir kaynağı oluşturmaktadır.

600 yıldan fazla tarihte önemli bir yer alan Osmanlı İmparatorluğu da sahip olduğu geniş topraklar üzerinde zirai üretim ve ticari faaliyetlerle iktisadi varlığını sürdürmüş ve bu faaliyetlerin devamlılığı konusunda da sıkı tedbirler almıştır. Devletin önemli gelir kaynağı toprak ve ürünlerden alınan vergiler olmuştur.

İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ve teknolojik gelişmeler karşısında Osmanlı İmparatorluğu yabancı sanayi ürünleri için pazar olmuştur. İmparatorluğun farklı etnik gruplardan oluşan toplumsal yapısı içinde zirai üretimde Türkler, sanayi ve hizmetlerde azınlıklar ve yabancılar egemen olmuştur. Bu farklı etnik grupların zaman içinde bağımsızlıklarını istemesi ve bu isteklerinin de dönemin büyük devletleri tarafından desteklenmesi devleti güç durumda bırakmıştır. Bu ortamda Osmanlı İmparatorluğu dönemin büyük devletlerinin tersine sermaye birikimi için değil, varlığını sürdürmek için sürekli savaşmıştır³. Sonuçta İmparatorluğun son dönemlerinde uzun süren bu savaşlar Türkiye Cumhuriyeti’ne enkaz halinde bir zirai miras bırakmıştır.

1. CUMHURİYETİN DEVRALDIĞI ZİRAİ MİRAS

Osmanlı İmparatorluğu’nda, ekonomik düzen daha çok toprağa ve tarımsal üretime dayalı olmuştur. Tarım, daha çok öztüketim için veya küçük yerel pazarlar için yapılmış, sanayi küçük atölyelerde kol gücü ile faaliyet göstermiştir. Ekonomik sektörlerin tümü özellikle tarımsal faaliyetler çok ilkel ve yıllardır değişmemiş yöntemler kullanılarak yürütülmüştür⁴.

Osmanlıda tarımın temel özelliği, toprak mülkiyetinin varlığı ve küçük üreticiliktir. Büyük çiftlikler yarıcı, ortakçı, kiracı vb. adlarla çalıştırılan kiracı çiftçilerle işletilirken, güney ve güneydoğuda feodal kalıntılar tarıma egemen olmuştur. Bu şartlarda köylü yarı feodal düzenle birlikte ağır vergiler altında

³ Yakup Kepenek, Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul 2000, s.9-10.

⁴ Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi**, Bursa 1998, s.6.

ezilmiştir. Anadolu ve Trakya’da ekilebilir alanların ancak en verimli bölümleri kullanılmıştır. Bu durum ülkenin genel yüzölçümü açısından küçük bir bölümünün tarıma açıldığını göstermektedir. Modern tarım girdilerinin kullanılması söz konusu olmamış, en yaygın üretim aracı karasaban olmuş, demir pulluğun kullanımı bile çok sınırlı kalmıştır. Ancak birkaç çiftlikte verimi artırıcı girdiler kullanılmıştır. Gübre olarak sadece doğal gübre kullanılmış ve aynı zamanda ısınma amacıyla da kullanıldığı için tarlada kullanılan gübre miktarı gerekli olanın çok altında kalmıştır⁵. Yapay gübre kullanımı ile toprağı korumak ve verimi artırmak için nöbetleşe ekim yöntemi kullanılmamış; tanenin sapından ayrılması için bile eskiden olduğu gibi rüzgâra dayanan geleneksel yöntemlerden yararlanılmıştır⁶.

Osmanlı Devleti’nin son döneminde gelişen siyasi olaylar Avusturya’nın Bosna-Hersek’i ilhakı, Bulgaristan’ın bağımsızlığını ilan etmesi yabancı ülke mallarına karşı geniş kapsamlı bir boykot hareketinin gelişmesine ortam hazırlayarak “iktisadi bir harp” başlamasına neden olmuştur. Balkanlar’da yaşanan bozgun ve ittifad-ı anasır politikasının iflası, İttihat ve Terakki’nin tutumunda değişiklik yapmasına ve milli nitelikte politikalar üretmesine neden olmuştur⁷.

Milli iktisat deyimi, II. Meşrutiyet’in ilanından sonra değişen politik anlayışın bir ürünü olarak ülke gündemindeki yerini almıştır. İttihat ve Terakki’nin izlediği ekonomik politikanın temel öğelerini milli bankalar, milli şirketler kurmak, milli sermaye birikimini sağlamak, milli bir burjuvazi yaratmak düşüncesi oluşturmuş ve milli iktisat bu bağlamda değerlendirilmiştir⁸. Bu dönemde İttihat ve Terakki çeşitli alanlarda millileşmeyi amaçlamış, ekonomiyi millileştirmek de bunlar arasında önemli bir yer tutmuştur. Milli tüccar ve milli sanayici yaratmak isteyen İttihat ve Terakki, gayrimüslimlerin devleti tahrip ettiklerini ve kendi milli devletlerine yardım olarak kazandıklarının çoğunu gönderdikleri gerekçesiyle, gayrimüslim

⁵ Tevfik Çavdar, “Devralınan İktisadi Miras”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, s.1051.

⁶ Türkan Çetin, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köy Sorununa Bakış: Köy Kanununun Çıkarılması”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.2, S.4-5, 1995, s.29.

⁷ Zeki Arıkan, “Milli İktisat’a İlişkin Bir Belge”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.2, S.4-5, 1995, s.165.

⁸ Arıkan, **a. g. m.**, s.165; Tevfik Çavdar, “Cumhuriyet Döneminde Türk İktisadi Düşüncesi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, s.1075.

ticarethanelerden alış-veriş yapmama esasına dayanan “İslami Boykot” düzenlenmesine öncülük etmiştir⁹. Böylece o güne kadar gayrimüslim ve yabancı tüccarın elinde bulunan iç ticaret Müslüman Türk tüccarın denetimine verilerek “milli”leştirilmiş, böylece “milli iktisat”ın gündeme getirdiği “milli tüccar” ortaya çıkmıştır¹⁰.

Bu nedenle bu dönem ulusal bankacılığın da doğuş ve yayılış yılları olmuştur. Müslüman eşraf-tüccar-çiftçi, yabancılardan ve gayrimüslimlerden bağımsız olarak kendi kredi kurumlarını kurup, milli iktisadın temelini oluşturan sermaye birikimini sağlamışlardır. İttihat ve Terakki Cemiyeti milli bankaların kurulmasına öncülük etmiş, üyelerini bankacılığa özendirerek, kuruluşları sırasında maddi ve manevi kolaylıklar sağlayarak Osmanlı para piyasasını millileştirmeyi amaçlamıştır¹¹.

Birinci Dünya Savaşı’nda İtilaf Devletleri’ne yenilerek Mondros Ateşkes Antlaşması’nı imzalayan Osmanlı İmparatorluğu, bu devletlerce işgal edilmiştir. Kapitülasyonlar ve Duyunu Umumiye aracılığıyla işgal öncesinde yarı sömürge olarak denetim altında olan Osmanlı İmparatorluğu, Anadolu topraklarının fiilen işgali ile bağımsızlığını da kaybetmiştir¹².

Osmanlıdan kalan bu şartlar altında Milli Mücadele’nin yaşandığı dönem zorluklarla geçmiştir. Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve ardından Milli Mücadele’nin yaşandığı on yılı aşkın savaş döneminde devlet beşeri sermayesini tüketmiş, maliyesi çökmüştür. Cephe gerisinde de açlık ve salgın hastalıklar yaşanmış, ölüm oranında ve beslenme koşullarında yaşanan gelişmeler doğum oranını da etkilemiş, mevcut kaynaklar tükenmiştir. Uzun süren savaş yılları boyunca, tarımsal üretim yarı yarıya azalmış, başta iş hayvanları olmak üzere sınırlı sayıda ki araç-gereçlerin çoğu yok olmuştur. Bu ortamda devlet kendi imkânlarıyla yeterli olma yoluna gitmiştir.

⁹ Leyla Kaplan, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Hükümetin Milli Ekonomi Oluşturma Girişimlerine Bir Örnek”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C.6, S.22, 1998, s.160-161.

¹⁰ Zafer Toprak, **Türkiye’de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) İttihat Terakki ve Devletçilik**, İstanbul 1995, s.165.

¹¹ Toprak, **a. g. e.**, s.87.

¹² Kaplan, **a. g. m.**, s.161.

Bu yıllarda nüfusun büyük çoğunluğu kırsal alanda yaşamakta ve geçimlerini özellikle tarımsal üretimden sağlamaktadır. Batı Anadolu ve Çukurova dışındaki bölgelerde tarımsal üretim, ulaşımın sınırlı olması nedeniyle içe dönük olmuştur¹³. Üretim alanları ile piyasalar arasında iletişim ve ulaşımın sınırlı olması, üreticilerin geçimlik tarımla yetinmelerini, en fazla kendilerine yakın olan merkezlerle ticari ilişkiler kurmalarını zorunlu kılmıştır¹⁴.

Bu dönemde köylünün %20'si üretim araçlarından yoksun bir durumdadır. 1927 yılında ülkede toplam 1.751.239 çiftçi ailesine karşılık 1.187.000 karasaban ve 210.000 pulluk vardır, nüfusun %10 kadarı okuma yazma bilmekte, %90'ı kırsal alanda yaşamakta ve geçimini tarımdan sağlamaktadır. Tarım teknik donanımdan yoksun, geleneksel yöntemlere göre, toprak ağalığına dayalı bir sistemde yapılmış, üretim ve verim düşük olmuştur¹⁵. Bu dönemde daha çok İzmir ve İstanbul'da yoğunlaşan endüstri ise yok denecek kadar zayıftır. Bu dönemde bile sanayide kullanılan tüm motorların toplam gücü ancak 20.977 beygir gücü kadardır. 1815 yılında İngiltere'de kullanılan toplam motor gücü 210.000 beygir gücüdür. Bu nedenle söz konusu dönemde ülkede endüstrileşme düşük olmuştur¹⁶.

Savaş sonrasında olumsuz ekonomik şartların yanına bir de Osmanlıdan miras alınan problemler eklenmiştir. Lozan Anlaşması'yla 1929 yılına kadar, 1916 tarihli Osmanlı Gümrük Tarifelerini 5 yıl süreyle aynen koruma şartı getirilmiştir. Açık pazar konumundaki Osmanlı İmparatorluğu'nun gümrük tarifesinin düşük oranlarda olması nedeniyle, yerli iktisadi faaliyetler korunamamıştır. Beş yıl süreyle de olsa gümrük tarifesi gibi önemli bir kontrol mekanizmasından mahrum olunması ülkenin aleyhine bir durum olmuş ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun 129 milyon TL olan dış borcunu da ödemek ekonomik durumu daha da ağırlaştırmıştır¹⁷.

¹³ Çetin, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köy ...", s.29.

¹⁴ Çavdar, "Devralınan İktisadi...", s.1051.

¹⁵ İbrahim İnci, "Türkiye'de Tarımsal Makineleşme (1923-1933)", **Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.3, 2010, s.125; Zeynep Dernek, "Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Tarımsal Gelişmeler", **Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, 2006, 1(1), s.1-2.

¹⁶ Hüseyin Akyıldız, Ömer Eroğlu, "Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.9, S.1, s. 44.

¹⁷ Reşat Aktan, **a. g. e.**, s.44-45; Akyıldız, Eroğlu, **a. g. m.**, s.44.

Bu dönem için, Şevket Süreyya Aydemir: “Cumhuriyet eski saltanat idaresinden ancak: iktisadi esaret şartları ile iktisadi ve mali perişanlık; yokluk, cihazsızlık ve birde ağır borçlar devralmıştı”¹⁸ demiştir. Ülke, bu şartlarda, sınırlı kaynaklarla Cumhuriyeti kurabilmek için tam bir bağımsızlık savaşı vermiştir.

2. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TARIM ALANINDAKİ UYGULAMALAR (1923–1929)

1923 yılı Anadolu’da yeni bir devletin kuruluşunu ve Osmanlı İmparatorluğu’nun tarihe karışmasını simgeleyen bir yıldır. Buradaki geçmişle kesin kopma daha çok siyasi devrimi temsil etmektedir. 1923 yılı iktisadi bakımdan geçmişle kopukluğu getirmemiştir. Aksine 1923–1929 döneminin iktisat politikaları ve resmi iktisat görüşlerinin 1908–1922 dönemi ile süreklilik içinde olduğu gözlenmiştir¹⁹. Çünkü Cumhuriyetin iktisadi kökleri, 1908 sonrası İttihatçıların ‘milli iktisat’ fikirleriyle ve esası da 1923 İzmir İktisat Kongresi kararları ile şekillenmiştir²⁰.

Ülkenin düşman işgalinden kurtulmasından sonra Cumhuriyetin ilan edilmesi sürecinde Mustafa Kemal yeni Türkiye’nin yol haritasını şu sözlerle çizmiştir: “Yeni Türkiye Devleti temellerini süngü ile değil, süngünün dahi dayandığı ekonomi ile kuracaktır. Yeni Türkiye Devleti cihangir bir devlet olmayacaktır. Fakat yeni Türkiye Devleti iktisadi bir devlet olacaktır”²¹.

Savaşın sona ermesiyle savaşın getirdiği ekonomik yıkıntı ve Osmanlıdan devraldığı yükümlülüklerle karşı karşıya kalan devlet dönemin ekonomik ve siyasi açıdan zor

¹⁸ Şahin, a. g. e., s.26.

¹⁹ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005**, Ankara 2007, s.39-40; Korkut Boratav, **Türkiye Tarihi (Çağdaş Türkiye 1908-1980)**, C.4, İstanbul 1997, s.279-280.

²⁰ Serdar Şahinkaya, **Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası**, Ankara 2009, s.149.

²¹ İrfan Kalaycı, “Atatürk’ün Kalkınma Modeli (AKM): Günümüz Sanayisi İçin Kazanımlar”, **Maliye Dergisi**, S.156, Ocak-Haziran 2009, s.160.

koşulları altından kalkabilmek için “..askeri ve siyasi bağımsızlık ancak ekonomik bağımsızlıkla taçlandırılırsa korunabilir” anlayışıyla hareket etmiştir²².

Atatürk 1 Mart 1924 tarihinde TBMM açış konuşmasında: “Mali ve iktisadi ıslahat ve tedabire bilhassa atfı ehemmiyet ediyoruz (önem veriyoruz). Memleketimizin vaziyet-i maliyesi (mali durumu) intizam (düzen), emniyet (güven), ve inzibat (disiplin) üzerine müessistir (kuruludur). Hakiki bir bütçe tesisi, vergilerin ıslahı ve her nevi israfata (savurganlığa) karşı daima teyakkuz (uyanıklık) ve mümanaat (karşı gelme) kararındayız. Memleketimizin kesbi servet etmesi (servet kazanması) yolunu her şeyden evvel ziraatte ve sanayi-i ziraiye de arıyoruz”²³ demiştir.

1 Kasım 1926’da Mustafa Kemal Meclisi açış konuşmasında ülke ekonomisinde tarımın yerini, karşı karşıya bulunduğu sorunları ve bunların çözüm yollarını anlatırken konuşmasında: “Ancak memleketimizin bir tarım ülkesi olduğu ve geniş bir alana yayılmış bulunduğu göz önüne alınırsa bizim başlıca kuvvet ve servet dayanağımızın toprak olduğu ortaya çıkar”²⁴ demiştir.

Halkın %80’ini köylülerin oluşturduğu bu dönemde, “Köy Kanunu” çıkarılmış, köylüye önem verildiğini gösteren hukuki düzenlemelere devam edilerek, gerekli eğitimin sağlanabilmesi ve bilimsel metotlara uygun üretimin gerçekleştirilebilmesi amacıyla 17 Haziran 1927’de “Ziraat Tedrisatının Islahı Kanunu” çıkarılmıştır. Yine bu dönemde söz konusu amaca yönelik olarak, modern kabiliyetlere haiz Yüksek Ziraat ve Yüksek Baytar Mektepleri ve Enstitüleri kurulmuştur²⁵.

1925 yılında 716 sayılı yasa ile 22233 çiftçi ailesine, 731 bin dönüm toprak, 20 yılda ödenmek üzere dağıtılmıştır. Toplam tarımsal kredi hacmi 22 milyondan 100 milyona çıkarılmış, kredi faizi %12’den %9’a indirilmiştir. Hükümet

²² Hasan Sabır, “Atatürk’ün Ekonomi Anlayışı”, *Sayıştay Dergisi*, S.62, Temmuz-Eylül 2006, s.8.

²³ Mustafa Aysan, *Atatürk’ün Ekonomi Politikası*, Kırklareli-Vize 1981, s.37.

²⁴ Erdiñ Tokgöz, *Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1999)*, Ankara 1999, s.74-75.

²⁵ Ece Aytekin, İzmir İktisat Kongresi’nden Dünya Ekonomik Bunalımına İzmir’de Tarımsal Etkinlikler, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2009, s.23-24.

kooperatifçiliği ve traktör kullanımını özendirici önlemler alırken tarımda altyapı çalışmalarını da çok yönlü olarak sürdürmüştür. Avrupa'ya tarım öğrenimi yapmak için öğrenciler gönderirken, tarım memurlarına ve öğretmenlerine hizmet içi eğitim yoluyla modern bilgiler vermiş, örnek çiftlikler, fidanlıklar ve tohum ıslah enstitüleri kurmuş, savaş yıllarında kırılan hayvan cins ve sayısının artırılması için teşvik edilmiştir²⁶. Atatürk bizzat kendi kurduğu orman çiftliğinde modern ziraat alet ve makinelerinin kullandırılmasına önem vermiştir²⁷.

Hükümet üretim güçlerinin gelişmesi için nakdi teşviklerle katkı sağlamış, askerlik hizmetine alınanlara tarım tekniklerinin öğretilmesini öngören kanun (1924) ve tarım okullarının geliştirilmesine ilişkin kanun (1927) çıkarılmış, hükümet tarımsal araştırma merkezleri, deneme çiftlikleri, danışma kurulları kurma girişimleri başlatmış, tohum dağıtıp belirli ürünlerin yetiştirilmesini teşvik etmiştir²⁸.

1890'lardan sonra Türk tarımına kara saban yerine pulluğun girmesiyle tarımsal teknolojiye farklılaşma başlamış, 1910 yılından sonra tek tük traktörün kullanıldığı görülmüştür. Tarımında ki makineleşme eğilimleri dünyadaki eğilimlere paralel olarak, Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmıştır. Dünya tarımsal makine sanayisi, savaşın getirdiği teknolojik gelişmelerden de yararlanarak ulaştığı üretim kapasitesini kullanabileceği yeni pazarlar aramaya başlamış, Türk pazarına da el atarak örgütlenmeye gitmişlerdir. Türkiye'de 1927 sayımına göre traktör, çayır makinesi, harman makinesi gibi tarımda kullanılan toplam 15.711 makine vardır. İlk yıllardaki makineleşme çabaları, ithal edilen alet ve makinelerden yeteri kadar yararlanılmaması, kullanım, tamir, bakım, yedek parça gibi problemlerin olmasından dolayı yeterli olmamıştır. Tarım teknolojisi daha çok hayvan gücü ile çekilen sabana ve pulluğa bağlı kalmıştır²⁹.

²⁶ Tokgöz, **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi...**, s.72.

²⁷ Vecdet Ergun, "Atatürk Döneminde Tarım Politikası", **Atatürk Yolu**, C.5, S.18, Kasım 1996, s.245.

²⁸ Çağlar Keyder, **Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)**, Ankara 1982, s.45.

²⁹ İlhan Tekeli, Selim İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Ankara 1977, s.37; Çelik Aruoba, "Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Türkiye'nin Tarımsal Yapısı ve Tarıma Yönelik Politikalar", **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişimi Semineri**, Ankara 1982, s.83-84.

Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet temel tüketim ve ara malları alanında ithal ikamesi sağlamak amacıyla un, şeker, pamuk ile kömür ve akaryakıt üretimine özellikle öncelik vermiş, bunların yurt içinde üretilmesi sağlanarak dışa bağımlılığın kalmaması hedeflenmiştir. 5 Nisan 1925’de şeker fabrikalarının kurulması ve ayrıcalıkları hakkında kanun kabul edilmiş ve Cumhuriyetin ilk onbir yılında Alpulu–1926, Uşak–1926, Eskişehir–1933 ve Turhal–1934 şeker fabrikaları açılmıştır³⁰. Alpulu ve Uşak Şeker fabrikalarının 1926 yılında faaliyete geçmesiyle pazar için üretilen pancar miktarı 4 yıl içinde 5 katına yakın artmıştır³¹.

Sanayileşmeyle ilgili İttihat ve Terakki döneminde çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile sanayicilere ayrıcalıklar tanınarak teşvik edilmiştir. Cumhuriyet döneminde de aynı yol izlenmiş, 1927’de çıkartılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile Osmanlı döneminde verilen ayrıcalıklar ve özendirici hükümler daha da genişletilmiştir³².

1927 nüfus sayımına göre Türkiye’nin genel nüfusu 13.648.270’dir. Bu nüfusun 9.145.008 kişisi ziraata aittir ve buna göre ziraata ait nüfus bütün nüfusun %67’sini oluşturmaktadır. Ziraatın dışında kalan nüfus ise 4.503.262 kişidir, bu da bütün nüfusun %33’ünü oluşturmaktadır. Bu durumda ekonomide diğer sektörlere göre ziraat başta gelmekte ve ekonominin de temelini oluşturmaktadır³³.

³⁰ Ali Coşkun, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.4, Kasım 2003, s.75.

³¹ Aruoba, **a. g. m.**, s.84.

³² Çavdar, “Cumhuriyet Döneminde Türk...”, s.1077.

³³ Şevket Raşit Hatipoğlu, **Türkiyede Zirai Buhran**, Ankara 1936, s.19; Coşkun, **a. g. m.**, s.73.

Tablo 1: GSYİH (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla) içindeki sektör payları (%)³⁴

YILLAR	TARIM	SANAYİİ	HİZMET
1923	42.7	10.4	46.9
1924	47.4	8.5	44.1
1925	44.4	8.9	46.9
1926	49.6	8.6	41.8
1927	39.3	11.8	48.9
1928	42.2	10.6	47.2
1929	49.5	9.0	41.0
1930	46.5	9.9	43.6

Bu dönemde ekonomi hemen hemen tümüyle tarıma dayanmaktadır. Fakat tarımda kullanılan teknoloji ilkindir. 1927 Tarım sayımına göre traktör, çayır makinesi, tırmık, harman makinesi vb. tarım makineleri toplamı 15.200 kadardır. Bu tarım makinelerinin başta Ankara olmak üzere güney ve batı bölgelerde toplandığı görülmektedir. Ayrıca ulaşım ağının iyi olmamasından dolayı köylünün pazar için üretim yapması da mümkün olamamıştır³⁵. Ulaşım olanaklarının var olduğu bölgelerde pazar için üretim yapılmakta ise de, tarımsal üretim daha çok geçimlik düzeyde kalmıştır. Söz konusu sayıma göre toplam ekili arazi 43.638 bin dönüm dolayındadır ve tüm ülke alanının yüzde 4.86'sı kadardır, oysa yapılan tahminlere göre ülkenin ekilebilir arazisi toplamın % 32'sidir. Ekili alan ekilebilir toprakların yedide biri dolayında kalmıştır³⁶. Sayım kapsamına giren yaklaşık 65.000 işletmenin %43.59'u tarım, %23.83'ü dokuma ve %22.61'i maden sanayi, makine yapım ve onarımı olmuştur. Toplam 256.855 çalışanın %43.01'i tarım, %18.70'i dokuma sanayinde toplanmıştır. İşletmelerin %35.74'ü tek kişilik, %35.76'sı ise 2–3 kişiliktir. Beş kişiden fazla işçi çalıştıran işletmelerin oranı %8.94, 100 kişiden fazla

³⁴ Hüseyin Topuz, "Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923-1950)", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, S.3, C12, 2007, s.382.

³⁵ Serdar Öztürk, Fatih Yıldırım, "Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Çöküşü ve Atatürk Dönemi İktisat Politikaları", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi**, C.10, S.2, 2009, s.158.

³⁶ Kepenek, Yentürk, **a. g. e.**, s.42-43.

işçi çalıştırılan işletmelerin oranı ise yaklaşık %0.23'tür³⁷. 65.000 dolayındaki işletmede 256.000'i aşkın çalışan vardır. Fakat kullanılan teknoloji ilkelidir. Toplam sanayi üretiminin %65'i gıda, %18'i dokuma sanayi, kalan üretim içinde ise madencilik sektörü ağırlıkta olmuştur³⁸. Tarımsal kesim için ülkede var olan demiryolları iç pazarı bütünleştirecek yoğunlukta değildir. Bu nedenle büyük pazarlar için üretim daha çok Trakya, Batı Anadolu, Çukurova gibi deniz kıyıları ve demiryolu güzergâh alanlarında yapılmıştır³⁹. Bu alanların dışında başta Çukurova olmak üzere toprağı verimli birkaç bölgenin dışındaki yerlerde tarım ilkel olarak ve üretim daha çok aile içi tüketime yönelik yapılmış, köylünün pazarla ilişkisi az olmuştur. Yol yokluğu nedeniyle köylü ürününü pazarlayamamış ve aracılardan sömürsüne maruz kalmıştır⁴⁰.

Eldeki verilerden 1927 yılında, bütün toprakların ancak %6'sının işlendiği anlaşılmaktadır. Cumhuriyetle birlikte başlatılan makineleşme çabalarına rağmen tarımda yeterli ilerleme kaydedilmemiştir. Makineli tarımın endüstri üreten bölgelerde yoğunlaşması ve dengeli bir dağılımın olmamasının bunda payı vardır. Birinci Ziraat Kongresi'ne sunulan raporlarda köylünün şehirle ilişkisinin sadece çay, şeker, kahve, gaz almak ve bunlar için gereken ürünü satmak şeklinde olduğu belirtilmektedir⁴¹.

1930'lu yıllarda Türkiye, tarımda kullandığı araziden daha fazla kullanabileceği araziye sahiptir. Topraklarının %10,9 tarla arazisi, %2,6'sı bağ bahçe, %15,0'ı tarım yapılabilecek yedek arazi, %31,1'i orman ve çalılık, %13,1'i mera ve çayır, %27,3'ü tarıma elverişli olmayan arazi olarak hesaplanmıştır. Bu

³⁷Türkan Çetin, Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Köylü Politikası (1923-1950), **Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1997, s.19; Durdu Mehmet Burak, "Camilla Jacquart'ın Raporuna Göre Atatürk Döneminde Türk Ekonomisi", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C.16, No:1, Mart 2008, s.225.

³⁸ Ömer Gürkan, "Ekonomik Hayat (Atatürk'lü Yıllar: 1923-1939)", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, s.137.

³⁹ Tekeli, İlkin, **1929 Dünya Buhranında...**, s.37.

⁴⁰ Zeynel Dinler, **Tarım Ekonomisi**, Bursa 1991, s.20.

⁴¹ M.Naci Bostancı, **Cumhuriyetin Başlangıç Yıllarında Ekonomi ve Siyaset**, İstanbul 1996, s.86-87.

durumda Türkiye’de tarımsal üretimin kıt kaynağı toprak değil emek ve sermaye olmuştur⁴².

Bu dönemde toprak kullanımının düşük olmasının nedeni:

- 1-Nüfus yetersizliği,
- 2-Üretim tekniklerinin geriliği,
- 3-İktisadi nedenlerdir⁴³.

Cumhuriyetin devraldığı hayvan varlığı da sınırlıdır. 1912’den beri devam eden savaşlar ve bu savaşların neden olduğu salgın hastalıklar ve genel bakımsızlık hayvancılığı da olumsuz yönde etkilemiştir. Hayvan sayısı azalmış, cüsseleri küçülmüş, ağırlıkları ve verimleri düşmüştür. Örneğin at sayısı çeyrek yüzyılda beşte bire inmiş. Bu nedenle Cumhuriyetle birlikte damızlık yetiştirme önem kazanmıştır. İklim ve toprak özelliklerine uygun hayvan yetiştirmek üzere 1924’te Karacabey Harası kurulmuş bunu daha sonraki yıllarda Sultansuyu, Çukurova, Çifteler ve Konya haraları izlemiştir⁴⁴.

Kısaca Atatürk döneminde izlenen tarım politikasıyla;

- 1-Çiftçi eğitimi,
- 2-Modern ziraat alet ve makinelerinin kullanımı,
- 3-Kurumlaşma ve döner sermaye işletmelerinin kurulması,
- 4-Kredilendirme,

⁴² İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Cumhuriyetin Harcı-2-**, İstanbul 2004, s.286; Hüseyin Topuz, “Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923-1950)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, S.3, C.12, 2007, s.383.

⁴³ Aruoba, **a. g. m.**, s.80.

⁴⁴ Şevket Pamuk, Zafer Toprak, **Türkiye’de Tarımsal Yapılar (1923-2000)**, Ankara 1988, s.28.

5-Değerlendirmede ileriye dönük atılımların yapılması, gibi tarımsal kalkınmada ana tedbirler alınmıştır⁴⁵.

2.1.İzmir İktisat Kongresi

Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra milli bir ekonomi oluşturma yönündeki ilk adım İzmir İktisat Kongresi'nin toplanması olmuştur. 1923–1929 döneminde izlenen iktisat ve maliye politikalarının oluşumunda toplanan İktisat Kongresi'nin kararları belirleyici olmuştur. Ülke ekonomisine nasıl bir yön verileceğinin kararlaştırıldığı kongrede iktisat misâkı kabul edilmiştir.

İktisat Kongresi toplandığı sırada Lozan görüşmeleri devam etmektedir ve Cumhuriyet ilan edilmemiştir. Bu nedenle toplandığı tarih bakımından oldukça anlamlı olan kongrede alınan kararların devletlere bir mesaj vermesi açısından önemi büyüktür. Kongre ile Türk milletinin kapitülasyonlarla, imtiyazlı şirketlerle, Duyun-u Umumiye ile iktisadi tutsaklık içinde bırakma teşebbüsüne açık bir cevap verilmiş ve iktisadi egemenlikten vazgeçilmeyeceği bütün dünyaya kanıtlanmıştır⁴⁶.

İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat–4 Mart 1923'te İktisat vekili Mahmut Esat Bozkurt'un girişimi ve Atatürk'ün desteğiyle toplanmıştır. Kazım Karabekir başkanlığında toplanan kongreye tüccar, sanayici, esnaf, çiftçi ve işçi temsilcilerinden oluşan 1135 delege katılmış ve 40 milletvekili de kongreyi izlemiştir⁴⁷. Ayrıca kongrede Sovyet Rusya ve Azerbaycan'ın Ankara da görevli olan büyükelçileri de hazır bulunmuştur⁴⁸. Kongrede delege seçimlerinde “kaza birimi” esas alınmış ve düzenlenen talimatnameye göre her kazadan sekiz kişinin kongreye gönderilmesi kabul edilmiştir. Bunların birer tanesi tüccar, sanatkâr, amele, şirket, banka temsilcisi ve üçü çiftçi temsilcisi olacaktır. Buna göre kongreye 3000 kadar delegenin katılması beklenirken bu sayı 1135 olmuştur. Bu durumun nedeni, iktisadi yönden geri kalmış birçok kazada bazı toplumsal kesimlerin henüz oluşmaması

⁴⁵ Ergun, a. g. m., s.247.

⁴⁶ Aytekin, a. g. t., s.25.

⁴⁷ Tokgöz, **Türkiye'nin İktisadi Gelişme...**, s.33.

⁴⁸ Erdinç Tokgöz, “Atatürk Dönemi İktisat Politikaları”, **Atatürk'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi**, Ankara 2002, s.15.

nedeniyle birçok kazadan amele temsilcisi ve sanayicinin gelmemiş olmasıdır. Diğer bir neden katılacak delegelerin yol paralarını kendilerinin ödeme zorunluluğunun olması ve dönemin ulaşım güçlükleri dikkate alındığında amele ve yoksul çiftçi temsilcilerinin gerekli yol parasını karşılayamamalarıdır⁴⁹.

Ancak Türk heyeti Lozan’da siyasal ve hukuksal kapitülasyonların kaldırılması karşılığında ekonomik tavizler vermek zorunda bırakılarak, gümrük vergileri 1916 yılında geçerli olan oranda dondurulmuş, ithal edilen ve yerel olarak üretilen mallara farklı vergi uygulaması yasaklanmıştır. Lozan’daki bu kısıtlamalar 1929 başında kaldırılarak, Türkiye’nin ekonomisini koruma hakkı bu tarihe kadar engellenmiştir⁵⁰.

Atatürk İzmir İktisat kongresinin açılış konuşmasında “... *Bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla alakadar olan, o milletin iktisadiyatıdır...*” diyerek iktisadın önemini vurgulamış, “...*kılıç kullanan kol yorulur; fakat saban kullanan her gün daha çok kuvvetlenir ve her gün daha çok sahip olur*” diyerek savaşın değil üretim yapmanın asıl zenginlik kaynağı olduğunu⁵¹, “...*İstiklal-i tam için şu düstur vardır: Hâkimiyet-i Milliye, hâkimiyet-i iktisadiye ile tarsin edilmelidir...*”⁵² diyerek milli hakimiyetin mili ekonomiyle sağlamlaştırılacağını belirtmiştir.

Kongrede alınan kararlar, izlenecek ekonomi politikasına yön vermeyi amaçlayan ve toplumu oluşturan meslek grupları arasında belirli ilkeler doğrultusunda uyumu amaçlayan, iktisadi ve sosyal bir anlaşma niteliği taşımaktadır⁵³.

Genel olarak değerlendirildiğinde kongrede liberal, yabancı sermayeye açık ama himayeci ve yerli azınlık tüccar ve sanayicilerin ayrıcalıklı durumlarına karşı devlet desteğini talep eden politikanın ağır bastığı görülmüştür. Toprak reformu,

⁴⁹ Gündüz Ökçün, “İzmir İktisat Kongresi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, s.1061.

⁵⁰ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye’nin Oluşumu**, İstanbul-Kasım 2009, s.116.

⁵¹ Kalaycı, **a. g. m.**, s.161.

⁵² Sabır, **a. g. m.**, s.10.

⁵³ Akyıldız. Eroğlu, **a. g. m.**, s.46.

devletçilik, grev hakkı gibi konuların gündeme dahi getirilmemesi bu düşünceyi desteklemektedir⁵⁴.

Kongrede çiftçi grubunun sorunları reji meselesi, ziraat ve maarif meselesi, asayiş meselesi, aşar meselesi, ziraat bankası ve itibarı-ı zirai meseleleri, yollar meselesi, orman meselesi, ziraatta hayvanat meselesi, çiftçiliğe ait bazı maddeler, ziraatta makine meselesi, olmak üzere on başlıkta ve 95 maddede toplanarak tartışılmıştır⁵⁵.

Kısaca çiftçi kesimiyle ilgili kararlar, aşarın kaldırılması, tarımda makineleşme, tütün reji sisteminin kaldırılması, çiftçiye kredi verilmesi, çiftçinin eğitilmesi vb. tarımsal yapıyı iyileştirmeye yönelik tedbirler olmuştur⁵⁶. Ayrıca çiftçi kesiminin en başta gelen taleplerinden biride demiryolu ulaşım maliyetlerinin ucuzlatılması ve yeni yolların yapılması olmuştur⁵⁷. O dönemde ülkenin % 80 dolayında olan bölümünü çiftçi grubu temsil ettiği için sayısal olarak fazla olmuşlardır. Çiftçiler aşarın ve tütün tekelinin (reji) kaldırılması, tarım kredisi olanaklarının artırılması, güvenlik sorunu, ulaşım, ormancılık, tarım, makine ve araçları ve eğitim konusunda kendi çıkarları doğrultusunda isteklerde bulunmuşlardır⁵⁸.

2.2. Aşar Vergisinin Kaldırılması

Osmanlı İmparatorluğu'nda uzun bir süre temel gelir kaynağı olarak uygulanan ve Türkiye Cumhuriyeti idaresine geçen "Aşar" veya "Öşr" tarım gelirleri üzerinden alınan dolaysız bir vergidir. İltizam usulü ile ve aynı olarak tarh ve tahsil edilen vergi hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyetin ilk yıllarında devlet

⁵⁴ Ökçün, **a. g. m.**, s.1064.

⁵⁵ A.Afetinan, **İzmir İktisat Kongresi**, Ankara 1982, s.21-32.

⁵⁶ Murat Koçtürk, "Cumhuriyet Döneminde Hükümetlerin ve Siyasi Partilerin Tarım ve Çiftçi Örgütlenmesine Yaklaşımları", **Tarım Ekonomisi Dergisi**, S.15(2), 2008, s.46.

⁵⁷ Keyder, **a. g. e.**, s.46.

⁵⁸ Kepenek, Yentürk, **a. g. e.**, s.34.

hazinesinin önemli bir gelir kaynağını oluşturmuştur⁵⁹. Her çeşit tarımsal üretimden aynı olarak 1/8 oranında, uygulamada ise ¼'e kadar çıkan bir oranda alınan aşar⁶⁰, köylünün elde ettiği ürünün %10'unu devlete bırakması demektir. Bu nedenle kuraklık, don, çekirge, bitki hastalıkları vb. nedenlerle ağır zarara uğradığında dahi ürüne aşar vergisinin uygulanması köylü için ağır bir yük oluşturmuştur. Bu nedenle 17 Şubat 1925 tarihinde 552 sayılı "Aşar'ın İlgası ve Yerine İkame Edilecek Vergi Hakkında Kanun" ile kaldırılmıştır⁶¹.

Cumhuriyet tarihinin iktisat politikası alanında en önemli kararı olan aşarın kaldırılmasına ilişkin ilk karar 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde tarım kesimi temsilcilerinin zorlamasıyla yönetimin gündemine gelmiştir⁶². Kongrede alınan karar, tarım kesimi üzerine modern bir vergi salınarak, aşarın kaldırılması yönünde olmuştur. Ancak meclisten 1925 yılında geçen kanun, hayvancılık dışında tarım kesimi üzerine hiçbir yeni yükümlülük getirmeden, aşarın kaldırılması hükmünü getirmiştir⁶³. Aşarın kaldırılması hem İzmir İktisat Kongresi'nde Çiftçi Grubu'nca hem de mecliste istenmiştir. Mecliste ilk kez Kasım 1923'de Diyarbakır mebusu Zülfü Bey aşarın kaldırılmasını teklif etmiştir. Bu konuda Başbakanlık yasa teklifi Meclise Ekim 1924'de sunulmuş; 1925 yılının başında aşarın kaldırılması kanunlaşmış fakat uygulama Şubat 1926'da bütünüyle hayata geçebilmiştir⁶⁴.

Aşar vergisi 1924 yılı bütçe gelirlerinin %22'sini⁶⁵, kaldırıldığı 1925 mali yılında ise genel bütçe gelirlerinin %25'ini, vergi gelirleri hâsılatının % 50'sini sağlamıştır⁶⁶. Bu durum devlet hazinesinin önemli bir gelir kaynağını oluşturan Aşar'ın kaldırılması kararının ekonomik ve siyasi açıdan ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

⁵⁹ Gülsevin Okçuoğlu, İzzettin Önder, "Aşarın Kaldırılması", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.10, s.2812.

⁶⁰ Oya Silier, **Türkiye'de Tarımsal Yapının Gelişimi (1923-1938)**, İstanbul 1981, s.36.

⁶¹ Öztürk, Yıldırım, **a. g. m.**, s.158.

⁶² Asaf Savaş Akat, "İktisadi Politikalar", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, s.1102.

⁶³ Pamuk, Toprak, **a. g. e.**, s.129.

⁶⁴ Silier, **a. g. e.**, s.36.

⁶⁵ Gökhan Günaydın, "Türkiye Tarım Sektörü", **Tarım ve Mühendislik**, S.76-77, 2006, s.13.

⁶⁶ İsmail Türk, "Atatürk ve Türk Mali Sistemi", **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri**, Ankara 1982, s.16.

1925 yılında Aşar kaldırılınca çiftçi ilk defa ürününü kendisi için kullanmıştır⁶⁷. 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanunla, miri arazi sistemi tamamıyla kaldırılarak, topraklar onu tasarruf edenin mülkiyetine geçmiştir⁶⁸.

Tarım kesimine uygulanan vergilerden ağnam 1924 yılında kaldırılmış, yerine sayım vergisi kabul edilmiştir. İlke ve işlem olarak ağnam ile aynı kategoride yer alan sayım vergisi, hem yükümlülük kapsamı hem de vergi tarifesi olarak ağnama göre genişleyip ağırlaşmış ve değişik aşamalardan geçerek 1962 yılına kadar devam etmiştir⁶⁹. Cumhuriyetin ilk yıllarında hayvan vergisi oranının yüksek tutulması hayvancılığın gelişmesini sınırlandırıcı bir etki yapmıştır. Ayrıca aşarın kaldırılması ile ortaya çıkan boşluğu doldurmak için arazi vergisinin oranı da artırılmıştır⁷⁰.

3. 1929 BUNALIMI VE TÜRKİYE

Tarımsal ihracatın artması, fiyatların elverişli olması, dışarıdan sermaye ve kredinin gelmesi merkez ülkelerdeki ekonomik büyüme sürdüğü müddetçe devam etmesi beklenir. Batı ülkelerinde (Avrupa ve ABD) bu büyüme 1926 yılından sonra yavaşlamış ve 1929'da durmuştur. Bu yıldan sonra dünya ekonomisi II. Dünya Savaşı'na kadar sürecek bir buhran dönemine girmiştir. Dünya ticareti azalmış, tarımsal fiyatlar düşmüş, ticari kredi bulunamaz olmuş ve yabancı sermaye akımları durmuştur⁷¹. 1929 yılında ABD'de başlayan ve bütün dünyaya yayılan bu bunalım sonucunda dünya ekonomisi o zamana kadar görülmemiş bir durgunluğa girmiştir⁷².

1929 yılı Dünya için büyük bir bunalım yılı olurken Türkiye ekonomisi için de dönüm noktası olmuştur. Çünkü Lozan Antlaşması'nın gümrük tarifeleri için koyduğu sınırlamalar son bulmuş, dolayısıyla 1929'dan itibaren yeni bir gümrük

⁶⁷ Öztürk, Yıldırım, **a. g. m.**, s.158.

⁶⁸ Dinler, **a. g. e.**, s.21.

⁶⁹ Pamuk, Toprak, **a. g. e.**, s.129-130.

⁷⁰ İbrahim İnci, "1923-1960 Döneminde Türkiye'de Tarım Faaliyetleri Üzerinden Alınan Vergiler", **Sakarya Üniversitesi Fen- Edebiyat Dergisi**, 2009, S.I, s.113.

⁷¹ Çağlar Keyder, "İktisadi Gelişmenin Evreleri", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, s.1068.

⁷² Okan H. Aktan, " Atatürk'ün Ekonomi Politikası: Ulusal Bağımsızlık ve Ekonomik Bağımsızlık", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cumhuriyetimizin 75.Yılı Özel Sayısı, s.34.

tarifesi uygulanmasına gidilmiştir. Ayrıca Osmanlı borçlarının ilk taksidinin ödenmeye başlanacağı yılda 1929 yılı olmuştur⁷³.

Bunalımın Türkiye ekonomisine etkisi, diğer ülkelere göre Türkiye ekonomisinin Dünya ekonomisine entegrasyon seviyesinin düşüklüğü, ihracatın sadece tarım ürünlerine dayanmayıp, çeşitli sektörleri de içermesi ve Türkiye'nin kendi kendine yeten bir ekonomiye sahip olmasından dolayı diğer ülkelere göre daha hafif olmuştur⁷⁴.

Bunalım hemen bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de politik değişikliklere yol açmış ve her ülkede devlet politikasının ekonomiyi daha yakından yönlendirmesine neden olmuştur⁷⁵. Dünyada birçok ülkede özellikle Avrupa'da liberalizm yerine "Güdümlü Ekonomi" adı altında devletin müdahalesi ve önderliğinde "devletçi" politikanın temeli atılmış, Türkiye'de de devlet iktisadi yönden aktif olmaya başlamıştır⁷⁶. 1930 Türkiye'sinde konuşulan ve kabul gören "özel teşebbüsün yapamadığını devlet yapsın" görüşü değil, "ülke için yararlı ve gerekli olanı devlet yapsın" görüşü olmuştur⁷⁷.

4. DEVLETÇİ POLİTİKAYA GEÇİŞ (DEVLETÇİLİK)

1923–1930 dönemi liberal ekonomik politikaların uygulandığı bir devre olarak tanımlanmıştır. 1929 yılında dünyada ortaya çıkan ekonomik bunalım iktisadi politikanın yeniden gözden geçirilmesi gerçeğini ortaya çıkarmış ve devletçilik

⁷³ Boratav, *Türkiye İktisat...*, s.48; Çağdaş Türkiye..., s.285; Tokgöz, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme...*, s.50.

⁷⁴ Özer Özçelik, Güner Tuncer, "Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.IX, S.1, Haziran 2007, s.259-260; 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın Türkiye'yi etkilemesi konusunda farklı görüşler için bkz. Oya Silier, *Türkiye'de Tarımsal Yapının Gelişimi (1923-1938)*, İstanbul 1981, s.47-50; Şevket Raşit Hatipoğlu, *Türkiye'de Zirai Buhran*, Ankara 1936, s.81-116.

⁷⁵ Keyder, *a. g. m.*, s.1068.

⁷⁶ Reşat Aktan, *a. g. e.*, s.50.

⁷⁷ Tokgöz, "Atatürk Dönemi İktisat...", s.23-24.

uygulamalarını zorunlu kılmıştır. Hükümet genel ekonomik ve sosyal politikalar içinde devletçiliğe daha ağırlık vermiştir⁷⁸.

Türkiye’de devlet eliyle sanayileşme arayışları ilk defa 1930’lu yıllara has bir uygulama değildir. Osmanlı döneminde de, özellikle II. Meşrutiyet döneminde devletin sanayi işletmeleri kurmak için bazı girişimleri olmuştur. Çoğu asker ve idareci çevrelerden çıkan Cumhuriyetin liderleri bu tecrübelerle yetişmişlerdir⁷⁹. İkinci Meşrutiyet yıllarında İttihatçı çevrede geliştirilen milliyetçilik, halkçılık ve devletçilik Cumhuriyet hükümetlerinin ve Halk Fırkası’nın benimseyeceği temel ilkeleri oluşturmuştur⁸⁰.

Atatürk’ün iktisat kongresinde belirttiği ekonomik bağımsızlık ve hızlı kalkınma ilkeleri 1930’lara gelindiğinde gerçekleştirilememiştir. 1930 yılında Serbest Fırka denemesi geniş halk kitlelerinin ekonomik hoşnutsuzluğunun bir göstergesi olmuştur. Özel kesime öncelik veren 1920’lerin sanayileşme politikası, 1930’lara gelindiğinde sanayi üretimine denklik kazandıramamış, en temel tüketim mallarının yerli üretimini bile sağlayamamıştır⁸¹. Bu nedenle devletçilik Ahmet Hamdi Başar’ın dediği gibi “*sermayedar ve girişimcinin bulunmadığı ve yabancı sermayesinden faydalanamadığımız için bizde devletçilik tarihi bir zorunluluktadır*”⁸². Kısaca devletçilik kurumsal tartışmaların ya da önceden belirlenen siyasal görüşlerin örgütlerinin ülke yönetimine gelmeleri sonucunda uygulanan bir ekonomi politikası olmamış, somut koşulların zorlamasıyla olmuştur⁸³.

1930’lu yıllarda Türkiye’de izlenen devletçi ekonomi politikalarının şekillenmesinde etkili olan faktörler;

- 1923–1929 yılları arasında izlenen liberal ekonomi politikalarından beklenen sonucun elde edilememesi,

⁷⁸ Sevda Mutlu, “1930’lar Türkiye’sinde Devletçilik Tartışmaları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.8, S.1, 2007, s.32.

⁷⁹ Şahin, **a. g. e.**, s.51.

⁸⁰ Toprak, **Türkiye’de Ekonomi ve Toplum...**, s.5.

⁸¹ Kepenek, Yentürk, **a. g. e.**, , 2000, s.61.

⁸² Mutlu, **a. g. m.**, s.39.

⁸³ Kepenek, Yentürk, **a. g. e.**, s.60.

- 1929 Dünya Bunalımı’nın ekonomileri olumsuz yönde etkilemesi,
- SSCS’de uygulanmakta olan planlı ekonomi politikalarının ilk sonuçlarının başarılı olması,
- Klasik ekonomi politikalarının 1929 bunalımına çözüm üretememesi üzerine devletin ekonomiye müdahalesini savunan görüşlerin artmasıdır⁸⁴.

“Devletçilik” sözcüğünün henüz tanımlanmayan bir içerikle ilke olarak benimsenmesi 1930’da özellikle Serbest Fırka-Halk Fırkası tartışmaları sırasında gerçekleşmiştir⁸⁵. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın liberal politikalarla öne çıkması ve hükümetin katı-sert devletçi politikalarını eleştirerek liberalizmi savunması CHP’yi ve İnönü Hükümeti’ni daha devletçi yapmıştır⁸⁶. 1930 yılında Başvekil İsmet Paşanın Sivas’ta yaptığı konuşma ile devletçiliğin ilan edildiği kabul edilen genel görüştür. Cumhuriyet Halk Fırkası’nı devletçilikle ve yeterince liberal olmamakla suçlayan Serbest Fırka lideri Fethi Okyar’a İsmet Paşa Sivas konuşması ile cevap vermektedir. Ayrıca 1931–1934 yılları arasında çıkan Kadro Dergisi’nin devletçi görüşlerin sistematik bir biçimde ortaya konmasında önemli bir rolü olmuştur⁸⁷.

“Devletçilik”, 1931 yılında CHP programında, 1937 yılında da anayasada yer almıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası Programı’nın (13–14 Mayıs 1931) İkinci kısmının, Cumhuriyet Halk Fırkası’nın Ana Vasıfları bölümünün (ç) fıkrasında devletçilik şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Devletçilik (ç): Ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha, memleketi bayındırlığa erdirmek için

⁸⁴ Özçelik, Tuncer, **a. g. m.**, s.259.

⁸⁵ Korkut Boratav, “Türkiye’de Devletçilik”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.2, s.413.

⁸⁶ Mutlu, **a. g. m.**, s.44.

⁸⁷ Şahinkaya, **a. g. e.**, s.74; Ayşe Trak, “Liberalizm-Devletçilik Tartışması (1923-1939)”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, s.1086-1087.

milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde-bilhassa iktisadi sahada-devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır”⁸⁸.

Ekonomi politikasında bu dönemde;

1-Liberalizm terk edilerek devletin ekonominin kuruluşunda aktif rol alması (devletçilik),

2-İktisadi kalkınmada sanayileşmeye öncelik verilmesi,

3-Sanayileşmenin planlı şekilde yapılması⁸⁹ gibi üç önemli yenilik getirilmiştir.

Dünya ekonomisi tarihinin en ağır ekonomik krizini yaşarken, Türkiye Atatürk’ün akılcı ekonomi politikaları sayesinde bu buhranı hafif şekilde atlattır. 1929–1939 dünya sanayi üretim artışı %19 iken Türkiye’de %96 olmuştur⁹⁰.

Bu durumda dönemin hükümetlerinin izlediği ekonomi politikalarının başarılı olduğu görülmüştür.

Dönemin VI. İcra Vekilleri Heyeti’nin (Beşinci İnönü Hükümeti, Görev Dönemi: 27 Eylül 1930-4 Mayıs 1931) İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey’dir. Bu hükümetin izlediği iktisadi politikalar: *“Milli iktisatta mesleğimiz malumdur. Bizim kanaatimizce hükümetin her sahada faaliyeti nihayet milli iktisat için ya bir faide temini, ya bir engelin bertaraf edilmesi gibi bir iktisadi gayeye teveccüh ettirilmek lazımdır. İktidarımız dahilinde olan bütün gayretlerimizi bu uğurda sarfedeceğiz. Zirai istihsalin maruz olduğu hususi müşkülât nazarımızı ehemmiyetle cezpt etmektedir. Bu uğurda bir Hükümetin iktidarında olan bütün tedbirleri almak başlıca meşgalemiz olacaktır”⁹¹.*

⁸⁸ Kalaycı, **a. g. m.**, s.162-163; Şahinkaya, **a. g. e.** , s.77; **bkz.** Beşir Hamitoğulları, “Atatürk Devletçiliği ve Ekonomik Bağımsızlık”, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişimi Semineri**, Ankara 1982, s.126.

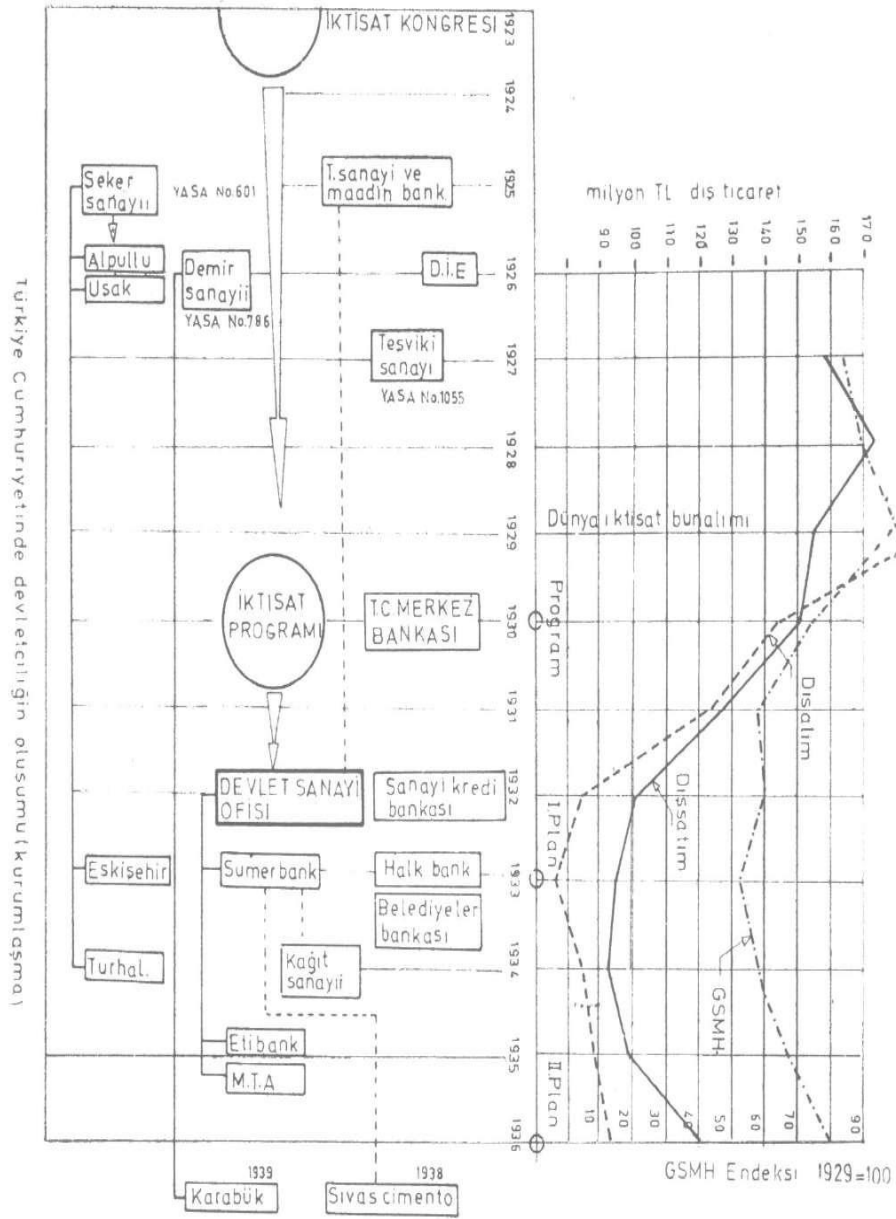
⁸⁹ Reşat Aktan, **a. g. e.**, s.49.

⁹⁰ Sabır, **a. g. m.**, s.15.

⁹¹ Kazım Öztürk, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları**, İstanbul 1968, s.142-143; Neşe Erdilek, “Hükümetler ve Programları”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, s.974-975.

VII. İcra Vekilleri Heyeti (Altıncı İnönü Hükümeti, Görev Dönemi: 4 Mayıs 1931-1 Mart 1935), İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey (Özkan-Burdur), Mahmut Celal Bey (Bayar-İzmir), bu hükümetin izlediği iktisat politikaları ise: “...*Mali ve iktisadi tedbirlerimizin hepsinde çiftçilerimizin vaziyeti ve mahsullerimizin himayesi bizim esasımızdır. Bu hususta memleketimizin muhtaç olduğu iktisadi teşekküllerin kuvvetlenmesine ve çoğalmasına çalışıyoruz. Gerek kredi meselelerinde, gerek iktisadi teşekküllerde ziraatımızla hususi surette iştigalimize şahit olacaksınız. Memleket iktisadiyatımızda iş hayatını tanzimden kanun layihası hazırdır.... Yerli sanayin inkişafı için kanuni ve içtimai tedbirlerimize devam edeceğiz*”⁹².

⁹² Erdilek, **a. g. m.**, s.975; Öztürk, **a. g. e.**, s.154.

Türkiye Cumhuriyeti'nde devletçiliğin oluşumu (kurumlaşma)⁹³

⁹³ Ali Nejat Ölçen, "1923-1938 Döneminde Birinci ve İkinci Sanayi Planları", **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişim Semineri**, Ankara 1982, s.135.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ İKTİSAT VE TASARRUF CEMİYETİ

1. CEMİYETİN KURULUŞU

1929 Dünya ekonomik krizi ülkelerin ekonomi politikalarında önemli değişimlere neden olmuştur. Bazı ülkeler ithalatlarını kısıtlayıp yerli üretimi ve öncelikle bunların tüketimini özendirirken, Türkiye’de de buna benzer bir yöntem uygulanmıştır. Öncelikle yerli ürünleri tüketmek, tasarrufta bulunmak ve böylece Türk lirasının sterlin karşısında değer kaybının önlenmesine çalışılmıştır. Ekonomik krize bağlı olarak ortaya çıkan bu politika beraberinde yeni kurumlarında ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kurumlardan biri Milli iktisat ve Tasarruf Cemiyetidir⁹⁴.

Dünya ekonomik buhranı nedeniyle Türk Lirasının iç ve dış değerinin hızla düşmesi ve Türk ekonomisi üzerinde yaptığı zararlar nedeniyle hükümetin aldığı kısa vadeli önlemleri 11.12.1929’da açıklarken Başbakan İsmet İnönü aşağıdaki hususlara değinmiştir:

“ Birçok seneler kapalı mahrumiyet içinde kalmış memleket, sulh ile nefes aldıktan sonra bazı ihtiyaçlarını dışarıdan tedarik etmek zorunda kaldı. Hazır yiyen, geçmiş asırların kötü mirası olarak açık bütçe ile memleketi idare etmeğe çalışmak alışılmış bir hastalıktı... Bizim için çok ağır ve zahmetli sayılacak didinmelerden sonra devlet idaresinde açık bütçe belası bertaraf edildi...(Artık) bu memlekette bütün vatandaşların her vasıta ile kazanıp harice mal ve say olarak gönderdiği

⁹⁴ Doğan Duman, “Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. I, S.2, 1992, s.128-129.

kıymetten daha fazla hariçten kıymet almayacaktır. Bunun için millet kendi istihsalinden fazla sarf etmeyecek, kanaatkar bir hayata girmek zorunda kalacaktır.... Eğer istihsalimiz kıfayet etmiyorsa ve çalışan vatandaş ekmekle kahve arasında muhayyer kalacaksa, onun kahveyi tercih edip dermansız düşmemesi için gücümüzün yettiği kadar kulağına bağıracağız... Kendi yuvalarını yılmaz kaleler gibi sağlamlaştırmalarını isteyeceğiz. (yerli malının revacını arttırmak gayesiyle) akli eren bütün vatandaşların şuurunu uyandırmak üzere devletin bütün kuvvetlerini harekete geçireceğiz... Fert ve devlet birbirimize dayanarak bu mücadeleyi behemehâl başaracağız...”

İsmet İnönü’nün halkı savurganlıktan uzak, tutumlu olmaya ve yerli malı kullanmaya çağırması ülkede büyük ilgi uyandırmış ve bu konuşmanın ardından İnönü’nün vurguladığı hususların halka anlatılarak benimsetilmesi amacıyla Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuştur⁹⁵.

Daha önceden kurulmuş olan bazı cemiyetler bu cemiyete model olmuştur. 1912 yılında “İstihlak-ı Umumi-yi Tensik ve Menafi-i Milliye-yi İktisadiyeyi Müdafaa Cemiyeti” yerli ürünlerin tüketimini sağlamak ve halkı tasarrufa alıştırmak amacıyla kurulmuştur. 1926 yılında İzmir’de emekli Yüzbaşı Naim Bey’in girişimiyle “Yerli Mamulâtı Müstehlikler Cemiyeti”, 19 Nisan 1929’da merkezi İstanbul’da olmak üzere “Yerli Mallarını Koruma Cemiyeti” kurulmuştur. Yükseköğretimin bütün öğretmen ve öğrencileri bu cemiyete üye olmuş, ama cemiyet uzun süre faaliyette bulunamamıştır. Bu iki cemiyet bir süre sonra kendileriyle aynı amacı taşıyan ve daha ciddi örgütlenmeye giden Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’yle birleşmiştir⁹⁶.

Cemiyet 16.12.1929 Pazartesi günü TBMM Başkanı ve Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin Kurucusu Kazım (Özalp) Paşanın başkanlığında ilk toplantısını yapmış ve Atatürk ilk toplantıdan itibaren cemiyeti himayesi altına

⁹⁵ Yaşar Semiz, 1929-1938 Döneminde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1991, s.28; Erdinç Tokgöz, “Atatürk’ün Tasarruf Politikası”, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişimi Semineri**, Ankara 1982, s.41.

⁹⁶ Duman, **a. g. m.**, s.132,134,135.

almıştır. Bu toplantıda, cemiyetin nizamnamesi kabul edilmiş, cemiyetin başkanlık ve genel merkez üyeliklerinin seçimi yapılmıştır⁹⁷.

Cemiyetin nizamnamesinin birinci maddesinde:

“Madde 1-Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin himayeleri altında (Milli İktisat ve Tasarruf) namile bir cemiyet teşkil edilmiştir.” denilmektedir.

Erdoğan Tokgöz⁹⁸, tüzüğün bu maddesinden hareketle bazı araştırmacıların Mustafa Kemal Paşanın cemiyete üye olduğunu yazdıklarını, bu durumu doğrulayan bir belge veya kayda Türkiye Ekonomi Kurumu’nun arşivinde yapılan taramada rastlanılmadığını, cemiyetin üye kayıt defterinde bir numaralı üyenin Kazım (Özalp) olduğunu belirtmiştir⁹⁹.

Nizamnamenin 3.maddesinde kurucular kurulu şöyle sıralanmış;

- Kazım (Özalp), TBMM Başkanı -Cemiyetin Başkanı
- Hasan (Saka), TBMM Başkan Vekili
- Yusuf Kemal (Tengirşek), Sinop Milletvekili
- Saffet (Arıkan), Erzincan Milletvekili
- Mahmut (Soydan), Siirt Milletvekili (Hâkimiyeti Milliye Gazetesi Başyazarı)
- Celal (Bayar), İzmir Milletvekili (İş Bankası Genel Müdürü)
- Dr. Fuat (Umay), Kırklareli Milletvekili (Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı)
- Rahmi (Köken), İzmir Milletvekili

⁹⁷ Semiz, a. g. t., s.29.

⁹⁸ Erdoğan Tokgöz, Türkiye Ekonomi Kurumu Vakfı ve Kurumun çeşitli organlarında görev yapmıştır.

⁹⁹ Erdoğan Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye Ekonomi Kurumu (Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti)**, Ankara 2004, s.6-7.

- Reşit Saffet (Atabinen), Kocaeli Milletvekili, Türkiye Otomobil ve Turizm Kurumu Başkanı
- Besim (Atalay), Aksaray Milletvekili
- Şükrü (Ataman), T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürü
- Hakkı Saffet (Tan), T.Emlak Bankası Genel Müdürü

Cemiyetin kurucularının dönemin seçkin devlet ve siyaset adamlarından oluştuğu görülmüştür. İki kamu bankası genel müdürü de kurulda yer almıştır¹⁰⁰.

Rahmi Bey idari heyeti başkanlığına, Şükrü Bey muhasipliğe, Reşit Saffet, Fuat ve Hakkı Saffet beyler idare heyeti üyeliklerine ve iktisadi yazılarıyla dikkat çeken Vedat Nedim (Tör)'de müşavir müdürlüğüne seçilmiştir¹⁰¹. Hazırlanan nizamnameye göre herkes cemiyetin üyesi olabiliyor, üyelerin görevi yerli ürünlerini kullanmak ve bu konuda vatandaşları teşvik ederek milli tasarrufa alıştırmaktır. Bütün milletvekilleri de cemiyetin doğal üyesi kabul edilmiştir¹⁰².

Bugünkü anlayış ve uygulamalara bakarak garipsense de Milli Mücadele'den yeni çıkmış bir ülkede yetişmiş ve deneyimli insan sayısının çok az olması nedeniyle meclis başkanı bir sivil toplum örgütüne kurucu başkan olmuştur. 1924'de İş Bankası kurulduğunda da Celal Bayar başta olmak üzere yönetim kurulu üyelerinin çoğu milletvekillerinden oluşmuştur. Kazım Özalp 1935'de Milli Savunma Bakanı olduğunda da cemiyetin başkanlığını sürdürmüştür. Kazım Özalp cemiyetin kuruluş ve örgütlenme sürecinde önemli hizmetleri olmuş, hizmetlerini 27.10.1949 tarihine kadar yaklaşık yirmi yıl sürdürmüştür¹⁰³.

Cemiyetin nizamnamesinin ikinci maddesinde genel merkezi Ankara olarak belirtilmiştir¹⁰⁴. Kuruluşundan sonra birkaç ay içinde yurt genelinde şube sayısı

¹⁰⁰ Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye ...**, s.7-8.

¹⁰¹ Semiz, **a. g. t.**, s.29; Aysan, **a. g. e.**, s.55.

¹⁰² Duman, **a. g. m.**, s.130.

¹⁰³ Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye...**, s.10.

¹⁰⁴ Semiz, **a. g. t.**, s.30.

273'e kadar çıkmıştır¹⁰⁵. Herhangi bir yerde şube açabilmek için cemiyetin amaçlarını benimseyen 25 kişilik bir üye sayısına ulaşmak ve içlerinden bir başkan, kâtip ve veznedar seçtikten sonra 5 kişilik İdare Heyeti'yle genel merkeze müracaat etmek gerekmektedir. Müracaat sahibi şubelerin beyanları yapılan incelemelerin neticesinde uygun bulunduğu takdirde şubeler açılabilmekteydi.

Cemiyet 18.12.1929'da üye kaydına başlamıştır. Yerli malı kullanmak ve sözü geçenlere kullandırmayı imza ile taahhüt etmek cemiyete üye olabilmek için yeterli olmuştur. Yerli malı üreten ve ticaretiyle uğraşan şirketler, ticarethaneler ve müesseseler, cemiyetin amacına hizmet eden diğer şahıslar ve milli kuruluşlarda cemiyete üye olabilmişlerdir. Bütün memurlarıyla cemiyete üye olan ilk kurum İş Bankası olmuştur. Cemiyete giren üye senede 1 TL aidat vermiş, toplam 25 TL aidat verenler her yıl para vermekten kurtulmuş ve daimi üye olmuştur. Cemiyete bilfiil hizmet taahhüdünde bulunanlar idare heyeti kararıyla senelik aidattan muaf tutulmuşlardır. Üyelerden alınan aidatlar ve yapılan bağışlar İş Bankası'nda toplanmış ve harcanması da banka tarafından yapılmıştır¹⁰⁶.

1934'ten sonra, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın etkisini kaybetmesi ve tasarruf ve yerli malı konusunun halk arasında genel olarak benimsenmesinden sonra cemiyetin faaliyet alanını değiştirmesi konusunda talepler artmıştır. Bunun yanında II. Dünya Savaşı öncesi gerginliği, Boğazlar ve Hatay vb. sorunların arka arkaya gelmesi başta hükümet olmak üzere cemiyeti destekleyen bazı kamu kuruluşlarının cemiyete desteğinin azalmasına neden olmuştur. Cemiyet 1939'daki 5.Büyük Kurultayı'nın ardından 12.6.1939'da adını "Milli Ekonomi ve Arttırma Kurumu" olarak değiştirmiştir. Milli Ekonomi ve Arttırma Kurumu 18.1.1955'de 1929'daki kuruluşunun amaç ve hedeflerini muhafaza etmek kaydıyla 17.7.1939'da Ankara'da kurulmuş olan "Türk İktisat Cemiyeti" ile birleşerek "Türkiye Ekonomi Kurumu" adını almıştır. Merkezi Ankara'da bulunan bu kurum, bugün de varlığını

¹⁰⁵ Aysan, **a. g. e.**, s.57; Duman, **a. g. m.**, s.135-136.

¹⁰⁶ Semiz, **a. g. t.**, s.30-31.

sürdürmekte ve Türkiye ekonomisinin sorunlarına bilimsel yöntemlerle öneri niteliğinde önemli çözümler getirmeye çalışmaktadır¹⁰⁷.

Cemiyet hiçbir zaman faaliyetlerini resmi bir devlet kuruluşu ya da Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir yan kuruluşu olarak ortaya koymamıştır. Atatürk'ün himayesinde olması, bütün TBMM üyelerinin üye olması ve çoğu zaman yönetimin bir kolu gibi görünmesine rağmen faaliyetlerini tamamıyla özel bir kamu kuruluşu olarak yürütmüştür. Bu durumun en önemli sebebi cemiyetin milli iktisat konusundaki çabaları ve bu doğrultudaki propagandalarına yönelik çeşitli eleştirileri özel bir kamu kuruluşu olmanın verdiği rahatlıkla geçiştirmeye çalışarak, hükümetin yıpranmasının önüne geçmektir. Ayrıca cemiyetin bu şekilde özel bir kuruluş olarak kurulmasında, devletin halka benimsetmek istediği herhangi bir sosyo-ekonomik görüşün bağımsız bir kurum tarafından anlatılması durumunda, halkın daha kolay kabul edeceği inancına sahip olmasının da etkisi vardır. Nitekim cemiyetin bu örgütlenme şekli daha sonra kurulacak olan Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Türk Hukuk Kurumu vb. kurumlara da örnek olacaktır¹⁰⁸.

1930'larda ülkedeki tüketim yapısının biçimlenmesinde, finansal alt yapının kurulup gelişmesinde, hızlı ekonomik kalkınmanın gerektirdiği fonların yaratılmasında Cemiyetin önemli katkıları olmuştur. Cemiyetin düzenlediği bilimsel toplantı, sergi ve kongrelerle ülkedeki ekonomik görüş ve uygulamalar biçimlenmiştir. Cemiyetin ülke kalkınmasına bulduğu çözümler daha çok kapitalist, ama sosyal piyasa ekonomisine dayalı bir karma ekonomi düzeni olmuştur. Atatürk ve İnönü'nün 'mutedil (ılımlı) devletçilik' olarak adlandırdığı kalkınma modeli, cemiyetin çalışmaları içinde olmuş ve devletçi ekonomi politikasına geçişte cemiyet, bir 'geçiş kurumu' görevi üstlenmiştir¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Semiz, a. g. t., s.102-103; Duman, a. g. m., s.141; Şahinkaya. a. g. e., s.162-163.

¹⁰⁸ Semiz, a. g. t., s.39; Duman, a. g. m. , s.135; Tekeli, İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin...**, s.97.

¹⁰⁹ Aysan, a. g. e., s.57; Duman, a. g. m., s.140-141.

2. CEMİYETİN AMAÇLARI

Cemiyetin kuruluş amacı hükümetin, dünya ekonomik buhranının Türkiye'deki tesirlerini gidermek amacıyla alacağı tedbirlerin halk tarafından benimsenmesini sağlamaya çalışmaktır. 16 Aralık 1929'da toplanan cemiyetin kurucuları nizamname ile beraber cemiyetin kuruluş amaçlarını:

1-Halkı israfla mücadeleye, hesaplı ve tutumlu yaşamaya ve tasarrufa alıştırmak,

2-Yerli mallarımızı tanıtmak, sevdirmek ve kullanırmak,

3-Yerli mallarımızın miktarını çoğaltmaya, cinslerini, nefaset ve diğer evsafirlerini ucuzlatmaya çalışmak,

4-Yerli mallarımızın sürümünü arttırmak suretiyle milletin iyi yaşamasını temin etmek,

şeklinde tespit etmişlerdir¹¹⁰.

Hükümet Dünya Ekonomi Buhranı'nın Türkiye'deki olumsuz etkilerini azaltmak için milli paranın değerini korumak, gelir gider dengeleri içerisinde harcamalar yapmak, dış ödemeler dengesinde açık vermemek ve gerekli sanayi yatırımlarını yapmak için sermaye biriktirmek gibi tedbirler almıştır. Çünkü buhran Türkiye de ekonominin en büyük sorununun sermaye birikimi olduğunu netleştirmiş; Sermaye birikimi sanayiyle, sanayinin gelişmesi de kredi ile sağlanacağı için milletçe tasarrufa önem verilerek, yerli mallarının kullanımının artırılması hedeflenmiştir¹¹¹.

Bu doğrultuda cemiyetin milli sermayeyi biriktirmek için halkı tasarruf konusunda bilinçlendirmesi ve yerli malını kullanmaya teşvik etmesi; en kısa zamanda ülke kalkınmasının sağlanması için sanayi ve zirai alanda mevcut durumu tespit etmesi gibi iki önemli misyonu olmuştur. Sosyal ve iktisadi alanda milli

¹¹⁰ Semiz, a. g. t., s.31-32; Duman, a. g. m., s.131; Tekeli, İlkin, 1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin..., s.93.

¹¹¹ Semiz, a. g. t., s.41.

teşkilatlanmaların sağlanması ve çalışmaların bu yönde yapılması devletin yanı sıra sanayici ve tüccarları da memnun etmiştir. Çünkü halkın tasarruflarından oluşan meblağ milli bankalarda toplanınca yatırımlar için daha rahat kredi bulma imkânı doğmuş; yerli malına halk rağbet edince, yerli malı satan pazarlara canlılık gelmiş, sanayici ve tüccarların ürettiklerinin ellerinde kalma endişesi ortadan kalkmıştır¹¹².

Cemiyet bu hususların milletçe benimsenmesi için şu faaliyetlerde bulunmuştur:

A-Halkı tasarrufa alıştıracak çalışmalar yapmıştır.

B-Yurt içi ve yurt dışında yerli mallarımızın tanıtımını yapmak amacıyla;

1-Her yıl Aralık ayının 12'sinde başlayan "Tasarruf ve Yerli Malı Haftası" düzenlemiş,

2-Belirli büyük şehirlerde yerli malları sergisi açmış,

3-Yurt dışında açılacak uluslar arası sergilere katılarak, sanayi ve zirai ihraç ürünlerimizi dünyaya tanıtmış,

4-Kuruluş amacına yönelik yayınlar yapmıştır.

C- Yerli mallarımızın miktarını, çeşitlerini ve kalitelerini arttırmak amacıyla yurt içinde ve yurt dışında çeşitli faaliyetlerde bulunarak, yurt içinde;

1-Sanayi Kongresi,

2-Ziraat Kongresi düzenlemiştir.

D-Ankara'da bir "Sergi Evi"nin kurulmasını sağlamıştır¹¹³.

¹¹² Semiz, a. g. t., s.35-36.

¹¹³ Semiz, a. g. t., s.41; Duman, a. g. m., s.138-139.

3. CEMİYETİN FAALİYETLERİ

3.1. Yerli Malları Kullanımı- Haftası

Cemiyetin nizamnamesinin son maddesi olan 45. madde cemiyete dönemin koşulları açısından önemli ve özgün bir görev vermiştir.

“Cemiyet her sene bir haftayı ‘‘Tasarruf ve yerli malı haftası’’ yapacaktır. Bu haftanın ilk günü İsmet Paşa Hazretlerinin 1929 senesinde Büyük Millet Meclisinde Milli İktisat ve Tasarruf hakkında beyanatta bulundukları 12 Kânunuevvel (Aralık) tarihidir’’.

Bu hükme uygun olarak her yıl 12–19 Aralık arasındaki hafta ‘‘Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası’’ olarak kutlanmış, 1940’lı yıllarda adı kısaltılarak ‘‘Yerli Mallar Haftası’’ olarak kullanılmıştır¹¹⁴. İlk Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası 12 Aralık 1930 tarihinde Başvekil İsmet Paşanın Türk Ocağı’nda saat 15’de yaptığı konuşma ile açılmıştır¹¹⁵.

Ulusal bir bayram havasında her yıl 12–19 Aralık tarihlerinde düzenlenen bu hafta Başbakanın geleneksel açış konuşmasıyla başlamıştır. Bu hafta öncesinde cemiyet Maarif Vekâleti’yle işbirliği yaparak okullarda uygulanmak üzere ortak bir program hazırlamış, hafta içinde okullarda tasarruf ve yerli mallarıyla ilgili piyesler sergilenmiş, şiir ve kompozisyon yarışmaları düzenlenmiştir. Bu hafta öncesinde Genelkurmay Başkanlığı’nın askeri okullara ve orduya kutlamalarla ilgili mesaj göndermiş olması haftaya verilen önemi göstermektedir¹¹⁶. Bu hafta okullarda olduğu gibi memleketin en büyük eğitim müesseselerinden biri olan orduda da tasarruf ve yerli malı konuları üzerinde durulmuştur¹¹⁷.

Hafta boyunca okullarda, camilerde, askeri birliklerde ve radyoda tasarruf ve yerli malı kullanmanın önemi anlatılmıştır. Atatürk bu konuda da yerli mallardan

¹¹⁴ Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye ...**, s.9, 20.

¹¹⁵ **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Kânunuevvel 1930, s.1.

¹¹⁶ Duman, **a. g. m.**, s.136-137.

¹¹⁷ **Hâkimiyeti Milliye**, 5 Kânunuevvel 1930, s.1.

yaptırdığı giysilerle halka örnek olmuştur. Bütün bu faaliyetlerle halkın tüketim alışkanlıklarını değiştirip yerli mallarını kullanmalarını sağlamak amaçlanmıştır¹¹⁸. Hafta boyunca vitrin yarışmaları düzenlenmiştir. Bu yarışmalarla vitrinlerini yerli mallarla süsleyen mağazalardan en güzeli halkın oylarıyla seçilmiş ve halkın yarışmalara ilgisi büyük olmuştur¹¹⁹. Yarışmalarda halkın oy kullanabilmesi için Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından oy pusulaları basılmıştır¹²⁰. Ayrıca bu hafta boyunca konuyla ilgili makaleler ve teşvik edici güzel yazılar yayınlanmış, Türk Ocakları'nda ve konferans salonlarında konuyla ilgili konferanslar verilmiş, tasarrufla ilgili filmler yayınlanmış, büyük şehirlerde tayyareler cemiyetin amaçlarını içeren beyannameler atmıştır¹²¹.

Yapılan bu kampanyaların amaçları:

1-Tüketimi yerli mallarına yöneltmek,

2-İthalatı azaltmak, dış ticaret açığını azaltmak ve Türk Lirası'nın dış değerindeki düşmeyi önlemek,

3-Yerli üretimi canlandırmak,

4-İhraç edebilecek mal fazlaları yaratmak,

5-Yatırımlar için sağlıklı kaynak sağlamak suretiyle kalkınmayı hızlandırmak,

6-Küçük tasarrufları, yatırım sermayesine dönüştürebilmek için bir finansal alt yapının kurulmasını sağlamaktır¹²².

Genel merkez hafta boyunca şubeler aracılığıyla dağıtılmak üzere afiş bastırıp dağıtmıştır. Bu afişlerde;

“Yerli Malı Türkün Malı, Türk Malı Kullanmalı”,

¹¹⁸ Tokgöz, “Atatürk’ün Tasarruf ...”, s.42.

¹¹⁹ **Vakit**, 14 Kânunuevvel 1930, s.1.

¹²⁰ **Milliyet**, 15 Kânunuevvel 1930, s.5.

¹²¹ **Hâkimiyeti Milliye**, 24 Kânunuevvel 1930, s.2.

¹²² Aysan, **a. g. e.**, s.56.

“Az az da Olsa, Para Biriktirmeye Alış”,

“Ey Vatandaş! Tasarruf Et ve Yerli Malı Kullan” gibi sözler yazılmıştır¹²³.

Dönemin gazetelerinde de hafta boyunca tasarrufla ilgili sözlere genişçe yer verilmiştir:

“Vatandaş, para biriktir!...5 milyon kişi günde 5 kuruş biriktirse senede 90 milyon lira toplanır. Ve işte milli sermaye böyle vücut bulur!”¹²⁴,

“Yerli malı kullanmak iktisadi mücadelede muvaffakiyetin birinci şartıdır”¹²⁵,

“Vatandaş, Tasarrufa alışmak ve yerli malı kullanmak istiklal ve medeniyet ibadetidir!”¹²⁶,

“5 milyon kişi günde 5 kuruş biriktirirse, senede 90 milyon lira toplanır. Vatandaş! 5 kuruşu az görme, biriktir!”¹²⁷,

“ Vatandaş! 12 birinci kanunda Tasarruf ve Yerli Malı haftası başlıyor. Bu hafta yiyeceğini, içeceğini, giyeceğini yerli mallarından almayı sakın unutma!”¹²⁸,

“Vatandaş! Yerli malı kullanmak Türk çiftçisini ve Türk işçisini düşünmek demektir!”¹²⁹,

gibi sözler gazetelerin ilk sayfasında önemle belirtilmiştir.

Cemiyetin yerli malı konusundaki propagandası etkili olup halkın yerli malına ilgisi artınca, bazı tüccarların ve fabrika sahiplerinin yerli ürünlere zam yapmaya başlaması halkın ve basın tepkisini çekmiştir. Cemiyet tüketiciyi etkin bir şekilde korumak için basın ve çıkardığı “İktisat ve Tasarruf” adlı aylık dergi aracılığıyla halktan yardım istemiş, yerli ürünler hakkında kendisine iletilen

¹²³ Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye ...**,s.21.

¹²⁴ **Cumhuriyet**, 12 Kânunuevvel 1930, s.1.

¹²⁵ **Milliyet**, 13 Kânunuevvel 1930, s.1.

¹²⁶ **Vakit**, 12 Kânunuevvel 1930, s.1.

¹²⁷ **Vakit**, 13 Kânunuevvel 1930, s.1.

¹²⁸ **Hâkimiyeti Milliye**, 9 Kânunuevvel 1930, s.8.

¹²⁹ **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Kânunuevvel 1930, s.2.

sorunları, Ticaret ve Sanayi Odaları'nda ilgili kişilerin katıldığı toplantılarda çözümlemeye çalışmış, gerektiğinde şikâyet edilen kurumu cezalandırmıştır. Bu hareket ile cemiyet tüketiciyi korumayı ve halkta tüketici bilincini yerleştirmeyi amaçlamıştır¹³⁰.

Tasarruf ve Yerli Malları Haftasına özellikle 1930–1935 yılları arasında basının büyük önem verildiği görülmüştür. Bu durumun en önemli nedeni dünya ekonomik krizinin Türkiye ekonomisini olumsuz yönde etkilemesi ve bu dönemde ulusal bir ekonomi oluşturma düşüncesi olmuştur¹³¹. Cemiyetin faaliyetleri sonucunda kutlanmaya başlayan bu hafta, o dönemde olduğu gibi geniş çaplı ve amacına uygun olarak kutlanmasa da bu gün okullarda ismen kutlanan bir haftadır.

3.2. Sergiler

Cemiyet ülkenin sanayi ve zirai alanda kalkınması ve üretim arttırımı imkânlarının araştırılması görevini de üstlenmiştir. Bu amaçla ilki Ankara'da olmak üzere her yıl belli başlı illerde sanayi, zirai ve yerli malı sergilerini açmıştır. Sergilerle ülkenin sanayi ve zirai kapasitelerini ortaya koyarak yeni yatırım alanları ve imkânları açısından devlete ve sanayicilere rehberlik yapmıştır¹³².

Cemiyetin amaçlarından biri “yerli mallarımızı tanıtmak, sevdirmek ve kullandırmak” olunca cemiyet bu amaca uygun olarak önce 21 Ocak 1930 tarihinde “Milli Sanayi Numune Sergisi” düzenlemiş ve sergi onbeş gün açık kalmıştır. Serginin ardından Sanayi Kongresi yapılmıştır¹³³.

1931 yılında iki ayrı sergi düzenlenmiştir. Ekim 1930'da hazırlıklarına başlanan “Ziraat Teknik Sergisi” 5 Ocak 1931'de aynı tarihte başlanan “Birinci Ziraat Kongresi” çalışmaları çerçevesinde düzenlenmiş, kongrenin kapanış tarihi olan 20 Ocak 1931'e kadar açık kalmıştır. 10 Nisan 1931'de “İkinci Milli Sanayi Sergisi” açılmıştır. Birinci sergi büyük ilgi görünce bir yıl sonra benzer nitelikte

¹³⁰ Duman, **a. g. m.**, s.140.

¹³¹ Duman, **a. g. m.**, s.137.

¹³² Semiz, **a. g. t.**, s.37.

¹³³ Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye ...**, s.14.

ikinci sergi açılmıştır. Birinciye sergiye 40 firma katılırken, ikincide bu sayı 70 olmuştur. 1932’de “Üçüncü Milli Sanayi Sergisi” açılmış, dördüncü sergi Cumhuriyetin onuncu yıl kutlamaları programı içinde 31 Ekim 1933’de açılmıştır. “Onuncu Yıl İktisat Sergisi” adıyla açılan sergide sanayi ve tarımsal ürünlere değil, ekonomide on yılda nereden nereye geldiğini gösteren çalışmalara yer verilmiştir¹³⁴.

Yerli sanayi kurmak, yerli malı üretimini ve kullanımını artırmak ülke ekonomisinin gelişiminde önemli bir yer tutmuş, fakat sadece yurt içinde harcanan çaba yeterli olmamıştır. Yurt dışına ihracatı artırarak, ithalatla ihracat arasında denge kurmakta gerekmiştir. Bu amaçla Türk ürünlerini uluslararası sergilerde dünyaya tanıtmaya gereği duyulmuştur. İlk olarak 9.5.1931 tarihinde Macaristan’ın başkenti Budapeşte’de açılan uluslararası sergiye Türkiye’de katılmıştır. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti yurt içindeki sergilerdeki başarısından dolayı bu sergiye katılmakla görevlendirilmiştir. Sergide Türk pavyonu ihraç ettiğimiz ürünler ve sosyo-kültürel değerlerimizin tanıtılmasını sağlayacak şekilde iki kısımda düzenlenmiştir. Birinci kısımda, tütün, pamuk, incir, üzüm, fındık, kömür, afyon, zeytinyağı gibi ihraç ürünlerimiz yer alırken ikinci kısımda sanayicilerimizin ürettikleri muhtelif yerli mallar sergilenmiştir.

İlk kez katılınan Macaristan-Budapeşte sergisinde gösterilen başarı üzerine Hükümet, cemiyeti Almanya’nın Leipzig kentinde açılacak olan sergiye de katılmakla görevlendirmiş ve sergi 6.3.1932’de açılmıştır¹³⁵.

Cemiyet, Budapeşte ve Leipzig’de düzenlenen sergilerle ihraç ürünlerimize yeni pazarlar bulmaya yönelik çalışmalar yapmış, yerli ürünlerimizi dış pazarlarda tanıtarak pazar paylarının artırılması amaçlanmıştır. Cemiyet sergilerle ve yerli mallarını kullanma yönünde propaganda yoluyla yerli üretimi artırmaya çalışırken, tüketicuyu kalitesiz ve pahalı ürünlere karşı korumayı da amaçlamıştır¹³⁶.

¹³⁴ Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye ...**, s.15.

¹³⁵ Semiz, **a. g. t.**, s.76-78.

¹³⁶ Duman, **a. g. m.**, s.139.

3.3. Sergi Evi

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, düzenlediği sergiler, konferanslar ve kongreler için yer bulmakta sıkıntı yaşamıştır. Yabancı elçilerinde izlediği sergiler, Sergi Evi açılana kadar Anakara’da dar bir mekân olan Türk Ocağı Salonu’nda veya Ticaret Lisesi’nde yapılmış, fakat bu mekânlarda sergilenebilen ürünler istenilen ölçüde gösterilememiştir.

Bu nedenle bu ihtiyacı karşılamak için Sergi Evine ihtiyaç duyulmuştur. 1934 yılında cemiyet, hükümet, bankalar, Ankara Belediyesi, bazı milli müesseseler ve imkânları iyi olan vatandaşların maddi desteğiyle Sergi Evi yapılmış, açılışı 29 Ekim 1934’de yapılmıştır. 1946 yılında Sergi Evi “Devlet Tiyatro ve Opera “ çalışmaları için tahsis edilerek kamulaştırılmıştır. Günümüzde de bina aynı amaç için hizmet etmektedir. İkinci bir sergi evi için Ankara Belediyesi arsa tahsis etmiş, yapılan bina 1963’te “Devlet Filarmoni Orkestrası”na devredilmiştir¹³⁷.

3.4. Yayınlar

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti amaçlarını halka daha kolay duyurabilmek ve etkin olmak amacıyla “Neşriyat ve Propaganda Komiteleri” kurmuştur. Bu komitenin görevi yerli ürünler hakkında hazırlanan filmleri halka gösterip, tasarrufa ait atasözleri belirleyerek gazetelerde yayınlamak, çeşitli zamanlarda afişlerle halkı tasarruf ve iktisada teşvik etmek, aile bütçesi hakkında eserler yazarak, broşürler yayınlamak olmuştur. Ayrıca Komite her yıl düzenlenen “Tasarruf ve Yerli Malları Haftası” için hazırlık yapmıştır¹³⁸.

Cemiyetin yaptığı ilk önemli yayın 1930–1936 yılları arasında “İktisat ve Tasarruf” adlı aylık dergidir. Cemiyet 1930’da yapılan Sanayi Kongresi ile 1931 Ziraat Kongresi’ne ait belge ve kararları da kitap halinde yayınlamıştır. Gençlere Kooperatifçiliği ve tasarruf düşüncesini anlatmak amacıyla Şevket Süreyya Aydemir’e “Mektep Kooperatifçiliği ve Tasarruf Terbiyesi” adlı kitap yazdırılmıştır.

¹³⁷ Semiz, a. g. t., s.80-82; Tokgöz, *Dünden Bugüne Türkiye ...*, s.16-17.

¹³⁸ Duman, a. g. m., s.136.

1930’lu ve 1940’lı yıllarda Türkiye’yi coğrafi bölgelere ayırarak tanıtan “Yurdunu Tanı! Yurdunu Sev!” dizisi adında, H. Sadi Selen ve Şevket Süreyya Aydemir tarafından yazılan kitapçıklar yayınlanmıştır. Bunlar: Ege (1935), Marmara (1936), Orta Yayla (1937), Yüksek Yayla (1938), Akdeniz (1939), Karadeniz (1940), Fırat-Dicle (1941). Yine Şevket Süreyya Aydemir’in “Halk İçin İktisat Bilgisi” ve “Türkiye Ekonomisi” isimli kitapları yayınlanmıştır. Dr. Nurullah E. Sümer’in “Muasır İktisat ve Nizami” adlı kitabı yayınlanmıştır¹³⁹. Ayrıca Ziraat Kongresi süresince “Sergi ve Kongre” isminde bir gazete çıkarılmıştır.

3.5. Kongreler

3.5.1. Sanayi Kongresi

1929–1930 Dünya ekonomik buhranı Türkiye’de ekonomide en büyük sorunun sermaye birikimi olduğunu ortaya koymuş, sermaye birikiminin anahtarı da sanayi olunca 1930 yılına Türkiye yeni bir kalkınma programı arayışı ile girmiştir. Cemiyet hazırlanacak programa katkıda bulunmak, ülkenin mevcut sanayi kapasitesi hakkında gerekli bilgileri ilgililere sunmak ve gerekli kredi kaynaklarının nasıl temin edileceği konusunda uzmanların görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla Sanayi Kongresi düzenlemiştir¹⁴⁰.

Kongrenin açılışında hükümet adına konuşma yapan İktisat Vekili Şakir Bey kongrenin amacını:

“Kongrenin başlıca maksadı milli sanayimizin teessüs (kurulma) ve inkişafı(gelişme) çarelerini aramak ve göstermek olacaktır...”

şeklinde ifade etmiştir. İş adamı ve uzmanlardan oluşan 200 kadar delege ve davetlinin katılımıyla Kongre açılmıştır. Kongrede tartışılan bildiriler ve komisyon raporları “1930 Sanayi Kongresi, Raporlar, Zabıtlar” başlığıyla cemiyet tarafından

¹³⁹ Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye ...**, s.24-25.

¹⁴⁰ Semiz, **a. g. t.**, s.65.

kitap haline getirilmiştir¹⁴¹. Sanayinin vaziyeti, ihtiyaçları ve istikbali hakkında fikir ve tartışmaları içeren bu önemli eser 3 liraya cemiyetin umumi merkezinde satılmıştır¹⁴². Bu eser 1930 yılında basılan orijinaline tamamen sadık kalınarak “1930 Sanayi Kongresi Raporlar Zabıtlar” adıyla Ankara Sanayi Odası tarafından 2008’de tekrar basılmıştır.

22 Nisan 1930 tarihinde toplanan Sanayi Kongresiyle:

1-Yerli sanayinin kurulması ve üretimin arttırılması,

2-Yerli mallarımızın sağlamlığının temini,

3-Yerli mallarımızın zerafet ve nefasetinin sağlanması,

4-Yerli malların eşdeğer ithal malları kadar kaliteli olması,

5-Yerli malların ucuz olması,

6-Tüccar ve sanayicilerimizin birlik ve beraberlik içinde örgütlenmesi amaçlanmıştır¹⁴³.

Kongrenin talimatnamesinde Sanayi Kongresi’nin vazifesi “*sanayimizin ‘asri’ ve ‘milli’ icabata uygun bir tarzda inkişafını temin edecek yolları aramak*”¹⁴⁴ olduğu belirtilmiştir.

Kongrenin ruznamesi (gündemi):

1-Hammadde,

2-Sermaye ve kredi,

3-Vergi ve rüsum,

4-Teşvik-i Sanayi Kanunu ve tatbikatı,

¹⁴¹ Tokgöz, **Dünden Bugüne Türkiye ...**, s.18.

¹⁴² **Hâkimiyeti Milliye**, 5 Şubat 1931, s.1.

¹⁴³ Semiz, **a. g. t.**, s.67.

¹⁴⁴ **1930 Sanayi Kongresi Raporlar, Zabıtlar**, Ankara Sanayi Odası-Temmuz 2008, s.VI.

5-Standart meseleleri,

6-Rasyonalizasyon meseleleri,

7-Ticaret ve Sanayi Odalarında sanayicilerin temsili,

8-Sanayi tedrisatı,

9-Nakliyat tarifeleri¹⁴⁵, olmak üzere dokuz ana başlıktan oluşmuştur.

Kongre Mensucat, Gıda, Deri, Orman, Taş-Toprak ve Cam, Kimya, Maden İhracı ve Maden Mamulâtı başlıklı sekiz ana sektör temelinde örgütlenmiş ve bu sektörlere ilişkin raporlar sunulmuştur¹⁴⁶.

Sanayi Kongresi, Türk sanayinin mevcut durumunu ilmi esaslar dahilinde ortaya koymuş ve bütün hatlarıyla tanıtmıştır. Başarılı olmayan sanayi kollarının başarısızlık nedenlerini, tetkiklere dayanarak sanayinin sermaye ve makine yoksunu olduğunu, bundan dolayı eski zanaatların Avrupa sanayi ile rekabet edemediğini, kalitenin düştüğünü ve ihtiyaca göre üretimin yapılmadığını, sanayinin temel ve güncel sorunlarını ortaya koymuştur. 30 Nisan 1930'da kongre çalışmalarını bitirmiştir¹⁴⁷.

Sanayi Kongresi'ne sunulan raporlarda ekonomide kaynak israfına yol açan, verimi düşüren nedenler:

- Kuruluş yeri seçiminde yanlışlık,
- İşletme sermayesi yetersizliği,
- Makine ve teçhizat noksanlığı,
- Kârlık hesaplarının tutarsızlığı,

¹⁴⁵1930 Sanayi Kongresi Raporlar, Zabıtlar, Ankara Sanayi Odası-Temmuz 2008, s.VII; Şahinkaya, a. g. e., s.167; Cazim Gürbüz, Atatürk Ekonomisi ve Beş Destan Adam, İstanbul 2009, s.33.

¹⁴⁶ Şahinkaya, a. g. e., s.172-173.

¹⁴⁷ Semiz, a. g. t., s.69.

- Yönetim ve örgütlenmede başarısızlık,
- Yetişmiş elaman kıtlığı, şeklinde sıralanmıştır¹⁴⁸.

Hükümet Haziran 1930'da meclise sunduğu ekonomik programın hazırlanmasında Nisan 1930'da cemiyetin düzenlemiş olduğu Sanayi Kongresi'nden önemli ölçüde faydalanmıştır¹⁴⁹.

3.5.2. Ziraat Kongresi

Dünya Bühranı'nda ülkenin en fazla etkilendiği alan tarım olmuştur. Çünkü bu yıllarda ihracat tamamen tarım ürünlerine dayalı yapılmıştır. Bu nedenle ihracatı artırmak için iç piyasada fiyatları artırmadan ihraç edilen tarım ürünlerimizin üretimini artırmak ve ürünlerimizi dünya piyasalarının şartlarına uygun tarzda ve fiyatta piyasaya sürmek gerekmiştir¹⁵⁰.

Bu amaçla, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin girişimleriyle ülkenin zirai alanda içinde bulunduğu durumu tespit etmek ve zirai kalkınmada yapılacak çalışmaları belirlemek amacıyla Ziraat Kongresi düzenlenmiştir. Tezimizin de temel inceleme konusunu oluşturan Birinci Ziraat Kongresi, bir sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınmaya çalışılacaktır.

¹⁴⁸ Tokgöz, **Türkiye'nin İktisadi Gelişme...**, a. g. e., s.40.

¹⁴⁹ Semiz, **a. g. t.**, s.99-100.

¹⁵⁰ Semiz, **a. g. t.**, s.71-72.

İKİNCİ BÖLÜM

ZİRAAT KONGRESİ

1. KONGRENİN TOPLANIŞI

Birinci Ziraat Kongresi ülkenin zirai durumunu belirlemek, sorunlarını ortaya koymak ve bu sorunlara çözüm yolları önermek amacıyla 1931 yılında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından düzenlenmiştir. 5 Ocak 1931’de toplanan kongrenin hazırlıklarına 1930 yılının Eylül ayında başlanmıştır. Kongreye gönderilen üyeler ziraat odaları tarafından seçilmiştir¹⁵¹.

Ankara’da toplanacak olan Ziraat Kongresi’ne katılmak amacıyla 25.12.1930’dan 31.1.1931 tarihine kadar Ankara’ya gelecek ve Ankara’dan dönecek olan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti delegelerinin %50 tenzilatla seyahat etmeleri için 9.11.1930 tarihli bir kararname yayınlanmıştır¹⁵².

Kongreye davet edilen ziraat odaları: Edirne, Uzunköprü, Kırklareli, Lüleburgaz, Tekirdağ, Çorlu, Şarköy, İstanbul, Çatalca, Silivri, İzmit, Adapazarı, Hendek, Geyve, Bolu, Düzce, Bursa, Gemlik, Karacabey, Erdek, M.K.Paşa, Çanakkale, Gelibolu, Bozcaada, Balıkesir, Bandırma, Ayvalık, Edremit, İzmir, Bergama, Urla, Ödemiş, Manisa, Akhisar, Kasaba, Salihli, Alaşehir, Kütahya, Uşak, Muğla, Eskişehir, Bilecik, Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Milas, Bodrum, Köyceğiz, Marmaris, Fethiye, Aydın, Söke, Nazilli, Denizli, Antalya, Alaiye, Elmalı, Fenike, Aksaray, Niğde, Bor, Nevşehir, Konya, Karaman, Akşehir, Ereğli, Silifke,

¹⁵¹ Çetin, a. g. t., s.78.

¹⁵² **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 490..1.0.0, 1.4.3.,18.8.1930; **bkz.**, Ek:1, (Bundan böyle **B.C.A.** şeklinde gösterilecektir).

Mersin, Tarsus, Adana, Kozan, Cebelibereket¹⁵³, Ceyhan, Dört Yol, Kırşehir, Ankara, Polatlı, Beypazarı, Zonguldak, Bartın, Safranbolu, Kastamonu, İnebolu, Taşköprü, Tosya, Sinop, Boyabat, Çankırı, Çorum, Yozgat, Sivas, Kayseri, Pınarbaşı, Tokat, Zile, Erbaa, Samsun, Çarşamba, Terme, Bafra, Amasya, Merzifon, Ordu, Ünye, Fatsa, Giresun, Gümüşhane, Bayburt, Şarkıkarahisar, Trabzon, Rize, Artvin, Kars, Ardahan, Iğdır, Sarıkamış, Kağızman, Erzurum, Erzincan, Elazığ, Diyarbakır, Mardin, Sa'rat¹⁵⁴, Urfa, Birecik, Gaziantep, Kilis, Behşi¹⁵⁵, Malatya, Kemaliye, Arapkir, Maraş, Elbistan'dır¹⁵⁶.

Kongreye 140 ziraat odası, 150 rapor ve 170 Murahhasla (delege) ve 142 rapörtör 149 raporla katılmıştır¹⁵⁷.

Ziraat Kongresi 5 Ocak 1931'de Cumhuriyet Halk Fırkası salonunda saat 10 buçukta İktisat Vekili Şeref Bey'in konuşmasıyla açılmıştır. Saat 15'te de Ziraat Sergisi açılmıştır¹⁵⁸. Sergi süresince cemiyet "Sergi ve Kongre" adıyla bir gazete çıkarmıştır. Bu gazetede kongre ve sergi ile ilgili geniş bilgilere yer verilmiş, kongrede görüşülen konular, encümen kararlarının bazıları, sergiden genel intibalar, kongre ve sergiye ait fotoğraflar yayınlanmıştır.

Kongreye üç yüzden fazla delege, murahhas ve aza gelmiştir. İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti umum kâtibi İzmir mebusu Rahmi Bey'in kongreye başkanlığını teklif etmiş ve Rahmi Bey başkan olmuştur. Başkan vekilliklerine Mardin Mebusu Nuri, Tütün İnhisar İdaresi Ziraat Müdürü Nesip Beyler, kâtipliklere Sait Tahsin ve İzmir Haşerat Enstitüsü Müdürü Şevket Beyler seçilmiştir. Daha sonra kongrenin 23 muhtelif encümeni için azalar ayrılmıştır¹⁵⁹. Aynı gün Beynelmilel Ziraat Sergisi'de saat onbeşte İstasyon

¹⁵³ Cebelibereket bugün Osmaniye'dir.

¹⁵⁴ Sa'rat ziraat odasında yazım hatası olduğu, yazılan ziraat odalarının sıralamalarına bakıldığında Sa'rat'ın Siirt olduğu düşünülmektedir.

¹⁵⁵ Behşi ziraat odasında da yazım hatası olduğu, nitekim ziraat odalarının sıralamalarına bakıldığında Behşi'nin Adıyaman'ın ilçesi olan Besni olduğu düşünülmektedir.

¹⁵⁶ B.C.A., 030..18.1.2, 15.73.6, 9.11.1930; bkz., Ek:2.

¹⁵⁷ Vedat Nedim, "Ziraat Kongresini Selamlıyoruz", *Sergi ve Kongre*, 6.1.1931, s.1.

¹⁵⁸ *Cumhuriyet*, 5 Kânunusani 1931, s.1.

¹⁵⁹ *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Kânunusani 1931, s.1.

Caddesinde¹⁶⁰ açılmıştır. Ziraat Sergisi idare komiserliğine ziraat mütehassıslarından Kerim Ömer, teknik kısmına da Atıf Hadi Beyler seçilmiştir¹⁶¹. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kongre ve sergi için gelen ziraatçıların Ankara’da ki günlerini faydalı ve zevkli geçirebilmeleri için her uygun zamanı değerlendirmeye çalışarak, kongre azalarına uygun olunan zamanlarda ziraatla ilgili filmler gösterilmiştir¹⁶².

2. KONGRENİN TOPLANMA AMACI

Ziraat Kongresi’nin iki önemli amacı vardır. Biri ülkemizin zirai vaziyetini tespit etmek, diğeri zirai siyasetimizin esas hedeflerini çizmektir¹⁶³.

Cemiyetin Ziraat Kongresi için hazırladığı talimatnamede kongrenin toplanma amacı, önemi, görüşülecek konular ve konuların kapsamını oluşturan alanlar detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Buna göre; ödemeler dengesinde açık olduğu, bu açığı kapatmak için cemiyetin, yerli mallarımızın miktarını artırarak ve yabancı malların derecesine getirerek fiyatlarını ucuzlatmayı amaçladığı belirtilerek bu amaçlarını gerçekleştirmek için milli sanayimizi bu hedefler doğrultusunda geliştirmek için 1930 yılında Sanayi Kongresi düzenlediği belirtilmiştir. Ticaret dengemizdeki açığın hem sanayinin kuvvetlenmesiyle ithalatımızı azaltmaya çalışarak, hem de zirai ürünlerimizin ihracatını artırarak kapatabileceğimiz belirtilmiştir. İhraç ettiğimiz ürünlerin dünya piyasalarında her yıl artan bir rekabetle karşılaştığı, zirai ürünlerimizin sadece miktarının artırılmasının yeterli olmayacağı, ürünlerimizin üretiminin ve sürümünün dünya piyasalarının şartlarına uygun olarak yapılırsa rekabette başarılı olabileceğimiz belirtilerek bu konuda alınacak tedbirleri belirlemek amacıyla Ziraat Kongresi’nin yapılmasının kararlaştırıldığı belirtilmiştir¹⁶⁴.

¹⁶⁰ **Hâkimiyeti Milliye**, 4 Kânunusani 1931, s.4.

¹⁶¹ **Hâkimiyeti Milliye**, 5 Kânunusani 1931, s.2.

¹⁶² **Sergi ve Kongre**, 14.1.1931, s.2.

¹⁶³ Vedat Nedim, “ Ziraat Kongresini Selamlıyoruz!”, **Sergi ve Kongre**, 6.1.1931, s.1.

¹⁶⁴ **İhtisas Raporları 1931 Birinci Ziraat Kongresi**, C.I, 1931, s.VI-VII.

3. KONGREDE GÖRÜŞÜLEN KONULAR

Kongrenin Görüşeceği Konular:

- 1-İstihsal Şartları
- 2-Zirai Kredi
- 3-Zirai Vergiler
- 4-Fiyat Teşekkülü
- 5-Satış Teamülleri
- 6-Standart ve Ambalaj Meseleleri
- 7-Zirai Teşekküller
- 8-Zirai Asayiş
- 9-Zirai Tahsil ve Zirai Neşriyat
- 10-Nakliye Tarifeleri
- 11-İktisadi Yollar
- 12-Muafiyetler ve Teşvikler
- 13-Zirai Kanunlar
- 14-Hayvancılık
- 15-Umumi Meseleler¹⁶⁵,

olmak üzere 15 başlıkta toplanmıştır.

¹⁶⁵ İhtisas Raporları 1931 Birinci Ziraat Kongresi, C.I, 1931, s.VIII.

Çiftçilerin bu gündem maddeleri çerçevesinde hazırlanmaları için ziraat odaları mahalli kongreler düzenlemiştir. Mahalli kongrelerde her bölgenin belli başlı ziraat şubeleri ayrı ayrı encümenler (pamuk encümeni, afyon encümeni, hububat encümeni, üzüm encümeni... vb) şeklinde toplanmış ve 15 ana başlık altında toplanan konuların kapsamında raporlar hazırlamışlardır. Cemiyet hazırlanan raporların özellikle bilimsel olmasına dikkat edilmesini, bize benzeyen ülkelerle karşılaştırmalı gözlemlere önem verilmesini belirterek, raporların temiz ve yanlışsız bir şekilde üç nüsha halinde çoğaltılarak cemiyetin merkezine kongreden en az bir ay önce gönderilmesini istemiştir¹⁶⁶.

Hazırlanan talimatnamede kongrede görüşülecek olan ve 15 ana başlıkta toplanan konuların raporları hazırlanırken konuların hangi çerçevede ve neyi içereceğini belirleyen ana taslak soruları da belirtilmiştir¹⁶⁷.

Kongreye ikiyüze yakın aza katılmıştır. Bununla ilgili çeşitli vekâletlerle, fenni müşavir (bilimsel danışman) ve uzman olarak çalışan yabancı uzmanlarda aza olarak katılmışlardır¹⁶⁸.

İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey açış konuşmasında, bir araya gelerek Türk çiftçiliği hakkında bilgi ve düşüncelerin paylaşılmasının önemine, sanayi ve çiftçiliğin önemine ve yükselmesi gerektiğine, teknik yönden de ilerlememiz gerektiğine değinerek:

“...Bundan başka sanayi ile çiftçilik birbirine tamamen bağlıdır ve bunlardan birinin inkişafı ve yükselmesi, diğerine tamamen tabiidir... Çiftçiliğimizde bir kere teknik vesaiti tamamen almak lazımdır; teknik terakkileri geniş ve umumi surette kabul ve tatbikata mazhar olmalıdır... İstihsal, hastalık ve haşaratla mücadeleyle ilmi bir surette değiştirmeliyiz...” demiştir.

Ardından Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti umum kâtibi Rahmi Bey konuşmasında Ziraat Kongresi’nin toplanma amacını dünya piyasalarında önemimiz

¹⁶⁶İhtisas Raporları 1931 Birinci Ziraat Kongresi, C.I, 1931, s.VIII-IX.

¹⁶⁷İhtisas Raporları 1931 Birinci Ziraat Kongresi, C.I, 1931, s.X-XVII. ; B. C. A., 490..1.0.0, 1.4.3.,18.8.1930, bkz. Ek:1.

¹⁶⁸Milliyet, Vakit, 6 Kânunusani 1931, s.1.

artıyor mu? Azalıyor mu? Bu suallerin önemli olduğunu, dünya piyasalarında bizimde önemimizin artması için mücadele tedbirlerini aramak amacıyla kongrenin toplandığını, “...*Milli kurtuluş hareketimizin en büyük zaferi iktisadi istiklalimizi kazanmamızdır. Müstakil Türkiye’de ziraat sanayiye, sanayide ziraata pazar olmak, birbirlerini tamamlamak, korumak mecburiyetindedirler...*” demiştir. Sadece ihracatımızın gelişmesi için değil, milli sanayimizin ilerlemesi içinde ziraatımızın iyi ürün yetiştirmesi gerektiği ziraat ilerlerse hem ihracatın hem de milli sanayinin ilerleyeceğini belirtmiştir. Konuşmalardan sonra encümenlerin seçimine geçilmiş ve kongreye katılan üyeler meslek ve ihtisaslarıyla alakalı encümenlere ayrılmıştır. Kongrenin toplanma nedenini oluşturan konular 23 encümende görüşülmüştür¹⁶⁹. Ziraat Kongresinde oluşturulan encümenler;

- 1-Umumi encümenler,
- 2-Tütün,
- 3-Zeytin,
- 4-Fındık,
- 5-İpek böceği,
- 6-Sebzecilik-çiçekçilik,
- 7-İncir,
- 8-Hububat, bakliyat, pirinç, tohum ıslahı,
- 9-Patates, pancar, şeker kamışı,
- 10-Pamuk, keten, kenevir,
- 11-Afyon, palamut, meyan kökü, kitre, mazı,
- 12-Ağaçlama siyaseti,

¹⁶⁹ Sergi ve Kongre, 6.1.1931, s.1,2; Milliyet, 6 Kânunusani 1931, s.1,6.

- 13-Meyvecilik, fındık, ay,
- 14-Bağcılık, şarapçılık,
- 15-Tavukçuluk, arıcılık,
- 16-Koyun, tiftik, beygir, karasığır, manda, av hayvanları, hayvan hastalıkları, sütçülük, ayır, yonca,
- 17-Rasadat,
- 18-Ziraat aletleri,
- 19-Balıkçılık, sngercilik,
- 20-Çiftçilik, muhasebe ve idaresi,
- 21-Sulama kurutma, sulu ve kuru ziraat,
- 22-Toprak ilmi ve gübreler,
- 23-Haşarat, nebatat hastalıkları¹⁷⁰ olmuştur.

Oluşturulan bu muhtelif encümenler kendilerine tahsis edilen müsait ve resmi daire salonlarında sık sık itimalar yaparak kendi ihtisas ve tatbikat şubelerine ait hususları tetkik etmişler, vilayetlerden gelen ve raportörler tarafından hazırlanan raporlar okunduktan sonra kongreye bildirecekleri kararları hazırlamakla uęrařmıřlardır¹⁷¹.

4. BEYNELMİLEL ZİRAAT TEKNİK SERGİSİ

Beynelmilel Ziraat Teknik Sergisi, kongreyle aynı gün saat te¹⁷², Başvekil İsmet Paşa tarafından açılmıştır. Büyük Millet Meclisi Başkanı, vekiller, hkmet erknı, elçiler hazır bulunmuştur. İzmir mebusu Rahmi Bey Milli İktisat ve Tasarruf

¹⁷⁰ **Sergi ve Kongre**, 6.1.1931, s.3.

¹⁷¹ **Sergi ve Kongre**, 9.1.1931, s.1.

¹⁷² **Vakit**, 6 Knunosani 1931, s.2.

Cemiyeti'nin teşebbüsüyle serginin açıldığını ancak kış dolayısıyla serginin istenilen mükemmeliyette olmadığını belirtmiştir¹⁷³.

Macar Ziraat Müsteşarı M.Revşovski sergiyle ilgili beyanatında Macaristan'dan elli müessesenin katıldığını, altı vagon eşya getirildiğini, sergide her türlü zirai makine ve traktörün bulunacağını ve isteyene satılacağını belirtmiştir. Macaristan'ın bu sergiye sadece ticari amaçla değil, Türk-Macar dostluğunun siyasette olduğu gibi ticari alanda da gelişmesi için katıldıklarını belirtmiştir¹⁷⁴.

Ziraat Sergisinde beş pavyon hazırlanmıştır. Bunlardan biri Ruslara, biri Macarlara aittir. Diğerleri de muhtelif firmalara aittir¹⁷⁵. 50 firma ile sergiye katılan Macar zirai alet fabrikaları birçok mamullerini içeren zengin pavyon hazırlamıştır¹⁷⁶. Macar pavyonundaki suni sansar derileri takdir edilmiştir. Başvekil İsmet Paşa ve Kazım Paşa sergiyi büyük bir ilgiyle gezmiş yerli çift aletlerini takdir etmiş, yerli mamulâtta işimize yarayacak aletleri birer birer işaret etmiştir¹⁷⁷. Türk pavyonunda özellikle Gazi Numune Çiftliği'nin hazırladığı bölüm sergide Türk ziraatının yüzünü ağartmıştır¹⁷⁸. Sergiye ilgi yoğun olmuş, çiftçiler sergilenen makinelere büyük ilgi göstermiştir¹⁷⁹.

Sergi günde ortalama 600 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Sergide soba, terazi ve radyo gibi sanayiye ait eşyaların teşhir edilmesi bazı eleştirilere neden olmuştur¹⁸⁰. Bu eleştiriler karşısında bunları getirenler bu eşyaların köylerde kullanıldığı yönüyle çiftçilikle ilgili gördüklerini söylemişlerdir¹⁸¹.

Sergide ziraat tekniğimize hâkim olan imalat tarzının “el işçiliği” olduğu, artık imalatı fabrikalaştırmak gerektiği anlaşılmıştır¹⁸².

¹⁷³ **Cumhuriyet**, 6 Kânunusani 1931, s.6.

¹⁷⁴ **Cumhuriyet**, 21 Kânunuevvel 1930, s.4.

¹⁷⁵ **Cumhuriyet**, 31 Kânunuevvel 1930, s.3.

¹⁷⁶ **Cumhuriyet**, 3 Kânunusani 1931, s.2.

¹⁷⁷ **Vakit**, 6 Kânunusani 1931, s.2; **Sergi ve Kongre**, 6.1.1931, s.1.

¹⁷⁸ **Sergi ve Kongre**, 7.1.1931, s.1.

¹⁷⁹ **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Kânunusani 1931, s.2.

¹⁸⁰ **Cumhuriyet**, 18 Kânunusani 1931, s.2.

¹⁸¹ **Milliyet**, 18 Kânunusani 1931, s.3.

¹⁸² Vedat Nedim, “Sergiden Aldığımız En Büyük Ders”, **Sergi ve Kongre**, 7.1.1931, s.1.

Atatürk, Ziraat Sergisine 7.1.1931 günü saat dört buçukta gelmiş altı buçuğa kadar iki saat sergiyi ziyaret etmiş, pavyonları birer birer gezerek teşhir edilen ziraat aletlerini incelemiş, verilen bilgileri ilgiyle dinlemiş¹⁸³, geç vakte kadar sergide kalmış, gördüğü intizam ve muvaffakiyetten dolayı sergi heyetini takdir etmiştir¹⁸⁴. Sergi ve Kongre gazetesi Atatürk'ün sergiyi gezmesini manşetten “Dün Beynelmilel Serginin en şerefli günüydü: En büyük çiftçi, Ziraat Sergisi'ni derin bir alaka ile dolaştı” başlığıyla vermiştir¹⁸⁵. Atatürk kendi çiftliklerine ait pavyonu gezerken “Niçin biz de mahsulâtı teşhir etmiyoruz” tarzında bir ihtarı üzerine, Türkiye’de üretilen ürünlerin numuneleri Orman Çiftliği’nin pavyonunun bir köşesinde başarıyla sergilenmiştir¹⁸⁶. Aynı gün Rus pavyonu tarafından saat 16’da gazetecilere davet verilerek Sovyetlerde imal edilen ürünler gösterilmiştir¹⁸⁷.

Ziraat Sergisi, Türkiye ile Macaristan arasındaki dostluğun gelişimini sağlamış ve 5 Mayıs’ta Budapeşte’de açılacak olan uluslararası sergiye Türkiye’de katılma kararı almıştır. Macaristan’ın Türkiye’nin açtığı ilk uluslararası sergiye katılması önemli bir dostluk belirtisi olmuştur. Bu nedenle Türkiye’de Budapeşte’de açılacak olan sergiye katılarak Macaristan’ın katılımına karşılık vermiştir. Sergiler hem durumumuzu hem de eksiklerimizi görmemizi sağlamıştır. Bu nedenle Ankara’da zaman zaman açılacak olan sergiler için büyük bir bina ihtiyacı olduğu anlaşılmıştır. Sergiler iktisadi hayata hâkim olan alışverişin en verimli ve en etkili uygulama yerleridir. Uluslararası alanda kendi ürünlerimizi tanıtmak için en iyi yol olmuştur. Sergilere sadece mal satmak için değil, mal almak için de gelenlerin olması, üretilen ürünün hangi ülkelerde ne çeşitte ve ne kadar ileri olduğunun görülmesini sağlamıştır¹⁸⁸. Bu uluslararası sergiler dünyanın küçültülmüş şeklidir. Budapeşte sergisinden sonra Türkiye Leipzig sergisine de katılmıştır¹⁸⁹.

¹⁸³ **Sergi ve Kongre**, 8.1.1931, s.1; **Cumhuriyet**, 8 Kânunusani 1931, s.1.

¹⁸⁴ **Hâkimiyeti Milliye**, 9 Kânunusani 1931, s.1.

¹⁸⁵ **Sergi ve Kongre**, 8.1.1931, s.1.

¹⁸⁶ **Sergi ve Kongre**, 14.1.1931, s.1.

¹⁸⁷ **Cumhuriyet**, 8 Kânunusani 1931, s.3.

¹⁸⁸ Yunus Nadi, “Beynelmilel Sergilere İştirak Etmeliyiz”, **Cumhuriyet**, 31 Kânunusani 1931, s.1.

¹⁸⁹ Yunus Nadi, “Budapeşte Sergisine İştirak Ediyoruz”, **Cumhuriyet**, 15 Şubat 1931, s.1.

5. KONGREDE ALININ KARARLAR-SUNULAN RAPORLAR

5.1. Sanayi Nebatları:

Tütün konusunda kongreye üç rapor sunulmuştur¹⁹⁰. Tütün İnhisar İdaresi Ziraat Fen Şubesi Müdürü Nesip Bey “Tütünlerimiz” başlıklı raporunda, Makedonya’nın Osmanlı Devleti’ne ait olduğu zamanlarda Türklerin dünyanın en iyi şark tütünlerini yetiştirenler olduğunu, iklimi, arazisi, halkın tütün ziraatına olan yatkınlığı sayesinde şark tütünleri konusunda rakibi olmadığını, şimdi ise Bulgaristan ve Yunanistan’ın şark tütünü konusunda bizimle rekabet halinde bulunduğunu, bunların dışında ayrıca Rusya’nın da dikkate alınması gereken bir üretici olduğunu belirtmiş, dünya tütünleri dikkate alındığında ise tütünü en çok yetiştiren ülkenin Kuzey Amerika olduğunu vurgulamıştır. Nesip Bey Kongrenin talimatnamesine uygun olarak hektar başına elde edilen ürün ile dünya üretimini karşılaştırmış ve Türkiye’deki tütün üretiminin tüm tütün yetiştiricisi illeri kapsayacak şekilde bir dökümünü sunmuştur. Tütünlerin iyi ve kaliteli yetiştirilmesini rastgele tütünün yetiştirilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Ayrıca Amerika’nın dünyadaki genel hâsılâtın üçte biri kadar tütün yetiştirdiği halde kendi tütünleriyle şark tütünlerini harmanladığı için bizden tütün aldığını, dolayısıyla Türk tütünlerinin Amerika’da yetişen tütünlerde eksik olan kaliteyi telafiye hizmet etmekte olduğunu belirtmiştir.

Nesip Bey tütüncülüğümüz karşısında iki türlü rakip bulunduğunu, biri dünya tütüncülüğü, diğerinin de şark tütüncülüğü olduğunu, dünya tütüncülüğüyle rekabete giremeyeceğimizi, çünkü ne sermayemizin nede ona göre teşkilatımızın olmadığını ifade ederek; Savaş zamanında tütün adı altında ne kadar hurda varsa Almanya, Avusturya vs. memleketlere satmaya çalışan çiftçinin tütün olsunda ne olursa olsun zannıyla her yerde her cins tütün ektiğini, bu durumun tütüncülüğümüzün yok

¹⁹⁰Tütün konusunda kongreye sunulan raporlar: **Birinci Ziraat Kongresi 1931 İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, içinde **bkz.**, “Tütünlerimiz”, Tütün İnhisar İdaresi Ziraat Fen Şubesi Müdürü Nesip, ss.4-65; “Türk Tütünleri”,Tütün İnhisar İdaresi Fen Müşaviri O. Perrin, ss.66-115; “Tütüncülüğümüz”, Ankara Mıntıkası Ziraat Başmüdürü A. Hamdi, ss.116-122. (Bundan böyle **İhtisas Raporları** olarak kısaltılacaktır.)

olmasına, malın yersiz sarf edilmesine, sarsılmasına neden olduğunu, bu nedenle rastgelen yerde, ele geçen tohumu ekmekten vazgeçilmesi gerektiğini belirterek “*keyfiyeti kemiyete feda etmek katiyen caiz değildir*” demiştir. Bunun için hükümete düşen görevin çiftçiyi yakından kontrol etmek olduğunu, Türkiye’de bu işin diğer rakiplere göre daha kolay çözülebileceğini, çünkü Türkiye’de bir tütün inhisarı (tekeli) bulunduğunu belirtmiştir.

Müşterilerimizin arzularını tahlil edip anlarsak, müşterinin arzu ve isteğine göre mal yetiştirirsek, piyasada rekabetten korkmamızı gerektirecek bir durumun kalmayacağını belirtmiştir. Amerika’da her sigara firmasının sigaralarını satabilmek için yüzde on Samsun tütünü kullandığını, bunu paketin üzerine yazarak müşteri çektiğini, menşei dünya piyasasınca bilinen ve birçok özelliği olan yüksek kaliteye sahip dünya piyasasında rekabete girebilecek tütün yetiştirmemizi, Samsun tütününün dünyada harman yapılmaksızın yalnız olarak içilebilen tek tütün olduğunu, girdiği harmanı yücelttiğini, dünyanın pek çok kötü tütünlerinin harmanlarına dahil olarak içilebilecek hale getirdiğini belirtmiştir.

Tütüncülükte çiftçi için kredinin, ziraatın diğer alanlarından daha gerekli olduğunu, İzmir Akhisar’da bunu temin etmek için Tütüncüler Bankası’nın kurulduğunu ve tütün tüccarlarının da bundan faydalandığını belirtmiş, Tütüncüler Bankası’nın, tütüncü malına uygun fiyat bulamazsa buluncaya kadar kendisine lazım olan sermayeyi temin ettiğini, bu nedenle tütün bölgelerinde bu bankaların olmalarının lüzumlu olduğunu ifade etmiştir¹⁹¹.

Tütün İnhisar İdaresi Fen Müşaviri O. Perrin, “Türk Tütünleri-İstikbalde İyi Satabilmelerini Temin Edecek Çareler” başlıklı raporunda ise, Tütündeki hastalık çeşitleri ve kullanılan gübreler konusuna değinmiştir.

Hükümetin kimyevi gübre ticaretini sıkı ve zorlu kontrol altında bulundurmasının lazım olduğunu, bu işin zirai kimya istasyonlarına düştüğünü, tütün ekilen alanlara da bu istasyonların kurulması gerektiğini belirtmiştir.

¹⁹¹ Nesip, “Tütünlerimiz”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.4-65.

Islah istasyonları ve diğer ziraat usullerini ıslah için çalışan müesseselerin amaçlarına ulaşmak için zorluklarla karşılaştığını ama bu zorlukların çiftçilerden kaynaklanmadığını, zirai teşkilatın noksanlığından ve bu müesseselerin çiftçilerin işine gereksiz yere müdahalelerinden kaynaklandığını belirterek, zirai ve fenni müesseselerin bu güne kadar istenilen derecede iş görememeleri onların faydasız olduklarından değil, çiftçiyle kendi aralarında bir bağ ve temas sağlayamamalarından kaynaklandığını belirtmiştir¹⁹².

Ankara Mıntıkası Ziraat Başmüdürü A.Hamdi Bey “Tütüncülüğümüz” başlıklı raporunda, Nesip Beyin belirttiği gibi Şark tütünleri olarak Türk tütünlerinin dünyada tanındığını, Amerika, Avrupa ve Afrika kıtalarında yetişen tütünlerin içiminin ağır olduğunu, bu tütünlerin kalite ve havasını yükselterek içim kabiliyetini arttırmak için Türk tütünlerinin iyileştirici, düzeltici olarak belirli oranlarda onların harmanlarına karıştırıldığını, bu nedenle tütünlerimizin dış piyasada çok aranmakta olduğunu vurgulamıştır.

Şark tütünlerinin başlıca özelliği kalitesi, içim kabiliyetinin fazlalığı, nikotinin az olması, güzel çehreli ve kokulu olması ve randımanın fazla olması nedeniyle iyileştirmek amacıyla yabancı tütünlerin harmanlarına katıldığını belirtmiştir.

Şark tütünü olarak tanınan tütünlerin Türkiye başta olmak üzere Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya’da yetiştirildiğini, bilhassa bize rakip olan Yunanlıların Batı Trakya ve İskeçe tütünlerinin İzmir ve Samsun tütünlerimizden üstün olduğunu ileri sürerek propaganda yaptığını ifade eden A. Hamdi Bey, Tütün çiftçisinin krediye ihtiyacı olduğunu, Ziraat Bankası’nın tütüncülerin ihtiyacını teminden uzak olduğunu, bunun için tütüncü bankalarının kurulmasını tavsiye etmiştir.

Memleketimizde yetiştirilip ihracı mümkün olmayan fazla nikotin içeren tütünlerimizden ziraatta istifade etmek üzere titresi (miktarı) belirli nikotin üretmek için bir fabrika kurmanın çok faydalı olacağını belirterek, memleketimizdeki tütünlerimizin maliyet fiyatlarını düşürmek için ihracat tüccarlarına her türlü

¹⁹² O. Perrin, “Türk Tütünleri”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.66-115.

kolaylıklar ve yardımların gösterilmesini, vergi indirimi yapılmasını, bu indirimin nakliyat tarifelerinde tütünler için özellikle yapılmasını belirtmiştir¹⁹³.

Encümen raporunda, İzmir ve Samsunda İnhisar idaresi tarafından birer ıslah istasyonu tesisi, tütünlerin nefasetini arttırmak için lazım olan vasıtaları içeren ve çiftçinin anlayacağı bir dille yazılmış bir tütüncülük kitabının yayınlanması, İzmir Akhisar kazasında olduğu gibi muhtelif tütün bölgelerinde banka teşkil edilmesi, gerçekleştirilemediği takdirde Akhisar Bankası'na yardım edilerek yeni şubelerinin açılması gibi önemli kararlar alınmıştır¹⁹⁴.

Afyon konusunda kongreye bir rapor sunulmuştur. İzmir Lisesi Tabii İlimler Muallimi Necati Bey “Afyon” başlıklı raporunda, Afyon’un bitki olarak hangi familyadan geldiğini, hangi önemli ilaçlarda kullanıldığını, afyondan altmış kadar ürün elde edilse de bunlardan en bilinenlerinin neler olduğunu açıklamıştır. Ülkemizde afyon ziraatıyla uğraşan illeri, bunların dünya ticaretinde beş mntıkaya ayrıldığını-morfin derecelerini, yıllara göre üretimimizi belirtmiş. Ardından Haşhaşın ziraatını, nasıl yetiştirildiğini, kellelerin çizilmesini, haşhaştan nasıl afyon üretildiğini anlatmıştır. Afyon ziraat ve ticaretine rakip ülkeleri belirtmiştir. Ayrıca yumurta sarısı-balkabağı vb. birçok ürünle hile yapan tüccar, aracı veya çiftçinin ülkeye ihanet ettiği dikkate alınarak cezalandırılmalarını tavsiye etmiştir¹⁹⁵.

Palamut konusunda bir rapor sunulmuştur¹⁹⁶ ve söz konusu raporda, Palamudun kendiliğinden yetişen bir ağaç olduğu, deri işlemekte kullanıldığı, ülkemizde en çok yetiştiği yerler belirtilerek teşviki sanayi kanununun yanlış uygulanması sonucunda yabancı ürünlerin ülkemize vergiden muaf olarak girerken, kendi iç satışlarımızda bile palamudun % 6 gibi ağır bir muamele vergisine tabi tutulması eleştirilmiştir.

Ülkemizdeki palamut fabrikalarından, palamudun ihraç edildiği ülkelere bahsedilerek, mazı ve çam kozalağının da ülkemizde kendiliğinden yetiştiğini ama

¹⁹³ A. Hamdi, “Tütüncülüğümüz”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.116-122.

¹⁹⁴ **İhtisas Raporları**, C.I, ss.123-135.

¹⁹⁵ Necati, “Afyon”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.139-150.

¹⁹⁶ Palamut konusunda sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C.I, “Palamut”, Türkiye Palamutçuları A.Ş., ss.151-157.

bu ürünlerin toplanmasında sıkıntı olduğunu, mazı toplamak için köylünün orman idaresinden izin istemesi, bir takım resmi müracaatlar gerekmesi, kayıt altına alındıktan sonra toplanabilmesi durumunun külfet olduğunu köylünün bu duruma ne tahammül edeceği, nede becerebileceği belirtilerek bu ürünlerin çürüyüp gideceğine mahsullerin toplanarak ülkeye az çok para girmesinin sağlanabileceği belirtilmiştir. Çam kozalağının da tıpkı mazı gibi kilosunda üç kuruş orman resmi talep edilmesinden dolayı ürünlerin dağlarda mahvolup gittiği ne orman idaresine nede memlekete para getirmediği belirtilerek, bu gibi dağ ürünlerinden zararlı olan vergilerin kaldırılması gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur.

Kongreye meyan kökü konusunda sunulan raporda ise¹⁹⁷, Mak Andrus ve Forbes şirketlerinin Amerikan şirketi olduğu, bu şirketlerin Amerika'daki fabrikalarına sevk etmek üzere meyan kökü satın aldıklarını, şimendiferlerde nakliyatta meyan kökü tarifelerinin emsal mahsullere göre yüksek olduğu, ihracında % 2.50 muamele vergisi alındığı buna işçi ücretiyle şimendifer ücreti eklenince ihracat üzerinde ağır bir yük olduğu, bu durumun bizim meyan köklerimiz dnyaya piyasasındaki köklerle layıkıyla rekabet etmesine engel olduğu belirtilmiştir.

Orman mahsullerinin encümen raporunda görüşlerini dile getiren Necati Bey, devlet ormanlarında ürünlerin toplanmasına izin verilmesini, şimendifer tarifelerinin % 20 ucuzlatılmasını, ürünlerinden alınan resmin iki yıl alınmamasını, hiç olmazsa ihraçta cüzi miktarda alınmasını, deniz, şimendifer, kara nakliye ücretlerinin rakiplerimize göre pahalı olduğunu ve bunun azaltılmasını, son yıllarda bu piyasanın iyi olmaması nedeniyle ihracat tüccarlarına kolaylık gösterilerek, aynı şekilde toplayanlara mükâfat verilmesini talep etmiştir¹⁹⁸.

Patates konusunda¹⁹⁹ ve pancar konusunda kongreye birer tane rapor sunulmuştur. Alpullu Şeker Fabrikası Umum Ziraat Müfettişi A. Şefik Bey “Şeker Pancarı” başlıklı raporunda, şeker pancarının tarihini, Türkiye'deki şeker sanayi

¹⁹⁷ Meyan Kökü konusunda sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C. I, Meyan Kökü ve Mak Andrus Forbes Şirketi, ss. 158-160.

¹⁹⁸ **İhtisas Raporları**, C.I, ss.167-168.

¹⁹⁹ Patates konusunda sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C.I, “Patates”, Adapazarı Patates Islah İstasyonu Mühassısı Kleye, ss. 170-189.

tarihçesini, ilk şeker sanayinin kuruluşunu, pancar ziraatının faydalarını detaylarıyla açıklamıştır. Her ürünü çok iyi yetiştirebilecek kuvvetli toprakları bulunan ülkemizde şeker sanayi ortaya çıkarmak ve fabrikaların sayısını artırmak gerektiğini belirtmiştir. Milli olarak elde ettiğimiz ürünleri artırmak istiyorsak yüksek himaye usullerini uygulamada tereddüt etmememizi, ancak bu sayede fabrika sayısının artacağını, ülkede iktisadi faaliyetlerin çoğalacağını ve ihtiyacımızın başka ülkelere muhtaç olmadan temin edilebileceğini vurgulamıştır²⁰⁰.

Şeker kamışı konusunda kongreye bir rapor sunulmuş²⁰¹ olup, Adana Ziraat Mektebi Şeker Kamışı Mühassısı Haşim Atlas Bey “Şeker Kamışı” başlıklı raporunda, şeker kamışının Adana, Tarsus, Mersin ve Antalya’da yetiştirilmesi ile ilgili tetkikler, tahliller ve raporlar sunmuştur.

Encümen raporunda Adana’nın şeker kamışı için iyi bir alan olduğu ve geleceğinin burada parlak olduğu anlatılmıştır. O bölgede yapılan çalışmaların devam edilmesine ve Adana’da alınacak sonuçlara göre kamıştan şeker imal eden sanayinin kurulması temennisinde bulunulmuştur. Ülkemizde pancar ziraatını ortaya çıkarmak ve fabrikaların sayısını artırmak gerektiği belirtilmiştir²⁰².

Gülcülük konusunda ise iki rapor sunulmuştur. “Gülcülük ve İtriyaçılık” başlıklı raporunda Isparta Ziraat Müdürü Halit Bey, gülcülüğün tarihi, nasıl yetiştirileceği ve gül yağı ticaretinden bahsederek, Isparta’da bir gül yağı fabrikasının kurulmasını istemiştir²⁰³.

“İtriya Ziraat ve Sanayi” başlıklı raporunda ise, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Kimyageri Nurettin Münşi Bey, Narenciye yetiştirilen bölgelerden Dört Yol veya Antalya ve İzmir- Bornova civarında iki tane çiçek koku imali yapan istasyon açılması gerektiğini, bu istasyonlarda çiçek yetiştirilerek, esans elde edilebileceği,

²⁰⁰ A. Şefik , “Şeker Pancarı”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.192-206.

²⁰¹ Şeker Kamışı konusunda kongreye sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C.I, “Şeker Kamışı”, Adana Ziraat Mektebi Şeker Kamışı Mühassısı Haşim Atlas Bey, ss.208-245.

²⁰² **İhtisas Raporları**, C. I, ss.246-253.

²⁰³ Halit , “Gülcülük ve İtriyaçılık”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.258-265.

staj yapılarak esansçılık öğretilceği, böylece ilim ile sermayenin bir araya gelerek esansçılık yapılabileceğini ifade etmiştir²⁰⁴.

Encümen raporunda, fenni ve asri bir fabrika, yeni tesis edilecek gül bahçelerinin ve gülfidanlıklarının beş sene arazi vergisinden muaf tutulması, İktisat Vekâleti tarafından ıtriyat kimyagerliği tahsili için Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi kararlaştırılmıştır²⁰⁵.

5.2. Kuru Yemişler

Kongreye kuru yemişler başlığı altında, incir, fındık, üzüm, Antep fıstığı yetiştiriciliği ve sorunları hakkında raporlar sunulmuş ve sektörel planlamaya ışık tutacak tavsiye ve tespitler yapılmıştır.

İncir konusunda kongreye dört rapor sunulmuştur²⁰⁶. “İncircilik- Kaliforniya ve Bizde” raporuyla Aydın İncir Mücadele Müdürü Nadir Bey Kaliforniya'daki incir üretimi ile bizde Aydın bölgesindeki incir üretimini karşılaştırarak, Kaliforniya'daki incirciliği ameli, zirai, fenni, iktisadi olarak raporunda anlatmıştır. İncir mıntıkaları, incirin yetiştği topraklar, iklim, incir ve çeşitleri, incirin yapısı, incir bahçesinin tesisi, bahçenin idaresi, incirin toplanması, kurutulması, paketlenmesi, incirde oluşabilecek hastalıklar ve bunlara karşı alınacak önlemler gibi konuları detayıyla, grafiklerle ve fotoğraflarla katılımcılara sunmuştur. Ayrıca Kaliforniya ve Aydın incir bahçelerinin durumları ve gelecekteki durumlarını karşılaştırmıştır²⁰⁷.

“İncir” başlıklı raporuyla Garbi Anadolu Ziraat Mücadele Müfettişi A. Nadir Bey, kuru incir ticaretiyle ülkemize yılda on milyon lira gelir getiren incir bölgesinden, yani Aydın demiryolunun İzmir'den Sarayköy'e kadar uzandığı saha ile İzmir incir ticaretinden bahsederek, arazinin işlenmesi, ağaçlardaki hastalıklar ve

²⁰⁴ Nurettin Münşi, “İtriyat Ziraat ve Sanayi”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.266-269.

²⁰⁵ **İhtisas Raporları**, C.I, ss.272-273.

²⁰⁶ İncir konusunda kongreye sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “İncircilik-Kaliforniya ve Bizde”, Aydın İncir Mücadele Müdürü Nadir, ss.278-442; “İncir”, Garbi Anadolu Ziraat Mücadele Müfettişi A.Nadir, ss.443-473 ; “İncir”, Söke Ziraat Fen Memuru H.Tahsin, ss.474-491; “İncirlerimizin Rekabet Mücadelesi”, Topçuzade Nazmi, ss.492-500.

²⁰⁷ Nadir, “İncircilik-Kaliforniya ve Bizde”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.278-442.

çaresini, önlenmesi için yapılması gerekenleri belirtmiştir. Özellikle İncir kurdu ile ilgili incirlerimizin geri çevrildiğini, Amerika'nın 1927 yılında koyduğu gümrük kanunlarında gıda maddelerinin yüzde ondan fazlasında küf, bozulma ve tırtıl eseri görülürse ithalini yasakladığını, tırtıllar faal görülmezse yüzde ona kadar müsamaha gösterdiğini, tesadüfen canlı kurt çıkarsa yüzde ondan aşağıda olsa dahi ithalini yasakladığını belirtmiştir.

İncir ve üzümün bekletilmeyen bir ürün olduğunu bu nedenle ambalaj konusunun önemli olduğuna değinerek kendi kıl çuvallarımızın önemini belirtmiş, *“Ecnebi telis çuvalları fazla toz kapar, az hava alır, çok rutubet tutar. Hamalların çengeline dayanmaz, tez eskir, yıkayıp kurutmağa gelmez. Basarak doldurulursa ağır olur. İncir çuvalda biraz fazla kalmakla terleyip sulanır, güzelliğini kaçıır. Kıl çuvallarda sayılan kusurların hiç birisi yoktur. İncir için en güzel sevkiyat kabıdır. Yalnız piyasanın talebi kadar yetiştirilemez pahalıdır deniliyor. Bendeniz buna muhalifim. Çünkü kıl çuval 15 sene dayanır. Diğeri en çok iki senede çürür. Hesap edilirse ecnebi çuvallarından daha ucuza gelir... İncir ambalajında kıl çuvalın mecburi istimalini (kullanma) tatbik etmekle hem yerli malımız himaye edilir, hem incirin nefaseti bozulmaz.”* demiştir. Kutuluk kerestenin özellikle Romanya'dan geldiğine, yerli çam kerestelerinin budaklı, sert, çıralı olması ve kokusunun üzüm ve incire geçtiği için tercih edilmediğini belirtmiştir. Ama bu durumdan dolayı sürekli dışarıya muhtaç olmak ve paramızı dışarıya harcamanın doğru olmadığını belirterek yerli çam kerestesine karşı kavak kerestesi kullanılmasını önermiştir. Kavak ağacının yetişmesi, nakliyatı, işlenmesinin kolay olması, budaksız, kokusuz, yumuşak, elastiki, hafif, beyaz olan kavak kerestesinin meyve sevkiyatında kutu ambalajında kullanılacak en iyi kereste olduğunu belirtmiştir. Kavak yetiştirilecek saha olarak da, İzmir için Torbalı, Menderes Ovası, Gediz Ovasını önererek, Ziraat Kongresi'nin kutuluk kereste sıkıntısına çare olmasını temenni etmiştir.

Zirai eğitim konusunda ziraat memurlarının iki yıl uygulamalı eğitim aldıktan sonra vazifeye gönderilmesini *“memur vazifesini vardığı yerde öğrenmemeli öğrenmiş olarak varmalı “* demiştir. Zirai yayınlarla ilgili köy okullarında verilen eğitimin kitap ve programının iyi olduğunu çünkü topraktan, bağ, bahçeden bahseden

konuların olduğunu belirtmiştir. Köylünün yeni harfleri henüz tanımadığını, çocuklarının evde kitapları okuyunca bilmediklerini öğrendiklerini bunun için her bölgenin ihtiyacına göre kitap basılmasının iyi olacağını belirtmiştir.

Nadir Bey Türkiye'deki incirlerin iyi olduğunu, rakiplerimizin kurdunu, ambalajını, hanların sağlıksız olduğunu vs. bahanelerle inciri düşürmeye çalıştıklarını, incirlerimizin şiddetle kontrole tabi tutulduğunu, önce yüzde otuz olan müsamahayı yüzde ona indirdiklerini, Amerika'nın yüzde ondan aşağı olsa bile içinde faal kurt olursa ithali tamamen yasakladığını ifade ederek İzmir'den natürel sevk edilen incirlerimizin, Triyeste'de, Yunanistan'da, Newyork'ta, Londra'da seçildikten sonra Türk inciri firması altında piyasaya çıktığına, bu surette ülkemizde kalacak olan işleme parasını dışarıya kaptırdığımıza dikkat çekmiştir. Bu noktada ilginç olarak *“Yunanlıların dört tarafına Türkiye İncirlerini döşeyerek ortalarına Yunanın bozuk incirlerini sokuşturmakla incirlerimizi lekelemeye çalıştıkları vakidir.”* diyerek Yunanistan'ın Türkiye aleyhine yaptığı iktisadi propagandayı vurgulamıştır.

Elçilerimizin dışarıda biraz Türkiye mahsulleriyle ilgilenmelerini ve bulundukları hükümetler üzerinde etkili olmalarını temenni ederek eleştiride bulunmuştur. Bizim ülkemize gelen yabancıların *“politika siyasetinden ziyade memleketlerinin masnuatını (sanatla yapılmış şeyler- uydurma, düzme şeyler) Türkiye'ye tanıtmak ve sokmak gibi iktisadi siyasetle iştigal ediyorlar.”* diyerek bu durumu kongre heyetinin dikkatine sunmuştur.

İncir tüketiminin artmasını, ülkemizde nefis meyveler varken çocuklarımızı çukulataya alıştırmamanın ebeveynlerin vazifesi olduğunu belirtmiştir.

Türkiye'nin incir üreten ülkelerle durumunu değerlendirmiş ve ülkemizde tabiatın doğal olarak nefis incir yetişmesini sağladığını ama buna güvenilmemesi gerektiğini, *“Fennin inceliği, inciri elverişi olmayan memleketlerde bize rekabet uyandırdığını”* belirtmiştir²⁰⁸.

²⁰⁸ A. Nadir, “İncir”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.443-473.

Söke Ziraat Fen Memuru H. Tahsin Bey “İncir” başlıklı raporunda ise incir üretim şartları, hastalıkları, alınacak önlemler, kredi ve mahalli bankalar üzerinde durmakta ve A. Nadir Beyin raporuyla paralellik göstermektedir. Ambalaj konusunda o da kıl çuvallar konusunda A. Nadir Beyle aynı fikirdedir. Ziraat fen memurunun mevsimine göre arazide gezmesini, köylü ile temasta bulunması gerektiğini belirtmiştir. Köylünün gözüyle gördüğüne inandığından yapılması istenilenlerin uygulamalı gösterilmesi gerektiğine değinmiştir. Dairede masa başında köylüye rehberlik edilmeyeceğini, faydalı olunmayacağını söyleyerek, zirai eğitim konusunda ziraat memurlarının masa başında değil aktif olarak arazide köylüyle beraber uygulamalı çalışmasını, aşı yapmak, ağaç budamak, haşaratı tespit etmek vb. tarif ederken bilfiil göstermesini, işin arkasını bırakmayıp sonuçlanıncaya kadar takip etmesi gerektiğine değinmiştir.

Tahsin Bey, raporunda ülkemize dışarıdan getirilen yabancı uzmanları eleştirmiş. Ziraat okullarının düzenlenmesi için Avrupa’dan profesör olarak çeşitli meslek ve idare uzmanlarının getirildiğini, memleketimizin ziraatına yabancı olduklarından, fedakârlık nispetinde bize faydalı olmadıklarını zamanın gösterdiğini belirtmiştir. Ziraat okullarını başarıyla bitirmiş ve ülkemizin ziraatı hakkında esaslı fikirler edinmiş akıllı, kabiliyetli, genç ve lisan bilenlerin belli branşlar üzerine eğitim almak maksadıyla Avrupa’ya göndermek ve oradan da gerçekten başarılı olacakları okullarımızda eğitici olarak istihdam edilmelerinin daha müspet netice vereceğini belirtmiştir²⁰⁹.

Topçu Zade Nazmi Bey “İncirlerimizin Rekabet Mücadelesi” başlıklı raporunda incirlerimizi ihraç ettiğimiz Amerika, Kanada, İngiltere, Almanya, Triyeste, Fransa, İskandinavya hükümetleri, İsviçre, Avustralya, Mısır ve muhtelif ülkelerin özellikleri ile Türk incirlerinin bu ülkelerdeki pazar paylarının artması için devletin alması gereken tedbirler üzerinde durmuştur.

Diğer raporlardan farklı olarak Amerika’nın ithal olunan mallardaki sıkı kontrollerini olumsuz olarak değerlendirenler (Garbi Anadolu Ziraat Mücadele Müfettişi A. Nadir Bey olumsuz olarak değerlendirmiştir) olurken Topçu Zade

²⁰⁹ H. Tahsin, “İncir”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.474-491.

Nazmi Bey bu konuda ihraç usullerimizin düzenlenmesi gerektiğini bizim bu konuda hiç tedbir almadığımızı belirtmiştir. Amerika'ya ithal olunan meyvelerin sıkı bir sıhhi kontrolden geçtiğini, bunun sadece incir için değil hurma, badem, ceviz, fındık, kestane vs. de kapsadığını, önceden bozuk, çürük, kurtlu da olsa ithal edilirken artık yüzde ona indirildiğini, bu durumun kasıtlı olarak incirde olmadığını belirtmiştir. Amerika'da meyve hastalıklarıyla ilgili mücadele için enstitüler kurulduğunu, Amerika'nın bu kanununu kaldıracak tedbirimiz olmadığına göre bu piyasayı kaybetmemek için alınacak yegâne tedbir olarak üretim ve ihracat usullerimizi yeni şartlara göre yapılandırmak gerektiğini vurgulamıştır. Nazmi Bey Amerika gibi büyük bir müşteriye kaybetmemek için üretim ve ihraç şartlarımızı düzenlemek ve ıslah etmek gerektiğini belirterek, üretim safhasında alınacak tedbirlerin hastaliksız, temiz ve kurtsuz incir yetiştirmek olduğunu ifade etmiş ve ülkemizde incir hastalıklarına karşı bu güne kadar hiçbir tedbir alınmadığını ve bununla ilgili tedbirlerin acilen alınmasının gerektiğini, incirin pazarlanmasında incirin kalitesi kadar reklamının da önemli olduğunu vurgulamıştır²¹⁰.

Encümen raporunda, Amerika'nın gümrüklerinde yapılan muayenenin şekil ve şartlarını değiştirmek bizim elimizde olmadığına göre, hastaliksız, kurtsuz ve iyi nitelikli incir yetiştirilmesi kararlaştırılmıştır²¹¹.

Fındık konusunda iki rapor sunulmuştur²¹². Trabzon Vilayeti Fındık Ziraat Mühendisi Kazım Bey, "Fındık" başlıklı raporunda fındığın ülkemizde hangi şehirlerde yetiştiğini, geleceğini, dünyada fındık üreten ülkeleri, rakiplerimizdeki fındığın durumunu İtalya, İspanya ve Rusya'daki durumları ile karşılaştırmıştır. Rusya'ya fındık ziraatının umumi harpten önce Trabzon ve çevresinden her yıl Rusya'ya işçi olarak giden bilhassa Rum ahalinin beraberinde götürdükleri fidanların çoğaltılarak fındık ziraatının orada da yayıldığını belirtmiştir. Kazım Bey, İspanya ve İtalya'da yetişen fındıkların fazla revaçta olmasını ürünün kalitesinden değil, nakil araçlarının bol olması ve ülkelerin büyük pazarlara, tüketim merkezlerine

²¹⁰ Topçuzade Nazmi, "İncirlerimizin Rekabet Mücadelesi", **İhtisas Raporları**, C.I, ss.492-500.

²¹¹ **İhtisas Raporları**, C.I, ss.502.

²¹² Fındık konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, "Fındık", Trabzon Vilayeti Fındık Ziraat Mühendisi Kazım, ss.508-555 ; "Fındıkcılık Nasıl Terakki Eder?", Tarsus Fidanlık Müdürü Ragıp Ziya, ss.556-574.

Türkiye’den daha yakın olmalarına, sipariş istenildiği anda müsait olmalarına bağlamıştır. Ayrıca bu ülkeler fındığı ağaç üzerinde iyice olgunlaştırıp kurutmakta, bizim gibi ham toplayıp istasyonlarda, ambarlarda, sanayi depolarında bozulup ürünün kıymetini azaltmamaktalar diyerek, rastgele her araziye fındık dikilmesini eleştirmiş, aynı hâsılatı daha az alanda doğru tekniklerle de elde etmenin mümkün olduğunu vurgulamıştır. Yabancılarla bizim aramızda dönüm başına elde edilen hâsılat miktarında fazlaca fark bulunduğunu, bunun sebebinin ise bakım, terbiye ve tımar olduğunu ifade etmiştir. İtalyanlar dönüm başına 150, İspanyollar 160, bizim ise 60 kilo aldığımızı, aradaki farkın sarf ettikleri emekten kaynaklandığını belirterek, ortada ayrı bir fevkaladelik olmadığını o emeği bizimde sarf edebileceğimizi belirtmiştir. Eğer onların yaptığı masrafı esirgemez ve gereken itinaı gösterirsek dönüm başına onlardan daha fazla mahsul alabileceğimizi ve fındığı onlardan daha ucuza mal edebileceğimizi, topraklarımızın buna uygun olduğunu belirtmiştir²¹³.

“Fındıkçılık Nasıl Terakki Eder?” başlıklı raporunda Tarsus Fidanlık Müdürü Ragıp Ziya Bey, fındık ziraatı ve ticaretinde alınacak tedbirler ve bu tedbirler neticesinde nasıl iyileşmeler olacağını anlatmıştır. Yabancı ülkelere gelen çukulatalara dünyanın parasını vereceğimize kendi ülkemizde yapılmış fındıklı çukulatalar alıp yemenin daha faydalı olacağına değinmiştir²¹⁴.

Kongre’de fındık yetiştiriciliğine dair yapılan tespit ve değerlendirmelerin neticesinde, encümen raporunda bir çukulata fabrikası kurulması kararı yer almıştır²¹⁵.

Üzüm konusunda kongreye üç tane rapor sunulmuştur²¹⁶. Bu raporlarda üzümçülüğe dair oldukça önemli tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır.

²¹³ Kazım, “Fındık”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.508-528.

²¹⁴ Ragıp Ziya, “Fındıkçılık Nasıl Telakki Eder”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.556-574.

²¹⁵ **İhtisas Raporları**, C.I, ss.579.

²¹⁶ Üzüm konusunda kongreye sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Kuru Üzümçülük”, Manisa Fidanlık Mütahassısı Reşat, ss.582-592; “Üzümçülüğümüz”, Manisa Ziraat Müdürü Ali, ss.593-635; “Üzüm”, Erenköy Fidanlık Müdürü Burhan, ss.636-638.

Manisa Ziraat Müdürü Ali Bey “Üzümcülüğümüz” başlıklı raporunda, eski ve yeni bağcılık yöntemlerini, filoksera hastalığından sonra Amerika asma çubukları üzerine yerli asmaların aşılamaıyla yeni bağcılık usulünün geliştiğini anlatmıştır. Bağ tesisi, bağların aşılama, aralama, budanma ve işlenmesi, hafriyat, gübreleme, üzümün hasat ve kurutulması, bandırma suyu, üzümün kuruması için sergi hakkında bilgiler vermiştir. Hastalıklardan bahsetmiş, ülkemizde Avrupa’daki gibi zirai sigortaların olmadığına dikkat çekerek bunun gereklerini belirtmiştir. Kredi ve vergiler üzerinde durmuştur. Gümrük tarifeleri konusunda kükürt, göztaşı, potasa, karaboya gibi maddelerin, doğrudan gümrük resminden muaf olmasını ve bağcının bunları ucuz fiyatla satın almasının bağcılık açısından gerekli olduğunu belirtmiştir.

Sarayköy ve Keçiborlu kükürtlerine önem verilmesi gerektiğini, dışarıdan gelen kükürtlerden aşağı olmadıklarını, bağcının ihtiyacını tatmin ve temin edecek kabiliyette olduğunu belirterek, bu madenlere önem verdiğimizde paramızın da dışarı gitmesine engel olunarak iktisadi servetin memlekette kalacağını ifade etmiştir²¹⁷.

Erenköy Fidanlık Müdürü Burhan Bey “Üzüm” başlıklı raporunda, Filoksera hastalığı ile bağcılığın çöktüğünü, bağcılığın tekrar gelişmesi için hükümet ve halkın yarım asra yakın çabaladığını ama istenilen sonuca ulaşamadığını, oysa aynı felaketi yaşayan ülkelerin zararlarını telafi ederek ilerlediklerini belirtmiştir. Cumhuriyet hükümetinin fidanlıkları geliştirdiğini, yeni fidanlıklar kurduğunu ama amaca ulaşmak için bunların yeterli olmadığını, iyi üzüm elde edebilmenin fenni usullerle olabileceğini ifade etmiştir²¹⁸.

Antep fıstığı konusunda kongreye üç rapor sunulmuştur²¹⁹. Antep fıstığı encümen raporunda ziraat mekteplerinde eşcarı müsmire (meyve ağaçları dersi) programlarına fıstık ziraatının da eklenmesi, ilmi ve tetkik ürünü olarak fıstıkçılık kitabının İktisat Vekâletince yazılması kararları yer almıştır²²⁰.

²¹⁷ Ali, “Üzümcülüğümüz”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.593-635.

²¹⁸ Burhan, “Üzüm”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.636-638.

²¹⁹ Antepfıstığı konusunda kongreye sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Gazi Ayıntap Fıstığı ve Ticareti”, Ayıntap Ziraat Müdürü Tahir, ss.644-647; “Ayıntap Fıstığı”, Ayıntap Ziraat Memuru M.Sabri, ss.648-655; “Fıstık ve Fıstık Ziraatı”, Çiftlik Müdürü Fazlı, ss.656-674.

²²⁰ **İhtisas Raporları**, C.I, ss.675-677.

5.3. Lifli Nebatlar

Kongrede lifli nebatlar başlığında pamuk, kendir ve keten yetiştiriciliği ve sorunları hakkında raporlar sunulmuştur

“Pamuk” başlıklı raporunda Adana Pamuk Tecrübe İstasyonu Müdürü Kemal Bey, pamuğun geleceğinin temini ve mensucat için verilen paraların dahilde kalması için ülkemizde imal ve sarf edilmesi gerektiğini belirterek, *“pamuklarımızı himaye ve pamukçuluğumuzu inkişaf (gelişme) ettirmek için hükümetin mensucat fabrikalarını himaye ve yeni fabrika tesis ettirmek maksadile sermayedarları teşvik etmesi ve halkımızın yerli mamulatını giymekle memlekete yaptıkları hizmeti bilmesi lazımdır”* demiştir.

Kemal Bey, Adana da tohum tevzi (dağıtma) ve kontrolü teşkilatına ve temiz çırçır elde edilmesi için fabrikaya ihtiyaç olduğunu, Aydın’da da pamuk tecrübe istasyonu tesis edilmesi gerektiğini belirtmiştir²²¹.

Encümen raporunda, Adana pamuk istasyonunun takviye ile daha yararlı hale getirilmesi ve Aydın’da pamuk istasyonu tesis edilmesi kararı alınmıştır²²². Kendir ve keten konusunda ise kongreye iki rapor sunulmuştur²²³.

5.4. Yağlı Nebatlar

Zeytin konusunda kongreye iki rapor sunulmuştur. Ragıp Ziya Bey “Zeytinciliğimiz” başlıklı raporunda, Zeytinciliğin ilerlemesine ilişkin tedbirleri belirterek, usulüne uygun ziraat, hastalığa dayanıklı çeşitlerin seçilmesi ve çoğaltılmasını, zeytin yetiştirilen bölgelerde senede bir günün Zeytin Günü kabul

²²¹ Kemal, “Pamuk”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.682-692.

²²² **İhtisas Raporları**, C.I, ss.698-699.

²²³ Kendir ve Keten konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Kendir ve Keten Tohumu”, Kastamonu Ziraat Müdürü Bahtiyar, ss.702-711; “Kendir”, Ödemiş Ziraat Fen Memuru Adil, ss.712-722.

edilmesini, Zeytincilik Cemiyeti'nin kurulmasının faydalı olacağını, zeytincilikte ilerlemiş bütün ülkelerde Zeytincilik Cemiyeti'nin olduğunu belirterek, zeytincilik ve yağcılık için kredi verilmesi, kimyevi gübre fabrikasının teşkili, zeytine zarar veren sinek ve güve vs. ile mücadele, bölgesel zeytin fidanlıklarının tesisi, uluslararası zeytincilik kongrelerine katılarak teknik ve fenni konularda geri kaldığımız noktalarda bu kongrelerden istifade edebileceğimizi, zirai asayiş meselesinin çözümlenmesini bunun için kanun teklifine ihtiyaç olduğunu, vergilerde tadilat yapılması, memlekette yeşil ve siyah zeytin tüketimini çoğaltmak, okullarda ve orduda zeytinin tüketimini arttırmak konularına değinmiştir²²⁴.

“Zeytinciliğimiz” başlıklı raporunda Dr. Fuat Ali Bey, Marmara havzasının zeytin ve zeytinyağı üretimini birkaç misli artırmanın çarelerini anlatmıştır. Zeytinyağında da kalitenin önemli olduğunu ama bizde zeytinyağı üretiminde çürük, kurtlu zeytinlerin kullanıldığını, yapılan işin temiz yapılmasını, çürük, kurtlu zeytinlerin ancak sabun imalatı için kullanılabileceğini, yağhanelerin temiz olması gerektiğini belirterek, İper santrifüj makinesine değinmiş ve bu makineden çıkan yağların uzun süre muhafaza edildiğini ve lezzetinin değişmediğini, böylece uzak yerlere yağ gönderilebileceğine dikkat çekmiştir²²⁵.

5.5. Hububat-Bakliyat-Tohum Islahı

Hububat-Bakliyat-Tohum Islahı konusunda altı rapor sunulmuştur²²⁶. “Hububat (Ekinler)” başlıklı raporunda Manisa Mebusu Yaşar Bey, hububatın özellikleri, dünyada ve ülkemizde hububatın durumu ve fiyatı üzerinde durmuştur. Hububatın çoğaltılması için yapılması gerekenleri sıralamıştır. Hububat tohum ıslahı için yapılması gerekenleri sıralarken yine makine konusuna değinerek, ülkemizde

²²⁴ Ragıp Ziya, “Zeytinciliğimiz”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.728-754.

²²⁵ Dr. Fuat Ali, “Zeytinciliğimiz”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.755-759.

²²⁶ Hububat-Bakliyat-Tohum Islahı konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Hububat (Ekinler)”, Manisa Mebusu Yaşar, ss.768-791; “Hububat ve Bakliyat”, Halkalı Ziraat Mektebi Çiftlik Müdürü Raşit, ss.792-800; “Türkiyede Tohum Islahcılığı”, Halkalı Nebatat Islah İstasyonu Müdürü Dr. Hacızade Mirza, ss.801-809; “Buğday Fiyatlarının Tanzimi”, Halkalı Nebatat Islah İstasyonu Müdürü Dr. Hacızade Mirza, ss.810-818; “Tohum Islahı”, Ankara Tohum Islah İstasyonu Şefi Nejat Asım, ss.819-823; “Tohum Islahının Vazifeleri”, Eskişehir-Sazova İstasyon Müdürü Emcet Yekta, ss.824-830.

triyör, kalbur makinelerinden çok istifade edilemediğini, hükümetin tohumların ıslahı için tohum temizleyen makineler dağıttığını, bunların ötede beride muattal (bırakılmış, kullanılmaz) bir halde olduğunu belirtmiştir. Sebep olarak da köy ihtiyar heyetine bırakıldığını, ciddi takip görmediğini, ufak tamirlerin ihmali yüzünden de kullanılmaz halde kaldıklarını belirtmiştir. Bu makinelerin tamiri için bunların tedariki mümkün olmayan parça ve yedekleriyle birlikte seyyar tamircilerin olmasının ülke ekonomisi için faydalı olacağını çünkü dışarıdan önemli miktarda para vererek getirdiğimiz bu makinelerin ufak tamirlerinin yapılmaması yüzünden istifade edilmemesinin zarar olduğunu ifade etmiştir.

Hasat ve harman meselesinde de harman ve orak makinelerinin teşvik ve ihtiyaca rağmen ülkemizde yaygınlaşmamasının nedeni olarak çiftçinin elinde parasının bulunmamasının tek neden olarak görülmemesi gerektiğini belirterek, asıl engelleri: “ *Zürraa yardım olmak üzere memleketimize gümrüksüz olarak soktuğumuz ziraat makinalarından öylelerine tesadüf edilmektedir ki avuç dolusu para vererek bunları alan çiftçiler meyus (ümitsiz) kalıyorlar. Memleketimize büyük müsaadeler altında giren ziraat ve alat ve makinalarının her halde hükümetin kontrolü altında ve bir takım şartlar dahilinde girmesi, ancak böylelerine muafiyet verilmesi paramızın dışarıya beyhude gitmesine de meydan bırakmayacaktır.*” şeklinde ifade etmiştir. Diğer bir engelinde makinist ve tamir meselesi olduğunu belirtmiştir. Makine kullanan çiftlik sahiplerinin makinelerini kullanacak işini bilen makinist bulmakta ve bunları tamir edecek vasıtalarından mahrum olduğunu belirtmiştir. Bunun için daha önce Ziraat Vekâleti’nin Avrupa’dan bir takım tamirhaneler getirdiği, o zamandan beri ziraat mekteplerinde ve bazı illerde kullanılmaz halde kalan tamirhanelerden yararlanılacak vaziyet alması hiç olmazsa pulluk yapan müessese ve imalathanelere elverişli şartlarda verilmesinin hayırlı bir girişim olacağını belirtmiştir.

Yaşar Bey, Bakliyat konusunda ise ülkemizin toprak ve ikliminin bakliyat yetiştirmeye elverişli olmasına rağmen bir kısım bakliyatı ithal etmesini eleştirmiştir. “*Biganın ve Tavşanlı, Domaniç, Tavas havalisi gibi yerlerimizin çok güzel nohutları varken İspanya nohudunun memleketimizde rağbet görmesi acınacak bir vaziyettir.*”

Mercimekte böyledir. Memleketimizin her tarafında yetişmesine rağmen bundan da ithalatımız vardır.... Karadeniz ve diğer mıntikalardan fasulye İhracatımız olmakla beraber Selanik fasulyesi ülkemize girmektedir. ...hâlbuki Niğde'nin Selanik fasulyesi ayarında ve belki ondan daha lezzetli bir fasulyası vardır. Trabzon, Simav fasulyesinin da hususi mevkileri vardır. Bu sebepten fasulye ithalatında bulunmaklığımız çok yanlış bir yoldur.” demiştir ve idari tedbir olarak ziraat odalarının her ülkede büyük işler görürken, ülkemizde kullanılmaz vaziyette kaldığını, bunu nedeni olarak da mevcut Ziraat Odaları Kanunu'nun ihtiyaca elverişli olmaktan uzak olduğunu ifade etmiştir²²⁷.

“Hububat ve Bakliyat” başlıklı raporunda Halkalı Ziraat Mektebi Çiftlik Müdürü Raşit Bey ise, ülkemizde hububat üretiminin düşük olmasına yaşanan muharebelerin neden olduğunu, “ *memlekette istihsalatın sukut etmesinin en başındaki sebepler geçirilen muharebe seneleridir*”, “*harplerden her memlekette en yüksek zarar gören çiftçilik sahasıdır*” sözleriyle belirtmiştir. Eksiklikleri olmakla beraber Türk çiftçisinin kendi tarla ve köyünde hububat ziraatını bilmediğini söylemeye cesaret edemediğini “*çünkü az çok bugün memlekette bu sahnede ne varsa hep onun bilgisi ve onun mesaisi mahsulüdür. Bu vaziyeti görmeyerek onları san'atlarında hiçe indirmek gafletin büyüğü ve insafsızlığında derecesizliği olur... İyi iş, bol istihsal (üretim) güzel ve mebzul (bol, çok) vesaitle olur...*” diyerek Türk köylüsünün elinde sermaye ve araç olmadığını belirtmiştir. “*Amerikanın on dokuzuncu asrın nisfına (yarı, yarım) kadar tamamilen bakir kalmış hüümlü ve kuvvetli topraklarında bile sermayesiz vasıtasız ziraat yapılamıyor. Nerde kaldı ki, asırlardan beri milyonlar besleten ve eski medeniyetlere cilvegah olan Anadolu kıt'amızın yorgun topraklarında böyle bir şey mümkün olsun*” demiştir. Gübre konusunun önemine değinerek, bunun çiftçiye anlatılması gerektiğini söylemiştir. Özellikle doğal gübreye vurgu yaparak “*Memleketimizde çıkmayan Avrupa metai kimyevi gübrelerin sureti umumiyyede istimalini de hatırlatmak bile istemem. Bunlar istihsal masrafını arttırdıkları gibi, ilk yazı kurak giden senelerde zarar dahi veriyorlar.*” demiştir. Toprağın zamanında gerektiği gibi iyi ve temiz işlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Memleketimizde demir sanayi yükselmediğini, bu nedenle

²²⁷ Yaşar, “Hububat (Ekinler)”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.768-784.

ancak büyük çiftliklerde bazı acil işler için bir iki traktörden başka bulundurmaya heves edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Hayvan kullanmanın gereğine değinerek, her zaman hayvanın paraya dönüştürülebileceğini en fazla olarak gübresi olmasını da belirterek “ *umumiyetle çiftçi kuvveti hayvanla temin edilmelidir, yoksa bir Fordson gaz deposu 47 liraya, o da aranınca bulunamayan bir memlekette makinecilik olmaz ve olmamalıdır*” demiştir.

Raşit Bey, memlekette meşrutiyete kadar hükümetin çiftçilik sahasına hemen hemen hiç karışmadığını, o dönemlerde en büyük ziraat mektebinin Halkalı Mektebi olduğunu, yetiştirdiklerinin ormancılık sahasında çalıştığını belirtmiş ve savaşın etkisine değinmiştir. “*Memlekette henüz yirmi üç yaşında olan sırf ziraat tahsil hayatı bu kısa zamanın on senesini muharebeler ile geçirmiştir ki, bu hal bu uğurda geçen zamanın aşağı yukarı demektir yarısı, Türkiye sahası çiftçilik noktai nazarında on senede tetkik bile edilemez. Vaziyet böyle olunca ve muharebelerin en acı tesirleri çiftçilik sahasına müessir olunca ziraat alemimizde mücerrep (tecrübe olunmuş, denenmiş, sınanmış) doğru ve kat’i tecrübe ve fenni hakikatlar elbette aranmaz*” demiştir. Ziraatın yerine iklimine göre kaidelerinin değişeceğini başka bir ülkede uygulanan bize benzemeyen ülkelerden getirilen malumatın buraya “tensik (düzene koyma, düzenleme, sıralama) ve tashih (iyileştirme)” yapılmadıkça kıymetinin olmayacağını belirtmiştir. Ama “*Ecnebi memleketlerden bize hiçbir vakit doğru bir ziraat usulü veya kaidesi gelmez, ancak gelecek bir şey varsa o da azim, gayret, disiplin, gibi muvaffakiyet esaslarıdır.*” demiştir²²⁸.

Halkalı Nebatat Islah İstasyonu Müdürü Dr. Hacı Zade Mirza, “Türkiye’de Tohum Islahçılığı” başlıklı raporunda ıslah konusunda ihtiyaçlarımızı: Tohumların ıslahına ihtiyaç, hangi nebatları ıslah etmeliyiz, yeni nebatlar, ıslah teşkilatımız, tecrübe tarlalarından oluşan beş başlık altında tetkik etmiştir²²⁹.

Halkalı Nebatat Islah İstasyonu Müdürü Dr. Hacı Zade Mirza, “Buğday Fiatlarının Tanzimi” başlıklı diğer raporunda, memlekette buğday ziraatını temin ve

²²⁸ Raşit, “Hububat ve Bakliyat”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.792-800.

²²⁹ Dr. Hacızade Mirza, “Türkiyede Tohum Islahçılığı”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.801-809.

teşvik edebilmek için halledilmesi gereken konuları hükümete rica etmesi için kongreye teklifte bulunarak meseleleri sıralamıştır²³⁰.

Eskişehir- Sazova İstasyon Müdürü Emcet Yekta Bey, “Tohum İslahının Vazifeleri” başlıklı raporunda, İktisadi buhranla mücadelede tohum ıslahına düşen vazifeleri belirtmiştir. Bunun için Türkiye’ye dışarıdan gelen tohumların Türkiye’de yetiştirilmesini ve yerli tohumların revacının temini, zirai ihracat mallarımızı iyileştirerek dünya piyasasına sunabilmek için gerekli standartları yakalamamız gerektiğini ifade etmiştir²³¹.

Encümen raporunda ülkemize dışarıdan birçok bakliyat ürünleri ithal edildiğini, bunların ülkemizde de yetiştirilmesinin mümkün olduğunu, bu nedenle dışarıdan ithalin önüne geçilmesi kararı alınmıştır²³².

Pirinç konusunda iki rapor sunulmuştur²³³. Maraş Çeltik Fabrikası Müdürü Nihat Bey “Pirinç” başlıklı raporunda, çeltiğin iktisadi yönden önemine, dünyada ve bizde çeltik ziraatı hakkında bilgi vererek, yerli pirinçlerimizin kalite ve lezzet olarak Avrupa malları derecesinde ve daha üstün olduğunu, buna rağmen piyasada yabancı pirinçlerden çok aşağı satıldığını belirterek, askerler, okullar ve buna benzer müesseselerin yerli mallarını isteksiz kullandıklarını ifade etmiştir. Maraş, Tosya ve Ankara’da ki çeltik ziraatını tetkik etmiştir. Zirai kredi, zirai vergiler, satış teamülleri, standart ve ambalaj konusunun önemini belirtmiştir. Okullarımızda pirinç ziraatıyla ilgili eğitim olmadığı için ziraat memurlarının bu konuda bilgilerinin olmadığını, bu nedenle ziraat memurlarının faydalı olabilmeleri için pirinç ziraat usullerinin okullarımızda eğitiminin verilmesi ve mümkün olduğu kadar yüksek okul mezunlarının İtalya, İspanya ve Amerika gibi pirinç ziraatı yüksek ülkelere gönderilmelerinin gerektiğini belirtmiştir. Zirai kanunlar ve umumi meseleler üzerinde durmuş ve pirinç ziraat kanunun çıkarılmasını bölgelere göre durumların dikkate alınmasını belirterek, pirinçlerimizin İstanbul ve İzmir gibi büyük

²³⁰ Dr. Hacıade Mirza, “Buğday Fiyatlarının Tanzimi”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.810-818.

²³¹ Emcet Yekta, “Tohum İslahının Vazifeleri”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.824-830.

²³² **İhtisas Raporları**, C.I, ss.836.

²³³ Pirinç konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Pirinç”, Maraş Çeltik Fabrikası Müdürü Nihat, ss.838-871; “Tosyada Pirinç”, Tosya Ziraat Memuru Behçet, ss.872-897.

memleketlerde borsalarda muamele görmesi ve mahalli pirinç borsalarının kurulmasını belirtmiştir²³⁴.

“Tosya’da Pirinç” başlığıyla Tosya Ziraat Memuru Behçet Bey raporunda, Tosya’da ki pirinç ziraatı hakkında bilgi vermiştir. Kooperatif konusunda köylünün teşvik edilmesini ifade etmiştir. Ziraat okullarının yetiştirdiği ziraatçıların serbest olarak çalışmadıklarını, memur hayatına atıldıklarını belirterek, ziraat okullarından çıkan gençleri Anadolu’nun boş yatan birçok yerine serbest çiftçilik yapmaya sevk edilmesinin gerekliliğini belirtmiş ve çiftçinin zirai bilgisinin artması için bu tedbirin alınmasının gerektiğine değinmiştir. Ayrıca ziraat gazetelerine bazı köylerin abone olduğunu ama bunlarda bahsedilen mevzuların çiftçiler tarafından anlaşılmakta zorluk çekildiğini bu nedenle zirai yayın olmasını ve başka illerin gazetelerinden de faydalanılmasını belirtmiştir²³⁵.

Encümen raporunda ziraat mekteplerinde daha esaslı eğitim için ve çeltik ziraat mütehasıslarının yetiştirilmesi için İtalya’ya talebe gönderilmesi kararlaştırılmıştır²³⁶.

5.6. Yemiş, Sebze, Portakal-Limon, Çiçek

Yemiş konusunda kongreye iki rapor sunulmuştur²³⁷. Yemiş encümen raporunda meyve fidanlığı kuranlardan 3 yıl, meyve bahçesi kuranlardan 10 yıl vergi alınmaması, Rize’de 300–500 dönümlük bir çay bahçesi tesis edilmesi, Antalya’da bir muz fidanlığı tesisi, Antalya, Mersin, Tarsus çevresinde muz ziraatının teşvik edilmesi kararı alınmıştır²³⁸.

²³⁴ Nihat, “Pirinç”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.838-871.

²³⁵ Behçet, “Tosyada Pirinç”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.892-894.

²³⁶ **İhtisas Raporları**, C.I, ss.900.

²³⁷ Yemiş konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Yemişçiliğimiz”, Burnova Ziraat Mektebi Müdürü Hilmi Tevfik, ss.906-917; “Yemişçiliğimiz”, Meyva Mütehasısı Petraki Efendi, ss.918-923.

²³⁸ **İhtisas Raporları**, C.I, ss.924-927.

Sebzecilik konusunda dört rapor sunulmuştur²³⁹. İktisat Vekâleti Ziraat Müessesatı Müdürü Abidin Bey “Türkiye Sebzeciliği” başlıklı raporunda, sebzeciliğin ülkemizde yeni olduğunu, sebzenin insan için önemli bir besin kaynağı olduğunu, savaş sırasında askerin az sebze yemesinden dolayı ağızlarında iskorbüt²⁴⁰ hastalığının olmasının buna delil olduğunu belirtmiştir. Avrupa devletlerinin iklimleri sebzeciliğe müsait olmasa bile bu vazgeçilmez gıdayı yetiştirmeye önem verdiğini, camekânlar içinde yetiştirmeye çalıştığını, ayrıca yaş ve konserve şeklinde diğer ülkelerden uygun gümrük tarifeleriyle ithal mecburiyetinde kaldığını, Avrupa devletlerinin sebzeciliği teşvik etmekte, müesseseler kurmakta, sergi ve yarışmalarla teşvik etmekte olduğunu belirterek, bizde de sebzeciliğin gelişimi için alınacak tedbirleri belirtmiştir. Köy okullarında küçük sebze bahçeleri oluşturularak çocuklara köylerinde yetiştirebilecek sebze çeşitleri ve bunların ziraat usullerinin öğretilmesinin önemine değinmiştir. Sebzecilik yapılan bölgelerde konserve fabrikaları tesis edilmesinin sebzeciliğin gelişimi için önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir²⁴¹.

Sebzecilik Mütahassısı Hulki Bey “Sebzecilik” başlıklı raporunda, sebze ziraatının üretim şartlarını anlatmıştır. Zirai vergilerde aşarın kaldırılmasından sonra rahat bir nefes alan çiftçinin Cumhuriyet Hükümeti’nden çift hayvanından alınan sayım vergisini kaldırmasını beklemek ve istemek hakkımızdır demiştir²⁴².

Ziraat Mühendisi Necati Şerif Bey “Sebzecilik” başlıklı raporunda, sebzeciliğin üretim şartlarına değinerek, sebzeciliğin gelişimine engel olan nedenleri;

“Sebzeciliğin inkişafına mani olan sebepler:

1-Yeni fen usullerini ve tecrübenin verdiği dersleri bilmemezlik, umumi olarak cehalet

²³⁹ Sebzecilik konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Türkiye Sebzeciliği”, İktisat Vekaleti Ziraat Müessesatı Müdürü Abidin, ss.930-936; “Sebzecilik”, Sebzecilik Mütahassısı Hulki, ss.937-955; “Sebzeciliğimiz”, Beykoz Ziraat Memuru Şecaat, ss.956-966; “Sebzecilik”, Ziraat Mühendisi Necati Şerif, ss.967-976.

²⁴⁰ İskorbüt: C Vitamini eksikliğinden ileri gelen ve dermansızlık, zayıflık ve diş etlerinin iltihabı vb. belirtilerle kendini gösteren hastalıktır.

²⁴¹ Abidin, “Türkiye Sebzeciliği”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.930-936.

²⁴² Hulki, “Sebzecilik”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.946.

2-İyi gördüğü, gösterildiği halde eskisini takipte inat etmeklik (taassup). İşte her zaman önümüze çıkan en büyük dert!” olarak belirtmiştir²⁴³.

Portakal-Limon konusunda kongreye iki rapor sunulmuştur²⁴⁴. Tarsus Narenciye Fidanlık Müdürü Ragıp Ziya Bey “Narenciye Ziraatı” başlıklı raporunda, narenciye ziraatının ilerlemesi için başvurulacak çarelerin bir kısmı halkı, bir kısmı, hükümeti, bir kısmı tüccarı, bir kısmı sanayi erbabını ve bir kısmının da fen adamlarını alakadar ettiğini belirtmiştir. Herkes kendi üstüne düşeni yerine getirirse memleketin narenciye ziraatının mükemmelleşeceğini belirterek ilerlemesi için çareleri; narenciye bölgelerinin ihtiyacına göre fidanlık tesisi; iyi portakal, mandalina ve limon çeşitlerinin ithali ve bilhassa yerli portakalların ıslahı; usulü ziraatın ıslahı; risaleler, mecmualar ve kitapların neşri; narenciye kurslarının açılması; hastalıklarla mücadele; faydalı böceklerin teksir (zararlı böcekleri avcı böceklerle yok etme); ziraat mekteplerinde narenciye eğitimi; hasat, ambalaj standardizasyon (burada milli bir narenciye ihracat markasını ortaya çıkarmanın önemine değiniyor); ticaret teşkilatını takviye; pazarlara da reklam ve propaganda; nakliyatı kolaylaştıracak tedbirler; hasat mevsiminde Payas’a kadar seyrisefainin doğru seferler ihdas etmesi; narenciye ziraatında kredi; bir ihracat ofisinin kurulması; ziraat gelişip rasyonel bir şekil alınca hükümetin ihracatı kontrol etmesi; ticaret odasında esaslı bir ıslah; frigoriferli depolar; narenciye odasının kurulması; değerini yitiren portakal ve limonlardan istifade (suyunu çıkararak kullanmak); bir narenciye istasyonunun teşkilinin kurulması gibi yirmi iki başlık altında anlatmıştır²⁴⁵.

Rize Ziraat Müdürü Ali Kemal Bey “Limon, Mandalina, Portakal, Çay, Bambu, Kendir ve Keten” başlıklı raporunda, düşünce ve kanaatlerini narenciye, çay ve bambu, lifli nebatlar (keten-kendir) olmak üzere üç bölüme ayırarak sunmuştur. Narenciye yetişmesine ülkemizin müsait geniş alanlarının olduğunu, buna rağmen ülkemize Yunan ve İtalyan portakal ve limonlarının girmesinin ülkemizden dışarıya servet akıp gitmesine neden olduğunu, vapurlar dolusu İtalyan limonlarının Türk

²⁴³ Necati Şerif, “Sebzecilik”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.970.

²⁴⁴ Portakal-Limon konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Narenciye Ziraatı”, Tarsus Narenciye Fidanlık Müdürü Ragıp Ziya, ss.982-1016; “Limon, Mandalina, Portakal, Çay, Bambu, Kendir ve Keten”, Rize Ziraat Müdürü Ali Kemal, ss.1017-1024.

²⁴⁵ Ragıp Ziya, “Narenciye Ziraatı”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.982-1016.

sularını geçip Türk limonu namıyla Rus limanlarına boşalmasının bizim için yüz kızartıcı bir hadise olduğunu belirtmiştir.

Çay ve bambu konusunda Rize’de çay yetiştiğini, Karadeniz’in diğer sahillerinde, Marmara’da İzmit ve Adapazarı mıntıkasında, Akdeniz’in sulak alanlarında yetişebileceği kuvvetle ümit olur demiş, ciddi ve sürekli tecrübelerin yapılması gerektiğini belirtmiş ve çay yetiştirmenin avantajlarından bahsetmiştir. Çay’ın bütün Türkiye’de tüketilen bir madde olduğunu bu yüzden dışarıya senede yüzbinlerce lira verdiğimizi, Rize vilayetinde yetişebileceğinin tecrübe edildiğini, bu vilayetin Türkiye’nin çay mıntıkası olabileceğini ve Türkiye’nin çay ihtiyacını temin edebileceğini, ihracat yapmanın dahi mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Bambu konusunda ise bambunun farklı özelliklerini sıralamış ve yetişmesinin faydalı olacağını belirtmiştir²⁴⁶.

Çiçek konusunda kongreye bir rapor sunulmuştur. Bahçıvanlık Mühendisi Lütü Arif Bey “Çiçekçilik” başlıklı raporunda, Ziraat okullarının programlarına çiçekçilik dersinin ilavesi ve bahçıvanlık şubelerinin daha kapsamlı gösterilmesi gerektiğini belirterek bahçıvanlık konusunda neşriyat eksikliğine değinmiştir²⁴⁷.

5.7. Ağaçlama Siyaseti

Ağaçlama siyaseti konusunda kongreye üç rapor sunulmuştur²⁴⁸. Zingal Şirketi Müdürü Dr. Tevfik Ali Bey “Ormancılığın Ziraatla Alakası” başlıklı raporuna, “*Orman suyu, su çayırı, çayır hayvanı, hayvan gübreyi, gübre de ziraatı yaratır.*” Fransız atasözü ile başlamıştır. Ormanın ziraatla bir bütün olduğunu ve ormanın faydalarını anlatmıştır. Ağaç bayramlarının ağaçlaştırmayı temin için değil ağaç yetiştirmenin önemi için önemli bir propaganda aracı olarak faydalı olduğunu

²⁴⁶ Ali Kemal, “Limon, Mandalina, Portakal, Çay, Bambu, Kendir ve Keten”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1017-1024.

²⁴⁷ Lütü Arif, “Çiçekçilik”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1030-1047.

²⁴⁸ Ağaçlama Siyaseti konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Ormancılığın Ziraatla Alakası”, Zingal Şirketi Müdürü Dr. Tevfik Ali, ss.1054-1072; “Ağaçlama Siyaseti”, Yüksek Orman Mektebi Rektörü Mazhar, ss.1073-1097; “Ağaçlama Siyaseti (Bahçıvanlık)”, Devlet Demiryolları Fidanlıklar Müdürü Celal, ss.1098-1111.

belirtmiştir. Bu bayramın amacına uygun olması gerektiğini, ilk mekteplerin belirli bir ağaç bayram alanı olması gerektiğini, talebenin böylece hem kendisinin daha önce diktiği hem de kendinden öncekilerin diktiği ağaçları görerek işin fayda ve önemini anlayacağını ifade etmiştir. Memleketin her tarafında senede bir günün ağaç bayramı yapılmasını belirterek, “*orman ve ağacın muhafazası milletin ekseriyetinin değil, Milletın heyeti umumiyesinin başarabileceği bir iştir*” demiştir²⁴⁹.

Yüksek Orman Mektebi Rektörü Mazhar Bey “Ağaçlama Siyaseti” başlıklı raporunda, ağaçlama siyasetinde konuyu iki kısımda ele almıştır. Birinci kısımda ağaçlama siyasetinin gerekçesini, ikinci kısımda da asıl siyaseti izah etmiştir. Birinci kısımda ağaçlama siyaseti, ormanlarımızın uluslararası durumu, ormanlarımızın bugünkü durumu ve gelecekteki vaziyeti, ormanların faydaları, ormanlara zarar veren tahribatlara değinmiştir. İkinci kısımda ağaçlama siyasetinin amaçlarını, bu siyasette izlenecek yolu (idari-hukuki-fenni yol) anlatmıştır. Ağaçların birçok faydası olduğu gibi muharebede ülkenin müdafaasında da önemli olduğunu, bu nedenle ordunun ağaç yetiştirme teşkilatının geliştirilmesini her askerde ağaca karşı muhabbet ve sevgi uyandırmasını, senede bir günün ağaç günü olarak kabul edilmesini belirtmiştir²⁵⁰.

“Ağaçlama Siyaseti (Bahçıvanlık)” başlıklı raporunda, Devlet Demir Yolları Fidanlıklar Müdürü Celal Bey, istihsal şartları, standart ve ambalaj meseleleri, zirai asayiş, zirai tahsil ve zirai neşriyat, zirai kanunlar, genel meseleler ve Himayei Eşcar Cemiyeti’nden (Ağaçları Koruma Cemiyeti) bahsetmiştir.

Mevcut zirai yayınlardan köylü değil, ziraat memurunun bile faydalanamadığını çünkü zirai yayınların sınırlı ve çoğu istatistik ve raporlardan ibaret olduğunu belirtmiştir. Zirai yayının para ve teşvikle olduğunu, birçok insanın ülkeye faydalı eserler hazırladıklarını ama basacak makam bulamadıklarını belirtmiştir²⁵¹.

²⁴⁹ Dr. Tefik Ali, “Ormancılığın Ziraatla Alakası”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1054-1072.

²⁵⁰ Mazhar, “Ağaçlama Siyaseti”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1073-1097.

²⁵¹ Celal, “Ağaçlama Siyaseti (Bahçıvanlık)”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1106.

Encümen raporunda, ordunun ağaç yetiştirmesi, Köy Kanunun 12. maddesinin 6. fıkrasında her köylünün senede en azından bir ağaç yetiştirmek mecburiyetinin genelleştirilmesi ve memleketin muhtelif bölgelerine göre senede bir günün ağaç günü olarak tespit edilmesi kararlaştırılmıştır²⁵².

5.8. Kuru ve Sulu Ziraat

Kuru ve sulu ziraat konularında kongreye dört rapor sunulmuştur²⁵³. Eskişehir Dray-Farming Tecrübe İstasyonu Şefi A. Numan Bey “Kuru Ziraat” başlıklı raporunda, Anadolu’da çiftçiliğin emniyetli ve kârlı bir sanat haline gelmesi için nasıl çalışılması gerektiğini belirtmiştir²⁵⁴.

Konya İrva Mıntıkası Mühendisi Eşref Bey “Sulama ve Kurutma” başlıklı raporunda, Konya ovasında ki sulamanın durumu ve gelecekteki durumunu, sulama işlerinde ne gibi çalışmaların yapılacağını belirtmiştir. Bölgedeki köylerin sulanan ve sulanmayan arazileri, hangi kanaldan hangi köylerin sulandığını detaylı bir şekilde grafiklerle göstermiştir²⁵⁵.

Nafia Vekâleti Sulama Mütahassısı Ratip Bey “Sulama” başlıklı raporunda, sulamada başka ülkelerdeki uygulamaları tetkik ederek onlardan ne derece faydalanıldığını anlatmıştır. Çin, Asya ve Afrika da Hindistan, Mısır, Avrupa’da İtalya, İspanya, Fransa, Almanya, İsviçre, İngiltere, Rusya, Avusturya, Macaristan ile Balkan Ülkeleri, Amerika, Avustralya, Anadolu, Orta Asya, İran, Yemen, Türkistan, Irak, Suriye ve Filistin’deki sulamayı anlattıktan sonra ülkemizde mevcut suların durumunu ve bunlardan yararlanma yollarını belirtmiştir²⁵⁶.

²⁵² **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1112-1119.

²⁵³ Kuru ve Sulu Ziraat konularında kongreye sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Kuru Ziraat”, Eskişehir Dry-Farming Tecrübe İstasyonu Şefi A.Numan, ss.1122-1128; “Kuru ve Sulu Ziraat”, Yalova Millet ve Baltacı Çiftlikleri Müdürü Süleyman Necati, ss.1129-1152; “Sulama ve Kurutma”, Konya İrva Mıntıkası Mühendisi Eşref, ss.1153-1171; “Sulama”, Nafia Vekaleti Sulama Mütahassısı Ratip, ss.1172-1206.

²⁵⁴ A.Numan, “Kuru Ziraat”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1123-1124.

²⁵⁵ Eşref, “Sulama ve Kurutma”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1153-1171.

²⁵⁶ Ratip, “Sulama”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1172-1206.

Encümen raporunda, İktisat Vekâleti'nin Amerika'da uygulanan Drayfarming (kuru tarım) metotlarını ülke şartlarına göre tetkik için Eskişehir'de bir istasyon kurduğu belirtilmiştir. Encümen bu istasyonların çoğalmasını Heyeti Umumiye'den rica etmiştir. Gelecek yıldan itibaren Ankara, Konya ve Çorum'da birer Araştırma ve Numune İstasyonu'nun kurulması ve burada çalışacak uzmanların yetiştirilmesi için gerekli kişilerin Eskişehir İstasyonu'nda staj görmek üzere hemen seçilmesini temenni etmiştir²⁵⁷.

5.9. Toprak

Toprak-Gübre konusunda kongreye iki rapor sunulmuştur²⁵⁸. İstanbul Zahire Borsası Kimyageri Nurettin Münşi Bey "Kimyevi Gübreler" başlıklı raporunda, gübre kullanımının önemine değinmiştir. Hükümet tarafından bir program dahilinde kimyevi gübre fabrikası kurulursa ziraatta gübre, askerlikte barut, bomba vb. maddelerin imalatının yapılacağını belirtmiştir. Böylece hem ziraatımızın ilerleyeceğini, hem de ülkemizi müdafaada gerekli hususlarda kimseye muhtaç olmadan ve paramız içerde kalarak temin edeceğimizi belirtmiştir²⁵⁹.

5.10. Haşarat

Haşarat, muzır hayvanlar, nebat hastalıkları konusunda kongreye beş rapor sunulmuştur²⁶⁰. Garbi Anadolu Haşarat ve Emraz Enstitüsü Müdürü Nihat Şevket Bey "Mahsul Hastalıkları" başlıklı raporunda, uluslararası alanı göz önüne almakla beraber hava, toprak ve ürünlerimizin çeşidine göre kendimize mahsus, işe yarar

²⁵⁷ **İhtisas Raporları**, C.I, ss. 1208.

²⁵⁸ Toprak-Gübre konusunda kongreye sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, "Türkiye Toprakları", İktisat Vekalet Merkez Kimya Laboratuvarı Şefi Kerim Ömer, ss.1214-1223; "Kimyevi Gübreler", İstanbul Zahire Borsası Kimyageri Nurettin Münşi, ss.1224-1226.

²⁵⁹ Nurettin Münşi, "Kimyevi Gübreler", **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1224-1226.

²⁶⁰ Haşarat, Muzır Hayvanlar, Nebat Hastalıkları konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, "Haşarat", Devlet Şurası Azasından Süreyya, ss.1230-1240; "Haşarat", İstanbul Darülfünunu Hayvanat Müderrisi Hovas, ss.1241-1250; "Mahsul Hastalıkları", Garbi Anadolu Haşarat ve Emraz Enstitüsü Müdürü Nihat Şevket, ss.1251-1284; "Nejabat Hastalıkları", İktisat Vekaleti Nejabat Hastalıkları Laboratuvarı Şefi Kadri Ahmet, ss.1285-1300; "Memleketimizin Müsait Yerlerinde (Dalmaçya Piretri Pyretprum Cineraeraefolium) Ziraatı ve Ayarlı Tütün Hulasası İmalı Hakkında Rapordur", Adana Haşarat Laboratuvarı Şefi Ali Haydar, ss.1301-1308.

teşekküller ve kanunların oluşturulması gerektiğini belirtmiş ve başka ülkelerdekini aynısını yapmanın ne iktisadi nede doğru olmayacağını ifade etmiştir. Mahsul ithal ve ihraç kanunlarını yaparken devletin;

1. Ülkeye hastalık sokmamak
2. Milli ürünlerimizi itibardan düşürmemek için ülkemizden dünya piyasalarına hastalık, bozuk mahsul göndermemek şeklinde iki noktaya dikkat etmesi gerektiğini, bu iki nokta için Gümrük Muayene Laboratuvarı açılarak bir kanuna dayanan talimat ile giren-çıkan eşyanın muayene edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Başka ülkelerde (Almanya, İtalya, Fransa, Kuzey Amerika, Rusya gibi) mahsulü hastalıklara karşı korumada aldıkları tedbirleri anlatmıştır. Herhangi bir yeniliğe çiftçiyi alıştırmak için öğüt vermekten vazgeçilmesi gerektiğini, dünya çiftçileri gibi bizim çiftçimizin de kulağıyla işittiği laflarla değil, gözüyle gördüğü gerçeklere inandığını belirtmiştir. Tohum ilaçlamanın bizde yenilik olduğunu, bu duruma çiftçimizi alıştırmak için yapılması gerekenleri ifade etmiştir²⁶¹.

5.11. Ziraat Aletleri

Ziraat aletleri konusunda kongreye üç rapor sunulmuştur²⁶². Esat Ahmet – Reşat Rakım Beyler “Memleketimizde Ziraat Alet ve Makinaları” başlıklı raporlarında, hasat ve harman makineleri ile traktörlerin memleket ziraatına büyük faydaları olduğunu belirterek ziraatta kullanılan aletler için tedarik, imal, kullanma, talim, tamim, tamir, yedek parçalarının temini gibi konularda tedarik kaynaklarının yabancı memleketler olduğunu, her sene milyonlarca kıymetinde ithal edilen alet ve makinelerin denetim altında bulundurulması gerektiğini belirterek makinist mekteplerinin açılmasının uygun olacağını belirtmişlerdir. Makinenin tecrübeli ellerde daha faydalı, veriminin fazla ve ömrünün daha uzun olacağını ifade

²⁶¹ Nihat Şevket, “Mahsul Hastalıkları”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1251-1284;

²⁶² Ziraat Aletleri konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.I, “Memleketimizde Ziraat Alet ve Makinaları”, Esat Ahmet-Reşat Rakım, ss.1314-1323; “Ziraata Alet”, Ziraat Mühendisi Mecit Mağmumi, ss.1324-1339; “Ziraat Aletleri Sanayi”, İzmir Mebusu M.Sadettin, ss.1340-1343.

etmişlerdir. Ayrıca memlekette teşkilatı olan firmaların teşvik ve takibi suretiyle makinelerinin noksan parçalarının temini ve belirli yerlerde ufak ve seyyar tamirhaneler meydana getirmelerini temin etmek gerektiğini belirtmişlerdir. Böylece köylünün kırılan, bozulan tamiri icap eden bir parçayı tedarik için işini terk edip şehre kadar gitmemesi için firma ve acenteleri teşkilatlandırmak, milli sermayenin lüzumsuz yere dışarı gitmesini önlemek için bu alanda esaslı tedbirler alınması gerektiği üzerinde durulmuş ve makineleri kullanacak makinist yetiştirme meselesinin memleketimiz için önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Ülkemizin gerek ziraat ve sanayi gerekse ordusunda kullanılan araçlar ile teçhizatını ucuz ve gelecekte dahi ülkemizde tedariki mümkün olan maddelerle işlemenin ciddi bir memleket meselesi olarak tetkik edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir²⁶³.

Ziraat Mühendisi Mecit Mağmumi Bey “Ziraata Alet” başlıklı raporunda, bizim gibi toprakları fakir, gübresi noksan olan özellikle makine ve mahrukatı dışarıdan gelen bir memlekette traktörlere fazla iltifat etmek başlangıçta fayda verse de sonuçta büyük bir verimsizlik doğuracağından çok uyanık bulunmak gerektiğini, bizim ülkemizde milli servetin dışarı gitmemesi için özellikle harp zamanlarını düşünerek tetkik ve teşvike uygun olan traktörlerin odun ve ağaç kömürü ile işleyen Gazojenli traktörler olduğunu belirtmiştir²⁶⁴.

İzmir Mebusu M. Sadettin Bey “Ziraat Aletleri Sanayi” başlıklı raporunda, ülkede ziraat aletleri imalathanesinin olması gerektiği, dışarıdan getirilen aletler o firmalar ülkeden uzaklaşınca bozulduğunda, tamir vs. o parçayı getirtmenin uzun sürdüğünü bu nedenle Anadolu’nun ziraat aletleri mezarlığı haline geldiğini belirtmiştir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin ziraatta kullanılacak pulluklar sisteminden hangisi kabul edilecekse o sistemi Gazi Çiftliğinde tecrübe

²⁶³ Esat Ahmet-Reşat Rakım, “Memleketimizde Ziraat Alet ve Makinaları”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1314-1323.

²⁶⁴ Mecit Mağmumi, “Ziraata Alet”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1328-1329.

etmesini, hataları varsa söylenmesini ve imalathane sahibinin de ona göre imalatla bulunması gerektiğini belirtmiştir²⁶⁵.

Ziraat aletleri encümen raporunda Milli Zirai Aletler Müzesinin yapılması kararı alınmıştır²⁶⁶.

5.12. Meteoroloji

Meteoroloji konusunda kongreye bir rapor sunulmuştur. İktisat Vekâleti Meteoroloji Enstitüsü Müdürü Ahmet Tevfik Bey “Meteoroloji” başlıklı raporunda, Türkiye için meteoroloji teşkilatının vazifesi ve ehemmiyeti; meteorolojinin ziraattaki vazifesi, meteoroloji enstitüsüne dâhil olan işler; meteoroloji enstitüsünün neşriyatı; meteoroloji enstitüsünün rasat şebekesi; Türkiye’de meteoroloji teşkilatının memleket vüsatına (genişlik) nispeti ve netice olmak üzere altı başlıkta toplayarak meteorolojinin önemini belirtmiştir²⁶⁷.

Encümen raporunda, bir işi yaparken bütün etkenlerin hesaba katılması gerektiği, çiftçinin bir gemici kadar hava ile alakadar olması ve iklim şartlarını bilmek zorunda olduğu belirtilmiştir²⁶⁸.

5.13. Ziraat Sanatları

Kongreye Ziraat Sanatları başlığında, sütçülük, tavukçuluk, arıcılık, ipek böceği, şarapçılık konularında raporlar sunulmuştur.

Sütçülük konusunda dört rapor sunulmuştur²⁶⁹. İktisat Vekâleti Merkez Sütçülük Laboratuvarı Şefi Ekrem Rüştü Bey “Sütçülük” başlıklı raporunun birinci kısmında sütçülük, yoğurtçuluk, tereyağcılık, kremcilik ve peynirciliğin durumu ve

²⁶⁵ M. Sadettin, “Ziraat Aletleri Sanayi”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1340-1343.

²⁶⁶ **İhtisas Raporları**, C.I, ss. 1350.

²⁶⁷ Ahmet Tevfik, “Meteoroloji”, **İhtisas Raporları**, C.I, ss.1352-1364.

²⁶⁸ **İhtisas Raporları**, C.I, ss. 1365.

²⁶⁹ Sütçülük konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Sütçülük”, İktisat Vekaleti Merkez Sütçülük Laboratuvarı Şefi Ekrem Rüştü, ss.1374-1424; “Sütçülük, Yağcılık ve Peynircilik”, Beynelmilel Roma Ziraat Enstitüsü Sabık Delegatesi Cemil, ss.1425-1443; “Sütçülük”, Sütçülük Müttehassısı Servet Fehim, ss.1444-1456; “Sütçülük”, Sivas Ziraat Müdürü Hilmi, ss.1457-1459.

gelişmesi için çareler, ikinci kısmında ise yapılması gerekenler üzerinde durmuştur. Süt kooperatiflerinin diğer ülkelerde kurulduğunu ve bu kooperatifler sayesinde sütçülüğün ilerlediğini, kooperatifin önemi ve gerekliliğini, süt fabrikalarının kurulmasını ve hükümetin şeker fabrikalarında olduğu gibi bu konuda da rehber olmasının gerekliliğini belirtmiştir²⁷⁰.

Tavukçuluk konusunda²⁷¹ ve arıcılık konusunda²⁷² kongreye dörder tane rapor sunulmuştur. Encümen raporunda arıcılık encümeni tarafından köylünün anlayabileceği tarzda “Arıcılara Öğüdümüz” isimli ameli (uygulamalı, pratik) bir kitap yazılarak Ankara Arı ve Kumes Hayvanları Cemiyetine hediye edilmesi ve kovanların hapishanelerde mahpuslara yaptırılması kararlaştırılmıştır²⁷³.

İpek böceği konusunda kongreye üç rapor sunulmuştur²⁷⁴. Encümen raporunda Amasya’da böcekçilik okulunun açılması ve Bursa’da floş fabrikasının açılması kararlaştırılmıştır²⁷⁵.

Şarapçılık konusunda kongreye iki rapor sunulmuştur²⁷⁶. Encümen raporunda, 12 ispiro fabrikasının belirli iktisadi bölgelerde kurulması ve bunların yerinin iktisat vekâletince tespiti kararlaştırılmıştır²⁷⁷.

²⁷⁰ Ekrem Rüştü, “Sütçülük”, **İhtisas Raporları**, C.II, ss.1374-1424.

²⁷¹ Tavukçuluk konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Tavukçulukta Umumi Esaslar ve Memleket Vaziyeti”, Tavukçuluk Enstitüsü Müdür ve Havyan Islahı Laboratuar Şefi Dr. Kadri, ss.1466-1490; “Tavukçuluk”, Müderris Salih Zeki, ss.1491-1498; “Tavukçuluğu Nasıl İleri Götürmelidir?”, Tavukçuluk Mütahassısı Cafer Fahri, ss.1499-1502; “Yumurta İhracatımızı Artırmak Çareleri”, Dr. Fuat Ali, ss.1503-1509.

²⁷² Arıcılık konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Arıcılık”, Dr.Ali Fuat, ss.1516-1520; “Arıcılık”, Bursa Ziraat Mektebi Arıcılık Muallimi İ.Hakkı Eyup, ss.1521-1528; “Arıcılık”, Avukat Kemal, ss.1529-1562; “Bizde Arıcılık”, Celal Davut, ss.1563-1574.

²⁷³ **İhtisas Raporları**, C.II, ss.1578.

²⁷⁴ İpek Böceği konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “İpek Böcekçiliği”, Bursa İpekçilik Enstitüsü Müdürü Dr. Tahir Ertuğrul, ss.1580-1599; “İpek Böcekçiliği”, Bursa İpekçilik Mektebi Müdürü Asım, ss.1600-1621; “Kozacılık”, Bursa Mıntkası Sanayi Müfettişi Şevki, ss.1622-1626.

²⁷⁵ **İhtisas Raporları**, C.II, ss.1634.

²⁷⁶ Şarapçılık konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Türkiye’de İspiro ve Şarapçılık”, İktisat Vekaleti Merkez Labaratuarı Şefi Sait Tahsin, ss.1636-1657; “Şarapçılık, İspiro ve Sirkeçilik”, İktisat Vekaleti Merkez Ziraat San’atları Labaratuar Şefi Zafir Rıza, ss.1658-1692.

²⁷⁷ **İhtisas Raporları**, C.II, ss.1698.

5.14. Hayvan Yetiştirme

Kongreye Hayvan Yetiştirme başlığında Koyun, Karasığır-Manda, At, Çayır ve Yonca, Hayvan Hastalıkları konularında raporlar sunulmuştur.

Koyun konusunda bir rapor sunulmuştur²⁷⁸. Koyun encümen raporunun Keçi kısmında, “Ankara keçisi tabiatın Türk vatandaşına bahş ettiği gayet kıymetli bir hayvandır. Bu hayvan dünyanın hiçbir tarafında yoktu. Bütün dünyanın gözü Ankara keçisinde idi. Maalesef cehaletle idare edilen istibdat devirlerinde padişahların herhangi bir arzusunun tatmini neticesi bir emirle Ankara havalisinden dünyada bulunmayan keçilerimiz Afrikalara ve Amerikaya gitmeye başladı. Ankara keçisinin iktisadi ehemmiyetini cahil padişahlardan çok iyi takdir edenler bütün kuvvetleriyle bu ırkın yetiştirilmesine çalıştılar ve muvaffak oldular.

Milli iktisadımızda büyük bir rahne (gedik) sebep olan kör ve cahil idareleri buradan tel’in (lanet okumak-lanetlemek) tiftik piyasasına hâkim olan Türkler bu nedenle rakipsiz bir piyasayı ellerinden kaçırdılar.” şeklinde ifade edilmiştir. Tiftik keçilerimizi bu gün bile yabancı ülkelerin kendilerine çekmek için teşebbüslerde bulunduğunu, encümenin yaptığı tetkikatla cumhuriyet idaresinin tiftik keçisinin kıymet ve önemini takdir ettiğini, bir tane bile keçinin milli sınırların dışına çıkarılmaması için kuvvetli tedbirler alarak işi hassasiyetle takip ettiği belirtilmiştir²⁷⁹.

Karasığır ve manda konusunda kongreye bir rapor sunulmuştur²⁸⁰. Karacabey Harası Karasığır ve Manda Şubesi Mühassısı Tevfik Süleyman Bey “Karasığır ve Manda” başlıklı raporunda, milli servetimizin en büyük kısmını ziraat ve hayvancılığın oluşturduğunu, bizim bunları tam olarak işleyemediğimizi belirterek, modern usullerle işleyerek daha fazla kazanç sağlayabileceğimizi anlatmış, sığır ve mandaların bugünkü durumları ile ilerdeki durumlarını değerlendirmiştir.

²⁷⁸ Koyun konusunda sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C.II, “Memleket Koyunculuğu”, Hayvan Islahı Laboratuar Şefi Dr. Kadri, ss.1702-1740.

²⁷⁹ **İhtisas Raporları**, C.II, ss.1743-1747.

²⁸⁰ Karasığır ve Manda konusunda sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C.II, “Karasığır ve Manda”, Karacabey Harası Karasığır ve Manda Şubesi Mühassısı Tevfik Süleyman, ss.1750-1762.

At konusunda kongreye iki rapor sunulmuştur²⁸¹. Encümen raporunda “*Hizmet edemiycek bir yaşa geldikleri veyahut herhangi bir arıza sebebiyle istifade edilemeyen atların mezbahalarda zeph (zephiye: kesimevinde kesilen hayvanlar için kasapların ödedikleri vergi) edilerek etlerinin istihlaki (tüketim) için propaganda icrası ve Avrupada olduğu gibi memleketimizde de at eti yenilmesinin temini*” kararı alınmıştır²⁸².

Kongreye çayır ve yonca konusunda üç rapor²⁸³ ve hayvan hastalıkları konusunda da bir rapor sunulmuştur²⁸⁴.

Av hayvanları konusunda²⁸⁵ ve balıkçılık konusunda²⁸⁶ ise kongreye ikişer tane rapor sunulmuştur. İktisat Vekâleti Balıkçılık Mütihassısı Mr.Viberman, “Türkiye Balıkçılığının Yeniden Tanzimi” başlıklı raporunda insanların gıdalarını üretebileceği iki kaynağın toprak ve deniz olduğunu, dünyada genellikle balıkçılık şubelerinin ziraat nezaretlerine bağlı olduğunu, Türkiye’de ilki düzenlenen ziraat kongresinin kongre programına balıkçılığı almasından duyduğu memnuniyeti belirterek balıkçılığın gelişimi için yapılması gerekenleri anlatmıştır²⁸⁷. Çiftlik idaresi konusunda ise kongreye bir rapor sunulmuştur²⁸⁸.

²⁸¹ At konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Atlarımız”, İktisat Vekaleti Zootečni Şubesi Müdürü Nurettin, ss.1768-1789; “Türkiye Atlarının Islahı”, Haralar Atçılık Şefi Dr. Çiki, ss.1790-1803.

²⁸² **İhtisas Raporları**, C.II, ss.1810.

²⁸³ Çayır ve Yonca konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Mer’a ve Çayırlar”, Karacabey Harası Ziraat Umum Müdürü Vamık Kemal, ss.1814-1816; “Yonca”, Bilecik Fidanlık Müdürü Şaban Hami, ss.1817-1824; “Hayvanat Gıdasını Silo Usulile Hazırlamak”, Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü Müdürü Şefik, ss.1825-1836.

²⁸⁴ Hayvan Hastalıkları konusunda sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C.II, “Hayvan Hastalıkları”, Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü Müdürü Şefik, ss.1840-1849.

²⁸⁵ Av Hayvanları konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Av Hayvanları”, Darülfünun Hayvanat Profesörü Mr. Hovas, ss.1852-1853; “Av Hayvanları”, Yüksek Orman Mektebi Hayvanat Muallimi Mustafa Remzi, ss.1854-1865.

²⁸⁶ Balıkçılık konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Türkiye Balıkçılığının Yeniden Tanzimi”, İktisat Vekâleti Balıkçılık Mütihassısı Mr. Viberman, ss.1868-1889; “Balıkçılık”, İstanbul Darülfünun Profesörü ve Baltalimanı Zooloji İstasyonu Müdürü Mr. Hovas, ss.1890-1897.

²⁸⁷ Viberman, “Türkiye Balıkçılığının Yeniden Tanzimi”, **İhtisas Raporları**, C.II, ss.1868-1889.

²⁸⁸ Çiftçilik İdaresi konusunda sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C.II, “Çiftçilik İdaresi”, Adana Ziraat Mektebi Umum Müdürü Fazıl, ss.1902-1904.

5.15. Umumi Raporlar

Umumi raporlar oniki alt başlıkta ele alınmıştır. Bunlar;

- Zirai Vergiler
- Zirai Kooperatifler
- Zirai Teşekküller
- Zirai Sigortalar
- Zirai Kredi
- Zirai Borsalar
- Zirai Sergiler
- Zirai İstatistik
- Zirai Tahsil ve Neşriyat
- Standart ve Ambalaj
- Zirai İhracat Emtiamız
- Zirai Rasyonelleştirme

Zirai vergiler konusunda kongreye bir rapor sunulmuştur. Ankara Ticaret Mektebi Müdürü Şevket Süreyya Bey'in "Zirai Vergilerimiz" başlıklı raporu, vergiler encümeninde aynen kabul edilmiştir. Şevket Süreyya Bey raporunda; 1927 ziraat tahririne göre Türkiye’de 1.751.000 çiftçi ailesinden oluşan 9.217.000 çiftçi nüfusunun olduğunu, bu nüfusun genel nüfusun % 67.7’sini oluşturduğunu, bunların elinde memleket arazisinin yalnız %4.8’ini teşkil eden 43.000.000 dönüm ekili toprak olduğunu ve kayıtlara göre genel kıymeti 636.000.000 lira hesap olunan 25.000.000 hayvan olduğunu belirterek, Türkiye’nin gıdasını doğrudan doğruya

topraktan alan ve yazgısını toprağa bağlamış bir köy ve köylü memleketi olduğunu ifade etmiştir.

Türk ekonomisinin yazgısının Türk köylüsünün alım kabiliyetine bağlı olduğunu, köyün alım kabiliyeti düşerse, devlet bütçesine katkıları olan vergi verme kabiliyetlerinin de düşeceğini, alım kabiliyetleri artınca köylünün vergi verme kabiliyetinin de artacağını belirterek “...*makul mükellefiyet, adilane ve rasyonel tevzi (dağıtılmış) edilmiş vergi, sermayeden değil, kardan alınan vergidir*” diyerek köylünün devlet bütçesindeki yerini tahlil etmiştir.

Vergilerin düzenlenmesiyle ilgili üç yol önermiştir:

Köy vergilerinin şimdiki haliyle “maldan alınan vergiler” olduğunu bunları “gelirden alınan vergiler” şeklinde düzenlenmesini belirtmiştir.

İkinci olarak köy vergilerini yerine göre alınması gerektiğini belirtmiştir.

Üçüncü olarak da murabahacılığın köylünün eline geçen parayı son haddine kadar aldıktan sonra yine köylünün borçlu çıktığını, köylünün parasıyla beraber alım gücünün bittiğini ve hükümete de bir şey veremez hale geldiğini bu nedenle murabahacılığın kaldırılmasını ifade etmiştir.

Köy iktisadiyatında mali siyasetimizin istikametini “*Gelire göre vergi! Yerine göre vergi! Murabahacılığın ilgası!*” olarak belirtmiştir²⁸⁹.

Kongreye zirai kooperatifler konusunda dört rapor²⁹⁰, zirai teşekküller konusunda üç rapor²⁹¹ ve zirai sigortalar konusunda da iki rapor²⁹² sunulmuştur.

²⁸⁹ Şevket Süreyya, “Zirai Vergilerimiz”, **İhtisas Raporları**, C.II, ss.1912-1928.

²⁹⁰ Zirai Kooperatifler konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Zirai Kooperatifçiliğimiz”, Ziraat Bankası İdare Meclisi Azasından Dr. Cevdet Nasuhi, ss.1930-1951; “Ziraatte Kooperatif”, Aydın İncir Müstahsilleri Kooperatif Müdürü Muhittin, ss.1952-1967; “Köyün Hangi Tip Kooperatife İhtiyacı Var”, İsmail Hüsrev, ss.1968-1981; “Ziraat ve Kooperatif”, Ziraat Mühendisi Tevfik Dünder, ss.1982-1986.

²⁹¹ Zirai Teşekküller konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Ziraat Odaları”, İktisat Vekâleti Ziraat Umum Müdürü Tevfik, ss.1994-2020; “Ziraat Odaları”, İstanbul Ticaret Mektebi Müderrisi Salih Zeki, ss.2021-2027; “Ziraat Teşkilatı”, Halkalı Tohum Islah İstasyonu Müdürü Dr. Hacızade Mirza, , ss.2028-2036.

Zirai borsalar konusunda kongreye bir rapor sunulmuştur²⁹³. İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Umum Kâtibi Dr. Nizamettin Ali Bey “Borsalarımız” başlıklı raporunu mevcut borsalar, borsalarımızda iş bölümü ve İstanbul Borsası olmak üzere üç bölümde sunmuş ve raporu encümenince aynen kabul edilmiştir.

Kongreye zirai sergiler konusunda iki rapor²⁹⁴ ve zirai istatistik konusunda da bir rapor²⁹⁵ sunulmuştur.

Zirai tahsil ve neşriyat konusunda kongreye üç rapor sunulmuştur²⁹⁶. Ziraat Vekâleti Umum Müdür Muavini Abidin Bey “Zirai Tedrisat” başlıklı raporunda, ülkenin muhtaç olduğu ziraat fen müesseselerini belirterek Yüksek Ziraat Mektebi, Orta Ziraat Mektepleri, İhtisas Ziraat Mektepleri, İlk Ziraat Mektepleri veya Çiftçilik Mektepleri, Kış Mektepleri, Gece Mektepleri, Ziraat Kursları, İpek Böceği Mektepleri, Maarif İlk Mekteplerinde Ziraat Dersleri, Maarif Muallim Mekteplerinde Ziraat Tedrisatı, Orduda Ziraat Dersleri, Taşra Enstitüleri, Tohum Islah İstasyonları ve Teksir Çiftlikleri, Fidanlıklar, Ateşe Agrikoller olmak üzere onbeş başlıkta zirai tedrisat üzerinde durmuştur.

Orduda ziraat dersleri konusunda; her sene kışlasında onbinlerce Türk gencini yetiştiren ordu gibi kuvvetli bir teşkilat içine ziraat dersleri konulursa birçok gencin ziraatı öğreneceğini, böylece ziraat inkılâbının ilk kademesinin hızlı ve az zamanda yapmanın mümkün olacağını belirtmiştir. Bunun için geniş numune çiftlikleri kurulmasını, burada zirai usuller, ziraat aletlerini kullanma, en yeni basit ekmek, biçme ve hasat usullerini görüp öğrenmesini, hiç olmazsa memleketine gittiğinde karasaban yerine pulluğu kullanabilecek kabiliyette dönmesi gerektiğini ifade

²⁹² Zirai Sigortalar konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Zirai Sigortalardan Hayvan Sigortası”, Hikmet Sadık, ss.2044-2060; “Zirai Sigortalar”, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Ticaret Raportörü Hakkı Nezihi, ss.2061-2073.

²⁹³ Zirai Borsalar konusunda sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C.II, “Borsalarımız”, İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası Umumi Katibi Dr. Nizamettin Ali, ss.2076-2085.

²⁹⁴ Zirai Sergiler konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Ziraat Sergileri”, Sanayi Müfettişi Daniş, ss.2088-2099; “Ziraat Sergileri”, Nihat Şevket, ss.2100-2121.

²⁹⁵ Zirai İstatistik konusunda sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C.II, “Zirai İstatistikler”, İstatistik Umum Müdür Vekili Celal, ss.2124-2129.

²⁹⁶ Zirai Tahsil ve Neşriyat konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Ziraat Tedrisatı”, İktisat Vekaleti Sabık Ziraat Umumu Müdürü Nakî, ve Maarif Vekaleti M.T.T.H. Azası Ahmet Tevfik, ss.2132-2175; “Zirai Tedrisat”, Ziraat Vekaleti Umumu Müdür Muavini Abidin, ss.2176-2191; “Ziraat Tedrisatı”, Müderis Salih Zeki, ss.2192-2209.

etmiştir. Ordunun numune çiftliklerinde askere verdiği uygulamalı ziraat derslerinin zaten çiftçi olan gençler için önemli olacağını, köyüne döndüğünde gördüklerini, yaptıklarını uygulayacağını bu nedenle orduya ameli (uygulamalı, pratik) ziraat eğitiminin girmesi gerektiğini belirtmiştir.

Zirai agrikoller bölümünde, ziraat alanında bizden daha ilerde olan yabancı ülkelerde yapmamız gereken ilmi teşkilatın ziraat ataşeleri olduğunu belirtmiştir. Devletlerin ziraat inkılâplarını bilmek, ziraattaki yeniliklerini yakından takip etmek, bu alanda meydana gelen ilerlemeleri, gelişmeleri ve değişimleri takip edecek ilim adamlarına ihtiyacımız olduğunu belirterek, bunları o ülkelerde oluşturacağımız ziraat ataşeleriyle sağlayabileceğimizi, bu ataşelerin, o ülkelerdeki ilmi ve iktisadi bütün yenilikleri bildirerek bizimde ilerlememizi sağlayacağını anlatmıştır. Bunun için hiç olmazsa iklimi ve ziraatı bize benzeyen ve ziraat mahsulleri itibarıyla da bize rakip olan ülkelerde birer ziraat ataşeliklerini (ataşe agrikol teşkilatı) oluşturmaya ve onların ziraat teşekküllerini bu sayede kaçırmayarak takip etmeye mecbur olduğumuzu belirtmiştir²⁹⁷.

Müderis Salih Zeki Bey de “Ziraat Tedrisatı” başlıklı raporunda, ziraat eğitimini irdelemiştir. O da memleketimizin hem asker hem ziraat memleketi olduğunu bu nedenle orduda ameli ziraat dersleri ile yeni usul ziraatın az zamanda ve kolaylıkla halkımıza öğretilbileceğini belirterek, bu konuda İtalya’nın yaptığı uygulamayı anlatmış ve bizde orduda ziraat derslerinin faydalı bir şekilde uygulanması için yapılması gerekenleri belirtmiştir²⁹⁸.

Encümen raporunda askeri tedrisat, kışlalarda ve talimgâhlarda gençlere askeri terbiye edilirken onların seviyelerine uygun ziraat bilgileri verilmesi hususunda gereken tedbirin alınması ve bunun uygulanmasına ait hususta iktisat vekâleti ile askeri makamların işbirliğinin temini kararlaştırılmıştır²⁹⁹.

²⁹⁷ Abidin, “Zirai Tedrisat”, **İhtisas Raporları**, C.II, ss.2176-2191.

²⁹⁸ Salih Zeki, “Ziraat Tedrisatı”, **İhtisas Raporları**, C.II, ss.2192-2209.

²⁹⁹ **İhtisas Raporları**, C.II, ss.2213.

Standart ve ambalaj konusunda kongreye iki rapor sunulmuştur³⁰⁰. Bu konuda encümen raporu “Zirai İhracat Mahsullerimizin Rekabet Mücadelesi” ile müşterek bir encümen raporu sunmuştur.

Zirai ihracat mahsullerimizin rekabet mücadelesi konusunda kongreye dört rapor sunulmuştur³⁰¹. Zirai ihracat mahsullerimizin rekabet mücadelesi encümen raporunda sanayide makinenin faaliyetine her zaman kendi istediğimiz şekilde yön verebilirken, ziraatta toprak, rüzgâr, yağış, hararet gibi bizim irademizde olmayan sebepler “*bize diktiğimizi başka türlü biçtirebilir*” denilerek standartlaşmanın önemi belirtilmiştir. “*Standartlaşma işi her şeyden evvel bir fen işi, müstahsilin (üretici, yetiştirici), mutavassıtın (aracı), müstehlikin (tüketici), teknisyen ve iktisatçının müştereken takip edebilecekleri bir davadır.*” denilerek bütün bunları bünyesinde toplayacak bir milli büronun kurulmasını hükümetten talep edilmesi teklif edilmiştir³⁰².

Zirai rasyonelleştirme konusunda kongreye “Zirai Rasyonelleştirme” başlığıyla Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Müdürü Dr. Vedat Nedim Bey’in sunduğu rapor encümen raporu olarak kabul edilmiştir.

Vedat Nedim Bey raporunda “*Teknik insanı an’aneden kurtardı*” diyerek ananenin yerine ölçme, biçme, hesap ve bilginin geçtiğini belirtmiştir. Her olayın bir laboratuvar konusu olduğunu, olayların nedeninin bilindiğini, bilinmeyenlerinde araştırıldığını, tesadüfün yerine şuurlu yapmanın geçtiğini anlatmıştır.

“*Her sahada, her memlekette muvaffakiyetin mevzuu değişir. Onun için rasyonelleştirme vasıtaları ve rasyonelleştirme şekilleri de değişir. Asıl olan metottur. Asıl olan zihniyettir.*” demiştir. Rasyonel zihniyetin girmediği ülkelerde

³⁰⁰ Standart ve Ambalaj konusunda kongreye sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Standartlaştırma ve Ambalaj”, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Ticaret Raportörü Hakkı Nezihi, ss.2220-2258; “Ziraat Mahsüllerinin Ambalajları”, Müderris Salih Zeki, ss.2259-2274.

³⁰¹ Ziraat Mahsüllerimizin Rekabet Mücadelesi konusunda sunulan raporlar: **İhtisas Raporları**, C.II, “Cihan Piyasalarında Rekabet”, Sanayi Umum Müdürü Ahmet Şerif, ss.2276-2293; “Türkiye Mahsulatı Ziraatesinin İtalyada Tesadüf Ettiği Rekabet”, Trieste Ticaret Mümessili Ali Muhtar, ss.2294-2319; “Zirai İhracat Emteamızın Cihan Piyasalarında Rekabet Mücadelesi”, New York Ticaret Mümessili Muzaffer Ahmet, ss.2320-2328; “Türkiye Zirai İhracat Emteasının Ecnebi Piyasalarda Rekabet Mücadelesi”, Şimali Avrupa Ticaret Mümessili Kurtoğlu Faik, ss.2329-2416.

³⁰² **İhtisas Raporları**, C.II, ss.2417-2434.

iktisadi mücadelenin başarılı olamayacağını belirterek, her milletin rasyonel çalışmayı milli bir alışkanlık, milli bir vazife, milli bir ideal haline getirmeye çalıştığını belirterek, ülkemize de bu zihniyeti getirmek istediklerini anlatmıştır. Türkiye’de iktisadi hayatta hâkim olan prensibin ananevi olduğunu, babadan gördüğümüz gibi ekip biçtiğimizi, babadan gördüğümüz gibi giyinip, babadan gördüğümüz gibi ticaret yaptığımızı belirterek bu “*babadan gördüğümüz gibi yapmak an’anesini*” kırmamız gerektiğini belirterek hesabın ve bilginin yani rasyonel zihniyetin ülkemize girdiği gün yeni bir devrin açılacağını belirtmiştir.

“Hilafet ve saltanat yerine cumhuriyeti koyan, şer’i hukuk sistemi yerine medeni hukuk sistemini geçiren, arap harflerinin yerine Latin harflerini alan kısaca siyasi ve içtimai hayatta an’anenin zincirlerini kıran Türk milleti iktisadi hayatta da aynı yoldan geçmek mecburiyetindedir.” demiştir.

Türkiye’de zirai rasyonelleşmenin hedeflerini, köyde sermaye birikimi temin etmek ve dünya piyasalarında rekabet kabiliyetimizi artırmak olarak belirterek ziraatımızı rasyonelleştirmenin yollarını anlatmıştır.

Vedat Nedim Bey’in raporu ziraat kongresine sunulan raporların genel bir özeti olmuştur. Raporlarda hep yapılan işlerin fenni ve ilmi olmasına vurgu yapılmış, ziraat aletleri konusuna değinilmiştir. Sunulan bütün raporların özü temel zirai rasyonelleşme. Vedat Nedim Bey de raporunda üretim tekniklerimizin geleneksel ve ilkel olduğunu, tabiatın esiri olduğumuzu belirtmiştir. Zirai aletleri doğru kullanmamız gerektiğini, ülke için rasyonel üretim araçları neyse onları kullanmamızı, dünya piyasalarında rekabet edebilmek için ıslah edilmiş tohumlar kullanılmasını, tabiat kuvvetleri (kuraklık, sel vb.) ile haşarat ve hastalıkla mücadelede rasyonel ziraat usullerinin önemini anlatmıştır. Alım, satım ve kredi işlerinin kooperatifleşmesini, dünya piyasalarının istek ve ihtiyaçlarına göre ve rakiplerimizin rekabet şekillerine göre tedbirler alınmasını belirterek eski usullerin

modern usuller karşısında yenileceğini belirtmiştir³⁰³. Zirai kredi konusunda ise kongreye bir rapor sunulmuştur³⁰⁴.

5.16. Müteferrik (dağınık, ayrı ayrı) Encümen Raporları

Bu alanda üç konuda kanunlar encümeni³⁰⁵, asayiş encümeni³⁰⁶ ve yollar ve tarifeler encümeni³⁰⁷ raporu sunulmuştur. Asayiş encümeni raporunda, hayvan hırsızlığı, bağlarda ve meyve sebze bahçelerinde yapılan hırsızlıklar vb. gibi konularda asayiş sağlanması için yapılması gerekenler belirtilmiştir.

Yollar ve tarifeler encümeni raporunda, 114 ziraat odası raporundan bazı yolların inşası hakkındaki mahalli temenniler tetkik edilerek genel neticeler belirtilmiştir. Buna göre ülkenin yol ihtiyacının büyük olduğu, planlı bir yol siyasetinin takip edilmesi gerektiği, yol işlerine yatırılan milli servetlerin israf edilmemesi gerektiği temenni edilmiştir. Yine 114 ziraat odası raporundan nakliye tarifeleriyle ilgili çıkarılan genel neticeler belirtilerek ve bu konuda bazı önerilerde bulunulmuştur. Nakliye tarifeleri konusunda birlik sağlanması için devlet merkezlerinde “tarifeleri tespit ve murakabe (denetim) bürosunun” kurulması önerilmiştir.

6. KONGRENİN KAPANIŞI

Ziraat kongresi 19 Ocak 1931’de son toplantısında meteoroloji enstitüsü, zirai tedrisat ve zirai teşkilat hakkındaki raporları müzakere etmiş, ardından Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kâtibi umumisi ve kongre başkanı Rahmi Bey kongrenin kapanış konuşmasında Ziraat Kongresi’nin, Türkiye ziraatı hakkında ve ziraatın

³⁰³ Vedat Nedim, “Zirai Rasyonelleştirme”, **İhtisas Raporları**, C.II, ss.2436-2445.

³⁰⁴ Zirai Kredi konusunda sunulan rapor: **İhtisas Raporları**, C.II, “Zirai Kredi”, Ziraat Bankası Neşriyat Müdürü Fazıl, ss.2448-2462.

³⁰⁵ Kanunlar Encümen Raporu: **İhtisas Raporları**, C.II, ss.2476-2485.

³⁰⁶ Asayiş Encümen Raporu: **İhtisas Raporları**, C.II, ss.2486-2488.

³⁰⁷ Yollar ve Tarifeler Encümen Raporu: **İhtisas Raporları**, C.II, ss.2489-2492.

ilerlemesi için izlenecek yollar hakkında bilgiler verdiğini belirtmiş ve kongre kapanmıştır³⁰⁸.

Kongreyle birlikte Ziraat Teknik Sergisi de kapanmıştır. On beş gün boyunca devlet adamları, Ziraat Kongresi azaları ve çiftçiler tarafından ziyaret edilen sergi çağdaş ziraat hakkında ilgilileri aydınlatmak için faydalı olmuştur. Rus ve Macar milletlerinin ziraat sahasındaki ilerlemelerini ve kullandıkları vasıtaları gösteren pavyonlar özellikle ilgi uyandırmıştır. Sovyet pavyonundaki, Rus ziraatının ilerlemesini gösteren grafikler, diyagramlar bütün iktisatçılarımıza bir etüt teşkil edecek kadar ilginç olmuştur. Komşu iktisatçıların yaptıklarını ifade edebilmek ve tanıtabilmek hususundaki yaptıkları çabaları başarılı olmuştur³⁰⁹.

Sergi kapandıktan sonra, sergiye katılan firmaların temsilcileri ile pavyon komiserleri şerefine bir çay ziyafeti verilmiştir. İzmir mebusu ve Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kâtibi umumisi Rahmi Bey sergiyle ilgili bir konuşma yapmış, konuşmasında;

*“...Sergi müsait bir mevsimde açılmadı. Fakat kongre azalarını toplayabilmek için bundan müsait bir zaman bulamazdık; çiftçilerin en az iş başında oldukları vakitler, bu aylar içindeydi. Sergiyi onların görmelerini, memleketimizdeki ilk teknik ziraat sergisini bütün çiftçilerimize göstermeyi de emel edinmiştik. Onun için sergiyide bu ay içinde tertip etmiş olduk. Mevsimin müsadesezliğine rağmen gösterdiğiniz mütehalik alakaya müteşekkirimiz...”*³¹⁰ demiştir.

Sergi komiseri Kerim Ömer Bey, sergiye hem Ankara halkının hem de civar köylerden gelen çiftçilerin rağbet ettiğini, serginin ziraat tekniğine ait bütün yenilikleri göstermesi bakımından önemine değinerek, milli pavyonda sergilenen yerli pulluk ve ziraat aletlerinin büyük ilgi uyandırdığını, çoğunun çiftçiler tarafından satın alındığını belirtmiştir³¹¹.

³⁰⁸ **Cumhuriyet**, 20 Kânunusani 1931, s.3; **Hâkimiyeti Milliye**, 20 Kânunusani 1931, s.1.

³⁰⁹ **Hâkimiyeti Milliye**, 20 Kânunusani 1931, s.2.

³¹⁰ **Hâkimiyeti Milliye**, 22 Kânunusani 1931, s.3.

³¹¹ **Hâkimiyeti Milliye**, 23 Kânunusani 1931, s.2.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ ZİRAAT KONGRESİNİN YANSIMALARI

3.1.BASINDA ZİRAAT KONGRESİNİN YANSIMALARI

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından Şehir Lokantası'nda Ziraat Kongresi azaları şerefine verilen çayda konuşan Sait Bey, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne ülkenin zirai durumu için düzenlediği bu faaliyet için teşekkür ederek şunları söylemiştir:

“Ziraat Kongresi'nin en büyük faydası kitap ve laboratuardan gelen ihtisas ve fen adamı ile işten ve topraktan gelen adamın baş başa vererek bilgi ve görgülerini birbirlerine katması, anlaşması olmuştur. Feyyaz Türk topraklarının kıymetli mahsullerini bir derece daha kıymetlendirip revaç'landırmak için bu kabil toplantıların tekerrürünü Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nden rica ederiz”³¹².

Buna cevaben Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Umumu Kâtibi Rahmi Bey ise, zirai alanda nerede ve ne haldeyiz? Nereden başlayacağız? Nereye gideceğiz? Bunların önemli meseleler olduğunu, ziraat alanında da ilim ve fen adamlarımızın olduğunu belirterek;

“...artık Türk çiftçisi de tabiatın her kahrına boyun eğen bir varlık olmaktan çıkacaktır. Tabiat esaretinden kurtulan bir çiftçi asri bir çiftçidir. Cihan mücadelesinde ancak onun mevkii vardır ...”³¹³ demiştir.

Daha sonra Polatlı delegesi çiftçi Ali Ağa ise ayağa kalkarak:

³¹² Sergi ve Kongre, 12.1.1931,s.1; Hâkimiyeti Milliye, 13 Kânunusani 1931, s.2.

³¹³ Sergi ve Kongre, 12.1.1931, s.1-2; Hâkimiyeti Milliye, 13 Kânunusani 1931, s.2.

“Eski hükümetler şimdiye kadar Türkiye’nin madenleri, ziraatı ve hububatı ile kendini idare etmiş fakat işlerine bakmamıştı. Şimdi çiftçiler memleketin dört bucağından gelerek ilk defa bir arada toplanıyor. İnşallah kongrede bulunan arkadaşlarımız senede bir defa birleşir, nasıl düşmanı elbirliği ile denize döktükse gene elbirliği ile memleketin çiftini çubuğunu ıslah ederiz.”³¹⁴ demiştir.

Muhittin Birgen “Birinci Ziraat Kongresi” başlıklı yazısında kongrenin başarılı olması için gereken noktalar üzerinde durarak, olumlu ve olumsuz eleştirilerde bulunmuştur. Birinci olarak eleştirdiği nokta kongrenin ruznamesinin çok geniş olmasıdır. Birgen kongrelerin kısa zaman içinde toplanıp dağılmak mecburiyetinde kaldığını, kongrelerin “parlamento” olmadığını, Ziraat Kongresi’nin ruznamesinin ise çok yüklü ve geniş olduğunu belirterek şunları söylemiştir;

“ ...Türkiye’de ziraat meselesini uzaktan ve yakından alakadar edebilecek hiçbir mesele yoktu ki ruznamenin hududu haricinde bırakılmış olsun. Bunun için kongre otuza yakın encümene ayrıldı. Bu encümenlerde mevzu bahsedilmeğe değeri bile olmayan meselelerde vardır. Faraza Türkiye’de çay ziraatı mevcut olmadığı halde Kongrede “Çay Encümeni” vardı. Batum’da muvaffak olmayan çaycılığı, Batum iklimindeki Rize’de canlandırmaya dair bir encümen raporu dinledik ve hep birden elimizi kaldırıp “Amin!” dedik. Benim gibi Rusya’da Batum çaylarını görmüş, Batum çayları namını taşıyan bu talihsiz nebatın Batumdaki yirmi beş senelik tarihinin neticesiz kaldığını, bu çayı içmek suretile filen tasdik etmiş ve Rize’de çay değil, halkın yegane maişet vasıtası olan mısır ziraatı için dahi toprak bulunmadığını bilen bir vakıfı ahval dahi bu rapora el kaldırmakta tereddüt etmiyordu. Çünkü her rapor üzerinde münakaşa etmek lazım gelseydi Kongrenin aylarca müstemiren içtimai zaruri olurdu. İyisi mi, rapora el kaldırıp, Rize’de mükemmel bir çay istasyonu te’sis etmek için İktisat Vekaletine temenniyatımızı arz ederek işin içinden çıkacaktık...”

İlerleyen yıllarda ve bu gün, bu bölgede çay üretiminin başarılı olması Muhittin Birgen’in bu konuda yanıldığını göstermiştir.

³¹⁴ **Sergi ve Kongre**, 12.1.1931, s.2; **Hâkimiyeti Milliye**, 13 Kânunusani 1931, s.2; **Milliyet**, 12 Kânunusani 1931, s.2.

İkinci olarak raporların hazırlanma biçimini eleştiren Birgen, Ruznameyi teşkil eden konular hakkında uzmanların ve ilgili kişilerin esaslı bir tetkikat yapması ve bu tetkikatın raporlarla özetlenmesini, raporların kongrenin toplanmasından önce hazırlanarak ilgililere dağıtılmış olması gerektiğini, böylece ilgili kişilerin raporları tetkik ettikten sonra kongreye geldikleri için alınan kararların daha isabetli olacağını ifade etmiş ve kongre hakkında şunları söylemiştir:

“...Ekseriya ruznameyi teşkil eden raporlar alelacele yazılmış, bunlar içtimadan evvel teksir edilmemiş, bunlar hakkında fikir ve mütalaa beyan etmek ihtiyacını hissedenlerde hazırlanmamıştı...”

Kongre’deki aceleciliği incir konusunu örnek vererek, konunun yeteri derecede incelenerek kongreye arz edilmediğini ve kongre esnasında da bunu yapmaya imkân ve zaman olmadığını belirtmiştir.

Ona göre, Kongre’nin başarılı olması için gerekli olan üçüncü nokta ise, kongreye iştirak edecek olanlar arasında bir uyumun olmasıdır. Kongrede hangi mesele mevzu olacaksa o meselelerle doğrudan alakalı teşkilatlar davet edilmelidir. (medeni ülkelerde her iş sahasının kendine mahsus bir teşkilatı olduğunu vurgulamıştır) Ziraat Kongresi’nde ise ziraat fen memurları, nazari (kuramsal, teorik) iktisatçılar, vilayet delegeleri bunların büyük bir çoğunluğu büyük arazi sahipleri, çiftçi-tüccar zümresi olduğunu belirterek, konuya dair aşağıdaki tespitleri yapmıştır;

“...Bariz bir şekilde göze çarpan nokta şu idiki bu koskoca kongre içinde Türkiye’nin asıl kuvvetini teşkil eden küçük çiftçi, kendi toprağında kendi çalışan “eli nasırlı köylü” hiç de temsil edilmiyordu. Kongrenin ekseriyet kitlesini Halkalı mezunları ile Avrupa ve Amerikada ziraat tahsil etmiş fen adamları ve memurlar teşkil ettiği için Kongre’nin kararlarında da daima bu kitlenin, işleri görüş tarzı hakim bulunuyordu.

Mübağalasızca denilebilir ki, Kongre’de ne kadar baş varsa o kadar da fikir vardı. Bu hal kongreyi hazırlayanların kabahati değildir; memlekette herkesin fikirlerini zümre zümre birleştirecek, her yerin ve her işin umumi fikirlerini vücuda getirecek teşkilat yoktur...”

Daha sonra kongre'nin çalışma ruhunu içerik olarak değerlendiren Birgen, kongre'nin ruznamesi geniş olduğu için mesaisinin de çok dağınık olduğunu, ziraat gibi çok genel bir kavram içinde tohumların ıslahından, mahsullerin ambalajı ve ticari muamelelere varıncaya kadar her şeyin müzakere edildiğini ifade etmiştir. Daha sonra, “ *her hangi mesele hakkında karar verilirken o meselenin mahiyetini tetkik esnasında muayyen ölçülere, yeni yeni prensiplere istinat edilmesi lazım geleceğini düşünen bile yoktu.*” diyor ve “*Kongrenin ruhunda bir taraftan her işi devletten beklemeye, diğer taraftan da yine her işi devlette toplamaya müteveccih (yönelik) bariz bir meyil göze çarpıyordu. Filhakika memlekette asırlarca hüküm süren siyasi, içtimai ve idari sistem, halkta her nevi nefse itimat, bizzat kendi teşebbüsüne emniyet hislerini körleştirmiş olduğu için kitle her iyiliğin hükümet eliyle yapılmasını ister olmuştur. Onun mantıkınca, madem ki devlet umumi işlerin mes'uliyetini sırf kendi üzerine almış, bize bir şey sormayı usul ittihaz etmemiştir, şu halde hayatımızın iyiliğinden ve kötülüğündende o mes'uldür. Yapsın! Diğer taraftan memurlaşmak meylindeki münevverlerle bizzat memurlaşan münevverler de, halkı cahil ve kendisini idare kudret ve kabiliyetinden aciz telakki ettikleri için onlar da her işin devlet tarafından yapılması mecburi olduğunu iddia ederler. Demek ki bir taraf kerhan vermeğe, diğer taraf da memnunen almaya amadedirler, bu hal, Kongrenin bütün mesaisinde göze çarpmaktan hali değildi.*” demiştir.

O, Kongre'nin aşırı himayeci bir ruhla mütehassıs olmasını eleştirerek “*...Bu kadar müfrit (aşırı) bir himayeciliğe meyletmek için asrın iktisadi hayatının temayülllerine tamamilen bigâne (yabancı, ilgisiz) olmak lazım gelir.*” demiştir.

Bu eleştirilerde bulunduktan sonra Kongre'nin hayatımız için yeni olduğunu, bu kongrenin, İkinci Ziraat Kongresi'nin nasıl hazırlanması ve kimlerden oluşması gerektiğini bile öğretmiş olsa faydasının büyük olduğunu belirtmiştir³¹⁵.

Muhittin Birgen, Kongre konusunda olumlu ve olumsuz eleştirilerini “Birinci Ziraat Kongresi” başlıklı yazısında olduğu gibi, “Ziraat Kongresi İntibaları” başlıklı

³¹⁵ Muhittin (Birgen), “Birinci Ziraat Kongresi”, **Türk Kooperatifçisi**, No:11, Kânunusani 1931, s.1-7; ayrıca bu konuda Türkan Çetin'in değerlendirmeleri için **bkz.**, Türkan Çetin, “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrası Türkiye'nin Tarım Politikasında Arayışlar: Birinci Türkiye Ziraat Kongresi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.2, S.6-7, 1996-1997, s.222-223.

yazısında da belirmiştir. Bu yazısında da kongrenin Türkiye tarihinde ilk defa ziraatçıları bir araya toplayıp, birlikte düşünmeye sevk ettiği için önemli olduğunu, fakat ruzaamesinin çok geniş olduğunu, sınırların çizilmediğini ve kongrede çiftçi kesiminin olmadığını ya da çok sınırlı olduğunu belirtmiştir.

Kongrede her mevzu görüşülürken “kooperatif” tedbirine müracaat edilmesini beğendiğini, fakat müzakereler yapılırken kooperatiflerin kanun veya emirle kâğıt üzerinde hemen yapılvırileceği kanaatini gösteren kırtasiyecî bir havanın olmasını beğenmediğini belirterek eleştirmiştir.

Kongrenin üreticilere karşı şefkatli davrandığını ama aynı kongrenin onların dertlerine çare olmak için ürünlerin borsalardaki artışı veya ihracı sırasında okka başına alınacak para ile üreticiye yardım etmeyi düşündüklerini, “*Almağa muhtaç olan müstahsile yardım için onu vermeğe içbar* (zorlama, zorunda bırakma) *etmek te fazla muhabbetin hususi bir cilvesi olsa gerekti!*” diyerek eleştirmiştir³¹⁶.

Yakup Kadri, Hâkimiyeti Milliye’deki “Ziraat Kongresi” başlıklı yazısında Ziraat Kongresi’nin farklı konu, sorun ve ihtiyaçların hepsini birleştirip umumi kararlara vesile olduğunu belirtmiştir. Üretim alanında cehaleti, tabiata esir olarak yaşamaktan henüz kurtulmamış olmak olarak nitelemiş ve kongrenin rasyonel ziraattan bahsedilirken bu noktaya değindiğini belirmiştir³¹⁷.

Zirai alanda mevcut durumu, eksiklikleri ve yapılması gerekenleri tespit açısından Türkiye için büyük önem taşıyan Birinci Ziraat Kongresi;

1-Düzenlendiği tarih itibarıyla, Menemen Olayı’nın hemen sonrasına rastlaması,

2-Kongrede halkı doğrudan ilgilendiren konulardan ziyade, tarım tekniği ve ürünlerinin pazarlanması konularının tartışılmasından dolayı basında yeteri kadar yer almamıştır. Bu nedenle kamuoyunda Sanayi Kongresi kadar ilgi görmemiştir³¹⁸. Ayrıca Sanayi ve Ziraat Kongresi’nin amaçları benzer olmasına rağmen, Ziraat

³¹⁶ Muhittin (Birgen), “Ziraat Kongresi İntibaları”, **Cumhuriyet**, 25 Kânunusani 1931, s.1.

³¹⁷ Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), “Ziraat Kongresi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 20 Kânunusani 1931, s.1.

³¹⁸ Semiz, **a. g. t.**, s.74-75.

Kongresi'ne katılanların daha çok teknisyen niteliği taşımaları ve kongre de tarım politikasından çok tarım tekniği ile ilgili konuların tartışılması kamuoyunda yeterince yankı uyandırmamasının diğer bir nedeni olarak görülebilir³¹⁹.

3.2.ZİRAAT KONGRESİNİN SONUÇLARI VE SEKTÖRE ETKİLERİ

Ziraat Kongresi'nde ihtisas komisyonlarına sunulan raporlardan umumi komisyona aktarılan ortak şikâyetler şu şekilde tespit edilmiştir;

“1-Tarım ürünlerine duyulan ilgisizlik,

2-Tarım teknolojisinin geliştirilememiş olmasından dolayı istenilen verimin alınamaması,

3-Tarım üreticilerinin örgütlenmelerine yeterli önemin verilememesi,

4-İhraç ürünlerimizin dış piyasada rekabet gücünü kaybetmesi. Raporlara göre bu durumun sebepleri de dört ana başlık altında toplanabilir;

a-Buhrandan az etkilenmesine rağmen Sovyetler Birliği'nin tarım alanında dünya pazarlarında damping yapması.

b-Buhran yüzünden her ülkenin kendi tarımını koruyucu tedbirler alarak tarımsal ürün ithalatlarını azaltmaları.

c-Türk tüccarının dünya pazarları ile doğrudan ilişki kuramaması. Dolaylı yollardan kurulan ilişkilerin Türkiye'nin aleyhine sonuçlanması.

d-Türkiye'nin bir çok tarım ürününde tekелci olma durumunu kaybetmesidir.”

Kongrede tespit edilen bu dört sorun için getirilen öneriler iki grupta toplanabilir. Birinci grup öneriler, Türk tarımının daha çok kendine yeterli, iç piyasaya dönük hale getirilmesiyle ilgili olmuştur. İç piyasaya dönük üretim, bütün

³¹⁹ Tekeli, İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin...**, s.191.

tarım ürünlerini kapsayacak şekilde ele alındığı için dönem içerisinde önemli oranda gerçekleştirilmiştir. İkinci grup öneriler ise, ihracatın yeniden organize edilmesiyle ilgilidir. İhracatçıların ortak menfaatlerde birlikte hareket etmeleri gerektiği ve iç piyasada elde edilen ürünlerin ihracat merkezlerine taşınması sırasında karşılaşılan güçlükler belirtilmiştir³²⁰.

Ziraat Kongresi ile şimdiye kadar odasında, laboratuvarında çalışan mütehassıs ile tarlasında ve köyünde çalışan çiftçinin, bir merkezde kongrede birleşip, elbirliği ile çalışmaları sağlanmıştır³²¹. Kongre bütün ziraatçılar için araştırma-inceleme, bir tetkik stajı mahiyetinde olmuştur. Her zirai meselenin tetkiki o şubenin en yetkili ve uzman adamlarına havale edilmiş ve onların bilimsel yöntemlere göre yazdıkları, izah ettikleri bütün ziraatçıların aydınlanmasını sağlamıştır³²².

Ziraat Kongresi'nde toplanan ziraatçıların birleştikleri nokta: ziraatımızın yükselmesi için memlekette laboratuvar ve istasyonlara ihtiyacımızın olduğudur. Milli ziraat ve iktisadın temel taşı teşkil eden bu müesseseler memleketimizde vardır. Fakat kongre heyeti bunların sayısını yeterli görmemiştir. Her yerde ve her şube için hiç olmazsa bir tecrübe istasyonunun yapılması istenmiştir³²³.

Birinci Ziraat Kongresi'nin gayelerinden biri memleketimizde yapılması lazım gelen teknik inkılâbın esaslarını hazırlamaktır³²⁴. Kongre içtimalarında en göze çarpan ihtiyaçlardan biri de “teşkilat” olmuştur. İstasyon, kooperatif, yayın, istihbarat, tanzim vb. istenmiştir. Bütün bu istenenler tek başına ferdin başarabileceği işler değildir, ancak teşkilatla yapılabilecek işlerdir. Bu nedenle kongre “teşkilatın” önemini belirtmiştir³²⁵.

Kongre, cihan piyasasıyla rekabet kabiliyetimizi artırmak için takip etmemiz gereken siyasetin esaslarını takip etmemizi belirterek meselenin önemini kavramamızı sağlamıştır. Mesela üretimimizi tanzim, ziraat tekniğimizi ıslah,

³²⁰ Semiz, **a. g. t.**, s.73-74.; Tekeli, İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin ...**, s.192-194.

³²¹ Vedat Nedim, “El Birliğile”, **Sergi ve Kongre**, 13.1.1931, s.1.

³²² **Sergi ve Kongre**, 19.1.1931, s.1.

³²³ Kerim Ömer, “Fikirlerin Merkezi”, **Sergi ve Kongre**, 12.1.1931, s.2.

³²⁴ Vedat Nedim, “Teknik İnkılâp”, **Sergi ve Kongre**, 11.1.1931, s.1.

³²⁵ Vedat Nedim, “Teşkilat İhtiyacı”, **Sergi ve Kongre**, 14.1.1931, s.1.

köylümüzün seviyesini yükseltmek, sürüm şartlarımızı düzeltmek, teşkilatlı çalışmak vs. gibi bir takım işlerin sistem dahilinde olabileceği meydana çıkmıştır³²⁶.

Kongrede esas olarak ihracat sorunları üzerinde durulmuş, köylüyü doğrudan ilgilendiren sorunlar daha çok, tarımsal vergi ve kurumlar tartışılırken yer almış, bu nedenle köylü sorunlarına kongrede ikincil ya da üçüncül düzeyde değinilmiştir³²⁷.

Birinci Ziraat Kongresi'nde tarıma dayalı sanayi kurulması konusunda birçok öneri yapılmıştır. Pamuklu dokuma, kendir, gül yağı, şeker, ispiroto imali vb. gibi. Bu öneriler daha sonraki yıllarda hazırlanan planlarda yer almış ve gerçekleştirilmiştir³²⁸. Bu anlamda sektöre olan etkileri aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmaya çalışılacaktır.

3.2.1. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı

Ülkemizde ilk planlı kalkınma denemesi uygulamaya konulan devletçi politikalarla beraber gelmiştir³²⁹. Çünkü Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ekonominin çeşitli sektörleri arasındaki dengeyi gözeten, özel teşebbüs ile devletin gerçekleştireceği alt yapı, eğitim, sağlık yatırımları arasında eşgüdüm sağlayan yol gösterici teşvik ve tedbirlerle desteklenen bir plan değildir; devletin doğrudan kendi imkânları ile gerçekleştirebileceği sanayi yatırımlarını ifade etmektedir³³⁰.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile devlet, iktisadi hayata doğrudan girerek işletmeciliğe başlamış, kalkınmada aktif rol oynamak için sanayide öncülük etmek üzere planlar hazırlamış ve ülke genelinde planlı sanayileşmeye geçilmiştir³³¹.

Plan yabancı uzmanların katıldığı teknik bir heyet yardımıyla İktisat Vekâleti tarafından hazırlanmıştır³³². Plan öncesinde yasal ve kurumsal hazırlıklar tamamlandıktan sonra yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan karma kurulun

³²⁶ Vedat Nedim, "Kongre Ne Yapılması Lazım Geldiğini Gösterdi", **Sergi ve Kongre**, 18.1.1931, s.1.

³²⁷ Tekeli, İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin ...**, s.197.

³²⁸ Tekeli, İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin ...**, s.195.

³²⁹ Akyıldız, Eroğlu, **a. g. m.**, s. 49.

³³⁰ Bostancı, **a. g. e.**, s. 108.

³³¹ Coşkun, **a. g. m.**, s.76.

³³² Reşat Aktan, **a. g. e.**, s.51.

başkanlığını Sovyet Rusya'dan davet edilen uzmanların başında bulunan Prof. Orlof yaparak; hazırlanan raporu 1933 yılı sonuna doğru hükümete sunmuştur. 17 Nisan 1934'de yürürlüğe girmiştir. 1934–1938 yıllarını kapsayan bu plan, özünde sanayi planı özelliğini taşımaktaydı. Yani tüm sektörleri içeren bir makro (ulusal) plan olarak hazırlanmamıştır³³³.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı dokuz ana bölümden meydana gelmiştir. Bunlar 1. Madencilik, 2.Maden kömürü işletmeleri, 3.Mıntıka elektrik santralleri, 4.Ev mahrukatı sanayi ve ticareti, 5.Toprak sanayi, 6.Gıda sanayi ve ticareti, 7.Kimya sanayi, 8.Mihaniki sanayi, 9.Denizciliktir³³⁴.

BBYSP sadece sanayi sektörünü kapsamakta, tarım ve hizmet sektörünü içermemektedir. Oysa 1930'larda GSMH içinde sanayi sektörünün payı %15 olduğu düşünülürse, ekonominin %85'i plan dışında kalmıştır³³⁵.

Plan özünde bir sanayi planı olduğundan, tarım kesimini sadece altıncı maddede kısmi olarak ele almaktadır. Bu hedefler sanayiye daha fazla ağırlık verildiğini göstermektedir. Sanayi projelerinin uygulanmasında gözetilen ilk amaç, ürünlerin iç piyasasının ihtiyacını karşılamaya yönelik oluşudur. İthalatla sağlanan ve bu nedenle büyük miktarlarda döviz ödenen malların üretimine öncelik verilmiştir. İkinci hedef ise, teknolojik gelişimin dayanağı olacak ağır sanayinin kurulmasıdır. (Karabük Demir Çelik fabrikalarıyla Sümerbank bu iki hedefin önemli örnekleri olmuştur.)³³⁶.

Devlet öncülüğünde planlı sanayileşmenin gereği olarak yürürlüğe konan planın dayandığı temel ilkeleri;

1.Temel hammaddeleri yurt içinde üretilen veya üretilecek olan sınaî tesislere,

2.Büyük sermaye ve ileri teknoloji gerektiren projelere,

³³³ Tokgöz, “Atatürk Dönemi İktisat ...”, s.30.

³³⁴ Bostancı, **a. g. e.**, s.109.

³³⁵ Özçelik, Tuncer, **a. g. m.**, s.260; Gürbüz, **a. g. e.**, s.34.

³³⁶ Bostancı, **a. g. e.**, s.109.

3.Kuruluş kapasitelerinin iç tüketimi karşılayacak düzeyde tutulmasına öncelik verilmesi, olarak sıralayabiliriz.

Plan, bu temel ilkelere dayanılarak seçilmiş olan altı alt sanayi dalında fabrika kurma kararına uygun olarak düzenlenmiştir. Bu dallar, Kimya, Kâğıt-Selüloz, Madencilik, Tekstil, Seramik ve Demir-Çelik.

Plan çerçevesinde öngörülen fabrika sayısı 20, gerekli kaynak ise 45 milyon lira olarak hesaplanmış, Planı yürütme ve koordinasyonu sağlama görevi ise Sümerbank'a verilmiştir. Öngörülen tesisler yaklaşık 100 milyon lira harcanarak tamamlanabilmiş³³⁷, kaynaklar daha çok iç piyasadan sağlanmış, vergilerin yanı sıra yaklaşık %30 civarında emisyonu başvurulmuştur³³⁸.

Sümerbank, İş Bankası ve sınırlı da olsa Ziraat Bankası da BİYSP'nin uygulanmasında rol almışlardır. İş Bankası İstanbul'da kurulan Şişe ve Cam, Keçiörlü'da kükürt, Isparta'da gül yağı ve Bodrum'da sünger fabrikalarının kuruluşuna katılmıştır³³⁹. Ziraat Kongresi'nde Keçiörlü kükürtlerinin kullanılması ve gülcülük encümeninde bir gül yağı fabrikasının açılması kabul edilmişti, bu durum kongrede alınan kararların planlar hazırlanırken dikkate alındığını göstermektedir. Zaten planın dayandığı temel ilkelere, temel hammaddeyi yurt içinde üretilen veya üretilecek olan sınaî tesislerine öncelik verilmesi ilkesi Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin genel amaçlarıyla ve bu doğrultuda düzenlediği Sanayi ve Ziraat Kongreleri'yle de paralel olmuştur. Burada önemli bir noktada sanayi dediğimizde sanayinin bazı dallarında temel hammaddelerin ziraattan elde edilmiş olmasıdır.

Bu planın uygulanmasıyla yapımı öngörülen 23 tesisin 4'ü dışında hepsi üretime geçmiş, bunların finansmanı 30 milyon lira kadar Sovyet ve İngiltere

³³⁷ Tokgöz, "Atatürk Dönemi İktisat ...", s.30-31.

³³⁸ Bostancı, **a. g. e.**, s.109.

³³⁹ Şahin, **a. g. e.**, s.57; bkz. Uğur Korum, "1923-1929 Döneminde Türkiye'de İmalat Sanayi ve Sanayi Politikaları", **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişimi (Semineri)**, Ankara-1982, s.72.

kaynaklı dış yardım ile 100 milyon liraya çıkmış ve bu plan döneminde ortalama iktisadi büyüme oranı %10 olarak kaydedilmiştir³⁴⁰.

Tablo 2. GSYİH İçinde Sektör Payları % Sabit Fiyatlarla³⁴¹

YILLAR	TARIM	SANAYİİ	HİZMETLER
1931	49.1	10.5	40.4
1932	39.1	13.8	47.1
1933	41.4	14.2	44.4
1934	40.0	15,2	44,8
1935	38.7	15,7	45,6
1936	48.5	12,3	39,2
1937	46.1	13,4	40,5
1938	44.4	14,1	41,5
1939	43.1	15,4	41,5
1940	44.7	14,6	40,7

3.2.2. Tarımda Makineleşme

Türk tarımında teknoloji değişimi ve üretim araçlarının modernizasyonuna iki temel faktör etkili olmuştur. Bunlar ihtiyaç-talep ve hükümet politikalarıdır. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Türkiye'de zirai modernleşme konusunda ciddi bir istek olmuştur. Bu isteğin ülke içinden kaynaklanan zorlayıcı ve ülke dışı kaynaklı teşvik edici olmak üzere iki nedeni vardır. Türkiye'de uzun süren savaşlar nedeniyle nüfusta büyük düşüşler olmuş, Kurtuluş Savaşı öncesi 14.200.000 olan ülke nüfusu 1923'de İzmir İktisat Kongresinde belirtilen tahmini rakamlara göre 10 milyon civarına inmiş, 1927 yılında ancak 13.648.000'e çıkmıştır. Anadolu'da o dönemde toprağa nispetle emek daha kıt faktör olmuştur. Aralıksız süren Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı emek kıtlığını daha da artırmıştır. Az bir ıslah çalışmasıyla tarıma elverişli

³⁴⁰ Kalaycı, **a. g. m.**, s.167.

³⁴¹ Topuz, **a. g. m.**, s.385.

olabilecek milyonlarca hektar boş arazi vardır. Fakat sermayenin ve emeğin kıt olmasından dolayı tarıma elverişli arazilerin çoğu ekilememiştir. Tarım makine ve aletlerinin yaygınlaştırılması üretimi artıracak yol olarak görülmüştür. 1920’li yıllarda makineleşmeyi teşvik eden ikinci neden ise Avrupa ve Amerikalı sanayicilerin savaş içinde geliştirdikleri kapasitelerini savaş sonrasında kullanmak istemeleridir. Bu nedenle sanayileşmiş ülkelerdeki tarım makine ve aletleri üreten firmalar Türkiye’deki temsilcilikleri vasıtasıyla etkin bir satış kampanyasına başlamışlardır³⁴².

1927’de 200 kadar olan traktör sayısı 1930’da 2000’e yükselmiştir. Fakat tarımdaki makineleşme süreci 1930’larda Büyük Dünya Buhranı’nın etkisiyle gerilemiş ve Türkiye’de traktör sayısının yeniden yükselmeye başlaması 1940’ların sonlarını bulmuştur³⁴³.

Devlet, numune çiftlikleri, tarım okulları ve istasyonlarında yeni alet ve makineler kullanarak örnek olmaya çalışmıştır. Atatürk Orman Çiftliği’nde modern tarım makine ve aletleriyle tarım yapılarak çiftçilere örnek olunmaya çalışılmış ve Atatürk de bizzat traktör kullanarak bu konuda önderlik yapmıştır. Atatürk Orman Çiftliği’ndeki pulluk fabrikasında 1937’de beş bin pulluk üretilmiş, bir yıl sonrası için on bin pulluk siparişi alınmıştır. Tarım makineleri satın alıp kullanmak isteyen çiftçilere gümrük muafiyetleri ve bazı kolaylıklar sağlanmıştır. Ziraat Vekâleti aracılığıyla ithal edilen makineler, Ziraat Bankası kredileriyle çiftçiye taksitle satılmıştır³⁴⁴.

Birinci Ziraat Kongresi’nde kongreyle beraber açılan Ziraat Teknik Sergisi’nde, Türk pavyonunda Gazi Numune Çiftliği’nin hazırladığı bölüm sergide Türk ziraatının yüzünü ağartmış, sergilediği ürünler dikkat çekmişti.

Birinci Ziraat Kongresi’nde tarımda makineleşmeyle ilgili sunulan raporlarda; Esat Ahmet – Reşat Rakım Beyler, hasat ve harman makineleri ile traktörlerin memleket ziraatına büyük faydaları olduğunu, ziraatta kullanılan aletler için tedarik,

³⁴² İnci, “ Türkiye’de Tarımsal ...”, s.125-126.

³⁴³ Yahya Sezai Tezel, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, Ankara 1982, s.326.

³⁴⁴ İnci, “ Türkiye’de Tarımsal ...”, s.126-127.

tamir, yedek parçalarının temini gibi konularda tedarik kaynaklarının yabancı memleketler olduğunu, her sene milyonlarca kıymetinde ithal edilen alet ve makinelerin denetim altında bulundurulması gerektiğini belirterek makinist mekteplerinin açılmasının uygun olacağını, belirli yerlerde ufak ve seyyar tamirhaneler meydana getirmek gerektiğini, böylece milli sermayenin lüzumsuz yere dışarı gitmesinin önleneceğini belirtmişlerdi. İzmir Mebusu M. Sadettin Bey ise, ülkede ziraat aletleri imalathanesinin olması gerektiği, bozulduğunda, tamir vs. o parçayı getirtmenin uzun sürdüğünü bu nedenle Anadolu'nun ziraat aletleri mezarlığı haline geldiğini bu nedenle Hükümetin ziraatta kullanılacak pulluklar sisteminden hangisi kabul edilecekse o sistemi Gazi Çiftliğinde tecrübe etmesini belirtmiştir.

3.2.3.Zirai Teşkilatlanma

Bu yıllarda ekonomide yer alan devletçilik anlayışı tarım sektöründe de etkisini göstermiştir. Hazırlanan hükümet programlarında üretimin artırılması gerektiği vurgulanarak, 1935 yılına kadar kurulan hükümet programlarında hemen hemen aynı ifadeler kullanılmıştır.

7.İnönü Hükümeti'nin (01.03.1935–01.1.1937) Programı'nda “*Sureti umumiye de rasyonel çalışmaya, Atatürk'ün işaret ettiği teşkilatlanma ve teşkilatlandırma çalışmalarına önem vereceğiz*” denilmiş ve “*bu amaçla hükümet kontrolünde satış kooperatiflerinin oluşturulmasına*” önem verileceği vurgulanmıştır. 1935 yılında 2834 Sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri, 2836 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunları çıkarılmıştır. 1937 planı gereği Iğdır, Kars, İzmir ve Trakya'da dört birlik kurulması öngörülmüştür. Bu birliklerden sadece merkezi İzmir olan TARİŞ'in (incir ve üzüm TSK Birlikleri) kurulması tamamlanmıştır³⁴⁵. Ziraat Kongresi raporlarında hemen hemen her görüşülen konuda, o alanda bir teşkilatlanmanın eksik olduğu üzerinde durularak, kooperatif vurgusu yapılmıştı. İlerleyen yıllarda kooperatif alanındaki gelişmelerde raporların etkisini görebiliyoruz.

³⁴⁵ Koçtürk, a. g. m., s.47.

Köylüyü eğitmek ve ona yeni teknikleri tanıtmak amacıyla Kültür ve Ziraat Bakanlıkları ilk kez 1936 yılı baharında Eskişehir Vilayeti Çifteler Çiftliği'nde deney niteliğinde Köy Eğitimcileri kursu açmıştır. 1937 yılında Eskişehir'de 2, Kocaeli, Kars, Erzincan ve Edirne vilayetlerinde birer olmak üzere toplam altı kurs açılmış ve o yıl eğitimci sayısı 500'e ulaşmıştır. 1938'de bunların yanında Manisa, İzmir, Kastamonu, Kayseri ve Malatya vilayetlerinde de kurslara başlanarak ve toplam 11 merkezde yapılan çalışmalarla eğitimin adedi 1500'e çıkarılmıştır. Ayrıca köylüler için ufak broşürler, tarım okulları öğretmen ve öğrencileri için kitaplar yayınlanarak, Roma Uluslararası Tarım Enstitüsü'nün bazı önemli yayınları Türkçeye çevrilmiştir³⁴⁶. Ziraat Kongresi'nde özellikle çiftçinin eğitilmesi, modern ve bilimsel tekniklerin çiftçiye öğretilmesi, orduda ameli ziraat derslerinin olması, encümenlerin görüştükleri konu alanlarında ilgili yayınların çıkartılması, çiftçilere dağıtılması gibi konular görüşülmüştür. Bizden ziraat alanında daha ileri olan ülkelerdeki gelişmeleri takip etmek için ziraat ataşeliklerinin oluşturulması belirtilmişti. Burada çiftçiye eğitmek için açılan kurslar, çıkarılan broşür ve kitaplarla bu dönemde bu konuya önem verildiği görülmektedir.

3.2.4. Zirai Yansımalar

Devletçilik başlangıçta daha çok demiryolu yapımında ve sanayi tesislerinin kuruluşunda uygulanmıştır. Daha sonra tarımda makineleşmenin başlaması bakımından tarım sektörüne de müdahale edilmiştir. Tarıma yardım 1932 yılında tahıl fiyatlarını destekleme ile başlamış, daha sonra bu politikayı sürekli olarak yürütmek üzere 1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuştur³⁴⁷. Bu kurum tarımsal tedbirler gibi sadece mevcut yapı üzerinde bir düzenleyicilik rolü üstlenmiştir. Buradaki amaç, tarım fiyatlarını T.M.O.'nin ürün alıp satması yoluyla dengede tutmak olmuştur³⁴⁸.

1932 yılında Ziraat Bankası'na bağlı olarak kurulan ve 1938'de bağımsız bir kamu kuruluşu olarak Toprak Mahsulleri Ofisi adını alan kurumsal düzenleme bu

³⁴⁶ Pamuk, Toprak, **a. g. e.**, s.26.

³⁴⁷ Reşat Aktan, **a. g. e.**, s.51.

³⁴⁸ Bostancı, **a. g. e.**, s. 89.

dönem içinde tarım alanında yaşanan önemli bir gelişmedir. Başlangıçta sadece buğday için destekleme fiyatı belirleyen ve alım işlemi yapan kurumun yetkileri ilerleyen yıllarda giderek genişletilmiştir³⁴⁹. 1932 yılında “Buğday Koruma Kanunu” çıkarılarak buğdayın üretimi ve bu üretimi yapan köylü korunmak istenilmiş, özellikle buğday fiyatı belirli bir fiyat ölçüsünde tutularak meydana gelen dalgalanmalardan etkilenmemesi için gerekli tedbirler alınmaya çalışılmıştır³⁵⁰.

Ayrıca Hükümet, tarımsal gelişmeyi sağlamak üzere, tarım tekniği okulları, örnek çiftlikler ve deney istasyonları gibi yöntemlerle üretim teknolojisinin geliştirilmesine yardımcı olmaya çalışmıştır. 1935 tarihinde 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri’nin kurulmasıyla da üreticilerin ürünlerine sürüm sağlamak, müşteri bulmak, hammadde olarak işleyerek kıymetlerini arttırmak, iç ve dış piyasalarda çalışan aracılardan kazançlarını üreticiye mal etmek ve milli ürünlerin standartlaştırılması amaçları gerçekleştirilmeye çalışılmıştır³⁵¹. Ziraat Kongresi’nde “*Standartlaşma işi her şeyden evvel bir fen işi, müstahsilin (üretici, yetiştirici), mutavassıtın (aracı), müstehlikin (tüketici), teknisyen ve iktisatçının müştereken takip edebilecekleri bir davadır*” denilerek dünya piyasasıyla rekabet konusunda standardizasyon ve ambalaj konusu görüşülmüş ve önemi üzerinde durulmuştur.

Yetiştirilen zirai ürünleri hastalık ve zararlı böceklerden korumak amacıyla önce İzmir ve Ankara Ziraat Mücadele İstasyonları, ardından da 1935’te Merkez Mücadele Enstitüsü kurulmuştur. 1931’de Ankara’da bir Tavukçuluk Enstitüsü açılmış ve yerli tavukların geliştirilmesinin yanı sıra Legorn ve Radoyland cinslerinin yayılmasına çalışılmıştır³⁵². Ziraat Kongresi’nde haşarat konusunda, devletin mahsul ithal ve ihraç kanunlarını yaparken iki noktaya dikkat etmesi gerektiği belirtilmişti. Bunlar ülkeye hastalık sokmamak ve milli ürünlerimizi itibardan düşürmemek için ülkemizden dünya piyasalarına hastalık, bozuk mahsul göndermemektir. Bu iki nokta için Gümrük Muayene Laboratuvarı açılarak bir kanuna

³⁴⁹ Özçelik, Tuncer, **a. g. m.**, s.264.

³⁵⁰ Seyfi Yıldırım, “Meşrutiyetten Cumhuriyete Bir Hukukçu ve Siyasetçi: Mustafa Şeref Özkan (1885-1938)”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C.5, S.4, Aralık-2008, s.136.

³⁵¹ Öztürk, Yıldırım, **a. g. m.**, s.160.

³⁵² Pamuk, Toprak, **a. g. e.**, s.28.

dayanan talimat ile giren-çıkan eşya muayene edilmeli denilmiş, ayrıca hayvan hastalıkları konusunda da raporlar sunulmuştur.

Türkiye eskiden yediği şekerini dışarıdan alan, yerli şeker endüstrisi olmayan bir ülke durumundaydı. Yerli şeker sanayi 1926 yılından sonra ancak iç pazara şeker vermeye başlamış, ilk zamanlarda Türkiye'nin bütün şeker ihtiyacını karşılayamamıştır. Fakat yıldan yıla yeni fabrikalar kurularak, üretim artmış ve Türkiye 1934 yılında kendi çıkardığı şekerle kendi ihtiyaçlarını karşılayacak hale gelerek, bundan sonra da dışarıdan şeker ithalini kesmiştir³⁵³. Ziraat Kongresi'nde şeker pancarı fabrikalarının artırıldığında ihtiyacımızın başka ülkelere muhtaç olmadan temin edileceği belirtilmişti. Ayrıca encümen raporunda Adana'da kamıştan şeker imal eden sanayinin kurulması da belirtilmişti.

Cumhuriyet yönetimi Artvin ve Rize yöresinde çay yetiştirebileceğini belirledikten sonra, 1924 yılında çıkan 407 sayılı yasa ile çay üretimi özendirilmiş ve bu amaçla Rize'de Çay Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. İlk üretim 1938 yılında atölyede elle işlenerek 30 kg. olarak gerçekleştirilmiştir. Çay yapraklarının makinelerle işlenmesi 1939 da ve ilk fabrikanın faaliyete geçmesi de 1947'de gerçekleşmiştir³⁵⁴. Ziraat Kongresi'nde Rize Ziraat Müdürü Ali Kemal Bey, Rize'nin Türkiye'nin çay mıntıkası olabileceğini hatta dışarı ihracat bile yapabileceğimizi belirtmişti. Kongreden sonraki gelişmeler ve bu gün bölgede yetişen çaylar o dönemde ki öngörünün ne kadar doğru olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

1930 sonrası ve Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı döneminde tarım sektörünün desteklenmesi asgariye indirilmiş, İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda da fazla desteklenen bir sektör olmamıştır. Buna rağmen 1930–1939 yılları arasında tarım alanında önemli oranda artış sağlanmıştır. Devlet tarım alanında teşvik ve örgütlendirici tedbirler almış, imkânları ölçüsünde finansman açısından da desteklemiş ve zirai araç ithalatı kolaylaştırmıştır. 1927'de 210.794 olan pulluk sayısı 1936'da 410.365'e, 64 olan traktör sayısı 1939'da 1039'a çıkarılmıştır. Tarım kredileri de 1923'teki 8 milyon liradan 1938'de 41 milyon liraya yükseltilmiştir.

³⁵³ Hatipoğlu, a. g. e., s.55.

³⁵⁴ Tokgöz, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme...*, s.78.

Buna rağmen tarımda kooperatifçilik yavaş gelişmiştir. 1937 yılında toplam 131.361 üyeli 620 Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır³⁵⁵.

1930 sonrası uygulanan politikada halkın refah seviyesini arttırmak için çeşitli önlemler alınmıştır. 1929'dan itibaren 1933'e kadar süren buhran yıllarında hem kişi başına düşen milli gelir azalmış, hem de bazı temel ihtiyaç maddelerinin fiyatı artmıştır. Fiyat artışında hükümetin buhran yıllarında vergilerde yaptığı düzenlemelerinde etkisi olmuştur. Bu nedenle hükümet 1929 buhranının etkisini kaybetmesinden sonra geniş ölçüde vergi indirimine gitmiştir. Bu doğrultuda; 1936 ve 1938'de kabul edilen kanunlarla koyun, kıl keçisi, tiftik, deve, manda ve sığır vergileri indirilmiş, at ve katır gibi bazı hayvanlardan alınan vergiler ise tümüyle kaldırılmıştır³⁵⁶. Ziraat Kongresi'nde vergilerle ilgili olarak, aşarın kaldırıldığı gibi çiftçinin rahat etmesi için hayvanlardan alınan vergilerinde kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca zirai vergiler konusunda Şevket Süreyya Bey, raporunda vergilerin düzenlenmesiyle ilgili üç yol önermişti: Köy vergilerinin şimdiki haliyle '*maldan alınan vergiler*' olduğunu bunları '*gelirden alınan vergiler*' şeklinde düzenlenmesini, ikinci olarak köy vergilerinin yerine göre alınması gerektiğini, üçüncü olarak da murabahacılığın köylünün eline geçen parayı son haddine kadar aldıktan sonra yine köylünün borçlu çıktığını, köylünün parasıyla beraber alım gücünün bittiğini ve hükümete de bir şey veremez hale geldiğini bu nedenle murabahacılığın kaldırılmasını söylemişti.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kredi alanında da önemli gelişmeler olmuştur. Bu dönemde bir bankanın sektörün emrine verilmesi ve bu bankanın sektöre finansman sağlaması yöntemi uygulanmıştır. Tarım sektöründe ise Ziraat Bankası sektör bankası olarak belirlenmiş, tarım sektörüne krediler sağlanmıştır³⁵⁷.

Bu dönemin en önemli (1930'lu yıllar) özelliği alınan önlemlerin istenen sonuçları vermekte olmasıdır. O dönemde büyük bir köy ekonomisi olan Türkiye ekonomisi, yavaş da olsa modern bir görünüme girmekte, alt yapısı ve kurulmakta olan endüstrisi ile ilerlemektedir. Bu doğrultuda Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı

³⁵⁵ Semiz, **a. g. t.**, s.94.

³⁵⁶ Semiz, **a. g. t.**, s.96.

³⁵⁷ Öztürk, Yıldırım, **a. g. m.**, s.159.

uygulanmıştır. 1935–1936 yılında 1.300 milyon lirayı bulan gelirimizin %70’i ziraat ekonomisinin belirli alanlarından elde edilmiştir. 1937 yılında ziraat ekonomisinin temin ettiği ihracat, genel ihracatımızın % 93,6’sı olmuştur. Bu rakamlar bize gerek normal ihtiyaçlarımızı gerekse sanayileşme planlarımızın gerektirdiği araçları, dışarıdan ancak zirai mamullerimizle alabileceğimizi göstermektedir³⁵⁸.

3.2.5.Hükümet Programlarına Yansımaları

Cumhuriyet Halk Partisi’nin Mayıs 1935’te toplanan dördüncü büyük kurultayında onaylanan programının köy ve ziraata ait kısımlarında:

“7-B-Küçük çiftçilerin mevsimlik kredisi tarım kredi kooperatiflerinden ve çiftlik sahiplerinin yıllık kredi ihtiyaçları ipotek karşılığı sağlanmalıdır....

21-Konserveciliğe önem vereceğiz.

30- Tarım endüstrisinin ilerlemesi baş işlerimizdendir.

31- Üretmenin emeğini korumak için, hayvan ve bitki hastalıklarıyla savaşağız.

42-B- Köy çocuklarımıza kısa zamanda pratik hayat için lüzumlu bilgiyi verebilecek üç veya dört sömestri köy okulları açılacaktır. Bunların, çocukları yüksek öğretim derecelerine hazırlayan ilk okullardan ayrı bir kip olarak kurulup artırılması planlanacaktır. Bu kip köy okullarında, çocukların daha olgun yaşta okumağı başlamaları ve okumanın arası devam etmesi ve bu işi devletin, askerlik borcu gibi sıkı tutması lüzumludur.” şeklinde belirtilmiştir³⁵⁹.

Buradaki maddelere baktığımızda Ziraat Kongresi’ndeki kararların hükümetin programı yapılırken dikkate aldığını göstermektedir. Ziraat Kongresi’nde çiftçilere kredide kolaylıkların sağlanması, sebzeçilik konusunda konserve fabrikalarının kurulması, haşarat ve hastalıklarla mücadele, zirai eğitim, neşriyatların

³⁵⁸ Topuz, a. g. m., s.383.

³⁵⁹ Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Ankara 1938, Belgeler, Takım 1, Ankara 1938, s.11-13.

yapılması, tarımda özellikle teknik alanda da ilerlemelerin sağlanmasının gerekliliği, *“babadan gördüğümüz gibi yapmak an’anesini”* kırmamız gerektiği belirterek rasyonel zihniyetin ülkemize girmesi üzerinde durulmuştur.

3.3. İZMİR İKTİSAT KONGRESİ VE ZİRAAT KONGRESİ

Ziraat Kongresi ile 1920’li yılların tarım politikalarına yön veren İzmir İktisat Kongresi karşılaştırıldığında, İzmir İktisat Kongresi’nde alınan kararlar doğrultusunda devlet liberal politikalar izlerken, Ziraat Kongresi’nde sunulan raporlarda devlet ön plana çıkarak, daha devletçi politikalar belirtilmiştir. Devletçi politikaya geçişte 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, liberal politikaların devleti çağdaştıramaması, çok partili hayata geçiş denemelerinin başarısız olması, Menemen Olayı gibi iç ve dış faktörler etkili olmuştur. İzmir İktisat Kongresi’ne dönemin şartlarının etkisiyle katılım son derece sınırlı olmuştur. Çiftçi temsilcileri olarak büyük toprak sahibi ağalar katılmıştır. Küçük üretici çiftçi ve topraksız köylü iki kongreye de katılamamıştır. İzmir İktisat Kongresi’nde tartışılan tarımın geri kalma sebepleri, o döneme kadar uygulanan yöntemlerin eksiklikleri, makineleşme, kredi sorunu, Ziraat Bankası’nın köylünün kredi ihtiyacını karşılaması, köylünün eğitimi ile ilgili problemler Ziraat Kongresi’nde de gündeme gelmiştir³⁶⁰.

³⁶⁰ Çetin, a. g. t., s.82.

SONUÇ

Ziraat Kongresi ile 1930'lu yılların tarım politikalarının temelleri atılmış, halkın çoğunluğunu oluşturan köylünün sorunları ve çözüm önerileri toplu halde gündeme gelmiş, tarım kesiminin sıkıntıları hükümete sunulmuştur. Ziraat Kongresi ülkenin her bölgesinden gelen üreticilerin katılması ve ülke tarımının hemen hemen tüm sorunlarına değinilerek incelenmesi bakımından ilk kongre olma özelliği taşımaktadır. Kongre raporlarının, konuların uzmanları tarafından hazırlanması ve hazırlanan raporların devlet tarafından dikkate alınarak uygulanması açısından da önem taşımaktadır. Kongrede özellikle iktisadi ve zirai önlemler önerilmiş, verimli olmak için gereken yollar belirtilmiştir.

Kongreye Türk tarımının sorunları ve bunların çözüm yollarını öneren farklı konularda 120 adet rapor sunulmuştur. Tarımda son teknik gelişmeler, üretimde verimi artırma, ürünlerdeki hastalıklar ve çözüm yolları, makineleşme, hayvancılık (sütçülük, tavukçuluk, arıcılık, ipek böcekçiliği vb.), vergiler, tarımsal krediler, ziraat teşkilatı, ziraatta sigortacılık, sergiler, zirai istatistikler, zirai tahsil ve neşriyattan kooperatifçiliğe kadar birçok konu tartışılmıştır. Ayrıca tarım ürünlerinin pazarlanmasında önemli bir faktör olan standart ve ambalaj konusu ve Türk ürünlerinin dünya piyasalarındaki konumu ve rekabeti konuları da tartışılmıştır. İlerleyen yıllarda burada tespit edilen eksiklikler zaman içinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Birinci Ziraat Kongresi ülke ziraatı için bundan sonra izlenmesi gereken bir ziraat ekolünü ortaya koyamasa da, zirai konuları bir bütün olarak ele almış, mevcut kapasiteyi ve daha önce yapılan hataları ortaya koymuş, üretim ve ihracatın artırılması için yapılması gerekenlerin neler olduğunu tespit etmiştir. Yaptığı tespitler itibarıyla kongre, Sanayi Kongresi ile birlikte Birinci Sanayi Planı'nın hazırlanmasına önemli katkılarda bulunmuştur³⁶¹. Vedat Nedim Tör: “*Devletin*

³⁶¹ Tekeli, İlkin, **a. g. e.**, s.191.

öncülüğü ve planlı, programlı bir millet iktisadiyatı fikri bu kongrelerde doğdu” tespitini yapmıştır³⁶².

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin düzenlediği Ziraat Kongresi ziraat alanında yapılan ilk kongre olması nedeniyle ülkenin zirai alanda içinde bulunduğu durumu, yöntem ve teknikleri, ne durumda olduklarını, neler yapmaları gerektiğini ve eksiklerini ortaya çıkarması bakımından ilk kongredir. Hükümet programlarında ziraatla ilgili konularda ve hazırlanan BBYSP içerisinde kongrede alınan kararlara yer verilmiştir. Çünkü sanayide bazı alanlarda hammadde ziraattan sağlanmaktadır. Ziraat hem insanların geçim kaynağı hem de temel besin kaynaklarını sağladığı için ekonominin önemli bir sektörüdür.

İlerleyen dönemde 1938 yılında hükümet “Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi”³⁶³ düzenlemiştir. Bu kongre üzerinde Birinci Ziraat Kongresi’nin tesirlerini görmek mümkündür. Burada da Birinci Ziraat Kongresinde olduğu gibi görüşülecek konular kendi içinde komisyona ayrılarak “Teşkilat, Bağ ve Bahçe Ziraatı (meyve, zeytin ve çay, sebze ve çiçekçilik), Tarla Ziraatı (Umumi: kuru ve sulu ziraat, gübreler, nebat ıslahı, mücadele, makineler; Hububat: buğday, arpa, yulaf, mısır, çavdar, pirinç; Sanayi nebatlar: tütün, afyon, pamuk, keten, kendir, jüt, şeker pancarı, patates, yağlı nebatlar; Bakliyat), Hayvan Yemi, Hayvanat (Umumi: mücadele, suni ve tabi tohumlama, hayvan mahsullerinin kıymetlendirilmesi; hususi: atçılık, sığırcılık, davarcılık, kümes hayvanları, tavşan), Ziraat Sanatları (akkol, ipek böcekçiliği, arıcılık), Marketing (nakil vasıtaları, ambalaj, standardizasyon, alış ve satış organizasyonu), Tedrisat (ilk tedrisat, orta tedrisat, yüksek tedrisat, profesyonel mektepler, kurslar), Ormancılık, Mevzuat, Layihalar ve Temenniler, Zirai Kredi ve Sigorta³⁶⁴” konuları genişçe görüşülmüştür.

³⁶² Çetin, “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrası Türkiye’nin Tarım ...”, s.224; Çetin, **a. g. t.**, s.83.

³⁶³ Bu konuda **bkz. Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi**, Ankara 1938, Kongre Talimatnamesi.

³⁶⁴ **Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi**, Ankara 1938, Kongre Talimatnamesi, s.5-6.

Tarım sektörünün Türkiye'nin milli hâsılasında yüksek bir paya sahip olması ve faal nüfusun ziraatla uğraşması bu sektörün hala milli ekonominin vazgeçilmez sektörlerinden biri olduğunu göstermektedir ³⁶⁵.

Bu anlamda sektörün gelişme sürecine bakıldığında, söz konusu kongrenin eleştiriye açık yönlerinin varlığına rağmen, bir başlangıç misyonunu temsil ettiği, istenilen ölçülerde olmasa bile alanının sonraki planlamalarına ve icraatlarına yön verdiği; hepsinin ötesinde gelişim ve dönüşümün düşünsel yapılanmasının çekirdeğini oluşturduğu görülmüştür.

³⁶⁵ Topuz, **a. g. m.**, s.387.

KAYNAKLAR

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi:

B.C.A., Fon Kodu:490..1.0.0, Yer No: 1.4.3., Tarih:18.8.1930. (Ankara’da toplanacak Ziraat Kongresine katılımın artması)

B.C.A., Fon Kodu: 030..18.1.2, Yer No:15.73.6., Tarih:9.11.1930. (Ankara’da toplanacak Ziraat Kongresine katılacakların %50 indirimle seyahat etmeleri)

GAZETELER

Cumhuriyet: 12, 21, 31 Kânunuevvel 1930

3, 5, 6, 8, 18, 20, 25, 31 Kânunusani 1931

15 Şubat 1931

Hâkimiyeti Milliye: 5, 9, 13, 24 Kânunuevvel 193

4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 20, 22, 23 Kânunusani 1931

5 Şubat, 10 Haziran 1931

Milliyet: 13,15 Kânunuevvel 1930

6, 9, 12,18 Kânunusani 1931

Sergi ve Kongre: 6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19, 1.1931

Vakit: 12, 13, 14 Kânunuevvel 1930

6 Kânunusani 1931

KİTAPLAR

1930 Sanayi Kongresi Raporlar, Zabıtlar, Ankara-Temmuz 2008, Ankara Sanayi Odası Yayını.

AFETİNAN, A., **İzmir İktisat Kongresi**, Ankara 1982, Türk Tarih Kurumu.

AHMAD, Feroz, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, (Çeviren; Yavuz Alagon), İstanbul Kasım 2009 (8.Basım), Kaynak Yayınları.

AKTAN, Reşat; **Türkiye İktisadı**, C.1, Ankara 1972, Sevinç Matbaası.

AYSAN, Mustafa, **Atatürk'ün Ekonomi Politikası**, Kırklareli-Vize 1981, Sermet Matbaası.

Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Ankara 1938, Belgeler, Takım 1, Ankara 1938, Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayınları.

Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Ankara 1938, Kongre Talimatnamesi, Ankara 1938, Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayınları.

Birinci Ziraat Kongresi 1931 İhtisas Raporları, C.I, II, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası.

BORATAV, Korkut, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005**, Ankara 2007 (11.Baskı), İmge Kitabevi Yayınları.

BORATAV, Korkut, **Türkiye Tarihi (Çağdaş Türkiye 1908-1980)**, C.4, İstanbul 1997 (5.Baskı), Cem Yayınevi.

BOSTANCI, M.Naci, **Cumhuriyetin Başlangıç Yıllarında Ekonomi ve Siyaset**, İstanbul 1996, Ötüken Yayınları.

DİNLER, Zeynel, **Tarım Ekonomisi**, Bursa 1991 (2.Baskı), Uludağ Üniversitesi Basımevi.

GÜRBÜZ, Cazim, **Atatürk Ekonomisi ve Beş Destan Adam**, İstanbul -Ağustos 2009, Asya Şafak Yayınları.

HATİPOĞLU, Şevket Raşit, **Türkiye'de Zirai Buhran**, Ankara 1936, Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi.

- KEPENEK, Yakup, YENTÜRK, Nurhan, **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul Ocak 2000 (10. Baskı), Remzi Kitabevi.
- KEYDER, Çağlar, **Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye (1923-1929)**, Ankara 1982, Yurt Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin, **Türk Kültür Tarihine Giriş-II- Türklerde Ziraat Kültürü**, Ankara-Aralık 1985 (2. Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- ÖZTÜRK, Kazım, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları**, İstanbul 1968, Ak Yayınları.
- PAMUK, Şevket, TOPRAK, Zafer, **Türkiye’de Tarımsal Yapılar (1923-2000)**, Ankara 1988, Yurt Yayınları.
- SİLİER, Oya **Türkiye’de Tarımsal Yapının Gelişimi (1923-1938)**, İstanbul 1981, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- ŞAHİN, Hüseyin, **Türkiye Ekonomisi**, Bursa 1998 (5. Baskı), Ezgi Kitabevi Yayınları.
- ŞAHİNKAYA, Serdar, **Gazi Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Ekonomisinin İnşası**, Ankara 2009, ODTÜ Yayıncılık.
- TEKELİ, İlhan, İLKİN, Selim, **1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Arayışları**, Ankara 1977, Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- TEKELİ, İlhan, İLKİN, Selim, **Cumhuriyetin Harcı-2- Köktenci Modernitenin Ekonomik Politikasının Gelişimi**, İstanbul 2004, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- TEZEL, Yahya Sezai, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi**, Ankara 1982, Yurt Yayınevi.
- TOKGÖZ, Erdinç, **Dünden Bugüne Türkiye Ekonomi Kurumu (Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti)**, Ankara 2004, İmaj Yayınevi.
- TOKGÖZ, Erdinç, **Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1999)**, Ankara 1999 (5. Baskı), İmaj Yayınevi.

TOPRAK, Zafer, **Türkiye’de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) İttihat Terakki ve Devletçilik**, İstanbul 1995, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

MAKALELER

- A. HAMDİ, “Tütüncülüğümüz”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.116-122.
- A. NADİR, “İncir”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.443-473.
- A. ŞEFİK, “Şeker Pancarı”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.192-206.
- A. NUMAN, “Kuru Ziraat”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1122-1128.
- ABİDİN, “Zirai Tedrisat”, **İhtisas Raporları**, C.II, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.2176-2191.
- ABİDİN, “Türkiye Sebzeciliği”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.930-936.
- AHMET TEVFİK, “Meteoroloji”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1352-1364.
- AKAT, Asaf Savaş, “İktisadi Politikalar”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss.1090-1112.
- AKTAN, Okan H., “Atatürk’ün Ekonomi Politikası: Ulusal Bağımsızlık ve Ekonomik Bağımsızlık”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cumhuriyetimizin 75.Yılı Özel Sayısı, ss.29-36.
- AKYILDIZ, Hüseyin, EROĞLU, Ömer, “Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.9, S.1,2004, ss.43-62.
- ALİ KEMAL, “Limon, Mandalina, Portakal, Çay, Bambu, Kendir ve Keten”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1017-1024.

- ALİ, “Üzümcülüğümüz”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.593-635.
- ARIKAN, Zeki, “Milli İktisat’a İlişkin Bir Belge”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.2, S.4-5, 1995, ss.165-169.
- ARUOBA, Çelik, “Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Türkiye’nin Tarımsal Yapısı ve Tarıma Yönelik Politikalar”, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişimi Semineri**, Ankara 1982, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, ss.79-87.
- BEHÇET, “Tosya’da Pirinç”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.872-897.
- (BİRGEN), Muhittin “Birinci Ziraat Kongresi”, **Türk Kooperatifçisi**, No:11, Kânunusani 1931, ss.1-7.
- (BİRGEN), Muhittin, “Ziraat Kongresi İntibaları”, **Cumhuriyet**, 25 Kânunusani 1931, ss.1.
- BORATAV, Korkut, “Türkiye’de Devletçilik”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt:2, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss.412-418.
- BURAK, Durdu Mehmet, “Camilla Jacquart’ın Raporuna Göre Atatürk Döneminde Türk Ekonomisi”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C.16, No:1, Mart 2008, ss.221-236.
- BURHAN, “Üzüm”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.636-638.
- CELAL, “Ağaçlama Siyaseti (Bahçıvanlık)”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1098-1111.
- COŞKUN, Ali, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi”, **Atatürkçü Düşünce Dergisi**, S.4, Kasım 2003, ss.72-77.
- ÇAVDAR, Tevfik, “Devralınan İktisadi Miras”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss.1048-1060.

- ÇAVDAR, Tefik, “Cumhuriyet Döneminde Türk İktisadi Düşüncesi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss.1074-1084.
- ÇETİN, Türkan, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köy Sorununa Bakış: Köy Kanununun Çıkarılması”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.2, S.4-5, 1995, ss.29-44.
- ÇETİN, Türkan, “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrası Türkiye’nin Tarım Politikasında Arayışlar: Birinci Ziraat Kongresi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.2, S:6-7, 1996-1997, ss.213-226.
- DERNEK, Zeynep, “Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Tarımsal Gelişmeler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, S.1(1), 2006, ss.1-12.
- DUMAN, Doğan, “Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti”, **Dokuz Eylül Üniv. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.I, S.2, 1992, ss.127-141.
- EKREM RÜŞTÜ, “Sütçülük”, **İhtisas Raporları**, C.II, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1374-1424.
- EMCET YEKTA, “Tohum Islahının Vazifeleri”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.824-830.
- ERDİLEK, Neşe, “Hükümetler ve Programları”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss.967-1046.
- ERGUN, Vecdet, “Atatürk Döneminde Tarım Politikası”, **Atatürk Yolu**, C.5, S.18, Kasım 1996, ss.243-248.
- ESAT AHMET-REŞAT RAKIM, “Memleketimizde Ziraat Alet ve Makinaları”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1314-1323.
- EŞREF, “Sulama ve Kurutma”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1153-1171.
- FUAT ALİ, “Zeytinciliğimiz”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.755-759.

- GÜNAYDIN, Gökhan, “Türkiye Tarım Sektörü”, **Tarım ve Mühendislik**, S.76-77, 2006, ss.12-27.
- GÜRKAN, Ömer, “Ekonomik Hayat (Atatürk’lü Yıllar:1923-1939)”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Atatürk’ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, ss.133-140.
- H. TAHSİN, “İncir”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.474-491.
- HACIZADE MİRZA, “Türkiye’de Tohum Islahcılığı”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.801-809.
- HACIZADE MİRZA, “Buğday Fiyatlarının Tanzimi”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.810-818.
- HALİT, “Gülcülük ve İrtiyatçılık”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.258-265.
- HAMİTOĞULLARI, Beşir, “Atatürk Devletçiliği ve Ekonomik Bağımsızlık”, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişimi Semineri**, Ankara 1982, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, ss.105-132.
- HAŞİM ATLAS, “Şeker Kamışı”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.208-245.
- HULKİ, “Sebzecilik”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.937-955.
- İNCİ, İbrahim, “Türkiye’de Tarımsal Makineleşme (1923-1933)”, **Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.3, 2010, ss.119-136.
- İNCİ, İbrahim, “1923-1960 Döneminde Türkiye’de Tarım Faaliyetleri Üzerinden Alınan Vergiler”, **Sakarya Üniversitesi Fen- Edebiyat Dergisi**, 2009-I, ss.109-130.

- KALAYCI, İrfan, “Atatürk’ün Kalkınma Modeli (AKM): Günümüz Sanayisi İçin Kazanımlar” , **Maliye Dergisi**, S.156, Ocak-Haziran 2009, ss.152-176.
- KAPLAN, Leyla, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Hükümetin Milli Ekonomi Oluşturma Girişimlerine Bir Örnek”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, C.6, S.22, 1998, ss.159-164.
- (KARAOSMANOĞLU), Yakup Kadri, “Ziraat Kongresi”, **Hâkimiyeti Milliye**, 20 Kânunusani 1931, ss.1.
- KAZIM, “Fındık”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.508-555.
- KEMAL, “Pamuk”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.682-692.
- KERİM ÖMER, “Fikirlerin Merkezi”, **Sergi ve Kongre**, 12.1.1931, ss.2.
- KEYDER, Çağlar, “İktisadi Gelişmenin Evreleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss.1065-1073.
- KOÇTÜRK, O. Murat, “Cumhuriyet Döneminde Hükümetlerin ve Siyasi Partilerin Tarım ve Çiftçi Örgütlenmesine Yaklaşımları”, **Tarım Ekonomisi Dergisi**, S.15(2), 2008, ss.45-54.
- KORUM, Uğur, “1923-1929 Döneminde Türkiye’de İmalat Sanayi ve Sanayi Politikaları”, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişimi (Semineri)**, Ankara 1982, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, ss.63-78.
- LÜTFİ ARİF, “Çiçekçilik”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1030-1047.
- M.SADETTİN, “Ziraat Aletleri Sanayi”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1340-1343.
- MAZHAR, “Ağaçlama Siyaseti”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1073-1097.

- MECİT MAĞMUMİ, “Ziraata Alet”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1324-1339.
- MUTLU, Sevda ,“1930’lar Türkiye’sinde Devletçilik Tartışmaları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.8, S.1, 2007, ss.31-52.
- NADİR, “İncircilik-Kaliforniya ve Bizde”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.278-442.
- NECATİ, “Afyon”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.139-150.
- NECATİ ŞERİF, “Sebzecilik”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.967-976.
- NESİP, “Tütünlerimiz”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.4-65.
- NIHAT, “Pirinç”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.838-871.
- NIHAT ŞEVKET, “Mahsul Hastalıkları”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1251-1284.
- NURETTİN MÜNŞİ, “İtiryat Ziraat ve Sanayi”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.266-269.
- NURETTİN MÜNŞİ, “Kimyevi Gübreler”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1224-1226.
- O. PERRİN, “Türk Tütünleri”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.66-115.
- OKÇUOĞLU, Gülsevin, ÖNDER, İzzettin, “Aşarın Kaldırılması”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.10, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss.2812-2816.
- ÖLÇEN, Ali Nejat ,“1923-1938 Döneminde Birinci ve İkinci Sanayi Planları”, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişim Semineri**, Ankara 1982, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, ss.133-149.

- ÖKÇÜN, Gündüz, “İzmir İktisat Kongresi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss.1061–1064.
- ÖZÇELİK, Özer, TUNCER, Güner “Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.IX, S.1, Haziran 2007, ss.253-266.
- ÖZTÜRK, Serdar, YILDIRMAZ, Fatih “Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Çöküşü ve Atatürk Dönemi İktisat Politikaları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi**, C.10, S.2, 2009, ss.145-165.
- RAGİP ZİYA, “Fındıkçılık Nasıl Telakki Eder”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.556-574.
- RAGİP ZİYA, “Zeytinciliğimiz”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.728-754.
- RAGİP ZİYA, “Narenciye Ziraatı”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.982-1016.
- RAŞİT, “Hububat ve Bakliyat”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.792-800.
- RATİP, “Sulama”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1172-1206.
- SALİH ZEKİ, “Ziraat Tedrisatı”, **İhtisas Raporları**, C.II, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.2192-2209.
- SABİR, Hasan, “Atatürk’ün Ekonomi Anlayışı”, **Sayıştay Dergisi**, S.62, Temmuz-Eylül 2006, ss.3-19.
- ŞEVKET SÜREYYA, “Zirai Vergilerimiz”, **İhtisas Raporları**, C.II, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1912-1928.
- TEVFİK ALİ, “Ormancılığın Ziraatla Alakası”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1054-1072.
- TEVFİK SÜLEYMAN, **İhtisas Raporları**, C.II, “Karastır ve Manda”, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1750-1762.

- TOKGÖZ, Erdinç, “ Atatürk’ün Tasarruf Politikası”, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişimi Semineri**, Ankara 1982, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, ss.35-43.
- TOKGÖZ, Erdinç, “Atatürk Dönemi İktisat Politikaları”, **Atatürk’ten Günümüze Türkiye Ekonomisi**, (Editör; Bahaeddin Yediyıldız), Ankara 2002, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, ss.15-36.
- TOPÇUZADE NAZMÎ, “ İncirlerimizin Rekabet Mücadelesi”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.492-500.
- TOPUZ, Hüseyin, “Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923–1950)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, S.3, C.12, 2007, ss.377-390.
- (TÖR), Vedat Nedim, “ Ziraat Kongresini Selamlıyoruz!”, **Sergi ve Kongre**, 6.1.1931, ss.1.
- (TÖR), Vedat Nedim, “Sergiden Aldığımız En Büyük Ders”, **Sergi ve Kongre**, 7.1.1931, ss.1.
- (TÖR), Vedat Nedim, “Teknik İnkılâp”, **Sergi ve Kongre**, 11.1.1931, ss.1.
- (TÖR), Vedat Nedim, “El Birliğile”, **Sergi ve Kongre**, 13.1.1931, ss.1.
- (TÖR), Vedat Nedim, “Teşkilat İhtiyacı”, **Sergi ve Kongre**, 14.1.1931, ss.1.
- (TÖR), Vedat Nedim, “Kongre Ne Yapılması Lazım Geldiğini Gösterdi”, **Sergi ve Kongre**, 18.1.1931, ss.1.
- (TÖR), Vedat Nedim, “Zirai Rasyonelleştirme”, **İhtisas Raporları**, C.II, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.2436-2445.
- TRAK, Ayşe, “Liberalizm-Devletçilik Tartışması (1923-1939)”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, İletişim Yayınları, İstanbul 1983 ss.1085-1089.
- TÜRK, İsmail, “Atatürk ve Türk Mali Sistemi”, **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye’nin Ekonomik Gelişmesi Semineri**, Ankara 1982, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, ss.7-21.

- VİBERMAN, “Türkiye Balıkçılığının Yeniden Tanzimi”, **İhtisas Raporları**, C.II, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.1868-1889.
- YAŞAR, “Hububat (Ekinler)”, **İhtisas Raporları**, C.I, İstanbul 1931, Ahmet İhsan Matbaası, ss.768-791.
- YILDIRIM, Seyfi, “Meşrutiyetten Günümüze Bir Hukukçu ve Siyasetçi: Mustafa Şeref Özkan (1885–1938)”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C.5, S.4, Aralık–2008, ss.122-142.
- YUNUS NADİ, “Beynelmilel Sergilere İştirak Etmeliyiz”, **Cumhuriyet**, 31 Kânunusani 1931, ss.1.
- YUNUS NADİ, “Budapeşte Sergisine İştirak Ediyoruz”, **Cumhuriyet**, 15 Şubat 1931, ss.1.

TEZLER

- AYTEKİN, Ece, İzmir İktisat Kongresi’nden Dünya Ekonomik Bunalımına İzmir’de Tarımsal Etkinlikler, **Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2009.
- ÇETİN, Türkan, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Köylü Politikası (1923-1950), **Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1997.
- SEMİZ, Yaşar, 1929-1938 Döneminde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1991.

EKLER

EK:1

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

16/8/930

2850

Müfettiş Beylere T. n. n. n.

Millî sanayiimizin inkişafı maksadile Ziraat kongre-
sının 5/Ka.S/93I de Ankarada toplanmasına karar veril-
diği ve bu toplanışın dengar olan ehemmiyeti dolayisi-
ile Fırkamız teşkilatının tarafından mahallî ziraat
odalarının harekete getirilmesi;millî iktisat ve tasarru-
f cemiyeti riyasetinden varidolan bir tahriratta rica
olunmaktadır.Arz ve bilvesile takdimi hürmet ey-
lerim Ef.

490	01				1	4	2
-----	----	--	--	--	---	---	---

18-8-930

4 + 1 Ziraat Kongresi T. n. n. n.

**MİLLÎ İKTİSAT VE TASARRUF
CEMİYETİ**

CEMİYET ADI
CEMİYET ADI

Umumi Merkezi : Ankara
Telgraf adresi : MİT
Telefon : -

Ankara 5 - 8 - 1930

.N : 1149

Halk fırkası Umumi kâtipliğine :

Cemiyetimizin teşebbüsü ve İktisat vekâletinin tasvibile
5 Kanunusani 1931 de Ankara'da toplanacak olan Ziraat
kongresi taahhütnamesini leffen takdim ediyoruz.

Fırka müfettişlerinin ve mutemetlerinin mıntakaları dahi-
lindeki ziraat odalarını harekete getirmeleri için bu
kongrenin ehemmiyeti hakkında fırkamızca tenvir buyurul-
maları ricasıle hürmetlerimizi arz ederiz efendim.

Hamış:

Ziraat odalarına yaptığımız
tamim bir sureti melfuftur.

Kongreye davet olunan Ziraat
odalarının listesi beraberce
takdim edilmıştır.

Umumi kâtip

İzmir meb'usu

M. P. K.

490 01 1 4 3

C. I.	
8. AGUSTOS 1930	
2850	LMH

1923-1924 YILI
CUMHURİYET ARŞIVI

Edirne, Uşak, Kırklareli, Lüleburgaz, Tekirdağ, Çorlu, Şarköy, İstanbul, Çatalca,
Silivri, İsmi, Adapazarı, Hendek, Gayve, Bolu, Düzce, Bursa, Gemlik, Karacabey, Erdek,
M.K. Paşa, Çanakkale, Gelibolu, Bozcaada, Balıkesir, Bandırma, Ayvalık, Edremit, İzmir,
Bergama, Urla, Ödemiş, Manisa, Akhisar, Kasaba, Salihli, Alaşehir, Kütahya, Uşak, Boğla,
Bakışehir, Bilecik, Afyonkarahisar, İsparta, Bordo, Milas, Bodrum, Köyceğiz, Marmaris,
Fethiye, Aydın, Söke, Nazilli, Denizli, Antalya, Alaiye, Kınıklı, Fenike, Aksaray, Niğde,
Bor, Nevşehir, Konya, Karaman, Akşehir, Ereğli, Silifke, Mersin, Tarsus, Adana, Kozan,
Cebelibereket, Çayhan, Dörtöy, Kırşehir, Ankara, Polatlı, Beypazarı, Zonguldak,
Bartın, Safranbolu, Kastamonu, İnebolu, Taşköprü, Tarsus, Sinop, Boyabat, Çankırı,
Çorum, Yedigöller, Sivas, Kayseri, Pınarbaşı, Tekat, Zile, Erbaa, Samsun, Çarşamba, Terme,
Bafra, Amasya, Merzifon, Ordu, Ünye, Fatsa, Giresun, Kümüşhane, Bayburt, Şarkıkarahisar,
Taramon, Rize, Artvin, Kars, Ardahan, Iğdır, Sarıkamış, Karsın, Erzurum, Erzincaş,
Elazığ, Diyarbakir, Mardin, Sa'rat, Urfa, Birecik, Gaziantep, Keli, Behşi, Malatya,
Kamaliye, Arapkir, Maraş, Elbestan,

490	01			1	4	3
-----	----	--	--	---	---	---

Ziraat Odası Reisliğine :

Muhterem efendim ;

Cemiyetimizin teşebbüsile 22 Nisan 1930 tarihinde toplanan " Sanayi Kongresi " millî sanayiimizin bu günkü vaziyetini tetkik etmek ve inkişafı için alınması lâzımgelen tetbirleri tespit etmek hususunda pek büyük bir hizmet etmiştir. Bundan cesaret alan Cemiyetimiz,şimdi bir de "Ziraat Kongresi " toplamaya karar vermiştir.Leffen takdim olunan talimatname mucı - bince derhal faaliyete geçmeniz ve mahallî Kongreler akdine teşebbüs etmeniz Kongrenin muvaffakiyeti için ehemmiyetle mercudur. Muhitinizde bu Kongrenin ehemmiyetile mütenasip bir alâka uyan - dıracağınızı kuvvetle ümit ederek faaliyetiniz hakkında bizi muntazaman haberdar etmeniz ricasıle hörmetlerimizi arzeyleriz efendim .

Umumî kâtip

İzmir meb'usu

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Birinci **Ziraat Kongresi**

Talimatname

5 — İkinci Kânun
1931

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti
Umum Merkezi

ANKARA

430	01			1	4	3
-----	----	--	--	---	---	---

Ziraat kongresi talimatnamesi

Başlangıç

Tediye müvazenemizdeki sürekli **açık** neticesinde millî paramızın seneden, seneye düşmesi ve bu sukutun bilhassa son senelerde aldığı sür'at Devleti ve halkı mukabil tetbirler almağa mecbur bıraktı. Paramızın kıymetlenmesi ve istikrarı ancak tediye müvazenemizdeki açığın kapanmasına bağlı olduğu artık herkesce anlaşıldı.

Biliyoruzki, tediye müvazenemizdeki açığın en mühim kısmı **ticaret** müvazenemizdeki açıktan ileri gelmektedir. İthalâtımızın ihracatımıza nisbetle her sene aşağı yukarı elli milyon lira **fazla** oluşu yaranın özünü teşkil ediyor. İşte her şeyden evvel tedavisi icap eden hastalık buradadır.

Bu hakikati faaliyetine esas ittihaz eden **Cemiyetimiz** " yerli mallarımızın miktarını çoğaltmağı, cinslerini metanet, zarafet, nefaset, itibarile yabancı mümasil mallar derecesine getirmeğı ve fiatlarını ucuzlatmağı " en mühim gayelerinden biri olarak kabul etmiştir.

Bu gayelerin tabakkuku için Cemiyetimiz ithalât eşyamızın en mühim rüknünü teşkil eden **sınai** mamulât olduğuna göre 22 Nisan 1930 tarihinde bir **Sanayi kongresi** davet etmiş ve bu suretle millî sanayiimizin bu hedeflere doğru inkişafını temin edecek şartları ve esasları **tespit** etmiştir.

İhracatımızın sıklet merkezi ise **ziraate** dayanmaktadır. Ticaret müvazenemizdeki açığı bir taraftan memleketimizde inkişafı mümkün olan sanayiin takviye ve himayesile **ithalâtımızı**

azaltmağa çalışarak ve diğer taraftan da zirai mahsulatımızın **ihracatını** çoğaltarak kapatabiliriz. Halbuki ihracat mahsulatımız dünya piyasalarında seneden seneye artan bir **rekabet** le karşılaşiyor. O halde ihracatımızın artması demek **dünya** piyasalarında rekabet kabiliyetimizin yükselmesi demektir.

Sadece zirai mahsulatımızı **kemiyet** itibarile çoğaltmak bu gayenin tahakkukuna kâfi gelmez. Ancak dünya piyasalarının **istediği** şartlara uygun bir tarzda ihracat mallarımızın istihsalini ve sürmüaü temin edersek rekabet kavgasında muzaffer olmağı ümit edebiliriz.

İşte **Cemiyetimiz** bu basit fakat hayati bir ehemmiyeti haiz olan hak'katin icap ettirdiği tetbirleri tespit edebilmek gayesile bir de " **Ziraat kongresi** „ davet etmeğe karar vermiştir. Biz bu Kongreye hazırlanırken aynı zamanda bütün dünya ziraateiliği de bir **buhran** içinde bulunmaktadır.

Bütün alâmetler, memlketimiz ziraatinin bu buhrandan bil hassa **muztarip** olacağına işaret etmektedir.

Böyle nazik bir vaziyet içinde **mütahassıs** şahsiyetlerin ve iş adamlarının bir araya gelerek toprak işlerimizi memleket mık yasında tetkik etmesi ve kararlar alması, hiç şübhesiz ki, **faydal** neticeler verecektir.

Yalnız millî iktisadımızı değil, doğrudan doğruya **her** çiftciyi ferdî ve şahsî menfaatleri itibarile de alâkadar eden bu mühim davanın en esash ve ilmî bir tarzda tetkiki içi bütün alâkadar şahısların ve teşekküllerin bu teşebbüsü kuvvetle **himaye** etmeleri bir vatan borcudur.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti
Umum Merkezi

- 1 — Ziraat kongresi 5 kanunusanide Ankara'da saat 11 de açılacaktır.
- 2 — Kongrenin esas ruznamesi :

- 1 — İstihsal şartları.
- 2 — Ziraî kredi.
- 3 — Ziraî vergiler.
- 4 — Fiat teşekkülü.
- 5 — Satış teamülleri.
- 6 — Standart ve ambalaj meseleleri.
- 7 — Ziraî teşekküller.
- 8 — Ziraî asayiş.
- 9 — Ziraî tahsîl ve ziraî neşriyat
- 10 — Nakliye tarifeleri.
- 11 — İktisadî yollar.
- 12 — Muafiyetler ve teşvikler.
- 13 — Ziraî kanunlar.
- 14 — Havacılık.
- 15 — Umumî meseleler

3 — Ziraat odaları; çiftçilerin bu ruzname etrafında hazırlanmalarını temin maksadile mütakalarındaki ziraat erbabının mümessillerini ve bu işlerle alakadar iktisatçıları ve mütehassısları mahalli Ziraat kongreleri akdine davet edeceklerdir.

4 — Mahalli kongrelerde her mütikanın belli başlı ziraat şubeleri için ayrı ayrı encümenler ayrılacaktır. Messlâ Tütün encümeni, Pamuk encümeni, Üzüm encümeni, Afyon encümeni, Hububat encümeni v.s. gibi .

5 — Bu encümenler ruznamenin her maddesine ayrı ayrı temas ederek raporlar hazırlayacaklardır.

6 — Bu raporların esaslı ve ilmi bir tetkik mahsulü olması Kongrenin muvaffakiyeti için en mühim şarttır. Adedi malûmata, muhtelif seneler ve bize mümasil memleketlerle mukayeseli müşahedelere çok ehemmiyet verilmesi icap eder .

7 — Bu raporlar, her ziraat şubesine ait encümende etrafıca münakaşa ve müzakere edildikten sonra son ve kat'i şeklini almış olacaktır .

Raporlar, yazı makinesile temiz ve yalnışsız bir tarzda teksir edilerek üç nüsha olarak Cemiyetimizin Merkezine Kongreden en aşağı bir ay evvel gönderilecektir .

Raporların terkipsiz ve sade türkçe yazılması rica olunur .

8 — Her muntakanın muhtelif ziraat şubeleri erbabı kendi aralarından bir veya iki Kongre murahhası seçeceklerdir. Her ziraat şubesinin hiç olmazsa bir murahhasla temsili çok arzu edilir. Bu mümkün olmadığı takdirde bir muntakanın murahhasları, kendi ziraat şubelerine ait raporlar ve salâhiyetnamelerle beraber diğer murahhas gönderemiyen ziraat şubelerinin raporlarını ve salâhiyetnamelerini hâmil olmalıdırlar.

9 — Seçilen murahhasların isim ve adresleri 5 kânunuevvel 1930 tarihine kadar Cemiyetimizin Ankara Umum Merkezine bildirilmelidir. Aynı zamanda, Merkez tarafından doldurulup gönderilecek olan murahhas vesikalarına yapıştırılmak üzere ikişer kâğıt'a fotoğraf ta yollanmalıdır. Bu vesikalar tenzilatlı tarifelerden istifade hakkını verecektir.

Ruznamenin izahı

1 — İstihsal şartları

a — Her mntakadaki belli başlı ziraat şubelerinin (her encümen kendine ait olanın) ekim sahasının dönüm olarak miktarı? Bilhassa bu saha azalıyor mı çoğalıyor mı? Azalma veya çoğalma sebepleri? Muhtelif senelerde dönüm başına alınan mahsul miktarı?

b — Mntakada kullanılan ziraat aletleri ve makineleri nelerdir ve tipleri hangileridir? (zer, hasat, harman ve nakil aletleri)

Yeni aletler ve makineler kullanılıyor mı? Kullanılıyorsa, bunların miktarı gittikçe artmaktadırmı? Artmıyorsa sebebi? Kullanılmıyorsa veya kullanılırken terk edilmişse sebepleri? Memleket dahilinde mamul aletler ne netice vermiştir? Köylü yeni aletlerin ve makinelerin faydalarını ve kolaylıklarını anlamış mıdır?

c — Toprağın gübrelenme işleri nasıldır? Gübre ihtiyacı ne dereceye kadar temin edilebiliyor? Temin edilmiyorsa sebebi? Kullanılan gübrelernin cinsleri ve kullanma tarzları? Köylüde muhtelif gübrelerin temin ettiği faydalar hakkında bir fikir var mı?

d — Tohum nasıl intihap ve tedarik olunur? Tohumu toprağa atmadan evvel bir temizleme, ilaçlama ameliyesi yapılıyor mu? Eyi tohum lüzumu anlaşılmışsa tedarikinde müşkilat var mı? Varsa nelerdir? Eyi tohumların ikamesine mi, yoksa eski tohumların ıslahına mı ihtiyaç var? Bunun yolları? Eyi tohum mefhumu, eyi tohuma rağbet köylüde ne dereceye kadar inkişaf etmiştir?

e — İstihsal işlerinde bilhassa hangi iş hayvanları kullanılmaktadır?

Bunların iş kabiliyeti? Halen zer, hasat, harman, ve nakil işlerinde kullanılan hayvanların yerine diğer cins hayvanların ikamesine ihtiyaç var mı? Varsa nelerdir? Eger ikame ameliyesi yapılmakta ise alınan mütisbet veya menfi neticeler? Hayvanların besleme ve bakım tarzı nasıldır?

f — Mntakanızdaki başlıca nebatat hastalıkları, haşarat ve muzur hayvanlar nelerdir? Bunlar artıyor mu? eksiliyor mu? Mücadele şekilleri nasıldır? Nasıl olmalıdır? Mevcut mücadele teşkilatı nelerdir? Alınan

neticeler ? Nebatat hastalıkları, haşarat ve muzur hayvanlarla ilmi bir tarzda mücadele teşebbüsleri köylü tarafından ne dereceye kadar rağbet ve himaye görüyor?

g — Mintakanızda hakim olan ziraat tarzı (kurak ve sulak) nedir? Sulama tarzları (cedvel, dolap, arteziyen, santrifüj v. s.)? Alınan neticeler?

Sulama ihtiyacı? Ufak bataklıkları kurutmak teşebbüsü var mı? Ufak bataklıkları kurutmak, ufak derelerin sellerinden vukua gelen tahribatın önüne geçmek için ne gibi mevzuata ihtiyaç vardır? Ziraatte su taksimatı teammülleri nedir? Islah çareleri?

h — Mintakanızda hakim olan toprağı işleme şekilleri (toprak sahibi tarafından mı işlenir, icara ve yarıcılara mı verilir?)

Mintakanızda büyük çiftcilere, orta çiftcilere ve küçük çiftcilere düşen vasati toprak dönümü miktarı? Ortakcılık, yarıcılık şartları nelerdir? Arazi sahipleriyle yarıcılar ve amele arasındaki işe müteallik münasebetlerde cari olan teamüller? Köylü, istihsalile yalnız kendi ihtiyaçlarını mı tatmin edebiliyor yoksa pazarlara da sevk edebiliyor mu? Pazarlara sevkîyat yapabilen köylü işletmelerile daha ziyade ancak kendi ihtiyaçlarını tatmin edebilenlerin bir birine nisbeti nedir?

2 — Ziraf kredi

a. — Mevcut kredi teamülleri : Köylü nasıl borç para alır? Bu parayı nerelerden ve ne şartlarla alır? Borç aynen mi yoksa nakden mi ödenir?

Senet teati edilir mi? Köylünün yaptığı istikraz işlerinde senelik faiz seviyesi vasati ne tahmin edilmektedir? Murabahacı, borca para alan köylünün tediye kabiliyetini nazarı itibara alır mı? Yoksa köylünün arazisine, davarına ve sair istihsal vasıtalarına konmak için borcu bir vesile olarak mı kullanır? Köylünün umumiyet üzere borcuna karşı riayet derecesi?

(Murabaha kredisinin şekilleri, şartları ve t. sirleri hakkında verilek malûmatın mümkün olduğu kadar mufassal ve müdellel olması - mes'elenin büyük ehemmiyetine mebni - bilhassa rica olunur).

b — Mintakanızda kredi kooperatifleri var mı? Varsa teşkilatı ve faaliyeti hakkında müdellel ve adedi izahat?

c — Mahallî bankalar hangileridir? Bunların ziraate olan yardımlarının mahiyeti, şartları ve ikraz şekilleri hakkında izahat ?

3 — Ziraat vergileri :

a — Mevcut ziraî vergilerin miktar ve nisbet ve cibayet tarzları ? Bunların istihsal üzerindeki tesirleri ?

b — İhracat vergisinin tesirleri ? (muamele vergisi)

4 — Fıat teşekkülü

a — Mahsulün maliyet fiyatını teşkil eden unsurlar nelerdir? Dönüm başına vasatî maliyet fiyatı nedir? Bu fiyat artıyor mu, azalıyor mu?

[Her mahsul için ayrılan encümen, o mahsulün dönüm başına vasatî maliyet fiyatını teşkil eden muhtelif unsurları ayrı ayrı kıymetlendirerek göstermelidir. Bu nokta, rekabet kabiliyetimizin üzerinde şiddetle müessir olduğu için verilecek cevapların azamî dikkat ve vuzuhla verilmesi ehemmiyetle rica olunur.]

b — Arazi fiyatları dönüm başına (sulu susuz, işlenmiş işlenmemiş nakliye vasıtalarına ve pazarlara yakın, uzak) nedir? Arazi fiyatları yükseliyor mu, düşüyor mu? yükselme veya düşmenin sebepleri? Bu hususta muhtelif senelere ait rakkamlarla misaller verilmesi?

5 — Satış teamülleri.

a — Mahsul, köylü tarafından yerinde mi, pazarlarda mı, yoksa ber-sada mı satılır?

b — Mahsulün idrakinden evvel satılması vaki midir? vakise hangi sebepler altında ve ne şartlarla?

c — Muhtelif satış şekillerinin müstahsil lehine veya aleyhine tesirleri nedir?

d — Muhtelif satış tarzlarına göre satış fiyatlarının muhtelif senelerde seyri misaller ve rakkamlarla izah olunmalıdır. (En aşağı beş senelik seyrin gösterilmesi rica olunur.)

e — Pazarlarda (Loncalarda) borsalardaki satış teamülleri hakkında malûmat ? Bunların tenkidi.

f — Mahsulün, müstahsil lehine değer fiatile satılabilmesi için ne gibi tetbirler düşünüyorsunuz?

6 — Standart ve ambalaj meseleleri .

a — Mahsulün standartlaştırılması lâzım mı? bunun faydaları ve müşkilatı?

b — Mahsulün standartlaştırılması için teşebbüsler var mıdır? varsa alınan neticeler?

c — Mahsulün tağşiş şekilleri nelerdir? bununla mücadele ediliyor mu Ediliyorsa nasıl ediliyor? Nasıl edilebilir? Tağşişin satış şartları ve fiyatları ve rekabet kabiliyetimiz üzerindeki tesirleri ?

d — Ambalajda muayyen usullere ve şekillere riayet olunuyor mu?

e — Ambalaj tazlarmızın rekabet kabiliyetimiz üzerindeki tesirleri?

f — Ambalaj şekillerimizi ıslah için teşebbüsler var mıdır?

7 — Ziraî teşekküller .

a — Mıntakamızdaki mevcut ziraî teşekküller. (Ziraat odaları, Ziraat cemiyetleri Kooperatifler v. s.) bunların faaliyetleri, faydaları ve ıslah çareleri .

b — Köylüyü kooperatif teşkilâtına sevk için ne gibi tedbirler düşünüyorsunuz?

c — Köylünün kendi kendine teşkilatlanma teşebbüsleri var mıdır? (Müşterek makine mübayaası, alım satım kooperatifleri teşkili, müşterek anbarlar tesisi, müşterek nakliyat v. s.)

8 — Ziraî asayiş

a — Hayvan hırsızlığı ve mahsulâta hayvanlar tarafından yapılan zararlar var mıdır? Mevcut kanunlar ve bunların tatbiki ziraî asayiş ne dereceye kadar temin edebiliyor? Ziraî asayiş temin için mahalli ne gibi teammüller mevcuttur? Bunlar maksadı ne dereceye kadar temin ediyorlar? Ziraî asayişin teessüsü için ne gibi tedbirler düşünüyorsunuz?

9 — Ziraî tahsil ve ziraî neşriyat.

a — Ziraat memurları köylüyü tenvir ve ikaz hususunda ne derece faal ve müessir olabiliyorlar? Ziraat memurlarının müfit bir tarzda faal olabilmeleri için ne düşünüyorsunuz?

b — Büyük çiftçiler oğullarının ziraat tahsil etmeleri için alâka gösteriyorlar mı?

c — Ziraat mekteplerimizin yetiştirdiği ziraatcilerin çahşına tarzlarından istifade ediyor musunuz?

d — Bu günkü zirai tahsil sistemimiz hakkındaki düşünceleriniz ve ıslahına dair teklifleriniz ?

e — Çiğinin zirai bilgisini yükseltmek için ne gibi tetbirler ittihazı lâzımdır?

f — Mevcut zirai neşriyattan köylü istifade ediyor mu ? Nasıl olmalıdır ?

10 — Nakliye tariffeleri .

a — Kara ve deniz nakliye tarifelerinin ziraatımız üzerindeki tesirleri? (Misaller ve rakamlarla)

b — Ziraatımızın rekabet kabiliyetinin artması için nakliye tarife lerinde yapılması lâzım gelen tadilat hakkında müsbet teklifler?

11 — İktisadî yollar .

a — Mıntakamızda mevcut yollar (Deniz yolları, şoseler ve köy yolları) ve köprüler ihtiyacı temin ediyor mu?

b — Mıntakamız mahsullarının daha ziyade ve daha kolay kıymet lenmesini temin için sahil iskelelerle şimendüfer istasyonları istikame- tinde en kısa olarak hangi yollara ihtiyacımız vardır?

12 — Muafiyetler ve teşvikler .

a — Mevcut gümrük sistemimizin zirai mahsulatımıza temin ettiği himayeler kâfi midir? Kâfi değilse niçin? Ne gibi tadilata ihtiyaç vardır

b — Mevcut muafiyetlerin tesirleri?

Elyevm alâtı ziraiye gümrük resminden muaftır. Traktörlerde ve su tu- lumbalarında kullanılan gazyağı ve benzin ile haşarat ve emrazının tedavi- sinde kullanılan ilaçlar ve üzüm kurutmasında kullanılan potasa ait resim vekâlet bütçesinden tesviye olunmaktadır. Bu hususta vekâlet senevi bir mil- yon dört yüz bin lira kadar muavenet etmektedir.

Köylünün bunlardan istifade nisbetleri? Daha ne gibi muafiyetlere ihtiyaç vardır?

c — Mevcut teşvik şekillerinin tesirleri?

Amerika asma fidanlıkları, keزالık meyveli ve meyvesiz fidanlar da Vekâlet tarafından herkese meccanen verilmek- tedir.

İyl ipek kozası yetişdirenlere vekâlet mükâfat vermek- tedir. Meyve baçelerini fennî bir surette idare edenlere

mükâfat verilmektedir. İpekçiliğin inkişafını temin için lââkal on dönüm vüsatinde dutluk te'sis edenlerin başeleri beş sene vergiden muaf olduğu gibi ayrıca sahiblerine de nakdî mükâfat verilir.

Dahilî sergilerde takdire mazhar olmuş her nevi zirai mahsullar yetiştirenlere nakdî mükâfatlar verilir. Vekâletin memleketin muhtelif mahallerinde açtığı ipekçilik kurslarında muvaffak olanlara da ayrıca mükâfat verilmektedir.

Bunlardan istifade tarzları? Bu husustaki temenniler?

13 — Zirai kanunlar:

a — Mevcut Zirai kanunlarımız ihtiyaca kâfi midir? Tatbik tarzları nasıldır? Bu husustaki temenniler?

14 — Hayvancılık :

İrat hayvanları: Koyun, tiftik, karakeçi, karasığır, manda, Kümes hayvanları, beygir, arı, av hayvanları - Eteçilik, yağçılık, yumurtacılık, balçılık, dericilik, kürkçülük, boynuz ve bağırsakçılık.

a — Mıntakanızda irat hayvanlarının hangileri vardır? senelere göre miktarı? Bu miktarlar artıyor mu azalıyor mu? Artma veya azalmanın sebepleri?

b — Bu hayvanların re's başına verim kabiliyeti nedir?

c — Bakım tarzları? (Ağıl, ahır, kümes, kovan, şekilleri - mümkün ise resimlerle - ve besleme şartları)

d — Bu hayvanların mahsulâtından istifade tarzları? Bu mahsulâtın kemiyeti ve keyfiyeti hakkında müdellel izahat? Hayvan mahsulâtının tağşis şekilleri, satış fiyatları üzerindeki tesirleri ve bununla mücadele şekilleri?

e — Hayvanatın ve mahsulâtın ıslahı hakkında düşünceler ve teklifler?

15 — Umumî mes'eleler :

a — Mıntakanızda halen müteammim olan ziraat şubeleri nelerdir? Bunların, kabilse en aşağı beş senelik istihsal sahaları miktarları ve kıymetleri bildirilmelidir?

b — Mıntakanızda en ziyade iktisadî ve kârlı bir tarzda inkişafa müsait olan ziraat şubeleri hangileridir?

c — Halen mahdud bir kaç mahsule bel bağlayan muntakalarda istihsal nevilerinin çoğalmasını temin için ne yapmalıdır ?

Mıntakanız için hangi neviler mevzuubahsolabilir ?

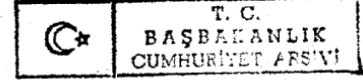
d — Ekilebilir saha ile ekilen sahaların dönüm olarak miktarı ? Münavebe usulü tatbik olunuyor mu ? Olunuyorsa ne şekilde tatbik olunuyor ?

e — Köylünün mesken şeraiti? Sıhhi vaziyeti? Giyinme ve beslenme tarzları ? (Mümkün ise köylü evi , köylü tipi - erkek, kadın ve çocuk fotoğrafları)

f — Diğer umumî ihtiyaçlarınız ?

EK:2

T. C.
BAŞVEKÂLET
MÜAMELAT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube :
Sayı : 72181

KARARNAME

Ankarada içtima edecek Ziraat kongresine iştirak maksadiyle x
25/12/930 dan 31/1/931 tarihine kadar Ankaraya gelecek ve Ankaradan
dönacak olan Millî İktisat ve tasarruf cemiyeti Murahhaslarının %50
tenzilâtla seyahat etmeleri ; Mafîa Vekâletinin 21/10/930 tarih ve
2612 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri
Heyetinin 9/II/930 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur .

9/II/930

REİSİCUMHUR

Gazi M. Kemal

Bş. V.

İsmet

Ad. V.

Ahmet Kemal

M. M. V.

M. M. V.

Da. V.

S. V.

Ha. V.

İsmet

Ma. V.

Hasta

Mt. V.

Mt. V.

Na. V.

Na. V.

İk. V.

İk. V.

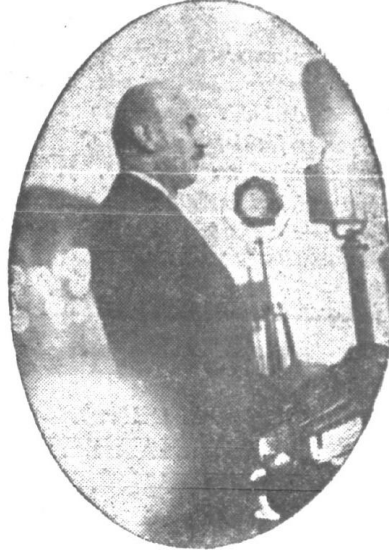
S. İ. M. V.

S. İ. M. V.

030 18 01 02 15 73 6

EK:3

Hâkimiyeti Milliye, 6 Kânunusani 1931, s.1.

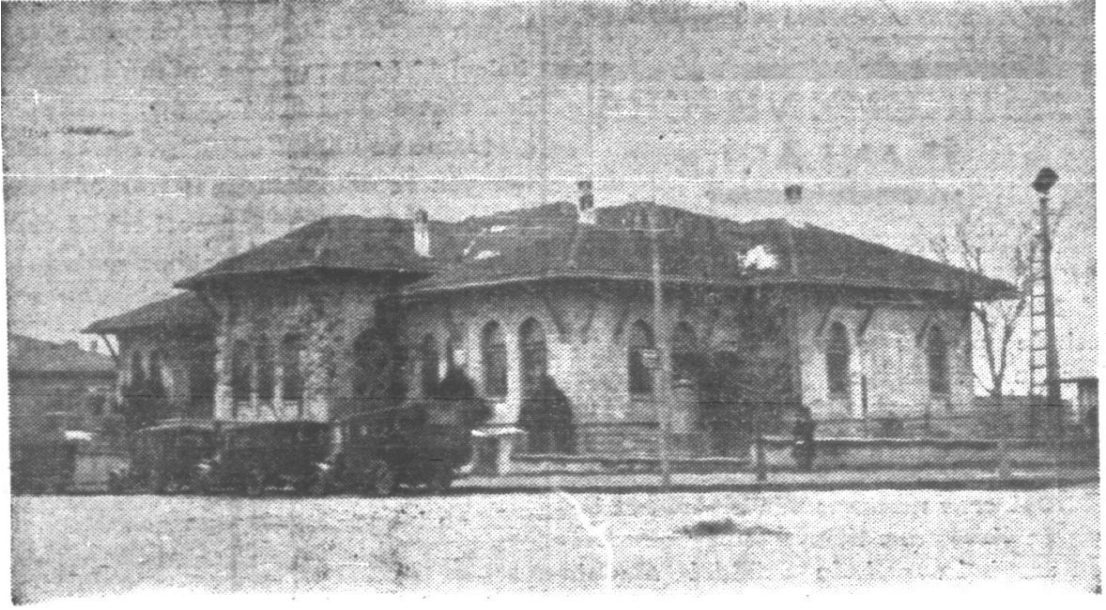
MUSTAFA ŞEREF B.

Birinci Ziraat Kongresi'nin açılış konuşmasını yapan
İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey.

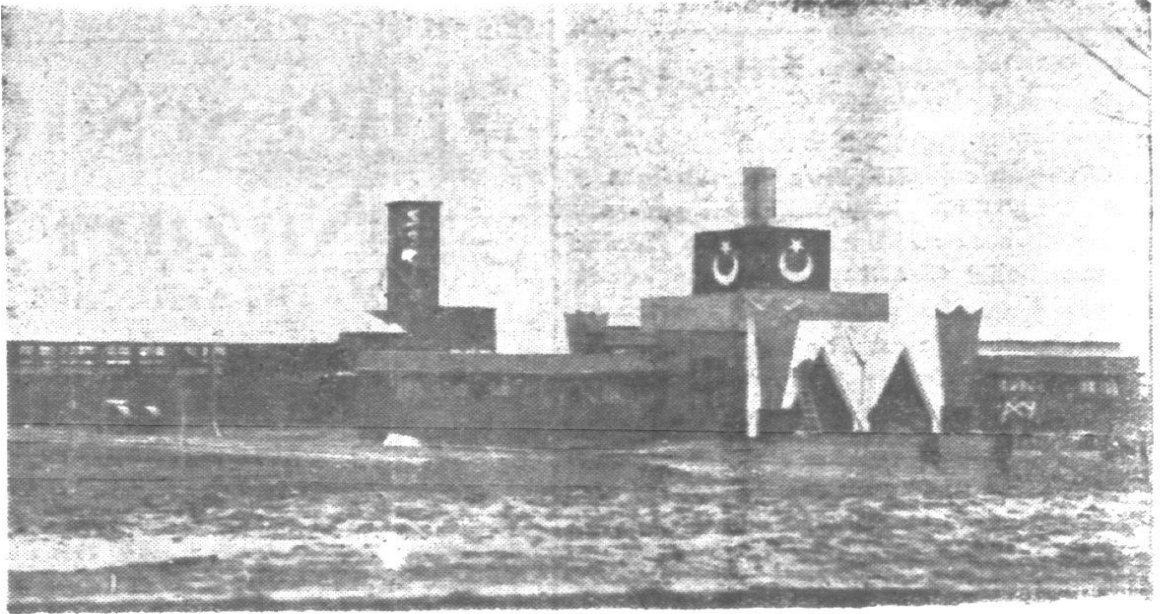
İZMİR MEBUSU RAHMÎ B.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti umum kâtibi İzmir mebusu ve Birinci
Ziraat Kongresi başkanı seçilen Rahmî Bey

Bu sabah Ziraat Kongresinin açılmış olduğu Cümhuriyet Halk Fırkası

Ziraat Kongresi'nin açıldığı Cumhuriyet Halk Fırkası
Hâkimiyeti Milliye, 6 Kânunusani 1931.s.8.

Bugün açılacak olan Beynelmilel ziraat teknik sergisinin dıştan görünüşü.

Ziraat Kongresi'yle birlikte açılan Beynelmilel Ziraat Teknik sergisi
Hâkimiyeti Milliye, 6 Kânunusani 1931. s.8.

Sergide Macar pavyonunda teşhir edilen eserlerden bir kısım

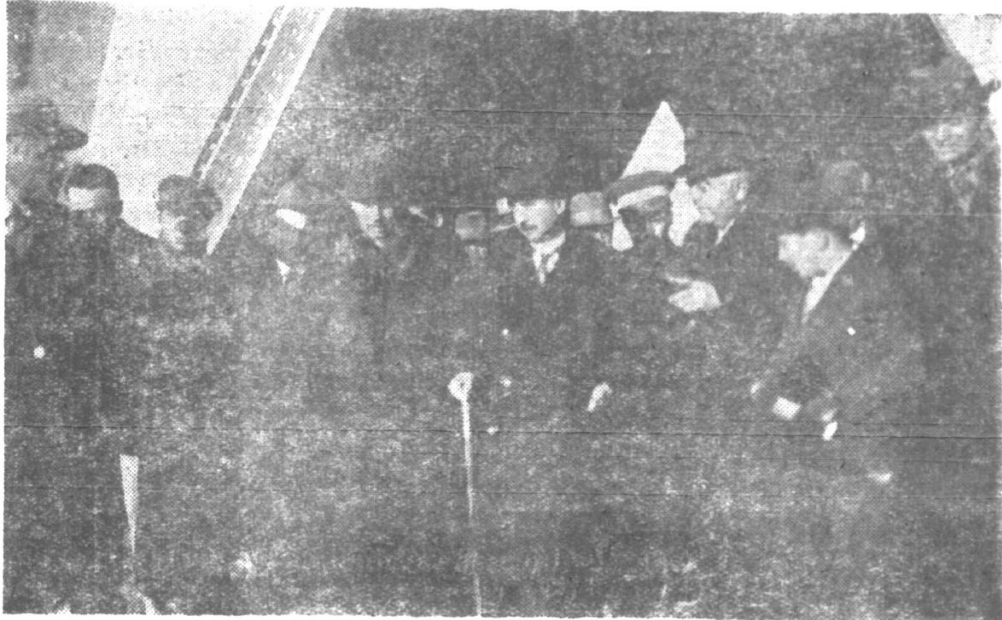
Ziraat Sergisi'nde Macar Pavyonu
Hâkimiyeti Milliye, 6 Kânunusani 1931. s.8.

EK:4

Hâkimiyeti Milliye, 7 Kânunusani 1931, s.1.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti umum kâtibi İzmir mebusu ve Birinci Ziraat Kongresi başkanı seçilen Rahmi Bey açılış konuşmasını yaparken

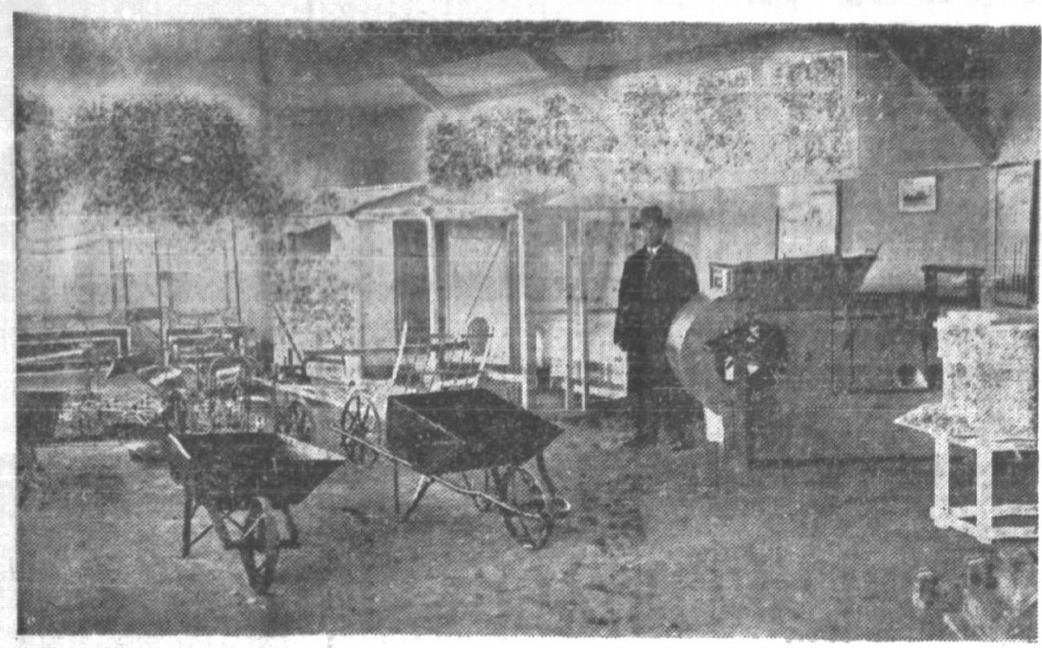
„Kâzım ve İsmet paşalar sergide.

Kazım ve İsmet Paşalar Ziraat Teknik Sergisi’ni gezerken

EK:5

Hâkimiyeti Milliye, 11 Kânunusani 1931,s.8.

Ziraat Sergisi'nden basına yansıyan fotoğraflar

Ziraat sergisinde Türk paviyonunda.

Ziraat sergisinde Rus paviyonundan bir köşe.

Ziraat sergisinde Rus pavyonunda.

Ziraat sergisinde Rus pavyonunda bir köşe.

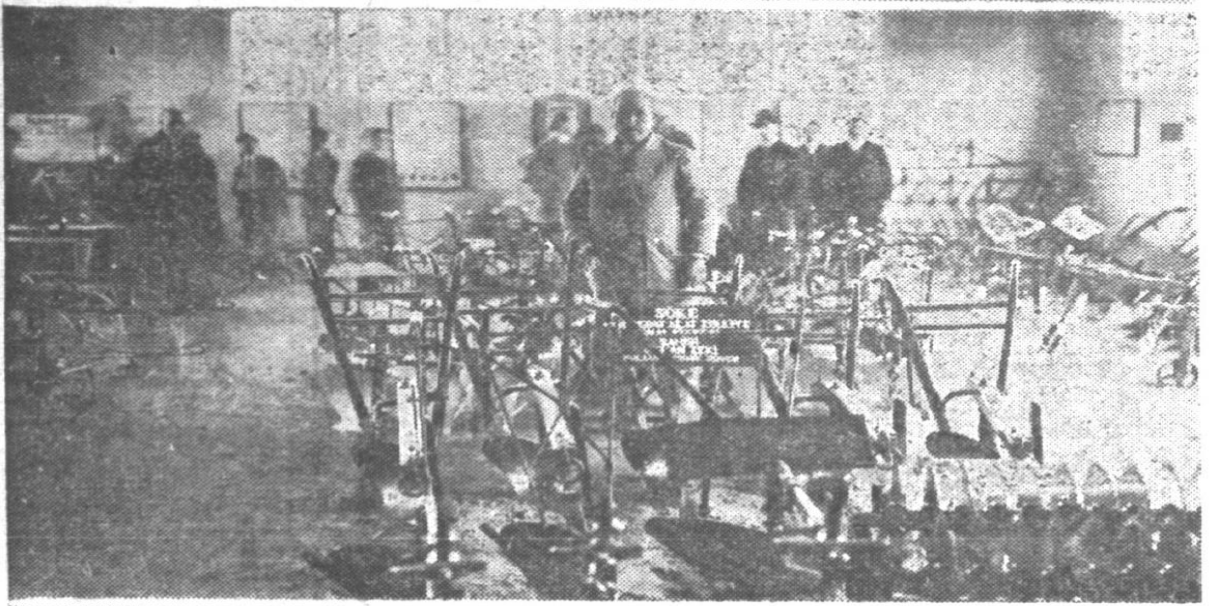
EK:6

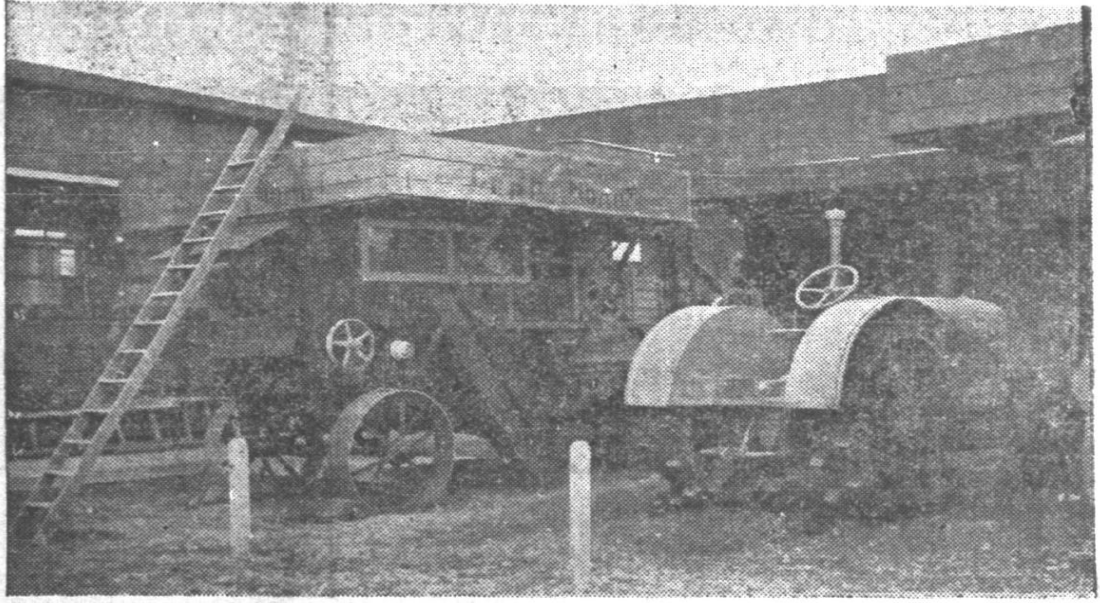
Hâkimiyeti Milliye, 13 Kânunusani 1931, s.8.

ZİRAAT KONGRESİ AZALARI.

Ziraat Sergisi'nden basına yansıyan fotoğraflar

Ziraat Sergisi intibalarından.

EK:7

Hâkimiyeti Milliye, 13 Kânunuevvel 1930, s.6.

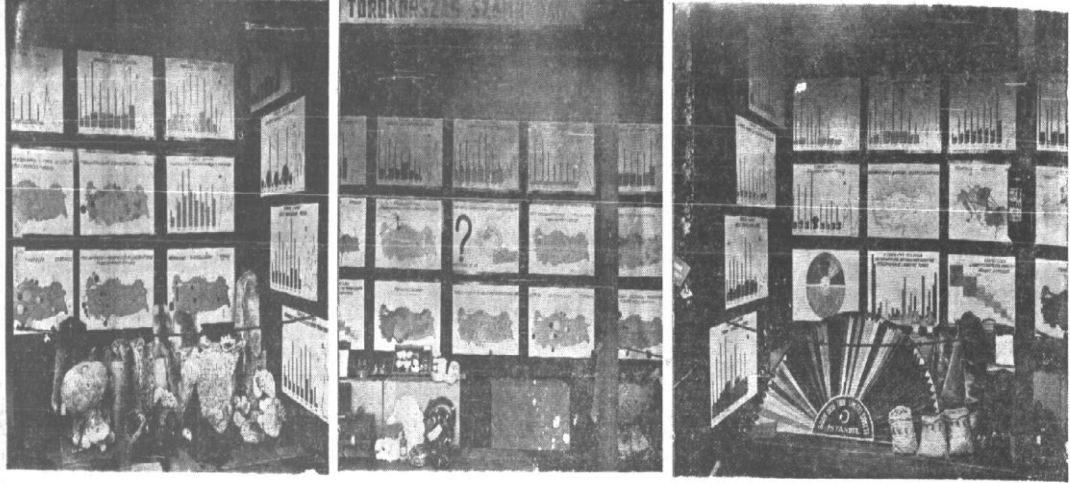
Tasarruf haftasında vitrin müsabakasına katılan mağazalardan örnekler;

EK:8

Hâkimiyeti Milliye, 10 Haziran 1931, s.8.

Budapeşte Sergisi'nde Türk Pavyonu'na ait fotoğraflar

Adetlerle Türkiye kögesi: İktisadî hayatımızın muhtelif safhalarına ait grafikler ve haritalar.

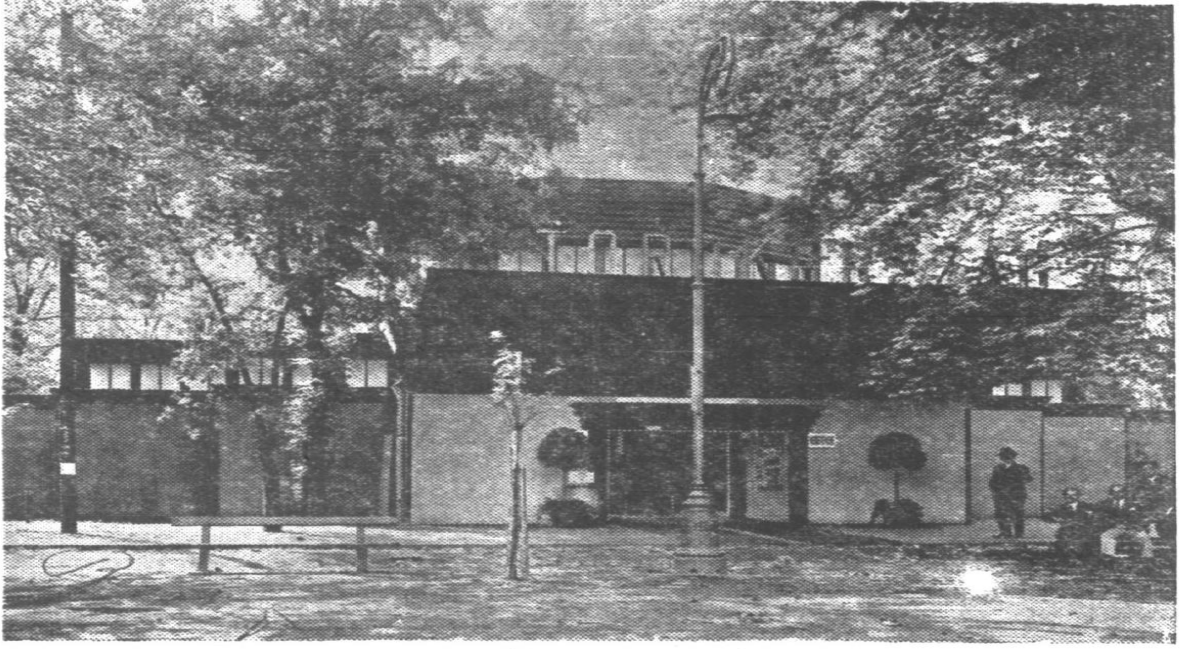
*Naibi hükûmet Amiral Horti. cenap ları ve zevceleri türk paviyonunu ziya-
ret ettikten sonra deftere imzalarını atarlarken.*

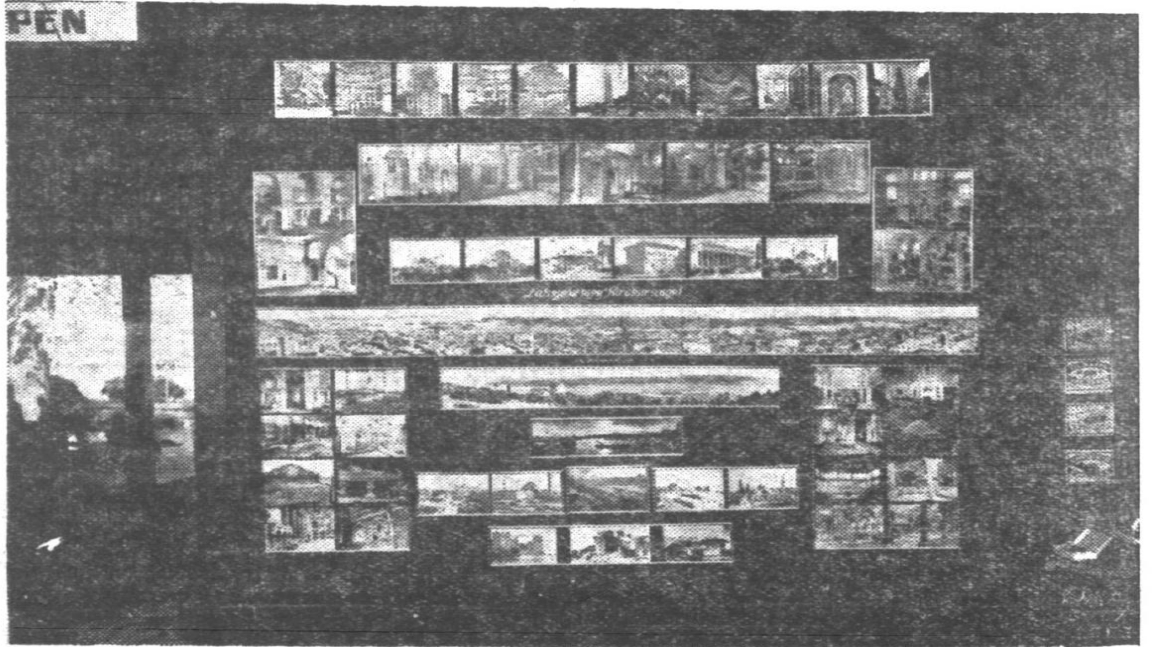
Fotoğraflarla Türkiye köşesinden: Eski ve yeni Türkiye'nin resimle mukayesesi. Yeni Ankara'ya ait resimler.

Tütün ve ipeklilerimiz: Tütün propaganda levhasının üstünde: "Herkesin ağızında türk tütünü", ve ipekli propaganda levhasının üstünde: "Güzel kadın Bursa ipeklisini tercih eder," yazılıdır.

Paviyonumuzun umumî görünüşü.

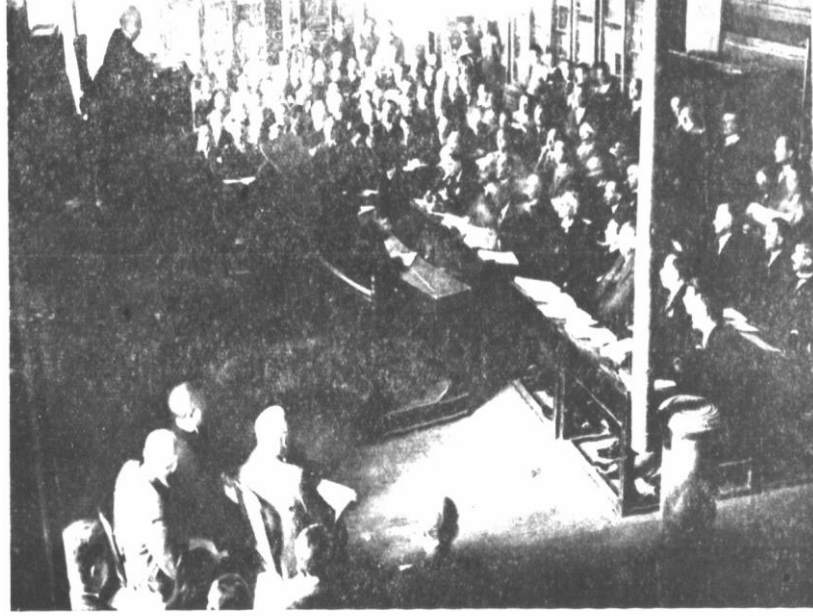
Fotoğraflarla Türkiye köşesinden: Güzel Türkiye'yi ziyaret ediniz!

Pavilyonumuzun önünde nö bet bekliyen kalabalık.

EK:9

Sergi ve Kongre, 6.1.1931, s.1.

Ziraat Kongresinin Açılış Celsesinde ..

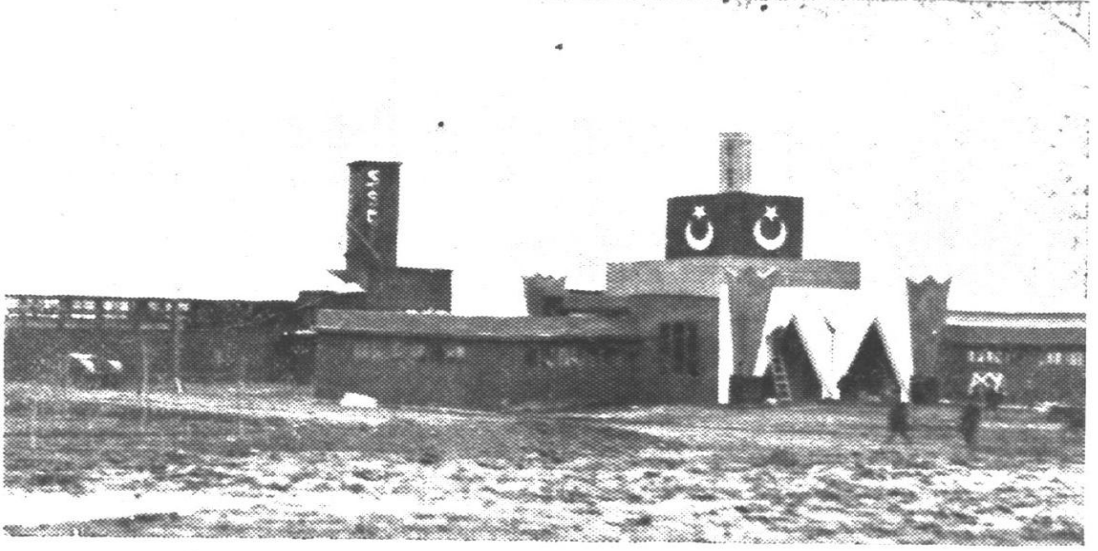
Rahmi B. Serginin Kışadında

Ziraat Sergisi Açıldıktan Sonra İsmet vı Kâzım Paşalar...

EK:10

Sergi ve Kongre, 7.1.1931, s.1.

Ziraat Teknik Sergisinin hariçten görünüşü

Ziraat Teknik Sergisinden Bir Köşe

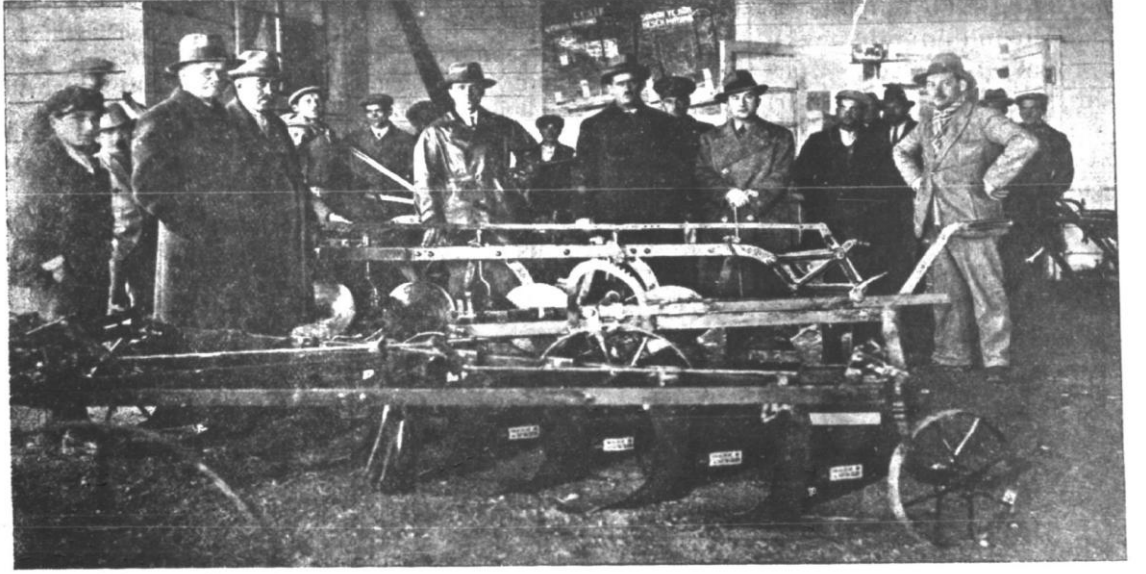
EK:11

Sergi ve Kongre, 8.1.1931, s.1.

Gazi Hz. Beynelmîl Ziraat Teknik Sergisinin paviyonlarını ziyaretleri esnasında

(Bu fotoğraf Hâkimiyeti Milliye gazetesinde 9 Kânunusani 1931’de ve Milliyet gazetesinde 10 Kânunusani 1931’de yayınlanmıştır)

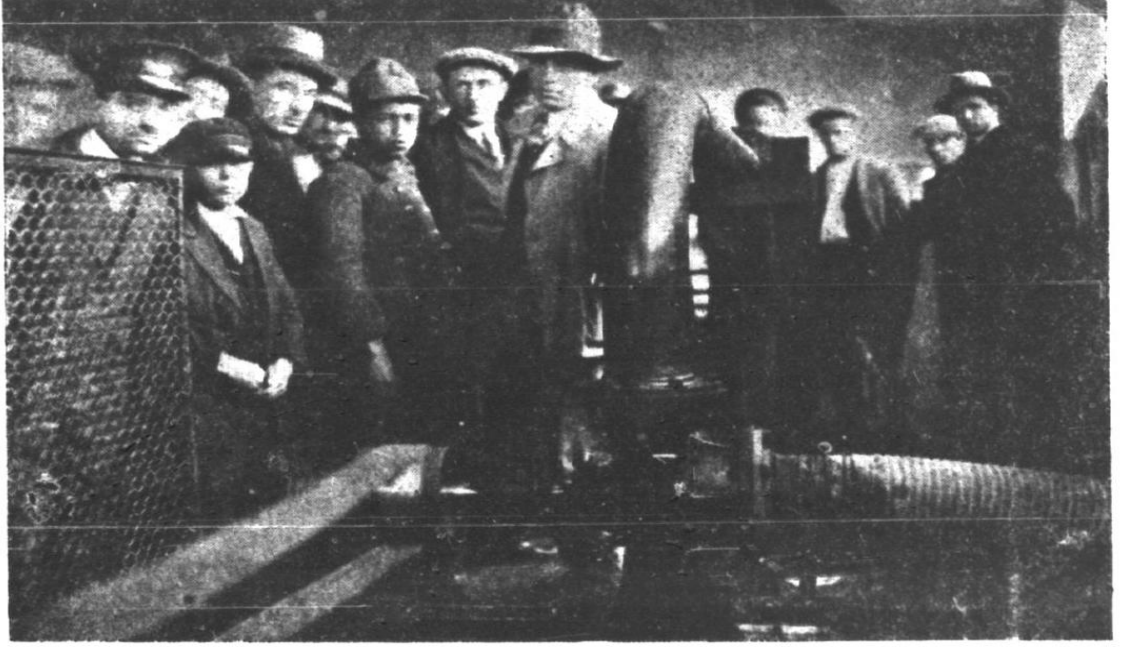

Beynelmilel Ziraat Sergisinden bir köşe...

Sergi ve Kongre, 8.1.1931, s.2

*Türk pavyonunda Orman Çiftliği mamulâtından
santr-füs bir tulumba*

Türk pavyonunda ziraat âletleri meşherinden bir koşe

EK:12

Sergi ve Kongre, 9.1.1931, s.1.

Sergideki büyük traktörlerinden birinin görünüşü

Sergide deri mamulâtı

Beynelmülel ziraat teknik sergisinde bir silindir

Sergi ve Kongre, 9.1.1931, s.2.

Kâzım ve İsmet Paşalar sergiyi gezerken

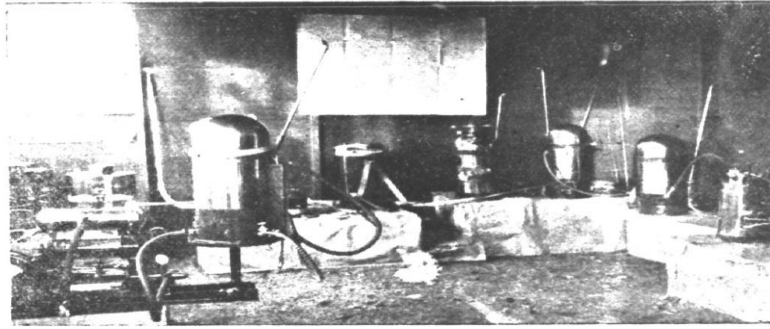
Serginin küçük ve müstakil pavyonlarından biri daha

EK:13

Sergi ve Kongre, 10.1.1931, s.1.

Sovyet pavnyonunda tohum dökme makineler

Macar pavnyonunda haseerat illâfina aile tulumbalar

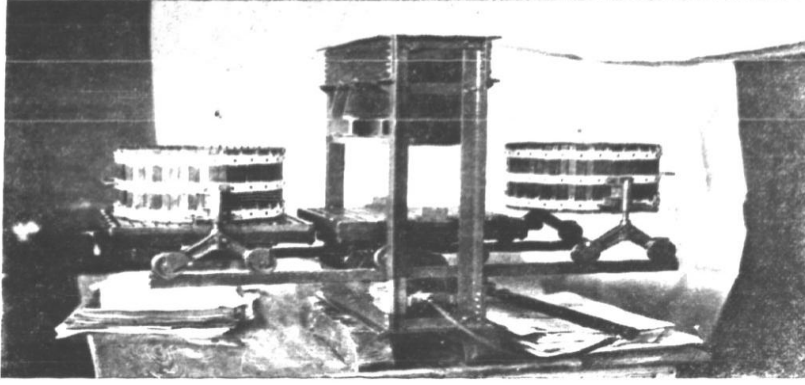

Sergide yapılan reklamlardan güzel bir numune

Sovyet pavnyonunda tulumba ve mayi mahrukat numuneleri

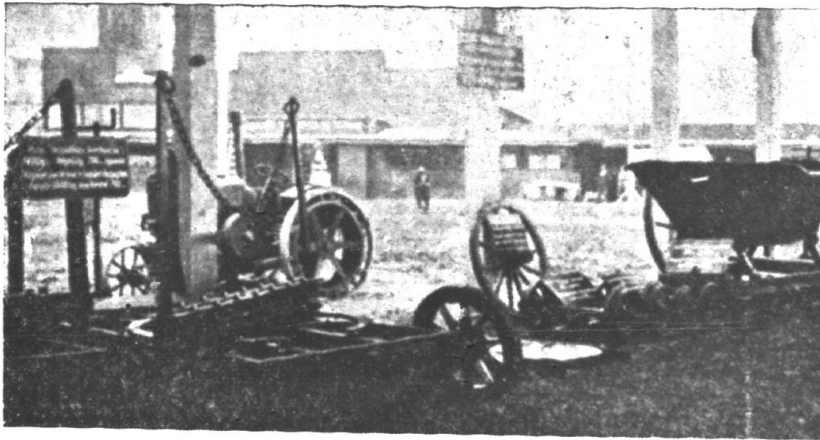
Sergi ve Kongre, 10.1.1931, s.2.

Macar pavyonlarında presler

Sovyet pavyonunda süt imaline ait aletler

Macar pavyonunda ağır nakliyat vasıtaları

EK:14

Sergi ve Kongre, 11.1.1931 s.1.

Çiçekcilik, Gülcülük ve Sebzecilik Encümeni

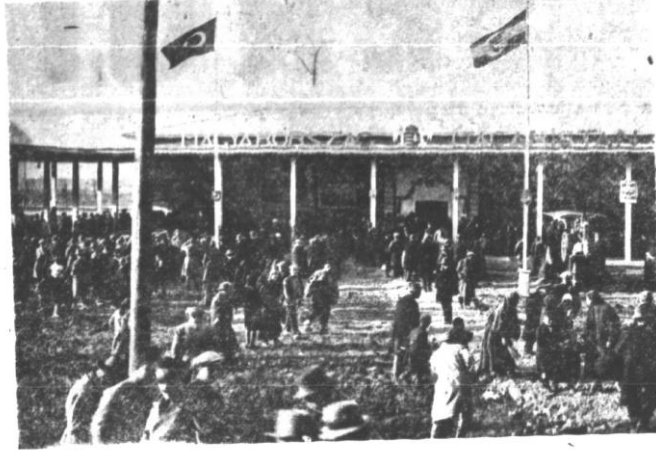

Kongre azaları ikinci içtimadan sonra toplu bir halde

Sergi ve Kongre, 11.1.1931, s.2.

Sergi Pavyonlarının görünüşü

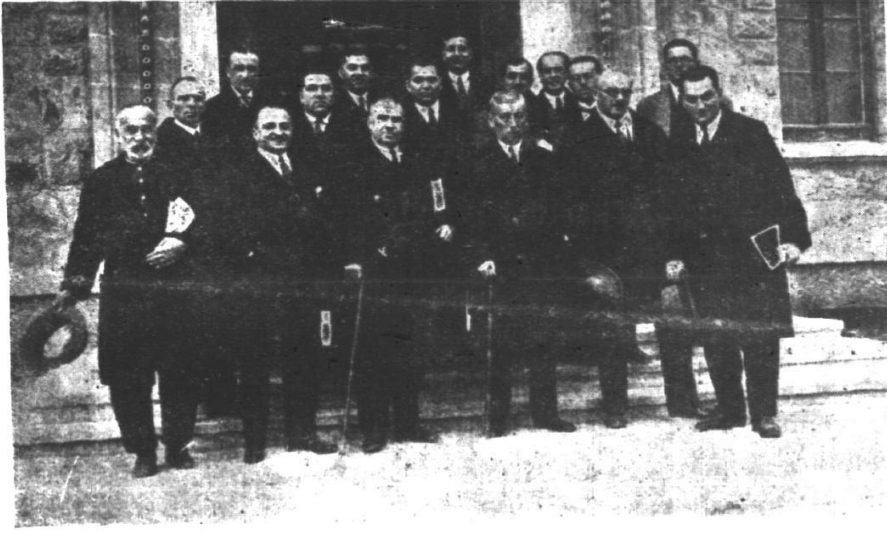
Sergide Macar pavyonunun haricden bir manzarası

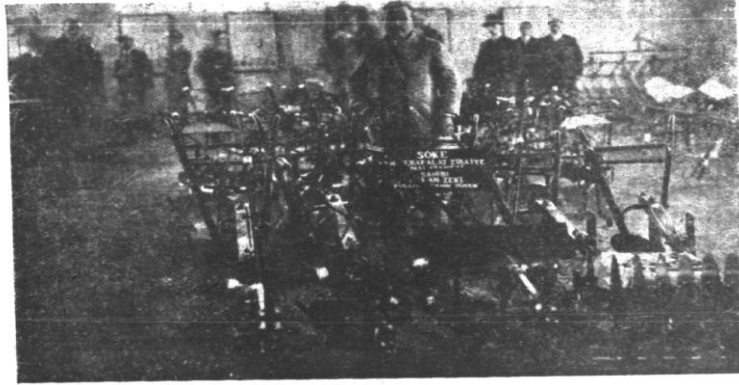
Macar pavyonunun kapusu ve ziyaretçiler.

EK:15

Sergi ve Kongre, 12.1.1931, s.1.

Patates, pancar ve geker kamışı encümeni

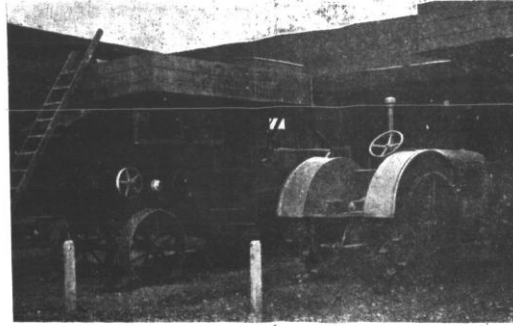

Söke azmü sebat aletleri ve âmili

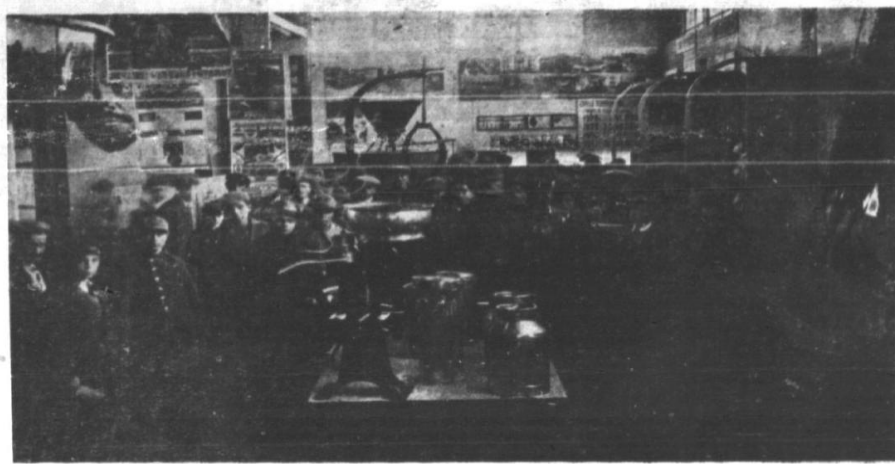
Sergi ve Kongre, 12.1.1931, s.2.

Macar pavyonunun arıcılık kısmı

Sergi meydanına nazır bir meşher kısmı

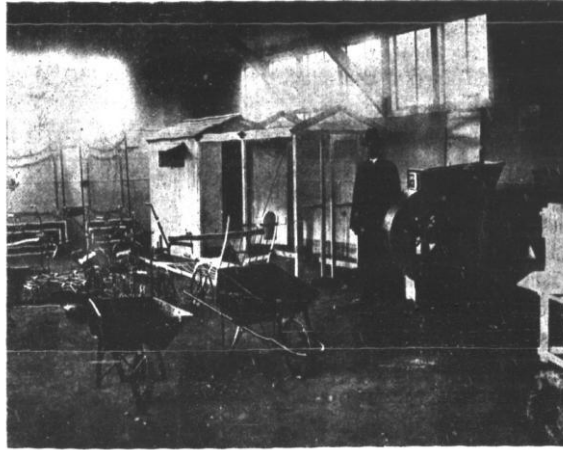
Paviyonlarda izahat bekleyen btr kalabalık

EK:16

Sergi ve Kongre, 13.1.1931, s.1.

Yerli pulluklarımız ve ustaları

Orman çiftliği pavyonundan bir enstantane

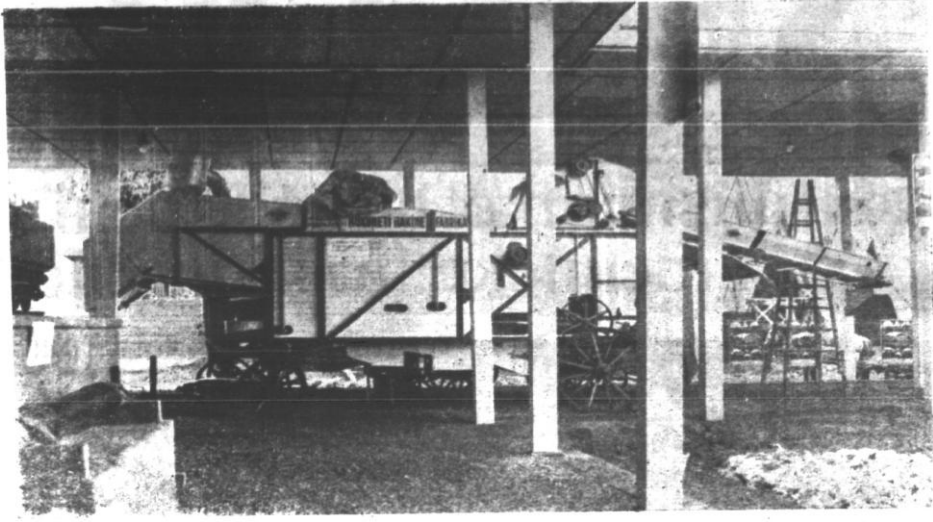

Umumi encümen şubelerinin iştimalarından intiba

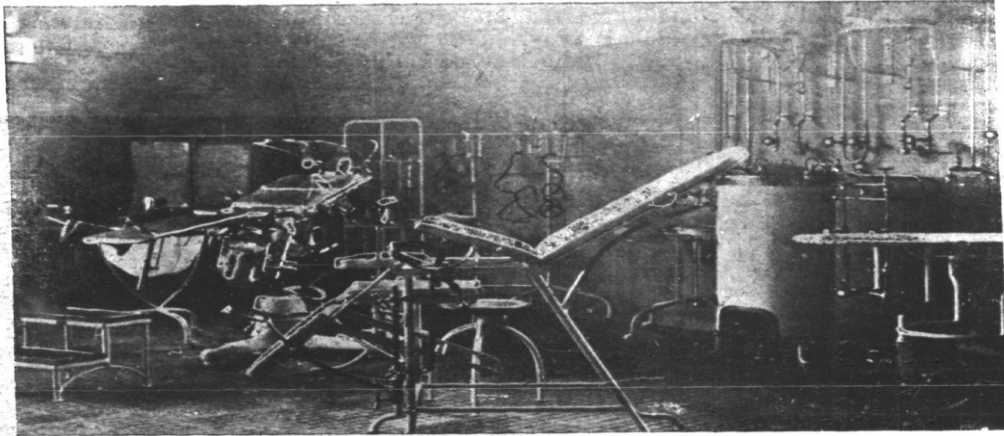

Islahı hayvanat encümeeni içtima halinde

Sergi ve Kongre, 13.1.1931, s.2.

Paviyonlardan birinin medhalinde bir makine grubu

Serginin muhtelif aletlari birden dikkate çorptıran bir kögesi

EK:17

Sergi ve Kongre, 14.1.1931, s.1.

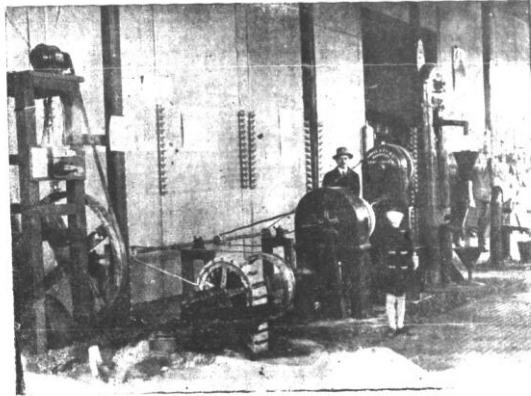
Serginin mahsulatı ziraiye teşhir eden kısımlarından.

Serginin küçük pavilyonlarından biri daha

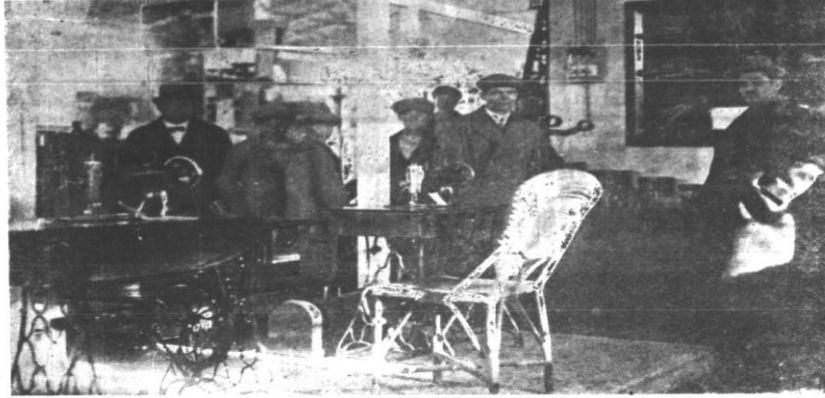

Macar pavilyonunda deri sanayii meşheri

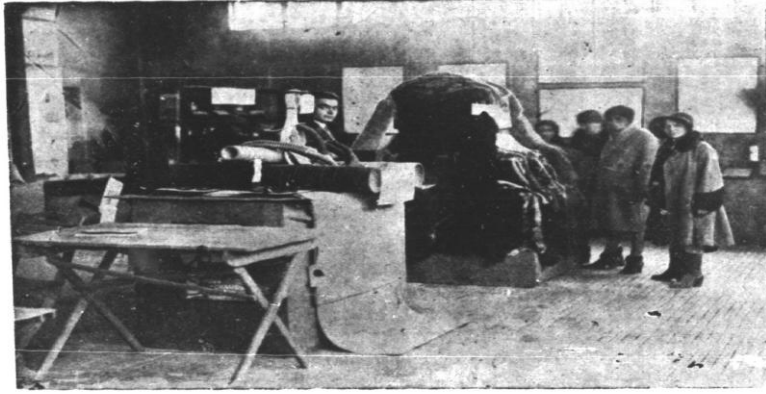

Macar pavilyonunda Elevatörlü tulumbalar

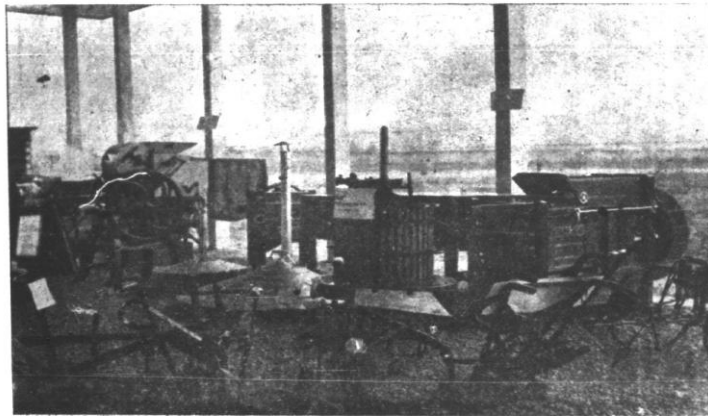
Sergi ve Kongre, 14.1.1931, s.2.

Sorvet pavilyonunda dikiş makineleri

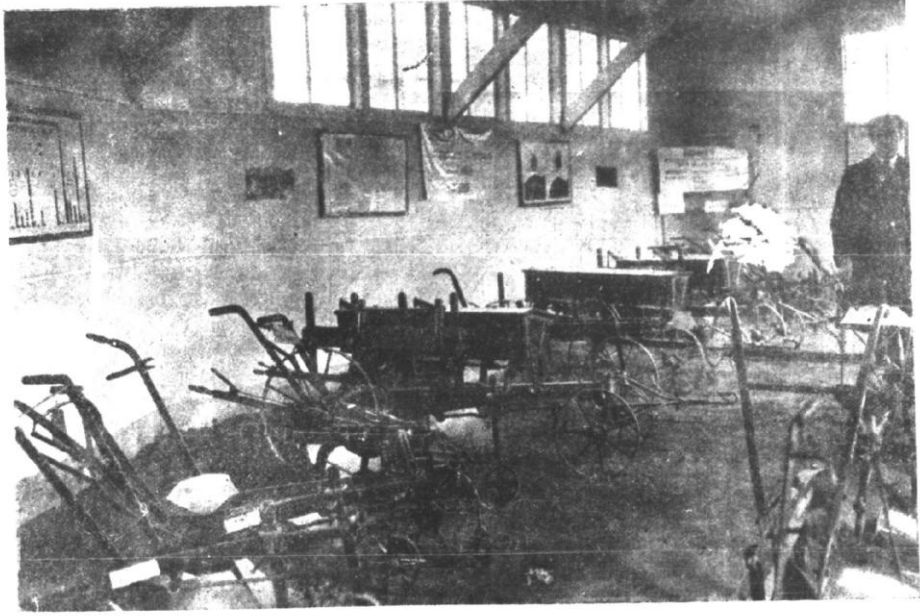
Macar pavilyonundan bir köşe ve ziyaretçiler

Sergi meydanına nazır bir meşher kögesi

EK:18

Sergi ve Kongre, 15.1.1931, s.1.

Türk pavyonunda tohum makinelerinden bir grup

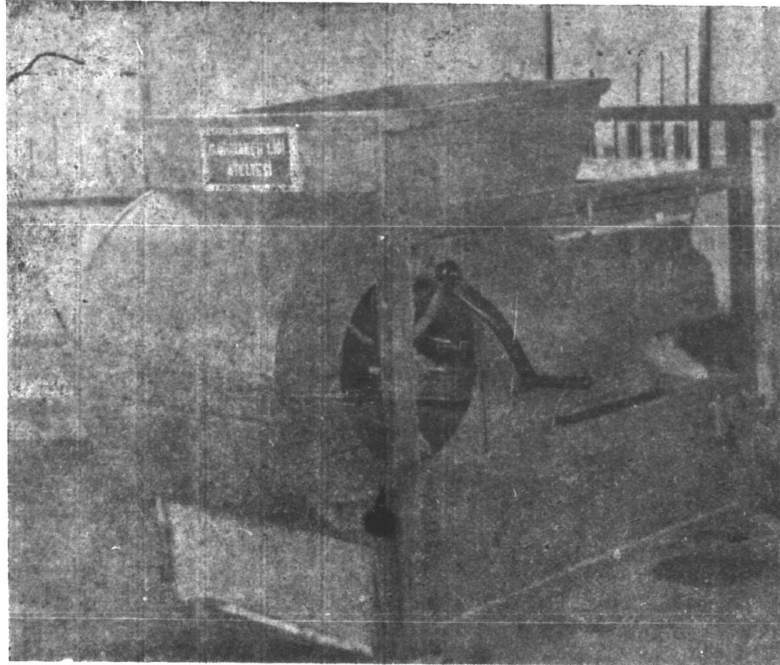

Orman çiftliği pavyonunda yerli mahsüller meşheri

Sergi ve Kongre, 15.1.1931, s.2.

Macar. pavyonlarında - deri sanayii

Orman çiftliği pavyonunda bir kalbur makinesi

EK:19

Sergi ve Kongre, 16.1.1931, s.1.

Orman çiftliği pavyonuna umumi bir atfı nazar.

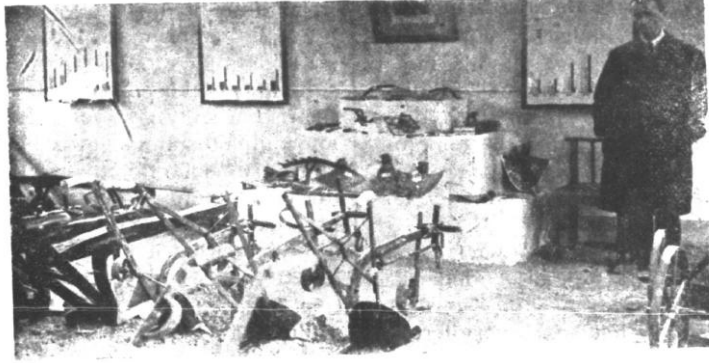
Bağcılık encümeni içimolarından birinde.

Serginin methali

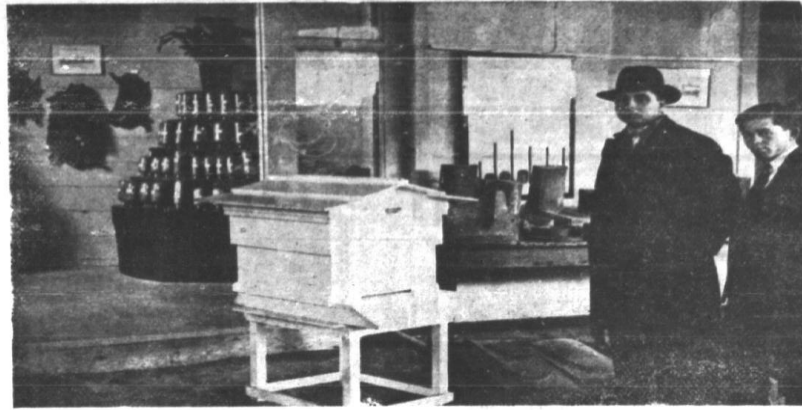

Yerli pulluklardan diğer bir gurup.

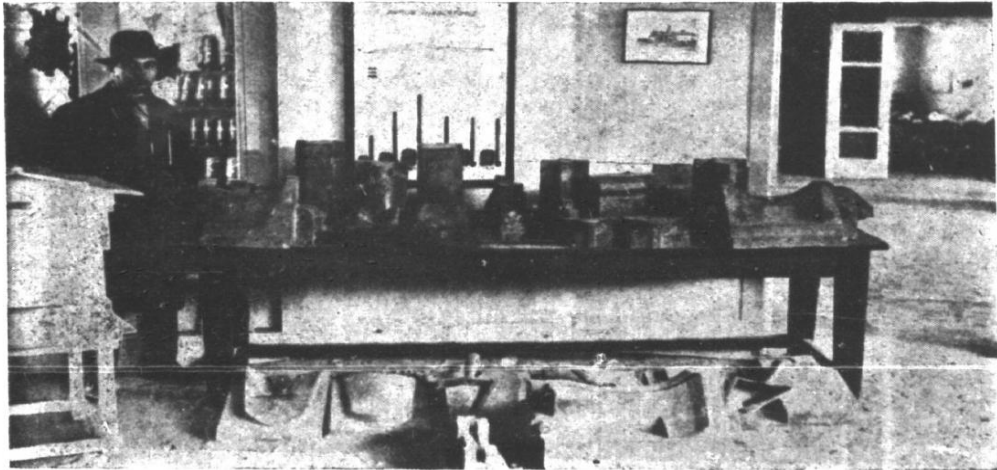

Türk imalatı ve türk işçisi.

Sergi ve Kongre, 16.1.1931, s.2.

Türk pavyonunda modern bir arı kovanı.

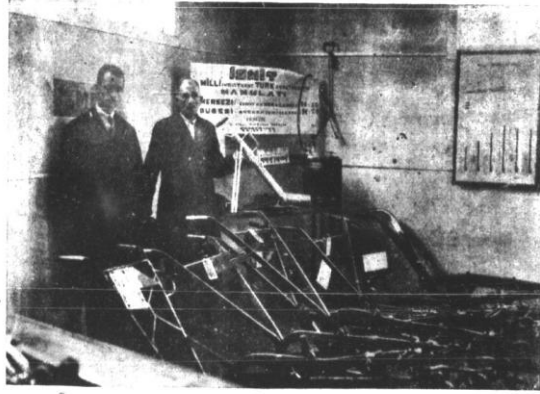
Orman çiftliğinde pulluk nasıl yapılır..

EK:20

Sergi ve Kongre, 17.1.1931, s.1.

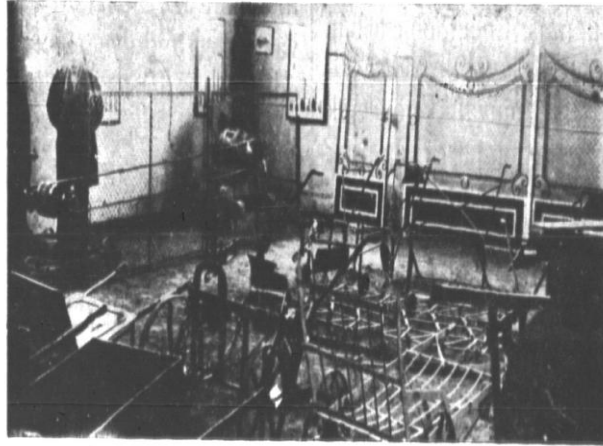
Milli mamulatımızdan: pulluklar

Milli mamulatımızdan mükemmel numuneler.

*Yerli mahsüllerimizin
mütevazi meşheri*

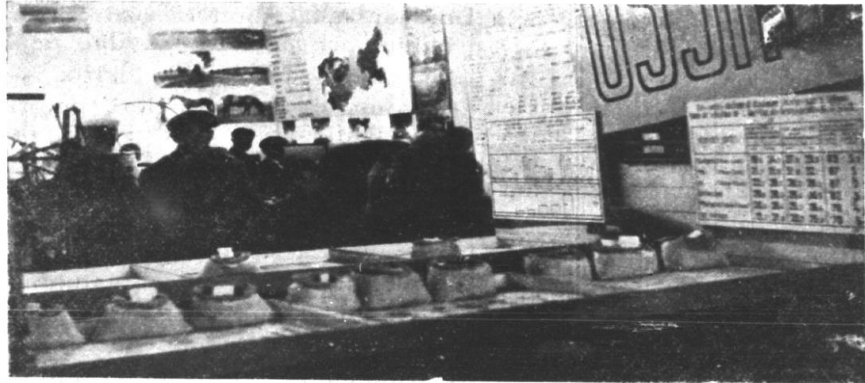

Orman çiftliğinde imal edilen aletler.

Sergi ve Kongre, 17.1.1931, s.2.

Ziraat sergisinden bir manzara

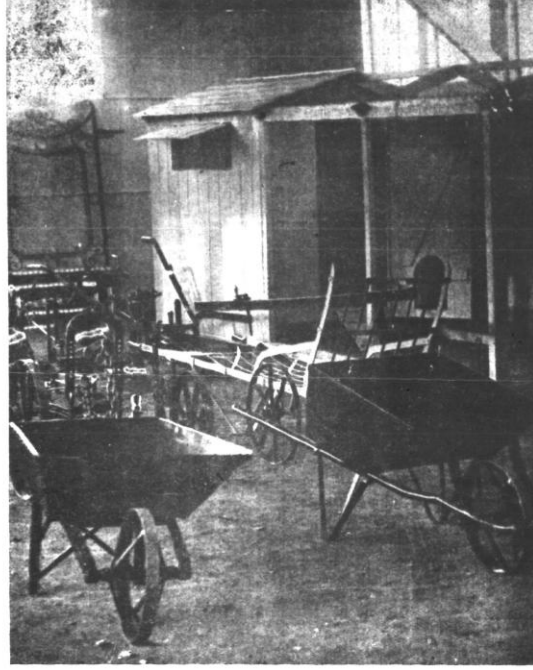
Sovyet pavyonunda muhtelif tröstlerden bir intiba.

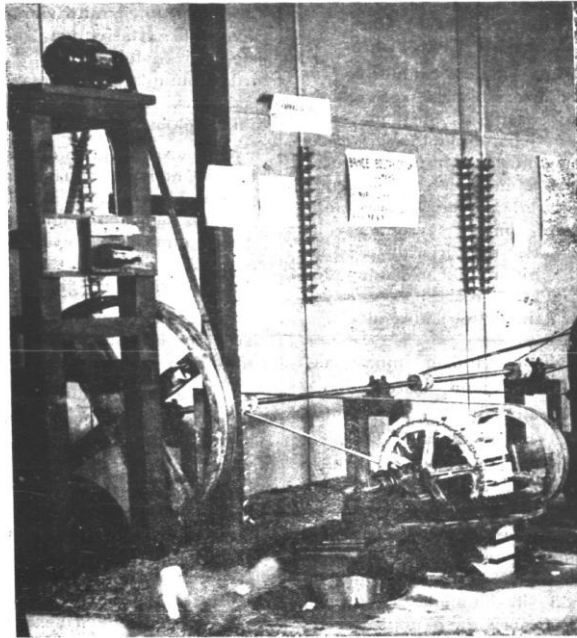
Sergideki modern pulluk tiplerinden bir açık

EK:21

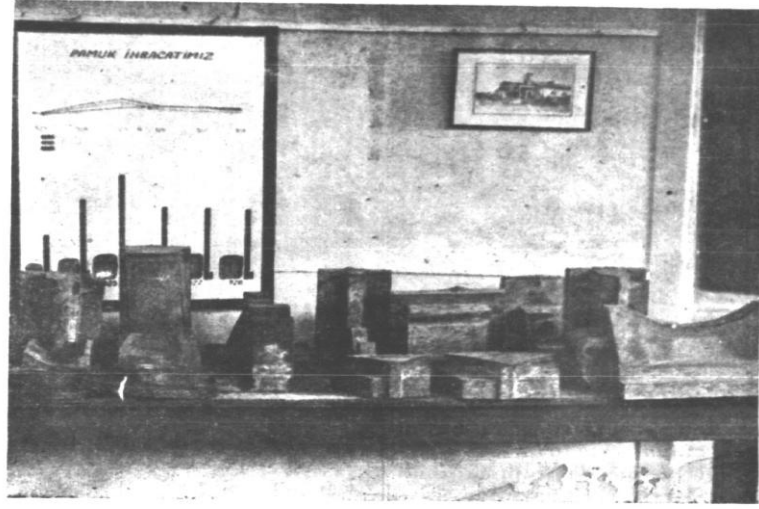
Sergi ve Kongre, 18.1.1931, s.1.

Orman çiftliği pavyonunda : modern bir kümes numunesi.

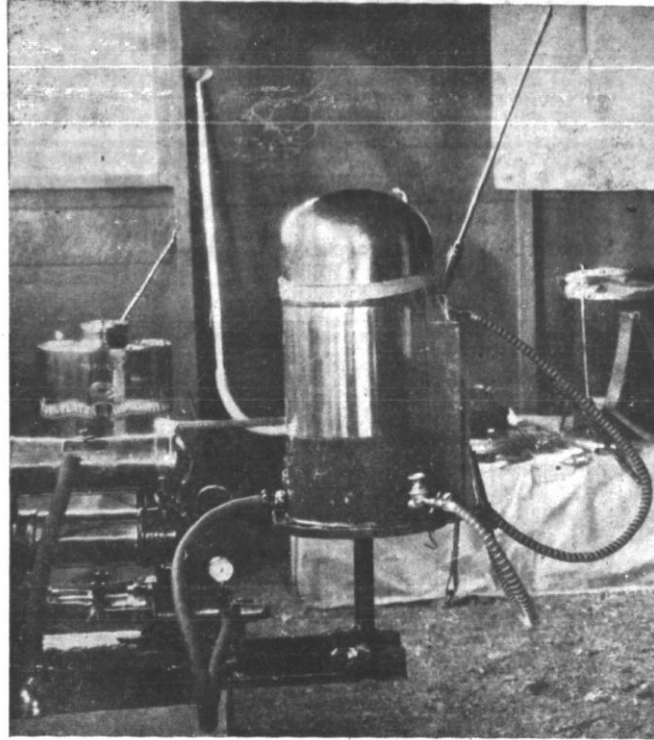

Macarların elevatörlü tulumbaları.

Orman çiftliği pavyonunda : pulluk kalıpları.

Sergi ve Kongre, 18.1.1931, s.2.

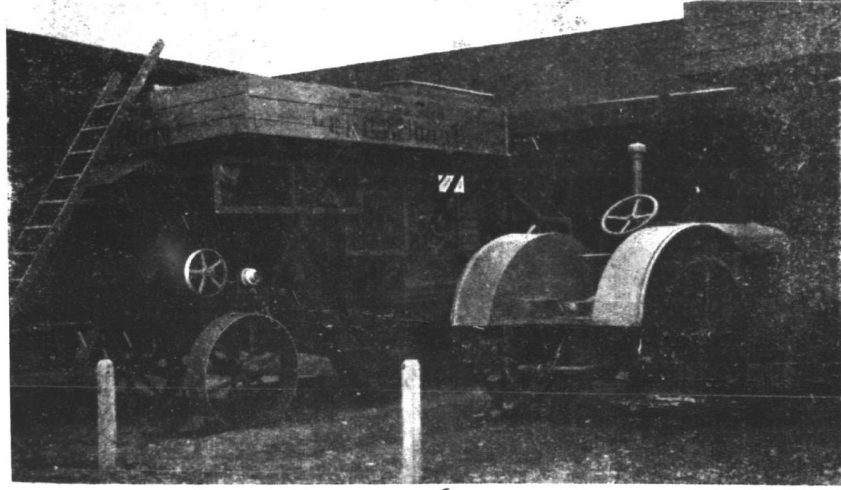
Haşeratla mücadele aletleri.

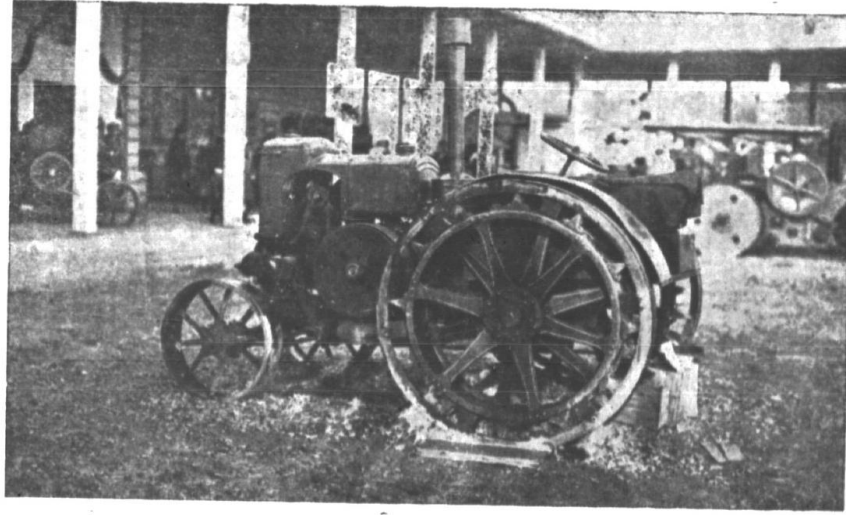
Bir çoğu satılan kürk taklidi deriler

EK:22

Sergi ve Kongre, 19.1.1931, s.1.

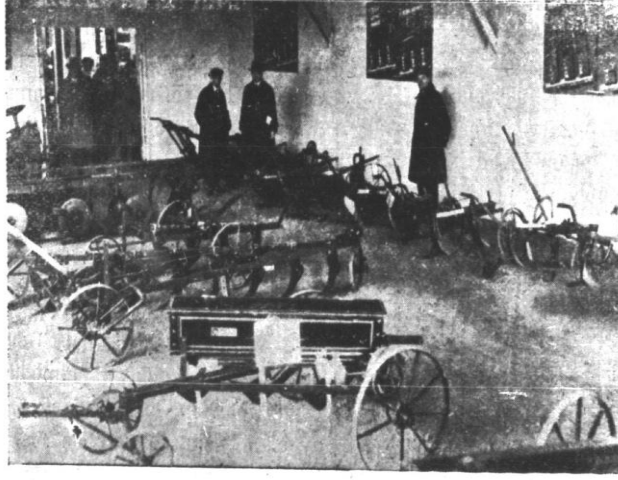

Modern bir harman makinesi

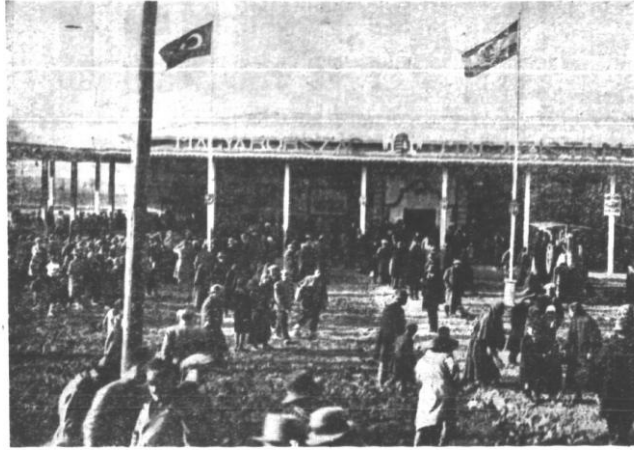

Sergiye gelen traktörlerden biri daha

Sergi ve Kongre, 19.1.1931, s.2.

Traktör ve hayvan için aletler

Sergi meydanında ziyaretçi kalabalığı

Bir umumî encümen şubesi içtimalında

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında Niğde’de doğdu. İlkokulu Ankara, Ortaokulu Şanlıurfa, Liseyi Antakya ve Adana’da okudu. 1993 yılında Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nü kazandı. 1997 yılında mezun oldu ve aynı yıl Niğde’ye öğretmen olarak atandı. Halen Niğde-Merkezde öğretmen olarak görev yapmaktadır.